

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KEMÂL-NÂME-İ DÜĞÜMLÜ BABA
CİLD-İ SÂNÎ
(İnceleme-Metin)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nergiz ÖNCE

Enstitü Anabilim Dalı : İslâm Tarihi ve Sanatları

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Kenan MERMER

EYLÜL – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

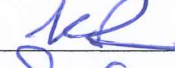

KEMÂL-NÂME-İ DÜĞÜMLÜ BABA
CİLD-İ SÂNÎ
(İnceleme-Metin)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nergiz ÖNCE

Enstitü Anabilim Dalı : İslâm Tarihi ve Sanatları

“Bu tez 20.08.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Kenan MERMER	Basarılı	
Doç. Dr. Sezai KÜÇÜK	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Benjamin AYCIÇEĞİ	Basarılı	

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Nergiz ÖNCE
Öğrenci Numarası	:	1560Y09010
Enstitü Anabilim Dalı	:	İslam Tarihi ve Sanatları
Enstitü Bilim Dalı	:	X
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Sâñî (İnceleme-Metin)
Benzerlik Oranı	:	%...8..

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

20/06/2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

21/09/2019
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Dr. Kenan Mermer

Tarih: 20.09.2019

İmza:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her safhasında yardımcı olup, yol gösteren aynı zamanda tezde önemli tavsiyeleri bulunan kıymetli danışmanım Doç. Dr. Kenan Mermer hocama, özellikle metnin okunma sürecinde ciddi katkıları sunan Arş. Gör. Nazım Taşan hocama, çalışma boyunca maddi-manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Nergiz ÖNCE

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	iii
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: İSMÂİL SÂDİK KEMÂL PAŞA	4
1.1. Hayatı	4
1.2. Eserleri.....	6
BÖLÜM 2: KEMÂL-NÂME-İ DÜĞÜMLÜ BABA	12
2.1. Eserin Şekil Özellikleri.....	12
2.1.1. Nazım şekilleri	12
2.1.2. Vezin	12
2.1.3. Dil ve Üslup.....	13
2.2. Eserin Muhteva Özelliği.....	17
2.2.1. Düğümlü Baba.....	17
2.2.2. Düğümlü Baba Tekkesi	20
2.2.3. Eserde Adı Geçen Şahıslar	20
2.2.3.1. Dinî Şahsiyetler.....	20
2.2.3.2. Devlet Erkânı	23
2.2.3.3. Çağdaşı Kimseler	27
2.2.4. Menkıbelerin Sınıflandırılması.....	28
BÖLÜM 3: TENKİTLİ METİN	41
3.1. Nüshalar ve Tasvirleri	41
3.2. Neşir Esasları.....	41
3.3. Metin.....	44
SONUÇ	253
KAYNAKÇA	255

SÖZLÜK	261
EKLER	279
ÖZGEÇMİŞ	281

KISALTMALAR

- bkz.** : Bakınız
c. : Cilt
çev. : Çeviren
DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi
ed. : Editör
F. : Ferd beyit
G. : Gazel
haz. : Hazırlayan
h. : Hicrî takvim
K. : Kıt'a
KAS. : Kasîde
KB. : Kıt'a-i Kebîre
M. : Musarra beyit
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
OM : Osmanlı Müellifleri
Sa. : Sayı
s. : Sayfa
t. : Tarihi
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
v. : vefat tarihi
vr. : varak
vd. : ve diğerleri
yay. : Yayınları

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	: Ā, ā	ص	: Ş, ş
ء	: ‘	ض	: Ḍ, ḍ, Ž, ž
ب	: B, b	ط	: Ṭ, ṭ
ت	: T, t	ظ	: Ṣ, ṣ
ث	: S, s	ع	: ‘
ج	: C, c	غ	: Ğ, ğ
ح	: Ĥ, ĥ	ف	: F, f
خ	: Ĥ, ĥ	ق	: K, k
د	: D, d	ك	: K, k, G, g, Ń, ñ
ذ	: Z, z	ل	: L, l
ر	: R, r	م	: M, m
ز	: Z, z	ن	: N, n
س	: S, s	و	: V, v; Ū, ū, ˘
ش	: Ş, ş	ه	: H, h
		ي	: Y, y; Ī, ī

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Vezinlerin Sayılarına Göre Tasnifi	10
Tablo 2 : İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın Eserlerinin Nüshaları ve Eserlerin Bulunduğu Kütüphaneler	13

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Sâni (İnceleme-Metin)			
Tezin Yazarı: Nergiz ÖNCE		Danışman: Doç. Dr. Kenan MERMER	
Kabul Tarihi: 21.09.2019		Sayfa Sayısı: vii (ön kısım)+281 (tez)	
Anabilim Dalı: İslâm Tarihi ve Sanatları			
<p>Bu çalışma, 19. yüzyılda yaşamış, hattat, şair ve devlet adamı İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın, Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba adlı 11 ciltlik eserin ikinci cildini konu edinmiştir. İsmâil Sâdık Kemâl'in intisap ettiği meczup bir derviş olarak Düğümlü Baba adıyla şöhret bulmuş Hacı Hafız Mustafa Efendi'nin, hayatını, kıssalarını, kerametlerini ve feyizlerini anlatmak maksadıyla, manzum menâkıbnâme olarak kaleme aldığı eser, muhteva açısından incelenmiş ve eserin metin tenkidi yapılmıştır.</p> <p>Tez üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm eserin müellifi İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın hayatı ve eserleri ile ilgili olup iki alt başlıktan müteşekkildir. İlk alt başlıkta, İsmâil Sâdık Kemâl'in ailesi, eğitimi, çalışma hayatından söz edilmiştir. İkinci alt başlıkta İsmâil Sâdık Kemâl'in eserlerinin içeriklerinden bahsedilmiş, nüshaların bulunduğu kütüphane ve koleksiyonlar tablo halinde verilmiştir.</p> <p>İkinci bölüm'de eser, Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba ana başlığı altında Eserin Şekil Özellikleri ve Eserin Muhteva Özellikleri olarak iki alt başlık olarak ele alınmıştır. Eserin nazım şekilleri, vezin, dil ve üslubu Eserin Şekil Özellikleri başlığı altında; Düğümlü Baba'nın hayatı, tekkesi ve eserde adı geçen şahıslar da Eserin Muhteva Özellikleri alt başlığında incelenmeye çalışılmıştır.</p> <p>Son bölümde ise tenkitli metin ile söz konusu metin oluştururken dikkat edilen esaslara yer verilmiştir.</p>			
Anahtar Kelimeler: Menâkıbnâme, Manzum, Düğümlü Baba, İsmâil Sâdık Kemâl Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree.	X	Ph.D		
Title of Thesis: Kemal-name-i Dugumlu Baba Jild-i Sani(Text and Analysis)				
Author of Thesis: Nergiz ÖNCE Supervisor: Assoc. Prof.Dr. Kenan MERMER				
Date of Acceptance: 21.09.2019 Nu of Pages: vii (pre text)+ 281 (main body)				
Department: Islamic Art and History				
<p>The topic of this study is the second volume of the “Kemal-name-i Dugumlu Baba” which is an eleven volume work by the 19th century poet, calligrapher and statesman, Ismail Sadik Kemal Pasha. The work of Ismail Sadik Kemal, who is a disciple of Hadji Hafiz Mustafa Efendi, better known as “Dugumlu Baba” is written on poetic menakibname style, on his biographical anecdotes, and his miracles and merits, therefore has been studied and examined in this research.</p> <p>The thesis consists of three parts. The first part is related to the life and works of Kemal Pasha who is the author of the work and it includes two sub-sections. The first sub-section focuses on Mustafa Efendi’s family, education and working life. While the second sub-section focuses on Ismail Sadik Kemal Pasha’s works in terms of their content and the copies of the work which survived in several libraries and book collections are given in table format.</p> <p>In the second part, under the main title of “Kemal-name-i Dugumlu Baba”, the work is studied under two sub-headings, namely; “Properties of the Work” and “Content of the Work”. The styles of language and literature, specific forms of the verses and rhythms of the work is studied under the sub-headings of “Properties of the Work” while Dugumlu Baba’s life, his dervish lodge and the characters who were mentioned in the work is examined under the sub-headings of “Content of the Work”.</p> <p>In the third part, the main text of the critique and the principles and methodology of the critical analysis is provided for the reader.</p>				
Keywords: Menakibname, Manzum, Dugumlu Baba, Ismail Sadik Kemal, Kemal-name-i Dugumlu Baba				

GİRİŞ

Menkabe kavramı (çoğulu menâkıb), ilk olarak hadis külliyyatının tedvininin gerçekleştiği hicrî üçüncü asırda, hadis kitaplarında Hz. Peygamber'in ashabının faziletlerini ve özelliklerini anlatan bölüm olarak kaleme alınmıştır. Sonrasında tasavvufî hareketlerle birlikte kerametleri aktaran hikâyeler için kullanılmıştır.¹ Tarih boyunca hem yazılı hem sözlü olarak aktarılan menâkıb-nâmeler Türk-İslâm kültürü, edebiyatı ve tarihi için pek çok unsuru içinde barındıran önemli birer kaynak niteliğindedir. Türk-İslâm edebiyatı alanına bakıldığında çok zengin bir menâkıb-nâme literatürünün var olduğu görülebilmektedir.² Genelde doğaüstü hallerin anlatıldığı eserler olarak görülen, gerçekçi bulunmadığı için iltifat edilmeyen menâkıbnâmeler esasında dile getirildiği, kaleme alındığı dönemle ilgili çok önemli ipuçları içermektedir. Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba adlı eser de 19. yüzyılda kaleme alınmış bu minvalde önemli bir manzum menâkıbnâmedir. Müellifi İsmâil Sâdık Kemâl, menkabelerini anlattığı Düğümlü Baba'yı yakından tanıma imkânı bulmuş, müridi olmuş ve Düğümlü Baba'nın tanınmasını ve kerametlerinin aktarılmasını arzu etmiştir. Bu amaçla ele aldığı menâkıbnâmesini sade ve anlaşılır bir üslupla yazmış, çoğu zaman Düğümlü Baba'nın kerametlerine delil getirmek için tarihi olaylar ve gerçek şahıslardan söz etmiştir.

Çalışmanın Konusu

Çalışmanın konusu, 19. yüzyılda yaşamış İsmâil Kemâl Sâdık Pâşa'nın Düğümlü Baba'nın hayatını, kerametlerini ve feyizlerini nakletmek amacıyla yazdığı Kemal-Nâme-i Düğümlü Baba adlı on bir ciltlik eserin ikinci cildinin metin tenkidi ve incelenmesidir.

Çalışmanın Önemi

İsmâil Sâdık Kemâl yakın tarihimizde yaşamış, hattat, şair ve devlet adamı kimliklerine sahip oldukça velûd bir kişi olmasına rağmen kendisi ve eserleri yeterince tanınmamıştır. Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba isimli eseri yazıldığı dönemine ait

¹ Ahmet Yaşar Ocak, **Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Evliya Menâkıbnâmeleri XV-XVII. Yüzyıllar**, İstanbul: Timaş yay., 2016, s.21.

² Emine Seval Yıldırım, **Menkabe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografi Denemesi (1928-1998)**, İstanbul Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1999.

oldukça zengin bilgiler ihtiva etmesi açısından mühimdir. Düğümlü Baba ile ilgili temel kaynak konumundaki kitap, meczup bir derviş ile ilgili kaleme alınan hacimli bir eser olması sebebiyle ayrıca dikkate değerdir. Bütün ciltlerin çalışılmasıyla mahiyetinin daha net bir şekilde anlaşılacağı düşünülen bu kıymetli eserin ikinci cildinin incelenmesi ve transkript edilmesi bu meyanda önemlidir.

Çalışmanın Amacı

Menâkıb-nâmelerin topluma ait her türlü unsuru barındıran önemli kaynaklar olduğu bilinmektedir. Tamamı on bir cildi bulan, Osmanlı Devleti'nin başkentinde 19. yüzyılda kaleme alınan Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba adlı menâkıb-nâmenin de yazıldığı döneme ait önemli bilgileri haiz olduğu düşünülmektedir. Bu saikten yola çıkılarak, hem içeriğinin doğru bir şekilde anlaşılması hem de edebî açıdan tahlilinin yapılması için son derece önemli olması hasebiyle, öncelikle metnin transkripsiyonu ve tenkidinin yapılması, sonrasında döneme ait çeşitli unsurların tesbit edilerek incelenmesi amaçlanmıştır. Menâkıb-nâmenin müellifi İsmâil Sâdık Paşa ve eserleri ile müntesibi bulunduğu Düğümlü Baba'nın tanıtılması ise çalışmanın bir diğer hedefidir.

Çalışmanın Yöntemi

Öncelikle eserin ikinci cildi ile ilgili nüshalar tespit edilmeye çalışılmış bunun sonucunda Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Düğümlü Baba bölümünde 564-M2 kayıt numaralı nüshanın tam, aynı bölümdeki 564-2 numaralı nüshanın ise ilk 31 sayfasının ilk cildin sonlarını ihtiva ettiği ve ikinci cildin de son 47 sayfasının eksik olduğu görülmüştür. Bu sebeple tenkitli metin neşrine uygun olarak eksiksiz metin tercih edilmiş ve gerekli yerlerde diğer nüshadan istifade edilmiştir. Nüshalar arası farklara, metinde gerekli görülen yerlerdeki düzeltmelere dipnotlarda yer verilmiştir.

Metnin oluşturulmasının yanında muhteva incelemesi yapılan eser üç ayrı ana başlık altında ele alınmıştır. İlk bölüm müellif İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın hayatı ve eserlerine ayrılmıştır. İlk cildin incelenmesinde ayrıntılı olarak ele alınan eser ve nüshaları, bu çalışmada kısaca tanıtılmış, nüshaların bulunduğu kütüphane ve bölümler tablo halinde verilmiştir.

İkinci bölüm eserin şekil ve muhteva açısından incelenmesini konu etmektedir. Düğümlü Baba olarak şöhret bulmuş Hafız Hacı Mustafa Baba'nın hayatı da bu kısımda işlenmiştir.

Üçüncü bölümde metin oluşturulurken dikkat edilen esaslar ve tenkitli metin bulunmaktadır.

İkinci cilt hazırlanırken, cild-i evvel ile yer yer mukayeseler yapılmış, ciltlerin bir bütünlük arz etmesi için benzer metotlar uygulanmış, tenkitli metinde de aynı neşir esasları kabul edilmiştir.

BÖLÜM 1: İSMÂİL SÂDİK KEMÂL PAŞA

1.1. Hayatı

İsmâil Sâdik Kemâl Paşa, Yozgatlı Mehmed Vecîhî Paşa (v. 1284) ile Bünyamin Ayaşî Hazretleri'nin soyundan gelen Müslime Hatun'un (v.1281) üçüncü oğlu olarak Edirne'de h. 1240 (m. 1824/25) yılında dünyaya gelmiştir.³ Tanzimat Fermanı ile birlikte bir önceki yüzyılda başlayan garplılaşma hareketlerinin resmen devlet programı olarak ilan edildiği, devletin ve toplumun çeşitli kademelerinde köklü değişimlerin meydana geldiği bir dönemde yaşamıştır.⁴

İyi bir eğitim alan, faziletli bir kimse olarak nitelenen İsmâil Sâdik hayatı boyunca pek çok önemli memuriyet ve kalemlerde yer almıştır.⁵ Kaynaklarda İsmâil Sâdik'ın Maliye Meclisi, Ayan Meclisi üyesi ve Rumeli Beylerbeyi gibi devletin üst kademelerinde görev aldığı belirtilmektedir.⁶ Hayatı boyunca beş padişahın yönetimine şahit olmuştur. Bu çalışmaya konu olan ciltte padişahlardan II. Mahmud'u âlim ve salih kimselere kıymet veren bir kişi olarak nitelendirmiş ve iki yerde ismini zikretmiştir.⁷ Abdülmecid Han'dan bir yerde, Abdülaziz Han'dan ise tahta çıkış tarihiyle birlikte söz etmiştir:

Vaşf olur anda 'Azîz ile imâm irtesi gün
Hâzret-i 'Abd-i 'Azîz Hân cülûsı oldu

On yedinci günü Zî'l-ħiccenîñ olmağla cülûs
Buña imâsı dağrı böylece ħalbe geldi

V. Murad ve II. Abdülhamid Han'ın ise bahsi geçmez. V. Murad'ın padişahlığının çok kısa sürmesi dolayısıyla zikri geçmemesi doğaldır. Fakat döneminde yaşayıp, 1878

³ İsmâil Sâdik Kemâl, **Âsâr-ı Kemâl**, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertevniyal no: 1050, 256a.

⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, **On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, haz. Abdullah Uçman, İstanbul: Dergâh yay., 2018, s. 78.

⁵ Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, London: Greg International Publishers, 1971, II, 403; Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, II, 881; İhsan Işık, **Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi**, Ankara: Elvan yay., 2006, s. 2136.

⁶ **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, **Devirler, İsimler, Eserler, Terimler**, Dergâh yay., V, 271; Havva Koç, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, II, 25; Bağdatlı İsmâil Paşa, **Hediyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1951, I, 223; Sinan Kunalp, **Son Dönem Osmanlı Erkan ve Ricâli (1839-1922) Prosopografik Rehber**, İstanbul: İSİS yay., 1999, s. 20, 85.

⁷ Bkz. s. 12a.

yılında üyesi olduğu Ayan Meclisi sebebiyle II. Abdülhamid'e yakın bir konumda bulunduğu izlenimi edinilen İsmâil Sâdık'ın bu padişahın söz etmemesi dikkat çekicidir.

Farklı alanlara ilgisi bulunan İsmâil Sâdık özellikle ta'lik ve celî ta'lik alanlarında oldukça yetenekli bir hattattır.⁸ Hat sanatına olan ilgisi ve birikimi şiirlerinde kendini çokça belli etmektedir. Ayrıca saatçilik, dokumacılık gibi zanaatlarla ilgili kavramlara hâkim olan İsmâil Sâdık'ın bu alanlarda da uğraş verdiği düşünülebilir.

İsmâil Sâdık'ın eserlerinden Fars ve Arap diline vâkıf iyi bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte harflerin taşıdığı sayı değerinin hesaplanması olarak tarif edilen ebced sistemiyle çokça alakadar olduğu metinlerindeki tarih düşürme merakından net bir şekilde görülebilmektedir.⁹ Bu sebeple kaynaklarda tarih düşürme delisi olarak da nitelenmektedir.¹⁰

Dinî ilimlerde icâzetnâmeleri bulunan İsmâil Sâdık tasavvufu yakından ilgilenmiş, kütüphanesinde bu alanla ilgili pek çok esere yer vermiştir. Dügümlü Baba ile olan alakasının tam olarak ne zaman başladığı bilinmese de *Fenâ fi Dügümlü Baba* şeklinde anılacak kadar ona bağlanmıştır.¹¹ Sadece bu çalışmaya konu edilen on bir ciltlik Kemâl-nâme-i Dügümlü Baba adlı eserden dahi İsmâil Sâdık'ın Dügümlü Baba'ya olan muhabbeti görülebilmektedir. Bunun yanında iki eserine daha Dügümlü Baba'nın ismini vermiş ve diğer kitaplarında da yer yer ondan söz etmiştir.

İsmâil Sâdık, belki de ömrünün büyük bir kısmını yalısında mazülen geçirmesinin de etkisiyle, tasavvufa ve sanata yönelip siyasetle pek ilgilenmek istemediği gibi bir görüntü arz etmektedir.¹² Bununla birlikte gündemi çok yakından takip ettiği satır aralarında net bir şekilde görülebilmektedir. Eserde, yaşadığı dönemdeki savaşlar, siyasî ya da askerî zafer ve hamleler, kâğıt paranın basımı, toplatılması, telgraf ve demir

⁸ Hüsrev Subaşı, "Esad Muhlis, Sadullah ve Kemal İsmâil Sâdık Paşaların Hattatlığı ve Ayaştaki Hatların Sanat Değeri", **Ayaş ve Bünyamin Ayaşı Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ankara: Ayaş Belediyesi, 1993, s. 186.

⁹ İsmail Yakıt, **Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme**, İstanbul: Ötüken yay., 2017, s. 165.

¹⁰ İbrahim Hakkı Konyalı, **İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları, Atmeydanı Sarayı, Pertev Paşa Sarayı, Çinili Köşk**, İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1942, c. I, s. 261.

¹¹ Konyalı, **İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları, Atmeydanı Sarayı, Pertev Paşa Sarayı, Çinili Köşk** c. I, s. 260.

¹² İbnü'l-EminMahmud Kemal İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, haz. M. Kayahan Özgül, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi yay., 2000, s. 1179.

yollarının inşası gibi önemli gelişmeler, yüzlerce insanın helakına yol açmış kolera gibi salgın hastalıklar, devlet kademelerindeki çeşitli atama ve görevden almalar, geçim sıkıntısı gibi pek çok güncel meseleye değinmiştir.

Başka bir medeniyet dairesine geçiş sürecinde yaşayan İsmâil Sâdık'ın, toplumda ve edebiyatta yaşanan eski ile yeninin mücadelesinde Batı karşıtı, eskiyi sahiplenen bir konumda olduğu söylenebilir. Dinî alandaki görüşlerini serd ederken de aynı tutum açık bir şekilde görülebilmektedir. Örneğin bir beyitte Kur'ân-ı Kerîm ile irtibatlandırarak Arapça'nın en şerefli dil olduğunu belirtmiştir. Bu vurgu o dönemde Ali Suavi'nin ön plana çıktığı Türkçe ibadet mevzusuna karşılık yapılmış olabilir.¹³ Gerçi akaid, kelâm ve fıkıh alanlarına ait erken dönem tartışmalarından söz etmektedir. Dolayısıyla zikrettiği ifadeler, o devirdeki güncel tartışmalara cevap verme ihtiyacı değil de edebî sahada olduğu gibi dinî ilimlerle ilgili klasik usûlden yana bir tavır sergileme çabası olarak da görülebilir.

Hayatı boyunca pekçok eser kaleme almış olan İsmâil Sâdık Kemâl 1310/1892 senesinde vefat etmiş ve vasiyeti üzerine Dügümlü Baba'nın kabrinin yanına defnedilmiştir.¹⁴

1.2. Eserleri

İsmâil Sâdık Kemâl Paşa oldukça velûd bir şahsiyet olup pekçok eseri mevcuttur. Bu eserlerin çoğu Âsâr-ı Kemâl hariç yazma halindedir. Yazma eserlerinin büyük bir kısmı kendi kurup sonrasında kitaplarını vakfettiği, bugün Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'ne bağlı Dügümlü Baba Kitaplığı'ndadır. Millî Kütüphane ve İBB Atatürk Kitaplığı'nda da müellife ait eserler mevcuttur. Bu eserlerin bazılarının isimlendirme sorunları sebebiyle İsmâil Sâdık'ın tam olarak kaç eseri olduğunu tespit etmek güçtür. Kemâl-nâme-i Dügümlü Baba'nın ilk cildinin inceleme ve metin çalışmasını yapan Nazım Taşan, Vecihizâde'nin eserlerini tespit etmiş, ayrıntılı bir şekilde ele almıştır.¹⁵ Biz de müellifin eserlerini taradığımızda Taşan'dan farklı olarak "Hayru'l-Kasas" adlı

¹³ Ali Suavi, "Lisân ve Hatt-ı Türkî," *Ulûm Gazetesi*, Paris, 1869, sy. 3, s. 128-129.

¹⁴ Bağdatlı, *Hediyyetü'l-Ârifîn*, I, 223.

¹⁵ Nazım Taşan, *Kemâl-Nâme-i Dügümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Danışman: Kenan Mermer, Sakarya, 2017, s. 14-24.

esere Millî Kütüphane’de tesadüf ettik. Ancak eserin hatalı bir şekilde isimlendirildiği kanaatindeyiz. Diğer kütüphanelerde yine hatalı bir şekilde “Ebcedli Manzume” olarak adlandırılan Esmâ-i Hüsnâ ile başlayıp sonrasında akâide dair kasidelerin bulunduğu eserdir.

Bu bölümde İsmâil Sâdık’ın eserlerinin içerikleri kısa bir şekilde tanıtılacak, modern çalışmalardan söz edilerek, kütüphanelerde bulunan nüshaları tablo halinde verilecektir.

1. Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba

Konyalı dışında, biyografi yazarlarının iki cilt olarak tarif ettikleri,¹⁶ İsmâil Sâdık Kemâl’in 11 ciltten müteşekkil eseridir. Tamamı yazma olan eserin, birinci cildi Nazım Taşan tarafından transkribe edilmiştir. İkinci cilt bu çalışmanın kapsamı dâhilindedir. Ayrıntılı olarak eserin muhtevâsından söz edileceğinden burada tekrara lüzum görülmemiştir.

2. Âsâr-ı Kemâl

Kütüphanelerde birçok nüshası bulunan, İsmâil Sâdık’ın matbu olan tek eseridir. Üç ciltten müteşekkildir. İlk ciltte; Şerh-i Esmâ-i İlâhî, Şerh-i Esmâ-i Nebî, Kasîde-i İtikâdiyye, Kıssa-i Enbiyâ, Mucizât-ı Nebî, Hilye-i Nebî, ikinci ciltte; Bin Ehâdis Şerhi, üçüncü ciltte; Kıssa-i Ashâb, Kıssa-i Evliyâ, Na‘t-ı Şerîfler, Şiirler, İsmâil Sâdık’ın anne ve babasının terceme-i halleri bulunmaktadır.

a- Âsâr-ı Kemâl ile ilgili tezler:

1. Fatih Işıl, Edebiyatımızdaki Hadsî-i Şerîfler ve Âsâr-ı Kemâl’deki Bin Ehâdis Şerhi (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin), Çukurova Üniversitesi İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslâm Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Hamit Dikmen, Adana, 2015.

¹⁶ Konyalı, **İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları, Atmeydanı Sarayı, Pertev Paşa Sarayı, Çinili Köşk**, c.I, s. 260. Konyalı, muhtemelen İsmâil Sâdık’ın ömrü vefa etmediğinden 11. cildin sonunda tarih koymadığı için eseri 10 cilt olarak zikretmiştir. Eserin iki cilt olması ise daha yaygın bir kanaattir. Zira modern çalışmalarda dahi eserin iki cilt olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Haşim Şahin, **Dervişler ve Sûfî Çevreler: Klasik Çağ Osmanlı Toplumunda Tasavvufî Şahsiyetler**, İstanbul: Kitap yay., 2017, s. 36.

2. Yasin Karakuş, *Âsâr-ı Kemâl'deki Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ, Esmâ-i Nebî ve Na't-ı Enbiyâ (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, Çukurova Üniversitesi İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslâm Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Hamit Dikmen, Adana, 2015.

3. Gökçe Betül Taşkaya, *Die tarihs des Vecihpaşazade auf den Tod des Dügümlü Baba (1283/1866-67) nach einer Handschrift der Süleymaniye Bibliothek aus dem Jahr 1294/1877-78*, Viyana Üniversitesi, Master Tezi, Viyana, 2013.

b. Âsâr-ı Kemâl ile İlgili Makaleler:

1. H. İbrahim Şener, “Âsâr-ı Kemâl’de Yer Alan Manzum Esmâü’l-Hüsnâ”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1987, sa: 4, s. 227-240.

2. Bekir Tatlı, “İsmâil Sâdık Kemâl’in Âsâr-ı Kemâl’deki Hadisçiliği”, Dinî Araştırmalar, 2015, c. 18, sa: 46, s. 45-65.

3. Yasin Karakuş, “19. Yüzyıl Şairlerinden İsmâil Sâdık Kemâl’in Âsâr-ı Kemâl’de Yer Alan Manzum Hilyesi”, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2018, c. 18, sa: 1, s. 569-595.

3. Rûh-ı Kemâl

Bir nevî Âsâr-ı Kemâl’in özeti kabul edilebilecek, içerik olarak benzer konuları ihtiva eden eserdir. İsmâil Sâdık, H. 1291’de yazdığı Rûh-ı Kemâl’de kendi eserlerini kısaca tanıttığı bölümlere yer vermiştir.

4. Tefsîr-i Âyât-ı Kur’ân

Üç ciltten oluşan eser manzum bir eserdir. İstanbul Üniversitesi’nden Mahmut Berat Durak, “Manzum Bir Kur’ân Çevirisi Olarak İsmâil Sâdık Kemâl Paşa’nın Tefsir-i Kemâl Adlı Eserinin Metin ve Muhteva Değerlendirmesi” adlı yüksek lisans çalışmasına devam etmektedir.

5. Tefeyyüz

Nakşibendî tarikatının zikir ve virdlerini içeren, üç ciltlik eser, Muhammed Bahaüddin Buharî’nin *Evrâd-ı Bahâ’iyye* adlı kitabının manzum tercümesidir.

6. Terceme-i Fıkhu'l-Ekber

Ebû Hanîfe'nin akaide dair kaleme aldığı *Fıkhu'l-Ekber* adlı eserin her mısra'ı ebcedli manzum tercümesidir.

7. Zikr-i Ashâb-ı Küllî-i Dügümlî-i Kemâl

Manzum sahabe ve din büyüklerinin terceme-i hallerinden oluşan eser, dokuz cilt olup, İbnü'l-Esîr'in *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe* eserinden istifade edilerek yazılmıştır.

8. Şerh-i Delâ'il-i Keşf-i Dügümlî Baba

Hz. Muhammed'e (sav) getirilen salât ü selamların derlemesi olan eser, Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî'nin halk nazarında oldukça şöhret bulmuş, çevirileri yapılmış *Delâ'ilü'l-Hayrat* adlı eserinin nazma çekilmiş tercümesidir.

9. Şerh-i Nutk-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn

16. yüzyıl Osmanlı veziriâzamı Ferhad Paşa'nın dört halifenin sözlerinin Türkçe'ye çevirilmesi isteği üzere Hâcegîzâde Mustafa Efendi'nin kaleme aldığı "Şerh-i Kelimât-ı Çehâr Yâr-ı Güzîn"¹⁷ benzeri bir eser olup Hz. Ebûbekir'e yazılan bir na't ile başlayarak Hz. Ebûbekir'den gelen rivayetleri aktararak kısaca açıklamalarını yapar.

10. Şiir Mecmuaları

Süleymaniye'de Dügümlü Baba koleksiyonu 447 numara ile kayıtlı nüshada, 33 na't, 33 münâcât, Nâbi'nin na'tına tahmis, Kasîde-i Emâlî tercümesi, Zülkifl'e (as) bir na't, Kemâl mahlasına dair bir mahlasnâme, Haşim mahlaslı bir şairin na'tı mevcuttur.

Aynı koleksiyonun 448 numara ile kayıtlı nüshasında ise, 27 na't alfabetik olarak düzenlenmiş, münâcâtlar, tarihler, mesnevîler, Arapça manzûmeler bulunmaktadır.

11. Diğer Eserleri

Sâdıkü'l-Makâl Mecma'u'l-Kemâl isimli Arapça eseri ile Ahmed Ziyâüddin Gümüşhanevî'nin Mecmû'atü'l-Ahzâb adlı eserinin manzum tercümesi kabul edilen Müflihîn-i Hazîne adlı eserler İsmâil Sâdık Kemâl'in bilinen diğer eserleridir.

¹⁷ Ersin Durmuş, *Şerh-i Kelimât-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Danışman: Ozan Yılmaz, 2014, s. 10.

Tablo 1:**İsmâil Sâdık Kemâl Paşa'nın Eserleri ve Eserlerin Bulunduğu Kütüphaneler**

Eser İsmi	Kütüphane	Bölüm	Numara	Özellikler
Kemâlnâme-i Dügümlü Baba	Ankara Milli Kütüphane		06 Hk 157 (1-4)	540 y. 11cilt Vakıf t. 1298 müellif hattı
	Süleymaniye Yazma Eserler	Pertevniyal	699	1. cilt
			634	11.cilt
	Süleymaniye Yazma Eserler	Süleymaniye	564 (1-10) 564 M1-M2	1. ve 2. cilt istinsah edilmiş, müstensih belirtilmemiş
	Süleymaniye Yazma Eserler	Yazmabağışlar	1986-1	1. cilt
1986-2			2. cilt	
Süleymaniye Yazma Eserler	İbrahim Efendi	428	1. cildin bir kısmı	
Âsâr-ı Kemâl	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	Veliyyüddin Efendi	3514	vakıf t. 1284 437 s.
	Süleymaniye Yazma Eserler	Dügümlü Baba	66	366 vr.
			67	377 vr.
			634	177 vr.
	Süleymaniye Yazma Eserler	Hacı Mahmud Efendi	4314	4314: 81 s.
			4507	258 s., vakıf t. 1284
	Süleymaniye Yazma Eserler	İbrahim Efendi	175	502 s. vakıf t. 1284
	Süleymaniye Yazma Eserler	Laleli	3766	matbu: Şeyh Vefa Matbaası, 502 s. vakıf t. 1284
Süleymaniye Yazma Eserler	Pertevniyal	1050	matbu, y.y., t.y., 114 s. vakıf t. 1284	
Süleymaniye Yazma Eserler	Süleymaniye	746	matbu, y.y., t.y., 510 s. vakıf t. 1284	
Rûh-ı Kemâl	İBB Atatürk Kitaplığı	Osman Ergin Türkçe Yazmalar Koleksiyonu	284	16 st., 78 vr. İstinsah t. 1217/1802 vakıf t. 1291
			Süleymaniye Yazma Eserler	Süleymaniye
				621
			623	198 vr.
Tefsîr-i Âyat-ı Kur'ân	Süleymaniye Yazma Eserler	Dügümlü Baba	636	1.cilt, 226 s., müellif hattı, Vakıf t. 1296
			637	2. cilt, 107 vr., müellif hattı, vakıf t. 1296
			623	3. cilt, 139 vr. müellif hattı, vakıf t. 1296
	Milli Kütüphane	Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 159	6 cilt, 753 vr., müellif hattı, istinsah t. 1294/1876
Tefeyyüz	Süleymaniye Yazma Eserler	Dügümlü Baba	626	1. cilt, 176 vr., vakıf t. 1307,müellif hattı
			624	2. cilt, 168 vr., vakıf t. 1300, müellif hattı

			625	3. cilt, 29 vr., vakıf t. 1301, müellif hattı
Terceme-i Fıkhı'l-Ekber	Millî Kütüphane	Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 158/2	9 vr., müellif hattı, telif t. 1307/1891
	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	642	18 s., müellif hattı
Zıkr-i Ashâb-ı Külli-i Düğümlü-i Kemâl	Millî Kütüphane	Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 158/1 (1-9)	1476 vr., müellif hattı, telif t. 1301/1885
	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	635	1. cilt, 171 vr., müellif hattı, vakıf t. 1301
			632	2. cilt, 182 vr., müellif hattı, vakıf t. 1302
			639	3. cilt, 147 vr., müellif hattı, vakıf t. 1303
			630	4. cilt, 182 vr., müellif hattı, vakıf t. 1301
			640	5. cilt, 193 vr., müellif hattı, vakıf t. 1304
			633	6. cilt, 189 vr., müellif hattı, vakıf t. ?
			641	7. cilt, 172 vr., müellif hattı, vakıf t. 1305
			631	8. cilt, 181 vr., müellif hattı, vakıf t. 1306
			642	9. cilt, 124 vr., müellif hattı, vakıf t. 1306
Şerh-i Delâ'il-i Keşf-i Düğümlü Baba	Millî Kütüphane	Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 153	138 vr., müellif hattı, telif t. 1297/1881
	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	622	274 s., müellif hattı
Şerh-i Nutk-ı Çehâr-yâr-i Güzîn	Millî Kütüphane	Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 155	58 vr., istinsah t. 1307/1888
	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	626	176 vr., müellif hattı, vakıf t. 1307
Şiir Mecmuaları	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	447	42 vr., müellif hattı, vakıf t. 1284
			448	34 vr., müellif hattı, vakıf t. 1291
Sâdıku'l-Makâl Mecma'u'l-Kemâl	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	16	56-63 vr., Arapça
Müflihîn-i Hazîne/Mecmû'atü'l-Ahzab	Süleymaniye Yazma Eserler	Düğümlü Baba	628	367-776 vr.

BÖLÜM 2: KEMÂL-NÂME-İ DÜĞÜMLÜ BABA

2.1. Eserin Şekil Özellikleri

2.1.1. Nazım Şekilleri

İsmail Sâdık Kemâl Paşa menâkıbnâmesinde gazel, rubâî, kıt‘a, kıt‘a-i kebîre ve kaside nazım türlerini tercih etmiştir. Bunların yanında ferd ve musarra beyitler de mevcuttur. Eser, 4 gazel, 10 rubai, 252 kıta, 19 kıt‘a-i kebîre, 8 kaside, 6 ferd ve 7 musarra beyitten müteşekkildir. Kasideler genelde bir kişiyi övmek ve karşılığında yardım istemek amacıyla yazılır ve temelde nesîb veya teşbîb, medhiye, fahriyye ve dua olmak üzere dört bölümden meydana gelir.¹⁸ Bunlara girizgâh ve tegazzül bölümlerini ekleyenler de mevcuttur.¹⁹ İsmâil Sâdık’ın kasideleri hem şekil hem içerik açısından klasik kaside nazım türünden biraz farklıdır. Şekil olarak kasidelerin tamamında fahriye bölümü, ikisi hariç diğerlerinde dua bölümü mevcut değildir. İçerik olarak daha önce Ahmed Fakih’in Çarhnâmesi ve Fuzûlî’nin Enîsü’l-kalb adlı eserinde olduğu gibi klasik kaside konuları değil daha çok mesnevî nazım türünün tercih edildiği tasavvufî konuları işlemiştir.²⁰

Kıta ve kıt‘a-i kebîre ayrımı konusunda görüş birliği bulunmamakta, bazı araştırmacılar iki beyitten fazlasını kıt‘a-i kebîre olarak görürken,²¹ bazıları da bu ayrımı gereksiz bulmaktadır.²² Bütünlük arz etmesi açısından birinci ciltte tercih edilen yöntem benimsenerek on iki beyitten fazla olanlar kıt‘a-i kebîre kabul edilmiştir.²³

2.1.2. Vezin

Menâkıbnâmenin tamamı aruz vezniyle yazılmıştır. İsmâil Sâdık’ın aruz veznine vâkıf olduğu vezin kusurunun çok az olmasından anlaşılmaktadır. Birinci cilde nazaran bahir çeşitliliği daha azdır. Eserin büyük bir kısmında kullanılan ana vezin ise *remel bahrinden Fâ‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün [Fa‘lün]* veznidir.

¹⁸ Haluk İpekten, *Eski türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*, Ankara: Birlik yay., 1985, s. 42-43.

¹⁹ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu yay., 2016, s. 123.

²⁰ İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*, s. 45.

²¹ Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 203.

²² Tâhirü’l-Mevlevî, *Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazm ve Eşkâl-i Nazm*, haz. Muhiddin Turan, İstanbul: Kesit yay., 2015, s. 91.

²³ Nazım Taşan, “Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Tez Danışmanı: Kenan Mermer, Sakarya, 2017, s. 29.

Tablo 2:
Ve zinlerin Sayılarına Göre Tasnifi

Ve zin	Bahir	Sayı
Fe‘ilâtün [Fâ‘ilâtün] Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün [Fa‘lün]	Remel Bahri	269
Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün	Hezec Bahri	24
Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün [Fa‘lün]	Müctes Bahri	10
Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün	Remel Bahri	5
Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün	Remel Bahri	4
Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün	Muzâri Bahri	2
Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün	Hafif Bahri	2
Toplam		316

2.1.3. Dil ve Üslup

İsmâil Sâdık Kemâl eserini yazmaktaki amacının Dügümlü Baba'nın hayatını, kıssalarını, kerametlerini ve feyizlerini anlatmak olduğunu birinci ciltte belirtmiş ve bunun için de anlaşılır bir üslup kullandığını ifade etmiştir.²⁴ Bununla birlikte şiirlerinde dolaylı anlatımlar, mecazlar ve üstü kapalı ifadelere çokça yer vermiştir. Hattatlık, dokumacılık, saatçilik gibi sanat ve zanaatlerin yanında çeşitli ilim dallarına ait terminolojiye hâkim olan İsmâil Sâdık yine bu alanlarla ilgili çeşitli kavramları şiirlerinde kullanmıştır. Ayrıca ilk ciltte olduğu gibi yaşadığı döneme ait telgraf, fotoğrafya gibi kelimeleri ikinci ciltte de zikretmiştir.²⁵ Menkıbeleri derkenar kısmındaki birkaç Arapça şiir dışında Türkçe yazmış, ilk ciltteki gibi Farsça şiirlere bu eserde yer vermemiştir.

²⁴ I, KAS. 6./33-39.

²⁵ KB. 16./9-10.

Eserine tasvir sanatıyla bir derviş portresi çizerek başlayan İsmâil Sâdık'ın menkıbelerinde edebî sanatların birçoğuna tesadüf etmek mümkündür. İsmâil Sâdık'ın edebî kimliğini de görmek açısından aşağıda özellikle anlamla ilgili sanatlar örneklerle sıralanmıştır.²⁶

İsmâil Sâdık'ın eserinde en çok yer verdiği sanatların başında *teşbih* gelir. Düğümlü Baba'nın himmetinin meyvesi çok zeytin ağaçlarına benzetildiği beyit teşbihin bir çeşidi olarak eserde yer almıştır:

Mübârek himmetine beñzer ol eşcâr-ı zeytûn kim
Degil şarkıyye bâ-ğarbiyye eşmârı olur evfâ²⁷

Nefsin tezkiyesi ile maddî temizlikte kullanılan eşyalar arasında birden fazla benzerlik kurulan beyit ise *mürekkep teşbihe* güzel bir örnektir:

Ab u kildir bu beden taş u tokâc şabr u çile
Tevbe şâbûn vesah nefse cihân oldı yumâk²⁸

Hem anlam hem de ad aktarımı sanatı olan *istiâre* de metin içinde kullanılan edebî sanatlardan biridir:

Seby ü istirķāk nefse kürk ile hil'at-sezâ
Pây-i dosta post olup yüz sürmesi a'la'r-rüteb²⁹

İsmâil Sâdık, kibire dair verdiği örnekte, yüzük taşının küçük olmasına rağmen kıymetli olduğu için muhafaza edilerek elde taşınırken büyük temel taşının bina altında eziyet çektiğini ifade ederek *teşhise* yer vermiştir:

Faşş-ı hâtim-i sığar kafes ile elde taşınur
Üss-i ekber çekiyor ebniye altında meşâk³⁰

²⁶ Bu sıralamada esas alınan eser için bkz. Menderes Coşkun, **Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar**, İstanbul: Dergâh yay., 2014, s. 39-217.

²⁷ KAS. 2. /16.

²⁸ KAS. 8/25.

²⁹ R. 10/3.

³⁰ KAS. 8/35.

Mecâz-ı mürsel metinde pek çok yerde tesadüf edilen sanatlardan biridir:

Başlanmış idi *Moskov* ile gavğaya henüz
Müntazırdık nice olur idi keşf ile beyân³¹

Kinâye de İsmâil Sâdık'ın kullandığı bir diğer sanattır:

Tab'ın 'âlî göziñ açığsa idâreñ hoş olur
Şu yıkar köprüyi aşar kemer olsa alçak³²

Konuşma adabından söz edilen rubainin ilk beyitinde ise *tevriye* sanatı bulunmaktadır:

Raķık ol ki peşimâni çekme tel kırma
Kıvâm bulmalıdır zevk-ı şoĥbet-i ĥelvâ³³

İsmâil Sâdık menkıbelerinde *telmih* sanatını kullanarak çeşitli çağrışımlarla ifadelerini zenginleştirmiştir. Özellikle eserinde Kur'an'da geçen kıssalara çokça telmihte bulunmuştur:

Zihî tîr “indehü 'ilmün” ile mevşûf-ı zât-âsâ
İder bir anda Belķıs taĥtı gibi kendüyi isrâ³⁴

Birbiriyle ilişkili ve uyumlu kavramların bir arada kullanıldığı *tenasüp* şiirlerde mevcut olan sanatlardan biridir:

Kiriş-i yây kemende bu düğümlerle çileden kim
Göründi tîr gibi tayy-i mekânla oldı kâm-baĥşâ³⁵

Aşağıdaki beyitte ise ağaç ile gölge ve meyveler, sayfalar ile mikleb kelimeleri arasında bir tenasüp oluşturarak *leff ü neşir* sanatı meydana getirilmiştir:

³¹ K. 72/8.

³² KAS. 8/44.

³³ R. 1/1.

³⁴ KAS. 3/38.

³⁵ KAS. 3/37.

Dıraht-ı feyziniñ yaprakları açık şahâyifdir

Ki zilli maḥfaza-i eṣmār-ı nuşhı miḳleb-i zībā³⁶

Tezat sık kullanılan sanatlardan biridir. Örnekte idbâr ve mukabili ikbâl kelimeleriyle oluşturulmuştur:

Çekme idbâra gider bâ' iş olur iḳbâle

Buña gerdüne tekerlekleri temşil olunur³⁷

Daha çok Düğümlü Baba'nın övüldüğü yerlerde *mübalâğa* sanatına tesadüf etmek mümkündür:

Maṭla'-ı şemse daḫı ğıbta ki oldı çünki

Dâimâ nūr-ı füyüzâtı anıñ şubḫ u şâm³⁸

Allah Teâlâ'nın rızık vermesinin salih olmaya bağlandığı beyitte *hüsn-i talil* sanatı mevcuttur. Beyit aynı zamanda Hz. Salih kıssasına da telmih içerir:

Şâlih ol nâḳa-i rızkı çıkarır Ḥaḳ taşdan

Ekl ü şirbi virir evḳât ile kesmez Rezzâḳ³⁹

İsmâil Sâdık ana metinde de yer vermekle birlikte der-kenârlarda daha fazla *irsâl-i mesel* sanatını kullanmıştır. Sadece “Hacere dair mezâmin ve kaside” başlığı altında dahi taşla ilgili pekçok deyim ve atasözünü bir araya getirmiştir. Söz konusu kasidede bulunanlar ile diğer beyitlerdeki atasözü ve deyimlere metin içerisinde dipnotlarda dikkat çekilerek manalarından bahsedilmiştir. Dolayısıyla burada tek örneğin zikredilmesi yeterli görülmüştür:

Taş maḥallinde ağır dindigi de ḍarb-ı meşel

Eyleme ḳalbiñi bārut-ı hevesle iḫrâḳ⁴⁰

³⁶ KB. 1/54.

³⁷ K. 248/1.

³⁸ K. 129/3.

³⁹ KAS. 8/22.

⁴⁰ KAS. 8/3.

Menkıbelerde âyet ve hadislerden alıntılar yapılarak *iktibas* sanatının pek çok beyitte kullanıldığı görülebilir:

Olur “nūrun ‘alā nūrin” kelāmu’llāh-ı ehlu’llāh
“Kemişkātın” qarātise ide mişbāh-veş imlā⁴¹

Var hadīşde ki bu dīn oldı garīben zāhir
‘Avdeti dağı garīben ki ezelden taqdir⁴²

2.2. Eserin Muhteva Özellikleri

2.2.1. Düğümlü Baba

İsmâil Sâdık kısaca hayatından bahsettiği ikinci ciltte Düğümlü Baba’dan Hacı Hâfız Gazi Seyyid Mustafa Baba olarak söz etmiştir.⁴³ Kaynaklarda Hafız Mustafa Efendi olarak bahsi geçen Düğümlü Baba 1200/1786 yılında Amasra Viranşehir’de doğmuştur.⁴⁴ Babası Yahya Efendi’nin, doğduğu kasabadaki Nakşibendi Tekkesi’nin şeyhi,⁴⁵ dedelerinden Abdullah Efendi’nin ise Fatih Sultan Mehmed’in sancaktarı olup İstanbul’un fethine katıldığı, Amasra fethedilirken de yaralanıp yarası sebebiyle Amasra’da bırakılarak şehit olduğu, neseblerinin Hz. Ömer’e dayandığı ifade edilmiştir.⁴⁶ Hafız Mustafa Efendi’nin annesi Hanife Hanım⁴⁷ ise Hacı Muhammedzâde neslindedir. Hem annesi hem babası seyyidlerin ileri gelenlerinden, her biri faziletli ve ilim sahibi, üç yüz yılı aşkın zamandır içinde şeyhlerin de bulunduğu hanedan mensubu kimselerdir. Muhtemelen küçük yaşta medresede tamamladığı hafızlığının kuvvetli,⁴⁸ sesinin güzel olup gece gündüz Kur’ân okuduğu, tefsir, fıkıh, ferâiz, hadis, ahlâk, tarih, tasavvuf gibi konularda fikir sahibi olduğu belirtilen Mustafa Efendi’nin tam olarak

⁴¹ KAS. 2/17.

⁴² K. 154/2.

⁴³ KAS. 3/1.

⁴⁴ I, KAS. 7/7.

⁴⁵ Necdet Sakaoğlu, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, İstanbul: Yapı Kredi yay., 2008, s. 382.

⁴⁶ KAS. 3/7-11.

⁴⁷ Menâkıbnâme’de Hanife olarak geçen isim, başka bir kaynakta Havva Hatun olarak da geçmektedir. Bkz., Necdet Sakaoğlu, **Osmanlılar Ansiklopedisi**, s. 382.

⁴⁸ Necdet Sakaoğlu, **Çeşm-i Cihan Amasra**, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1999, s. 88.

tahsiline dair bir bilgi mevcut değildir.⁴⁹ Mustafa Efendi'nin kendi hattıyla Kur'ân-ı Kerîm'den dört cüz ve bir En'âm-ı Şerîf yazıp, Amasra'da sıbyan mektebine vakf ettiği, İsmâil Sâdık'ın bunları istibdâl⁵⁰ etmek istediği, ancak cüzlerin çocuklar tarafından tahrif edilip başkaları tarafından ikmal edildiği belirtilmektedir. En'âm-ı Şerîf'in de Dügümlü'nün bir akrabasında bulunduğu, İsmâil Sâdık'ın çok arzu ettiği bilinince ona verildiği ancak onun da tahrif edilip diğer nüshasının bulunmadığı menâkıbnâmedeki kasidede anlatılmaktadır.⁵¹ Bundan başka da Dügümlü'nün yazılı bir eserinin mevcudiyetine dair herhangi bir malumata tesadüf edilmemektedir.

Dügümlü Baba'nın 1806-1812 senelerindeki Osmanlı-Rus savaşına gönüllü olarak katıldığı zamana kadarki hayatına dair bilgi olmamakla birlikte ilimle meşgul olduğu ifade edilebilir.⁵² Birinci ciltte İsmâil Sâdık Dügümlü'nün 1222'deki Rus savaşına katılmak istediğini o sırada 30-35 yaşlarında olduğunu, Laz Ahmed Paşa'nın Dügümlü Baba'yı ezan okurken sesini çok beğendiği için imam yaptığını, 90 yaşını geçkin vefat ettiğini belirtirken,⁵³ ikinci ciltte aynı savaşı 24 harbi olarak niteler ve Dügümlü Baba'nın 1200'de doğduğunu belirtir.⁵⁴ Burada hem Dügümlü Baba'nın Laz Ahmed Paşa'nın imamı olduğu zaman hem de yaşı itibariyle tarihler açısından bir tutarsızlık mevcuttur.⁵⁵ Gazi ünvanını söz konusu savaşta yaralandığı için aldığı, karnında üç süngü yarası bulunduğu nakledilir.⁵⁶ Yine aynı savaşta Dügümlü Baba'nın Halil Feyzi adlı bir Sa'dî şeyhine intisab ettiği, şeyhin savaşta başına gelecekleri haber verdiği ve gerçekleştiği belirtilir.⁵⁷ Ancak birinci ciltte zikredilen mevzu ikinci ciltte anlatılmamıştır.⁵⁸ İsmâil Sâdık, Dügümlü Baba'nın şeyhin yanında kısa bir süre halvette kalmasına rağmen çok etkilendiğini sonrasında cezbeyle kapıldığını ve altmış sene cezbede kalıp 83 sene yaşadığını söylemiştir.⁵⁹ İkinci ciltte verilen bu bilgiler ışığında

⁴⁹ KAS. 3./47-48.

⁵⁰ "Sözlükte, değiştirmek, yerine başka bir şey almak anlamına gelen istibdâl, vakıf hukukunda bir vakıf malının mülk olan diğer bir mal ile değiştirilmesini ifade eder." Ahmet Akgündüz, "İstibdâl", **DİA**, XXIII, 319.

⁵¹ KAS. 2/5-8.

⁵² KAS. 3/17.

⁵³ KAS. 1/13-15.

⁵⁴ KAS. 3/16-17.

⁵⁵ KAS. 3/17-18.

⁵⁶ KAS. 3/6.

⁵⁷ KAS. 3/20-21

⁵⁸ I, KAS. /11-12.

⁵⁹ KAS. 3/21,23-24. Bu tarihlerden de anlaşılacağı üzere Dügümlü'nün yaşadığı olaylardaki bahsi geçen yaşları ile tarihler tutmamaktadır. Burada 83 sene yaşadığı söylenirken, ilk ciltte bir nüshada 90 yaşını

doğum tarihi doğru kabul edilip, 60 sene cezbede kaldığı göz önüne alınırsa, 23-24'ünde de savaşa katılıp, cezbeyle kapıldığı söylenebilir. Bu durumda ilk ciltte yaşıyla ilgili kayıtların hatalı olduğu ya da vefat tarihi ve yaşı düşünüldüğünde ikinci ciltte verilen doğum tarihinin yanlış olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Savaş sonrası ise İstanbul'a giderek Sultanahmed'de İbrahim Paşa Sarayı içindeki bir Nakşî olduğu bilinen Arabacıbaşı Ârif Baba'ya intisab etmiş, tekkesine yerleşmiş ve orada yaşamıştır.⁶⁰ Düğümlü Baba Tekkesi ile ilgili kayıtlardan bahsedilen eserde Düğümlü Baba'nın tekkeye 1237/1821-22 senesinde yerleştiği belirtilmiştir.⁶¹ Eline geçen ip ve sicimleri elbisesine, sarığına ve esasına düğümlenmesi sebebiyle Düğümlü lakabını alan Hâfız Mustafa Baba⁶² İstanbul'a geldikten sonra hacca giderek Hacı ünvanını da almıştır.⁶³

İsmâil Sâdık Düğümlü Baba'yı ayrıca *gavs*⁶⁴, *kutb*⁶⁵ ve *kutbu'l-aktab*⁶⁶ gibi sıfatlarla da nitelemektedir.

Düğümlü Baba 1283/1866 senesinin Şaban ayında rahmet-i Rahman'a kavuşmuştur. Mezar taşının üstünde vefat tarihine denk gelen “elâ innâ evliyâe'llâhi lâ ĥavfun ‘aleyhim ve lâ ĥüm yahzenûn”⁶⁷ âyet-i kerîmesi ile “âşe sa'îden ve mâte şehîden”⁶⁸ terkipleri yazılmıştır.⁶⁹

geçkin vefat ettiği, başka bir nüshada ise 90 ların 80 olarak düzeltildiği Nazım Taşan tarafından belirtilmiştir. Taşan, **Düğümlü Baba Cild-i Evvel**, s. 34.

⁶⁰ Sakaoğlu, **Osmanlılar Ansiklopedisi**, s. 382

⁶¹ İbrahim Hakkı Konyalı, **İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları, Atmeydanı Sarayı, Pertev Paşa Sarayı, Çinili Köşk**, İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1942, s. 260.

⁶² KB. 1/49; Semavi Eyice, **Küçük Amasra Tarihi ve Eski Eserler Kılavuzu**, Ankara: MEB Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü yay., 1965, s. 51-52.

⁶³ KAS. 3./26.

⁶⁴ “Arapça yardım etme, imdada yetişme gibi anlamlara gelmektedir. Bunun yerine “kutub” da kullanılır. En yüksek makamdır. Kendisine sığınılan kutba verilen isim. Bir şahsın gavs olması hâlinin yardım istemeye imkân vermesine bağlıdır, yoksa gavs değil kutb olur.” Ethem Cebecioğlu, “gavs”, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, İstanbul: Anka yay., 2004, 225; Süleyman Uludağ, “gavs”, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Marifet yay., 1990, s. 188; Abdürrezzak Kâşânî, “gavs”, **Tasavvuf Sözlüğü**, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: İz yay., 2004, s.419.

⁶⁵ “Arapça değirmen taşının miline denir. Büyük değirmen taşı, milin etrafında döndüğü gibi, kâinat denen bu kozmoz da idare bakımından kutbun etrafında döner. Bu yönüyle kutub, menevî derecesi büyük, velî bir kuldur ve âlemin ruhu olarak değerlendirilir. Kutb olabilme özelliği herkesde bilkuvve vardır. Ama bunu gerçekleştirilebilir çok az kişiye, çok uzun zamanda nasib olduğu gibi, kısa zaman içinde de nasib olur. Kutb, Allah'ın izniyle hareket eder, kendi kafasına göre değil. Mutlak bağımsız yetki ve güç, sadece Allah'ındır.” Cebecioğlu, “kutb”, s.385.

⁶⁶ “Kutupların kutbu. Halkı irşad etmek ve hidayete erdirmekle görevli velî anlamına gelir. Bu velî arştan ferşe kaar tasarrufta bulunur.” Uludağ, “kutb”, s. 300.

⁶⁷ “Haberiniz olsun ki Allah'ın velîlerine (dostlarına) hiçbir korku yoktur, onlar üzülecek de değillerdir.” (Yûnus 10/62),

2.2.2. Dügümlü Baba Tekkesi

Dügümlü Baba Tekkesi diye bilinen Hacı Ârif Baba tarafından⁷⁰, Sultanahmed Camii'nin karşısında İbrahim Paşa sarayının araba ahırları olarak kullanılan kısmında kurulmuştur. Dügümlü Baba'nın savaş sonrası İstanbul'a geldiğinde Ârif Baba'ya intisab ettiği ve söz konusu tekkeye yerleşerek ömrünü burada tamamladığı rivayet edilmiştir.⁷¹ Rıfâî tekkesi olarak bilinen dergâh, Dügümlü Baba'nın söz konusu mekânı mesken edinmesiyle Dügümlü Baba Tekkesi ismiyle anılmıştır.⁷² Postnişinleri de şu sırayla verilmiştir: Arabacıbaşı Arif Baba (v. 1843), Muhyiddin efendi (1869), Hacı Mehmed Ragıp Efendi (v. 1875), Ahmet Raşid Efendi (v. 1892), Mustafa Efendi (v. 1900), Mehmet Arif Efendi (v. 1902), Hacı Mahmud Efendi (v. 1903), Halepli Mehmed Sırrı Efendi (v. 1906), Şeyh İhsan Efendi (?), Şeyh Şihabeddin efendi (?).⁷³

2.2.3. Eserde Adı Geçen Şahıslar

Eserde peygamberler, sahabenin ileri gelenleri, şeyh ve velî gibi dinî şahsiyetlerin yanında padişahdan başlayarak çeşitli devlet erkânından kimselerin zikredildiğini görmek mümkündür. Bunların kimisi geçmiş dönemlerde yaşamış şahsiyetlerken, kimi de Dügümlü Baba'nın çağdaşıdır. Birinci ciltte bahsi geçen mitolojik kahramanlara ise bu ciltte tesadüf edilmemiştir.

2.2.3.1. Dinî Şahsiyetler

a. Peygamberler

Hz. Muhammed'den (sav) genelde hadis nakledilen yerlerde,⁷⁴ bunun dışında iki yerde mucize-keramet ilişkisi bağlamında söz edilmiştir.⁷⁵ Hz. Peygamber'in (sav) dışında peygamberlerden Hz. Mûsâ ve Hz. Süleyman'ın kıssalarından söz edilen yerler mevcuttur. Hz. Mûsâ'nın ismi, tecelliden bahseden ayna sembolünün kullanıldığı

⁶⁸ “Mesud yaşadı, şehit olarak öldü.”

⁶⁹ Bursalı, *OM*, I, 71.

⁷⁰ M. Şefik Korkusuz, **İstanbul Tekkeleri ve Postnişinleri**, İstanbul: IQ Sanat yay., 2016 s. 152.

⁷¹ M. Baha Tanman, “Dügümlü Baba Tekkesi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yay., 1994, III, 107.

⁷² **Türkiye’de Tarikatlar Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceylan, İstanbul: İSAM yay., 2015, s. 321.

⁷³ Korkusuz, **İstanbul Tekkeleri ve Postnişinleri**, s. 152-153.

⁷⁴ KAS. 3./58, K. 96./6, KB. 9./20.

⁷⁵ KB. 9./36, K. 172./9.

kıt‘ada zikredilmiştir.⁷⁶ Hz. Süleyman’ın ise bizatihi ismi zikredilmemiş, kıssasının da - tayy-i mekân hadisesine delil getirebilmek adına- Hz. Süleyman’ın yanında kendisine ilim verilen kişinin Sebe melikesi Belkıs’ın tahtını getirdiği kısmına yer verilmiştir.⁷⁷

Ayrıca menâkıbnâmede bir beyitte⁷⁸ Kur’ân-ı Kerîm’de zikredilmeyen İsrailoğullarına Hz. Mûsa’dan sonra peygamber olarak gönderildiği rivayet edilen İstanbul Beykoz’da - kabrinin orada bulunduğu inanılması dolayısıyla- bir tepeye ismi verilen Yûşa‘ peygamberin ismi de tekkesi sebebiyle geçmektedir.⁷⁹

b. Sahabeler

Menâkıbnâmede sahabelerden ana metinde sadece Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer’dan bahsedilmiştir. Hz. Ömer’e Dügümlü’nin nesebinin ulaştığı yeri göstermek, Hz. Ebûbekir’e de bir menkıbedeki kişinin cediti olduğunu belirtmek adına yer verilmiştir. Ashâb-ı güzînin en faziletli ve aynı kıymette oldukları vurgulanan⁸⁰ Hz. Ebûbekir iki yerde Sıddîk⁸¹ lakabıyla, Hz. Ömer de bir yerde ismi⁸² ile diğer yerlerde Fârûk⁸³ lakabıyla zikredilmiştir. Der-kenarda ise dört halifenin her biri için yazılmış Arapça beyitler ile bunların manzum tercümesine yer vermiştir.⁸⁴

c. Şeyh ve Vefiler

1. Arabacıbaşı Ârif Baba⁸⁵

Serarabacıyân-ı hassa olan Hacı Ahmed Ağa’nın oğludur. Sultanahmed’de yaşamış, ermiş kabul edilen bir zâttır. İçlerinde Dügümlü Baba’nın da bulunduğu pek çok meczubun kendisine intisap ettiği ve meskeninin tekkeye dönüştüğü rivayet edilir. İki

⁷⁶ K. 86./9.

⁷⁷ KAS. 3./38.

⁷⁸ K. 1./5

⁷⁹ Ömer Faruk Harman, “Yûşa‘”, **DİA**, XXXIV, s.43-45.

⁸⁰ Nakşîlerin ilk ortaya çıkışından itibaren tarikat silsilesinin Hz. Ebûbekir’den geldiğini iddia etmesi, Şiilikle herhangi bir beraberliğe kesin olarak engel teşkil etmiştir. Kadirlik’te Hz. Ebûbekir’e aşırı bir ta‘zimin sonucunda Hz. Ömer’i daha az faziletli gösterecek rivayetler yaygındır. (Hamid Algar, **Nakşibendilik**, haz. A. Cüneyd Köksal, İstanbul: İnsan yay., 2007, s. 202-205.) İsmâil Sâdık her ikisinin de kıymet bakımından aynı olduğunu ifade ederek, Kâdirilerin bu tutumunu tashih etmek isterken, ikisinin ashâbın en faziletli olduğunu söyleyerek Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer’i aşağılayan Şii tavrına da karşıtlığını göstermek istemiş olabilir.

⁸¹ KB. 3./8, 16.

⁸² KB. 3/16

⁸³ KB. 3./10, 16.

⁸⁴ M. 5, M. 6, M. 7., F. 6.

⁸⁵ K. 32./1; K. 38./1,2; K. 98./3; K. 128/1; K. 138./1; KB. 4./7,13; K. 183./1; K. 189./2,4; K. 193./1,8.

oğlu olduğu bunlardan Muhyiddin Efendi'nin 1286/1870'de vefat ettiği, Rifâî tarikatinden olan diğer oğlu Hacı Mehmed Râgıb Efendi'nin ise babasından sonra tekke şeyhliğini devam ettirdiği, Ârif Baba'nın da 1259/1843'de vefat edip, kabrinin Karacaahmet'te olduğu bilinmektedir.⁸⁶

İsmâil Sâdık Ârif Baba'nın Râşid Efendi isminde bir oğlu olup hacca gittiğinden söz etmektedir.⁸⁷ Kaynaklarda Ârif Baba'nın oğlu olarak zikredilen Raşid Efendi'ye ait bir bilgiye tesadüf edilememiştir. Ancak Ârif Baba'nın oğlu Mehmed Râgıb Efendi'nin Ahmed Râşid Efendi adında bir oğlu olduğu kaydedilmiştir.

2. Şeyh İbrahim Paşa (Karasarıklı)⁸⁸

Meşhur Rifâî Şeyhi olan İbrahim Paşa'nın Küçük Mustafa Paşa'da attarlık yaparken, bir yeniçeri ağasını okuyup iyileştirmesiyle tanındığı ve sonrasında Karasarıklı adı ile meşhur olduğu rivayet edilmiştir. Bu olay sonrası İbrahim Paşa, Küçük Mustafa Paşa'da bulunan Karasarıklı (Kara Ayşe Hatun) Tekkesi'ni ikinci kez binâ etmiş, Osman Himâyetî Efendi'den hilâfet almış, pek çok halife yetiştirmiştir. Bu halifelerin her birinin birer dergâh açmasıyla da Rifâiyye şehirde yaygın hale gelmiştir. 1247/1831 tarihinde vefat etmiş, kendinden sonra tekkenin şeyhi oğlu Şeyh Hüseyin Elvan Efendi olmuştur.⁸⁹

3. Hüsnî Hüseyin Efendi⁹⁰

Menâkıbnâme'de devlet erkânından ve şeyh olduğu söylenen Hüsnî Efendi, Üsküdar'da ikâmet eden, mâliye emeklisi ve Nakşî şeyhi olan Hüsnî Hüseyin Efendi olmalıdır. Hüsnî Efendi 1307/1890 senesinde vefat etmiş ve Nasûhî Tekkesi'ne defnedilmiştir.⁹¹

4. Nureddin Efendi (Cerrâhî)⁹²

İsmâil Sâdık, Nureddin Efendi'nin ismini türbedarı Gâlib Efendi münasebetiyle zikretmiştir. Nureddin Efendi, Köstendilî halîfelerindendir. Kendi adına tekke inşa

⁸⁶ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, haz. Nuri Akbayar, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt yay., 1996, I, 308.

⁸⁷ K. 183./1.

⁸⁸ K. 161/1.

⁸⁹ Hür Mahmut Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)**, İstanbul: İnsan yay., 2003, 398-399.

⁹⁰ K. 171./1.

⁹¹ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, III, 731.

⁹² KB. 11/13.

etmiş ve uzun seneler bu tekkenin şeyhliğini yapmış, ermiş kabul edilen bir kimse olup 1133 (1720/21) yılında vefat etmiştir.⁹³

5. Gâlib Efendi⁹⁴

Gâlib Efendi, 1315/1897 yılında vefat etmiş Nureddin Cerrahî Tekkesi şeyhidir.

2.2.3.2. Devlet Erkânı

1. Vâlide Sultan⁹⁵

Bahsi geçen Vâlide Sultan'ın Pertevniyal Sultan olması ihtimal dâhilindedir. II. Mahmud'un ikinci hanımı olup, oğlu Abdülaziz'in tahta çıkmasıyla Valide Sultan ünvanını almıştır. 1876'ya kadar Valide Sultan olarak kalmıştır. Birçok çocuk yetiştirip ev bark sahibi yapmıştır. Aksaray'da Valide Camii, mektep, türbe ve sebilini yaptırmak için özel bir ihtimam göstermiş, Ebubekir Çelebi Türbesine vakıflar yaptırmış, Beşiktaş'taki Yahya Efendi türbesini tamir ettirmiş, pek çok sebil ve çeşme inşa ettirmiştir.⁹⁶ Masrafları kendinden karşılanmak üzere 1864 senesinde bir gemi inşâ havuzu yaptırmış ve ilk Osmanlı zırhlısı bu tezgâhta ortaya çıkmıştır. Bunların yanında çok hayırsever olduğu bilinen Valide Sultan'ın, zorda kalan kimselere yardımcı olduğu, borç yüzünden hapiste olanların borçlarını ödeyerek kurtardığı, hatta yeri geldiğinde devlete maaşların ödenmesi konusunda bağışta bulunduğu, 1865'de Hocapaşa'da çıkan büyük yangında felâketzedelere, 1874 yılında kuraklık ve kıtlıkla mücadele eden halka nakdi olarak yardım ettiği kayıt altına alınmıştır. 1884'te vefat etmiş ve Aksaray'daki türbesine defnedilmiştir.⁹⁷

2. Veysî Paşa⁹⁸

Veysî Paşa, askerlikten yetişmiş, 1270'de (1853/54) feriklik (korgeneral) rütbesiyle Bağdad Ordusu'nun başına geçmiş, 1274'de (1857/58) vefat etmiştir.⁹⁹

⁹³ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, IV, 1266.

⁹⁴ KB. 11/13.

⁹⁵ K.31/1, KB. 9/11, K. 178/5.

⁹⁶ M. Çağatay Uluçay, **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1980, s.124-125.

⁹⁷ Ali Akyıldız, "Pertevniyal Valide Sultan", **DİA**, 239-240.

⁹⁸ K. 175./4,5,7.

2. Laz Ahmed Paşa¹⁰⁰

Ahmed Paşa, İbrail nâzırlığı (içişleri bakanlığı) yaptığı için “Nâzır-Ahmed Ağa/Paşa”, Trabzonlu olması sebebiyle de “Laz Ahmed Paşa” olarak anılmıştır.¹⁰¹ 1226/1811 yılında orduya gönderilmiş mîrahûr pâyesi verilmiş, Edirne’ye gitmiştir. Sonrasında Yusuf Ziyaeddin Paşa’nın sadrazamlıktan azledilmesi üzerine sadrazamlığa getirilmiş ve aynı yıl yaklaşık beş ay görev yapmasının ardından azledilmiştir.¹⁰² Bursa’da emekliliğe ayrılmış ve Bursa’da bulunduğu süre içinde Emir Sultan Türbesi’ni tekrar inşa ve ihya etmiştir. 1229’da Anadolu, peşi sıra Haleb ve Erzurum valiliği yapmış Laz Ahmed Paşa cesur, sabırlı ve saf bir zât olarak tarif edilmiştir.¹⁰³

3. Hamdî Paşa (Seyyid)¹⁰⁴

Askerlikte yükselerek Dâr-ı Şurâ üyesi olmuş, 1279/1863 yılında Arabistan ordu kumandanı olmuş, 1286/1869 senesinde vefat etmiştir.¹⁰⁵

4. İshak Efendi (Hoca)¹⁰⁶

Dârülmaârif Rüşdiye Mektebi muallimi ve Meclis-i Maarif üyesi olduktan sonra molla ve Mekke mollası olmuş, evkaf müfettişi olarak çalışmıştır. Harputlu olan İshak Paşa, 1309/1892 senesinde yaşı doksanı geçmişken vefat etmiş, Fatih’e defnedilmiştir.¹⁰⁷ İncil’in elde bulunan nüshalarının tahrifine dair *Şemsü’l-Hakika*, *Ziyâü’l-Kulûb* adlı eserlerini kaleme almıştır. *Zübde-i İlm-i Kelâm*, *Es’ile ve Evcibe-i Hikemiyye*, *Miftâhu’l-Uyûn*, *Kâşifü’l-Esrâr Dâfi’ü’l-Eşrâr* telif ettiği diğer eserlerdir. Ayrıca İbn-i Sinâ’nın *Şifâ*’sını *İstişfâ fi Tercemeti’ş-Şifâ* adıyla tercüme etmiştir.¹⁰⁸

⁹⁹ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, V, 1664.

¹⁰⁰ KAS. 3./18.

¹⁰¹ İsmail Hâmi Danişmend, **Osmanlı Devlet Erkânı**, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971, s. 71.

¹⁰² Ömer Mahir Alper, “Ahmed Paşa (Laz)”, **Yaşamları veYapıtlarıyla Osmanlı Ansiklopedisi**, yayın yönetmeni Ekrem Çakıroğlu, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat yay., 1999, I, 150; Mehmet Akif Bal, **Osmanlı’dan Günümüze Trabzonlu Simalar ve Aileler**, İstanbul: Bayrak Matbaası, 2009, s. 34

¹⁰³ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, I, 201.

¹⁰⁴ K. 6./1,2.

¹⁰⁵ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, II, 594.

¹⁰⁶ K. 192/1, KAS. 3/52.

¹⁰⁷ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, III, 805.

¹⁰⁸ Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333, I, 247-248.

5. Nâfiz Paşa

Mudurnulu olan Nâfiz Paşa, 1252/1836 yılında İstanbul'a gelip Mekteb-i Harbiye'ye girip ordunun çeşitli kademelerinde görev almıştır. Kars muharebelerine dâhil olmuş, binbaşı ve kayamakamlık görevlerinde, barış sonrası tekrar orduya girip farklı pozisyonlarda bulunmuştur. Vakur, gayretli bir kişi olarak tarif edilen Nâfiz Paşa 1312/1894 senesinde vefat etmiş, Fatih Türbesi bahçesine defnedilmiştir.¹⁰⁹

6. Şeyh Hüsam

Menâkıbnâme'de meşhur Şeyh Hüsam olarak geçen ismin, Eyüp Camii'nde vaaz verip tefsir dersleri yapan Hüsâmeddin Efendi olması ihtimal dâhilindedir. Hüsâmeddin Efendi hacca gitmiş döndükten sonra 1285 (1868/69) senesinde vefat edip özel türbeye defnedilmiştir.¹¹⁰

7. Şekib Paşa

Şekib Mehmed Paşa, divân-ı hümâyun kalemi halifelerinden biri olmuş sonrasında Petersburg serkâtibi, hâriciye müsteşarlığı, Londra sefiri, meclis-i vâlâ azası, Viyana sefiri ve benzeri pekçok görevde bulunmuştur. Akıllı, dirayetli, kâtip, hattat, iffetli bir zât olarak nitelenen Şekib Paşa 1271/1854 senesinde vefat etmiş, Eyüp'de Bostan İskeleyi'ne defnedilmiştir.¹¹¹

8. Yakub Paşa (Kara Osmanzâde)

Kapıcıbaşı ve lağımcıbaşı olan Yakub Paşa, sonrasında Siroz mütesellimi görevinde bulunmuş, akabinde vezirlik verilmiş, Preveze muhafızı ve Aydın valisi olup ayrılmış, sırasıyla Edirne, Rumeli, Aydın ve Selânik valiliği yapmış, Selânik valiliğinde iken azledilmiştir. İstanbul'da Dülgerzâde Câmii'ni yaptıran Yakub Paşa son olarak Kudüs valisi olarak görev almış, 1271/1854 senesinde vefat etmiştir.¹¹²

¹⁰⁹ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, IV, 1222.

¹¹⁰ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, III, 687.

¹¹¹ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, V, 1575.

¹¹² Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, V, 1680.

9. Hüsni Paşa¹¹³

Hüsni Paşa, 1242 (1826/27) yılında askere girmiş ve süvâri zâbitliğinden livâlîğa kadar yükselmiştir. Vefat tarihi net olmamakla birlikte 1288/1871 senesinden sonraya denk geldiği belirtilmiştir.¹¹⁴

10. Tâhir Paşa (Çengeloğlu)

Aslen Karadenizli olan Çengeloğlu Tâhir Paşa, tophane ferikliğinden vezirlik pâyesiyle kaptan-ı deryâ olmuş, Osmanlı tarihinin en büyük kaptanlarından biri kabul edilmiştir. Paşa, gençliğinde Cezâyir ocağına intisap ettikten sonra İstanbul'a gelip tersâne hizmetlerinde bulunmuş, çeşitli savaşlarda faydalar sağlamış, donanmanın ıslahında büyük gayret sarfetmiştir.¹¹⁵ Sert dili, yiğitliği ve cesareti ile meşhur Tahir Paşa, Edirne ve Bosna valiliği yapmış, Bosna'da iken 1263/1847 yılında vefat etmiş, naaşı İstanbul'a getirilerek Eyüp'e defnedilmiştir.¹¹⁶

11. İbrahim Efendi (Ebezâde)

İsmâil Sâdık'ın maliyeci olduğundan başka bir malûmat vermediği İbrahim Efendi'nin, Bâbîâlî'den yetişmiş, kethüdâ kaleminden sonra çeşitli devlet kademelerinde bulunmuş, bir ara surre eminliği yapmış, sonrasında Mâliye Meclisi'ne aza olmuş olan Ebezâdelerden Hüseyin Efendi'nin oğlu olan zât olması muhtemeldir.¹¹⁷

12. Mehmed Sa'deddin Efendi (Seyyid)

Müderriş Abdülhamid Efendi'nin oğludur. Aydın ve Manisa kadılığı yapmış, Aydın'daki görevi esnasında Çengeloğlu Tâhir Paşa ile aralarında çıkan anlaşmazlıktan dolayı Meclis-i Vâlâ'da yargılanmış, suçsuzluğu anlaşılınca Tâhir Pâşâ görevden azledilmiş, Sa'deddin Efendi görevine devam etmiştir. İstanbul'a çağrılarak devletin çeşitli kademelerinde görev aldıktan sonra Şeyhülislâm Mehmed Ârif Efendi'nin yerine şeyhülislâm olarak atanmış, lafını esirgemeyen bir karakteri olması sebebiyle Fuad Paşa'nın tesiriyle Sultan Adbülaziz tarafından azledilmiştir. İstanbul Aksaray'daki Şeyh

¹¹³ K. 160/1.

¹¹⁴ Mehmed Süeyya, *Sicill-i Osmânî*, III, 732.

¹¹⁵ Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkânı*, s. 228.

¹¹⁶ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, V, 1616.

¹¹⁷ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, III, 755.

Ömer Câmîi'nin minberini yaptırmış, 1288/1866 yılında vefat etmiş, Karacaahmet mezarlığına defnedilmiştir.¹¹⁸

13. İmâm-ı Sultânî Hafız Hasan Hayrullah Efendi¹¹⁹

Hasan Hayrullah Efendi, Tersane yoklamacılarından Hamdullah Efendi adında birinin oğludur. Hafız olmuş, sesinin güzelliği dolayısıyla Sultan Abdülmecid döneminde saraya ikinci imam olarak tayin edilmiş, Sultan Abdülaziz döneminde baş imamlığa sonrasında Rumeli-Kazaskerliği ve Şeyhulislâmlığa getirilmiş, Abdülaziz ile Mısır ve Avrupa seyahatlerinde birlikte bulunmuştur. Ancak bunlara rağmen Hasan Hayrullah Efendi kendine bu pâyeleri veren Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ile ilgili fetvayı veren kişi olmuş, bu sebeple azl edilmiş, önce Medine'ye sonra Taif'e sürülmüş ve Taif'de 1315/1898 yılında vefat etmiştir.¹²⁰

14. Osman Paşa (Tellâlzâde)¹²¹

Osman Paşa, Enderundan yetişmiş, askerîyeye ilk olarak subay olarak girmiş, kısa zamanda ilerleyerek Kıbrıs muhassılı sonrasında Dâr-ı Şûrâ reisi olmuştur. Cihan seraskeri Rıza Paşa'nın mensuplarından olan Osman Paşa, onun da etkisiyle vezirlik rütbesi almış, çeşitli valiliklerde bulunmuştur. Abdülmecit döneminde Cizre mütesellimi Bedirhan Bey isyanını bastırması sebebiyle mükâfatlandırılmak için İstanbul'a çağrılmış ancak çok geçmeden 1264/1848 senesinde vefat etmiş, Eyüb'e defnedilmiştir.¹²²

15. İspartalı Hâce¹²³

İsmâil Sâdık Paşa'nın söz ettiği İspartalı hocanın Tevfik Mehmed Efendi (İspartalızâde) olması ihtimal dâhilindedir. Müderrislik yapmış ve nâibliklerde bulunmuş, ilim sâhibi olarak tanımlanmış Tevfik Mehmed Efendi 1312/1894 yılında vefat etmiştir.¹²⁴

¹¹⁸ Danişmend, **Osmanlı Devlet Erkânı**, 154; Ahmet Kavas, "Mehmed Sadeddin Efendi (Seyyid)", **Osmanlı Ansiklopedisi: Tarih, Medeniyet, Kültür**, ed. Bekir Şahin, İstanbul: Ağaç yay., 1993, II, 180-181.

¹¹⁹ K. 186/1, K. 194/8.

¹²⁰ Danişmend, **Osmanlı Devlet Erkânı**, s.156; İbrahim Alaeddin Gövsa, **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**, İstanbul: Yedigün Neşriyat, t.y., s. 174.

¹²¹ K. 173/2.

¹²² Gövsa, **Türk Meşhurları**, s.296.

¹²³ K. 166/1-3, 6-7.

2.3.3.3. Çağdaşı Kimseler

1. Hacı Bekir (Şekerci)

İsmâil Sâdık'ın sözünü ettiği kişi, Türk şekerciliğinin atası olarak bilinen, Türk şekerciliğinde esnaf odası da kurmuş meşhur Şekerci Hacı Bekir olmalıdır. Bekir Efendi 1777 yılında Kastamonu'nun Araç ilçesinden İstanbul'a yerleşerek Bahçekapı'da ilk dükkânını açmış, 1817-1820 yıllarında hacca gidip gelmiş sonrasında Hacı lakabını almış ve Hacı Bekir olarak anılmıştır. Öldüğünde yüz yaşını biraz geçtiği ve Edirnekapı'da medfun olduğu rivayet edilmiştir.¹²⁵

2. İsmet İsmâil Efendi

Menâkıbnâme'de evkaftan biri olarak zikredilen İsmet Efendi, Hüsrev Paşa dairesi seçkinlerinden, hâcegân rütbesiyle Bursa mukataacısı sonrasında teşrifat muavini olmuş, bazı vezirlere de kethudâlık yapmıştır. 1261/1845 senesinde vefat etmiş, Karacaahmet mezarlığına defnedilmiştir.¹²⁶

2.2.4. Menkıbelerin Sınıflandırılması

Evliya menkıbeleri tarihî gerçeklere dayanan ve hayalî olanlar şeklinde temel bir ayrıma tabi tutulmuşlardır.¹²⁷ Menkıbe türleri ise; evliya tezkireleri ve sûfî tabakaları, biyografi mahiyetinde menâkıb-nâmeler ve toplama menâkıb-nâmler olarak tasnif edilmiştir. İlk sınıflandırmaya göre Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba'daki anlatılar tarihi gerçeklere dayanan menâkıb-nâmeler grubundadır. Zîra eser boyunca Düğümlü Baba'nın katıldığı 1806-1812 yıllarındaki Osmanlı-Rus savaşı, yine Osmanlı-Rus savaşlarından biri olan Kırım harbinin başladığı 1853'teki Sinop baskını, 1854'te Sivastapol kuşatması ve efsane gemi Mahmudiye Kalyonu'nun başarılarından genelde tarihleriyle birlikte söz edilmektedir. Bunun yanında Abdülaziz han'ın tahta oturduğu ay ve günüyle birlikte verilmektedir. Ayrıca kolera salgını gibi pek çok önemli sosyal vâkiâ ile dönemin devlet erkânından, eşrafından bilinen şahısların zikredildiği, bunun yanında İsmâil Sâdık ile

¹²⁴ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, V, 1632.

¹²⁵ Nail Tan, *Türk Şekerciliğinin Öncüsü Araçlı Hacı Bekir Ailesi*, Ankara: BRC Basım, 2005, 5-6.

¹²⁶ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, III, 840.

¹²⁷ Ocak, *Evliya Menâkıbnâmeleri*, s.61-62.

Düğümlü Baba'nın aynı dönemde yaşaması sebebiyle müellifin olayları bi'z-zat müşahede ettiği, bir takım olaylara tarih düşürdüğü görülmektedir.

Menâkıb-nâme türlerinde ise genelde veli hayattayken kaleme alınması, velinin ailesinden, doğumundan, yetişmesinden, şeyhliğinden, çeşitli faaliyet ve vefatından söz etmesi, tarihi gerçeklerle sağlam bir ilgisinin bulunması gibi özellikleri dolayısıyla Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba'nın biyografi mâhiyetindeki menâkıb-nâmelere olduğu ifade edilebilir.¹²⁸

İsmâil Sâdık, eserinde kendi gözlemleri ile güvenilir olduğunu düşündüğü kimselerin rivayetlerinden oluşan menkıbeleri kaleme almıştır. Bu sebeple zaman zaman hadis rivayetlerindeki sened gibi menkıbeleri anlatan kimselerin hem isimlerini belirtir hem de mürüvvet sahibi kimseler olduğunu vurgular. Böylelikle anlatılarının sahilliğine dikkat çekme çabası içinde olduğu söylenebilir. Farklı yerlerde rivayetleri geçen Hâce Mecîd bu duruma iyi bir örnektir:

‘Arabî Fârisî hâlâ oğudan Hâce Mecîd
Vaşf-ı ‘âlîlerini itmededür böyle beyân

Didi ben gördüğim ahvâl-i şerîf-efzâsın
Kendüden havf ile hep idemem ifşâ vü beyân¹²⁹

Yine böyle didi ol Hâce Mecîd-i kâmil
Bulunup kendüsi bi'z-zât işidüp bu günâ

Rûs'a altmış toktuz içre olıcağ harb sözi
Kıldı bu vechle de keşf ü taşarruf-ı imâ¹³⁰

Böyle naql eyledi ol Hâce Mecîd-i fâzıl
Kendü bu vechle bi'z-zât görüp işitdiğini¹³¹

¹²⁸ Ocak, **Evliya Menâkıbnâmeleri**, s.66-67.

¹²⁹ K. 57/1-2.

¹³⁰ K. 59/1-2.

¹³¹ K.58/1.

Bir bütün olarak Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba'nın menâkıb-nâme türleri arasındaki yerinin tespit edilmesinin ardından içeriğindeki menkıbelerin sınıflandırılmasından söz etmek gerekmektedir. Menkıbelerde İsmâil Sâdık'ın eserin yazılış amacında belirttiği gibi genelde Düğümlü Baba'nın kıssaları, feyizleri ve kerametlerinden söz edilmektedir. Bu menkıbelerin farklı şekillerde sınıflandırılması mümkün ise de mutasavvıfların ikili keramet tasnifi meselenin anlaşılması açısından yeterli görülebilir.¹³²

1. Keramât-ı Kevniyye: Fani ve suri kerâmet olarak da adlandırılır. Genelde olağandışı olayların gerçekleştirilmesi şeklinde ifade edilir. Uzun mesafeyi kısa sürede alma, az gıdayı çoğaltma, su üzerinde yürüme, ateşte yanmama gibi özelliklerin sergilendiği keramet çeşididir.¹³³ Bu tür kerametlerden eserde çokça bahsedilmiştir.

a. Bir anda çok uzak mesafeleri kat edebilme. (Tayy-i mekân).

Kiriş-i yây kemende bu düğümlerle çileden kim
Göründi tîr gibi tayy-i mekânla oldı kâm-baḥşâ

Zehî tîr “‘indehü ‘ilmün” ile mevşûf-ı zât-âsâ
İder bir anda Belkıs tahtı gibi kendüyi isrâ¹³⁴

b. Aynı anda birkaç yerde birden görünme: Tayy-i mekânla da ilgili bu kısma İsmâil Sâdık kozmolojik bilgiler vererek bir nevî delil sunma çabasında olduğu beyitler örnek getirilebilir:

Nice inkâr ider tayy-i mekânı ehl-i ḥikmet kim
İder kendüleri şemsi bu gûnâdır diyü da‘vâ

Ki dünyâdan yüz altmış kat büyük iken güneş kırşu
Dönüp bir şâniye sürmeksizin zeyli olur bâlâ

Ḳabûl itmekde a‘râzı müsâvât üzre çün ecsâm
Semâniñ ‘unşırıyyâtıñ daḥı sür‘atleri eclâ

¹³²Yapılacak olan tasnifin alt başlıklarında Ahmet Yaşar Ocak'ın menkabe motiflerinde kullandığı sınıflandırmadan istifade edilmiştir. Ocak, **Evliya Menâkıbnâmeleri**, s. 127-132.

¹³³ Abdülbâki Gölpınarlı, **Tasavvuf**, İstanbul: Milenyum yay., 2004, s. 157; Uludağ, “keramet”, s. 211.

¹³⁴ KAS. 3/37-38.

Ṭururken kendü İstānbül'da Baḥr-i Aḥmer içinden
Çıkartdı çok zevātı itdiler şükürin gelüp ifā¹³⁵

c. Öldürücü ve tahrip edici şeylerden etkinlenmeme: Düğümlü Baba'da bir hastalığın nüksettiği sonrasında Ahkâf sûresini okuyarak kendi kendini iyileştirdiği ifade edilir. Bunun yanında soğuk havalarda cami avlusunda taşlar üzerinde yatarak soğuktan etkilenmediği rivayet edilir:

Yine o söyledi kim hikmet-i Ḥaḳ ol Kuṭb'ın
Cism-i 'ālisine itmişdi nüzül-nām 'illet

Ṭaşlar üstinde yine ḥavli-i cāmi'de yatıp
Ba'z-ı aḥbāb-ı ḥakīm celbine itdi sür'at

Hîç devā istemeyüp süre'-i Aḥḳāfi faḳat
Kendü dā'im okudı buldı tamāmen şihḥat

Cilve-i Ḥaḳla yigirmi gün orada yatarak
Def'aten ḳalkıp eṣer ḳoymadı Rabb-i 'İzzet

Ba'dehu çok mu'ammer olarak hîç eṣeri
Ḳalmadı soñra da hîç itmedi nüks ü 'avdet¹³⁶

d. Öleceği yeri ve zamanı önceden bilme:

Didi 'Ārif Baba'ya medfeni imā ile sen
Üsküdar'a daḥı ben buraya bu da ilhām

Üsküdar içre defin oldı o fevt olduğda
Tekye bu Ğavṣa olup türbe zehī maṭla' kām¹³⁷

¹³⁵ KAS. 3/40-43.

¹³⁶ K. 63/1-7.

¹³⁷ K. 129/1-2.

e. Göklerde uçma: Bir yerde bahsi geçer:

Yine bu vech-ile ol H̄āce Mecīd-i Kāmil
Didi gördim bunu da böyle ki bir veche ‘ıyān

Hîç ayāğı yire başmaz idi diḳḳat itdim
Ḳıldı ol ṭāir-i ḳudsī-i ilāhī ṭayerān

Şeb-i Ḳadr idi gidüp Dikili Ṭāş yanından
Ayaşofya’ya ḳarīb öylece varmışdı hemān¹³⁸

f. Tabiat kuvvetlerini ve olayları istediği gibi yönetme: Yağan karı durdurma ve rüzgâr estirme ile ilgili birkaç keramet kayıt altına alınmıştır:

Pek ziyāde yağarak ṭökdi terāküm ile ḳar
Hep ehāliye de virmekde idi çok zaḫmet

Bir gice nūr-ı mücerred gibi cism-i pākın
Ḳıldı tecrīd libāsından o ‘ālī-himmet

Berfiñ üstinde ḳu‘ūd eyledi çıplaḳ olarak
Ḳıldı himmet eriyüp hep ola def‘-i şıḳlet

Der-‘aḳab esmege bed’ itdi lodos rüzgārı
Ol vesile ile maḫv eyledi Rabb-i ‘İzzet

Ya’nī hîç şubḫa degin şehirde ḳarıñ eşeri
Ḳalmayup buldı ehāli yine andan rāḫat¹³⁹

g. Aklından geçenleri bilme, düşünceyi okuma:

¹³⁸ K. 60/1-3.

¹³⁹ K. 84/1-5.

Ṭuzcú eşnafına İbrāhīm Efendi aqdem
Ketḥudā idi kimisine ṭuz itdi imlā

Ġarq oldu diyü kendüye ḥaber gelmekle
Ḳalbini ḥüzn ü keder itmiş-idi istilā

Ülfeti olmyaraq ḥiç kelām söylemedi
Kendüsi görmemiş-idi anı aqdem aqlā

Bāq gemiñ şimdi ḥaşır iskelesine geldi
Didi keşfen yine ol kân-i kerāmāt-ı ‘alī

Ḳalbini bildigine ḥayret ile gitdi hemān
Oraya geldi selāmetle bi-luṭf-ı Mevlā

Himemi kām-ı ta‘āmında olup milḥ-i meliḥ
Lezzet ü zevḳ-i sürürü o da buldı a‘lā¹⁴⁰

h. Başka yerlerde vuku bulan olayları, mevcut kişileri görme:

Bir faḳiriñ ḥaremi vaz‘ idecekdi ḥamlin
Bulmadı ḳābileye ücreti hem de şurba

Veca‘ı müştēd olup zevcesiniñ tām üç gün
O faḳir çıqdı soḳāğa ḡam idüp istilā

Çağırup istemedi gelmegi yine çağırup
Geldi kāfi olacak aḳçeyi kıldı i‘tā

Ḥālını keşf ü didi buldı rehāyi zevceñ
Meyyiten toḡdıḡını çocıḡıñ itdi inbā

¹⁴⁰ K. 195/1-6.

Gelicek hānesine añladı keşfi üzre

Ki çocuk ölü toğup zevcesi bulmuşdı rehā¹⁴¹

1. Gizli eşya ve maddelerin yerini bilme, bulup çıkarma:

Geziyor idi vekil-harcı Vefā semtinde

Düşdi cüzdānı ki itmişdi kavā'im imlā

Ol zemān naqd-i maḳāmında kavā'im olarak

Anıñ içinde nuḳūd aḳçe demek hem evfā

Sultānahmed tarafına gelicek cüzdānıñ

Añladı düşdigini hayrete oldu ilḳā

Rāst gelmek ile ol zāt-ı kerāmetkāra

Çağırıp itdi şarāhatle maḳallin inbā

Ya'nī meydan-ı Vefā'daki uzunca ḳaceri

Ḳıldı ta'rīf ile bulmaḳlıḳa himmetde añā

O kişi sadece giçer idi pür-fıkr ü telāş

Söz bile söylememiş idi giçerken aşlā

Bunı gūş eyleyecek bildi kerāmet idügin

Dönerek buldı hemān anda temāmen ḳaḳḳā¹⁴²

i. Gelecekte olacakları haber verme: En yaygın kerametlerden biridir::

Bir faḳiri görerek kendüye ḳıldı ihbār

Ki te'ehhül idecek o didi pek faḳrım vār

¹⁴¹ K. 42/1-5.

¹⁴² K. 152/2-8.

Hîç ümîd ya'nî sebep dahı bulunmamak ile
Müstahîl mertebede oldıgın itdi tezkâr

Yine ol nuṭkı buyurmaqla on on beş günde
Virüp esbâbı Hudâ mâl ile kıldı iḳdâr

Ya'nî hîç hâtırına gelmeyen esbâb olarak
Şervete irdi te'ehhül ile de buldı mesâr¹⁴³

j. Hastalıkları iyileştirme:

Bir ṭabîb Avrupa'ya evveli 'azm itmekle
İ'tiḳâdına anıñ gelmiş-idi anda ḥalel

Ḥaremi ḥasta olup itdi tedâvi pek çok
Bulmadı çâre aña şan'at iken def'-i 'ilel

Bir kişi zât-ı muḳaddeslerine itdi recâ
Virdi bir şey aña ta'lîḳa o zât-ı ekmel

Aldı sür'atle gelüp buldı şifâyâb olmuş
Didi ol nesneyi ḥasta o dimezden evvel

Şorıcaḳ didi ḥaber virmiş-idi kendüsi
Senden evvel gelerek buraya ol Ğavṣ-ı ecell¹⁴⁴

k. Bereket getirme:

Ḳıldı bir zât rivâyet ki o ğavṣ-ı ekrem
Gördi soḳaḳda revâniciyi ğâyet muḥtâc

¹⁴³ K. 109/1-4.

¹⁴⁴ KB. 10/2-6.

Şatamamışdı revāniyi ta‘ayyüş havfı
Eylemekde idi kalbini anıñ pek iz‘ac

Virdi meccānen anı herkese ol kütb-ı güzīn
‘İllet-i fakīrine naqd himemin kıldı ‘ilac

Cüz‘i kalmışdı filān cāmi‘e gidüp bereket
Bul diyü nuṭk ile kılmış idi ba‘ş ü inhac

Vardığı an oraya Vālide Sulṭān gelüp
Aña itdirdi Ḥudā ḥālin anıñ istimzac

Söyleyüp çok keremi oldu idüp sermāye
Bi’t-ta‘ayyüş yine şimdiye degildir muḥṭac¹⁴⁵

1. Başkalarını ikaz edip kötülüğe, tehlikeye düşmekten kurtarma: Bu bazen afet, kişinin başına gelecek bir felaket olduğu gibi bazen hali hazırda anlaşılmayan tehlikeler için söz konusu edilebilir. Her durum için farklı kerametler mevcuttur:

Mübrem olduğda kazā olmāmaḳ ile çāre
Didi yanār burası itmeli naql-i ḥāne

Kıldı ta‘cīl o gün başka maḥalleye hemān
Ehl ü mālī ile bir muḥlişini iskāne

Der-‘aḳab māl ü ‘iyāliyle me‘an naql iderek
İrtesi oldu ḥarīḳ kalmadı başka āne

Yandı anıñ da evi ḥükm-i kazā-yı mübrem
Anı taḡyīr-i maḥāl himmet olur imkāna

¹⁴⁵ K. 178/1-6.

Öyle himmet buyurup onları eşyasını hep
Kurtarup düşmediler havf ü telâş-ı cāna¹⁴⁶

Didi geçmekde iken loğmacınıñ o günden
Şırlağān yağına fāre düşüp etdi murdār

İş-bu loğma dağı andan dökünüz cümlesini
Şatma zinhār diyü ilhām ile kıldı ihṭār

Loğmacı ol küpe bağıdıķda büyük bir fāre
Buldı müslimdi atup eyledi şükri tezkār

Müşteriler ile şatıcıya da iş-bu huşuş
Öyle şeyden oluyor hıfz u şıyānet der-kār¹⁴⁷

m. Tehlike ve felakete maruz kalanları fiilen kurtarma: Özellikle denizden kurtama ile ilgili çok sayıda rivayet aktarılmıştır. Bunun yanında olumsuz hava şartlarından hastalıktan kurtarma gibi kerametler de bu başlık altında incelenebilirse de daha önce bahsi geçtiği için tekrara lüzum görülmemiştir. Denizden kurtarma ile ilgili rivatlerin biri şu şekildedir:

Gördim ol Kuṭb-ı kerīm bir tūreye bir maḳara
Bağlayup da çekiyor sūḳda ṭurup nūr-āsā

Aḳdeñizden gelerek çend kişi ve bir kapudan
Añladım hikmetini söylediler bu gūnā

Ki kimimiz ṭutılup şiddet ile fırtınaya
Kestik ümīd yüki bahre idecektik ilḳā

¹⁴⁶ K. 97/1-5.

¹⁴⁷ K. 130/1-5.

İp ile çekdi kimimizi ḥalāṣ itdi hemān
Gördük ‘aynen gelüp ol zāt-ı kerāmet-pīrā

Ḥālbukim evveli görmemiş anı ammā kim
İşidüp tekyesine nezr idicek irdi rehā

Tekyeye varmadan aḳdem anı soḳāḳda görüp
Bildik ol anda didik işte bu zāt-ı ra‘nā

Der-se‘ādet’den iden Āḳdeñiz ṭayy-i mekān
Sūḳdan tekyeye itmekligi emr-i eclā¹⁴⁸

1. Beddua ederek hasımlarını cezalandırma: Başına bir felaket getirmek ve aniden öldürmek ile ilgili örnekler mevcuttur:

Gitdü kendüye belā eyledi da‘vet birisi
Anı taḥḳīr cesāretle ‘iyāzen bi’l-lāh

‘Afvı ḡālib idü ki emr-i bedīhi ise de
İder ‘afvı daḫı ancaḳ olıcaḳ izn ile

Ġayretü’llāha ṭoḳunmaḳ ile böyle şeyler
Oldı dünyāda daḫı niceleri ‘ibretḡāh

İşte bu kimseniñ üç ḥānesi de ol gice
Muḥterīḳ olmaḡla oldı hemān maḥv ü tebāh

Başkası da yine ol cür’eti idüp o gice
Fevt oldı şāḡ iken ḥastalık irdi nā-gāh

¹⁴⁸ KAS. 4/3-12.

‘Âdi adamdaki albe bile ounmamalı
Top gibidir ki fitili anıñ ancak bir āh

Topa arşı urarak virme azab ile fitil
Hiddetiñ var ise itfāye sūkūt olmalı cāh¹⁴⁹

imdiye kadar zikredilen kerametlerin dıında eserde -Düğümlü Baba’nın siyasi balanlıları olan bir veli olması dolayısıyla- mansıb verme, borcunu ifā ettirme, maa ve mevki yükseltme gibi motifler yer almaktadır.

2. *Keramāt-ı İlmīyye*: Keramāt-ı tabiiyye olarak da isimlendirilir. İlimde, irfanda, ahlākte, tātte, ibadette, amelde, edepte, insanlıkta sergilenen üstün haslet, meziyet ve faziletleri kapsamaktadır. Manevî ve hakikî keramet olarak nitelendirilmiştir.¹⁵⁰ Bu türden kerametlere İsmâil Sâdık Kemâl’in Düğümlü Baba’yı tavsif ya da medh ederkenki ifadelerinde görmek mümkündür:

Bu zāt bir h̄āce-i ‘ilm-i ledünnīdir ki feyziyle
erāı hep hālīfe taht-ı ‘irfāne olup i‘lā

Huzūrında huzurda pīr-i albim tıfl-ı ebced-h̄ān Du‘āda h̄usn-i hatmi ola her eczā’-i
‘ömr-i i‘lā¹⁵¹

Hafız olduu belirtilen Düğümlü Baba’nın dinî ilimlere vākıf olduu farklı beyitlerde belirtilir. Aaıdaki beyitler kerāmāt-ı ilmiyyeye misal verilebilir:

‘Aā‘id ile fıh ile ferā’izle sünen içün
Buyururdu neāyih h̄aceti ilhām idüp Mevlā

¹⁴⁹ K.181/1-7.

¹⁵⁰ Gölpinarlı, **Tasavvuf**, s. 157; Uluda, “keramet”, s. 211.

¹⁵¹ KB. 2/33-34.

Tefāsir-i münifeyle eḥādīs-i ŧerifeyle
Olurdu ḳalbi keŧfen ‘ilm-i ḥālce nuŧḥı da a‘lā¹⁵²

İsmâil Sâdıḳ Kemâl’in Hâce Mecîd’den naklettiği anlatıda kevnî bir keramet olmaksızın
Düğümlü Baba’nın sergilediği tavırlardan oldukça etkilendikleri belirtilir:

Ḥaremim başḳa eve gitdi misâfir çoḳ idi
Cezbe tavrını eylemedi hîç ‘ıyân

Ḥānemiñ dāḫilini ḥāricini bilmez iken
Hep bilür gibi misâfirleri ḳıldı iskân

Anlara ḳıldı vekālet ile resmen ikrām
Böyle eṭvārına da cümleten olduḳ ḥayrân¹⁵³

¹⁵² KAS. 3/47-48.

¹⁵³ K. 72/5-7.

BÖLÜM 3: TENKİTLİ METİN

3.1. Metinde Kullanılan Nüshalar ve Tavsifleri

a. 564-2

Eser Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Düğümlü Baba koleksiyonu içerisinde yer almaktadır. 564 (1-10) şeklinde eserin ilk on cildinin bulunduğu kısımdadır. Rik'a ile kaleme alınmış eserin satır sayısı düzensizdir. Metin kısımları kırmızı mürekkep ile çerçevenmiştir. Her sayfanın numarası üst köşede verilmiş olup, çift numaralı sayfalarda vakıf mührü bulunmaktadır. Vakıf tarihi ise eserin ilk varağında 1290 olarak belirtilmiştir.

b. 564-M2

Eserin bu nüshası da Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Düğümlü Baba koleksiyonundandır. İstinsah edilmiş bu nüshanın istinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. Ancak müellefe ait olduğu izlenimini vermektedir. Yine diğer nüshada olduğu gibi sayfa numaraları her sayfanın üst kısmındadır ve her varakta vakıf mührü bulunmaktadır. Vakıf tarihi de aynı şekilde 1290 olarak belirtilmiştir. Nesih hattıyla kaleme alınan eserin metin kısmı çerçvelidir. Çerçeve, eser kaleme alındığında muhtemelen yıldızlı olan mürekkebin zamanla solmasıyla yeşil bir renk almıştır. Satır sayısı genelde 13-14 olmakla birlikte farklılık gösteren sayfalar da mevcuttur.

3.2. Neşir Esasları

Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba'nın ikinci cildinin bütün halde tek nüshası, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Düğümlü Baba bölümünde 564-M2 numaralı nüshadır. Bunun yanında aynı bölümde 564-2 numaralı nüshanın 31. sayfasına kadar olan kısım birinci cildin sonlarını, 32. sayfadan itibaren de ikinci cildi içermektedir. Ancak ikinci cildin son 47 sayfası bu nüshada mevcut değildir. Dolayısıyla metin genelde istinsah edilen tek nüsha olan 564-M2'den oluşturulmakla birlikte gerekli görülen yerlerde 564 numaraları nüshadan da istifade edilmiştir. Nüsha farklılıkları ile her iki nüshada da gerek anlam gerek vezin açısından düzeltilmesi gerekli görülen yerler dipnotlarda belirtilmiş, 564-M2: M2, 564-2: M1 olarak gösterilmiştir.

Metin içindeki âyet, hadis ve çeşitli özlü sözlerin imkân dâhilinde tahriçlerine yer verilmiştir. Beyitlerde açıklanma lüzumu görülen yerlerde tarih, olay, kavram ve şahıslarla ilgili bilgilere yine dipnotlarda yer verilmiştir.

Eserde, ilk ciltte bulunan fihrist ve konu başlıkları –birkaç yer hariç- mevcut değildir. İlk ciltte olduğu gibi ikinci ciltte de mevzular kronolojik değildir ve konu açısından da sistematik bir görünüm arz etmemektedir. Dolayısıyla metne sıralama bakımından herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

Varak numaraları köşeli parantez içinde verilmiştir. Müellif konu başlığı vermemekle birlikte yeni bir şiire geçmeden önce *kezâlik* ifadesini kullanmaktadır. Bu ifade yine metinde verilerek, *kezâlik*ten sonra her beyit birden başlanarak numaralandırılmıştır. Çalışmanın başında belirtildiği üzere eserde gazeller G., kasideler KAS., kıt'alar K., kıt'a-i kebîreler ise KB., müfredler F., musarra beyitler ise M. kısaltmalarıyla gösterilmiştir. Vezin ilk şiirin üstünde belirtilmiş ve vezin değişimi olmadığı sürece veznin her şiirin başında tekrarına gerek duyulmamıştır. Metin içindeki düzeltmeler köşeli parantez ile belirtilmiştir. Nüshalardaki harf eksikliği eksi (-), fazlalığı ise (+) işareti ile gösterilmiştir. Bununla birlikte tek harf eklenmesi gereken yerlerde <> simgesi kullanılmıştır.

Tam transkripsiyon sisteminin kullanıldığı bu metinde, eserin tamamında bütünlük sağlanması adına yazım şekillerinde cild-i evvelde kullanılan neşir esasları benimsenmiştir:

1. Transkripsiyonda mümkün mertbe metne bağlı kalınmıştır. Ses veya hareketlerle belirtilen vokal korunmuştur. Örnek: bilür misin
2. Vokal ya da harekenin olmadığı yerlerde uygulanan kurallar şunlardır:
 - a. Geniş zaman eklerinden –ar, ekinde dudak uyumuna bağlı kalınarak, -ır, -ur eklerinde metinde vokalle belirtilen yerlere uygun okunmuştur. Örnek: çıkar, idebilür.
 - b. Öğrenilen (duyulan) geçmiş zaman eki düz ünlülü okunmuştur. Örnek: olmuş, tuymış.
 - c. Görülen (bilinen) geçmiş zaman eki, -dı, üçüncü şahıslarda düz ünlülü okunmuştur. Örnek: oldu, buldı.

ç. Görülen (bilinen) geçmiş zaman birinci ve ikinci şahıs ekleri dudak uyumuna göre okunmuştur. Örnek: unutduñ, gördüm

d. Birinci şahıs emir ekleri, -ayım (-eyim), -alım (-elim) düz ünlülü olarak yazılmıştır. Örnek: vireyim, korkıdalım

e. Çokluk ikinci emir eki dudak uyumuna göre okunmuştur. Örnek: idiñ

f. Teklik üçüncü şahıs emir eki, -sun yuvarlak ünlülü yazılmıştır. Örnek: gelsün

g. Birinci ve ikinci şahıs iyelik ekleri dudak uyumuna göre okunmuştur. Örnek: pederimiz, menfa‘atım

ğ. Teklik üçüncü şahıs iyelik eki, -i düz ünlülü yazılmıştır. Örnek: sözi

h. Zarf fiil eki, -madan yazıldığı şekilleriyle okunmuştur. Örnek: itmeden, varmadan

ı. Zarf fiil eki, -Icak dar ünlülü olarak yazılmıştır. Örnek: gelicek

i. Soru edatı –mı/-mi düz-dar ünlülü yazılmıştır. Örnek: unutduñ mı

j. Bildirme eki dudak uyumuna bağlı yazılmıştır. Örnek: taşarrufdadur

k. Etmek, ermek, vermek, deyü, gece, kapı, yer ve benzeri Türkçe kelimeler yazıldıkları gibi; itmek, irmek, virmek, diyü, gice, yir şeklinde alınmıştır.

l. Zarf fiil eki –up her zaman yuvarlak ünlülü yazılmıştır. Örnek: gelüp

m. İlk ciltten farklı olarak, fiilden fiil yapma eki, -in, -ın düz ünlülü olarak değil de dudak uyumuna göre okunmuştur. Örnek: olunmış

n. Yine ilk ciltten farklı olarak şimdiki zaman eki –yor dan önce gelen yardımcı ünlüler de dudak uyumuna göre okunmuştur. Örnek: oluyor

3. “ile”, “içün” edatlarıyla “idi”, “ise”, “iken” gibi fiilin aldığı ekler ayrı ise ayrı yazılmış, bitişik ise tire ile gösterilmiştir. Örnek: itmiş-idim, vech-ile, haqsız iken

4. Arapça ve Farsça terkipler yazılırken şu hususlar gözetilmiştir:

a. Arapça terkipler örneğin; ni‘me’l-ceyş, ehli’l-ķubūr şeklinde yazılmıştır.

b. Farsça terkipler şu şekilde yazılmıştır: çille-i hestî, dest-i pür-feyzi

c. Arapça ve Farsça ön ek ve edtlar kısa çizgi ile gösterilmiştir. Örnek: pür-feyzi, be-nâm, bi-ğalbin

ç. İki kelime arasına getirilen ek ve edatlarla yapılan tamlamalarda her aralığa kısa çizgi getirilmiştir. Örnek: dem-be-dem

d. Farsça son ekler ve sondan eklenen edatlar bitişil yazılmıştır. Örnek: zâdegân, püyân. Ancak Türkçe kelime ve kelime gruplarıyla çokça kullanılan –āsâ ve -veş ekleri kısa çizgiyle ayrılarak yazılmıştır. Örnek: nur-āsâ, rûh-veş

5. Der-kenar ana metinden sonraya eklenmiştir.

3.3. Metin

[1a]

Bi'smi'llâhi'r-Raḥmâni'r-Raḥîm Elḥamdüli'llâhi Rabbi'l-'âlemîn ve's-şalâtü ve's-selâmü 'alâ seyyidi maḥlûkâtihi ecma'in ve 'alâ kâṭıbeti enbiyâ'ihî'l-mu'azzamîn ve 'ibâdihî'l-muvaḥḥidîn emma ba'd

Feğad vuḳıfet hâzâ'l-kitâbü ve ühdiyet ecrahü li-ervâhi küllü men kâne menâfi'l-memâti ve li-füyüzâti'd-dâreyni li-cemî'i men vecede menâfi'l-ḥayâti ve ene'l-efkaru ila'llâhi'l-ekber es-Seyyid İsmâ'il Şadıḳ Kemâl bin el-Ḥâcı Muḥammed Şâlih Vecîhî Paşa - yerḥamuhu'llâhü Te'âlâ- Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ ḥaseneten ve fi'l-âḥirati ḥaseneten ve ḳınâ 'azâbe'n-nâr bi ḥurmeti ḥabîbıke'l-a'zam -şallallâhü te'âlâ 'aleyhi ve 'alâ âlihî ve şaḥbihî ve sellem- kemâ yuḥıbbu ve yerḳâ ve'l-ḥamdü li'llâhi Rabbi'l-'âlemîn.

Fî sene 1290.

KAS. 1.

[1b]

(Fâ'ilâtün [Fe'ilâtün] Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün [Fa'lün])

1. Besmele olmalı ser-levhaya tâc-ı a'lâ
Ḥamd-iledir ana destâr-ı füyüzât-ârâ

2. Taylasānı da ola şalvele-i faḥr-ı enām
Āl ü aşhābına hep ümmetine de ebedā
3. Bu kitabı daḥı Haḳ ırka-i fevzim itsün
Yazılır feyz ü kerāmāt-ı Dügümlü Baba
4. Sübhā-i ‘aşḳ ile seccāde-i dilde Şādık
Söylüyor ṭab‘-ı Kemāl ḥāmesi şeyḥāne-‘aşā
5. Evvel ikmāl olunmuş idi cild-i evvel
Cild-i şānı bu muvaffaḳ ide yine Mevlā
6. Gerçi kaç cild olarak olsa da taḥrīr u beyān
‘Ācizem cümlesini itmeden onun iḥşā
7. Olamaz çünkü kerāmāt ü füyūzı ta‘dād
Yine her ḥalde idüp maḫḫarı yazdırı Hudā
8. Sā’ir erbāb-ı vüḳūfdan daḥı mevşūḳ olarak
Yine taḫḫīḳ olunup bunda da olur imlā
9. Nazm u neşr ile daḥı olsa olur ecr-i cezīl
Kim ki ma‘lūmı ise kendü daḥı yaza buña

[2a]

K.1.

Kezālik

1. Mesned-i şadr-ı mu‘allāda iken kabr seyli
Ona muḫliş bulunāndan birin itdi taḫḫīr
2. Didi on beş güne dek ‘azl olası ol muḫliş
Ol zemān ‘azl olarak celb ile itdi tevḫīr

3. Lîk o muhlîşde olan lezzet-i rûhāniyyet
Kendüden gitmek-ile gelmiş-idi hüzn-i vefîr
4. Gelerek nezd-i muḳaddeslerine bi'd-defa'āt
İltifāt eylememiş idi berāy-i taḫzîr

[2b]

5. Ḥazreti Yûşā' 'a gitdi orada beş on gün¹⁵⁴
İtdi tevbeyle 'ibādāt u ḥulûşî tekşîr
6. Ḥāl-i sâbîḳ gelüp İstanbûl'a 'avdet idicek
İltifāt eyledi ol zāt-ı kerāmāt-semîr
7. Orada tevbe ile öyle 'ibādetini hep
Keşf-idüp eyledi taḫsîn ile daḫı tesrîr

K.2.

Kezâlik

1. Birine ba'zı şey almak için aḳçe virerek
Başka aḳçeyle alup eyledi onu tavşîl
2. Maḳşadı idi o aḳçe-ile tebrik yâḫud
Ḥâliş u parlaḳ olup itdi anıñ-çün tebdîl
3. Keşf idüp dimedi bir şey yine aḳçe virerek
Ḳıldı tekrar anı almak çün o şaḫşı tesbîl

[3a]

4. İki üç def'a bu şüret ile tebdîl iderek
Didi elvirdi benim aḳçemi etme taḫvîl

K.3.

Kezâlik

1. Yine bir kimseye aḳçesini i'tâ iderek
Ba'zı şey almak için eylemişdi irsâl

¹⁵⁴ Burada İstanbul Beykoz'da Yûşa tepesi olarak bilinen Yûşapeygamberin kabrinin bulunduğu inanan yerden bahsedilmektedir. Ömer Faruk Harman, "Yûşa", **DİA**, XXXIV, 43.

2. Hile itmişse de fark olmaz iken keşf itdi
Didi miqdārı nīde tā bula hūsn-i aḥvāl

K.4.

Kezālik

1. Biri ḥacca gidecek idi vedā‘a gelicek
İtmeden şaḳḳ-ı şefeh yine bilüp böyle didi
2. Hācıdır bu gidecek ḥacca selāmet olsun
Yine gelsün diyerek ḡayra ḥıṭābı itdi
3. Gittigi yıl ḳolerā olmuş-idi keşir¹⁵⁵
Ḥaḳ oña ḥıfz u selāmet vīrüp ‘avdet ḳıldı

K.5.

[3b]

Kezālik

1. Ḳastamonu tarafından daḡı geldi bir şeyḡ
Tekyede ḡaylī ṭurup istedi artık ric‘at
2. Şimdi gitmeklik olmaz buyurup men‘ itdi
Şoñra bir şuḳḳa gelüp oña bilindi ḡıḳmet
3. Anda yazılı seni urmaḳ içün ehl-i ḡaraz
Müntazır yolda şāḳın eyleme şimdi ‘avdet
4. Şonra artık didi gidersen uğurlar olsun
Bi’s-selāmet giderek çekmedi ḡavf ü zamet

¹⁵⁵ 1865 yılı olabilir. Zira 1861’den başlamak üzere Hicaz bölgesi 19. Asır boyunca kolera salgınına maruz kalmış, 1865’te önceki yıllara göre hacı sayısının fazla olmasının da etkisiyle çok sayıda insan salgın sebebiyle hayatını kaybetmiştir. Dönemin gazetelerinde de koleranın seyrini görmek imkân dâhilindedir. Orhan Koloḡlu, “Osmanlı Basımında 1865 Kolera Salgını, İstanbul Sağlık Konferansı ve Mirza Malkom Han”, **Osmanlı Bilim Araştırmaları**, İstanbul: 2005, c. VI, sa.2, s. 139-142.

K.6.

Kezâlik

1. Aqçe ihdâ idüp ol şeyh ile Hamdî Paşa
Getürünce seniñ olsun diyüp aqz eylemedi
2. Hamdi Paşa'ya didik de olacak qalbi hazîn
Diyü der-hâtır idüp şeyh egerçi dimedi

[4a]

3. Onu da keşf ü qabül itdi hazîn eylememek
Qaşdı yâhud tereddütte de hıqmet vâri idi

K.7.

Kezâlik

1. Hasta olduqda hafidim getürölmüşdi tabib
Didi dört vech-ile gelmiş bu çocuqa 'illet
2. Gerçi üç 'ileti de gayr-ı hafif ise dañi
Birisi başda olup baña virir o dehşet
3. Kendü meşhür eñbbâ-yı serây-i şâhî
Olarak geldi bu sözden dile mañzûniyyet
4. Bâ-ñuşuş ye'sî mü'eddî süz-i yed ba'zısına
Söylediği duyulup geldi o hüzne şiddet
5. Gıtdim ol gece onuñ türbesine rü'yâda
Ba'zı şey görmüş-idim bādî-i mesrûriyyet

[4b]

6. Şadaqa vermeyi emreyledi ol rü'yâda
Qıldı miqdârını taşrihe de luñfen himmet

7. H̄`abdān alkup onu h̄ānede h̄`iāvende
Söyledim der-‘aab ‘illetde göründü h̄iffet
8. Virdim öyle adaa gitdim o gün türbesine
Gördüm ‘avdetde onu h̄amd ola bulmuş iat

K.8.

Kezālik

1. Bir imāma virerek a bunu h̄ıf idesin
Buyurup eyledi hem kendüye tebir-i sürür
2. Sulānamed’e o zāt idi imām-ı ānī
Çend gün orası evvellikle oldu me’mür

K.9.

Kezālik

1. Bir imām eyleyüp icāb-ı serāy-ı āha
İmtihān olmaa itmidi ‘azīmet o imām

[5a]

2. Didi rü’yāda yiri Cāmi’-i Sulān Āmed
İmtihān içre degil añladı maul-ü merām
3. Baası gitdi imāmetle serāy-ı āha
Cānı ııldı bunu söylemedi geri kelām
4. Öyle rü’yāsını ııldığını bi’t-telmīh
Bārıalım buyurup ıldı laife o hümām

K.10.

Kezālik

1. Biri dögmek diledi onu ‘iyāzen bi’llāh
Didi itme afacān mevta irer ora saa

2. Pederî haqqına olmağla teveccüh üzere
Hilm idüp gerçi o dem eylememişdi icrā

3. Medfeni tekyede bir gün yine iş-bu nādān
Ba‘zı şöhet didi taḥkīr idi aña ḥāşā

[5b]

4. Güş iden nuşḥa çalışmış ise de diñlemeyüp
O günü ḥastalanup oldu helāk o günā

K.11.

Kezālik

1. Zādegāndan ikisi nezd-i şerīfinde iken
Bir şaḥan ṭolma olunmuşdı oraya iḥzār

2. Zevk ü ālāyiş-i dünyāyı berāy-ı tenfir
Tükürüp şaḥana yine ḥikmetin itdi iḥhār

3. Qıldı teklif-i tenāvül birisi ekl iderek
Digeri oldu tenāvülde onu nefretdār

4. Derk-i ma‘nā ile terk olsa cihāniñ emelī
Feyz-i ‘uqbā için ekliñ idi nef‘i der-kār

5. Lākin ikisi daḥī ṭālib-i dünyā olarak
Ekl iden buldu ‘aḳibinde murā- ile mesār

[6a]

6. Bulmadı nāmī o teklifi ḳabul eylemeyen
Oldu menfūru olan manşıba soñra tesyār

K.12.

Kezālik

1. Qıldı bir ḥāneye teşrifini kendü inbā
Kehleden muḥterizen serdi birisi iḥrām

2. Dāhil-i hāne olunca onu kim serdigini
Keşf idüp eyledi tevbîh ile nuşhu o hümām
3. Cılve-i Hağ ile çok kehle turup üstünde
Gayrınıñ üstine itmezdi sirāyetle hırām
4. Nice nuşh itmesi lāzımsa oña eyledi hep
Hiçbir fi‘li daği olmāmış iken ifhām

K.13.

Kezālik

1. Tevbe vü başka havāyicelerini görmek için
Birine rihleti itmiş idi remz ü telmih

[6b]

2. Kağı gün dimiş ise rihleti ol gün oldu
Ki zarifāne günin eylemiş-idi taşrih

K.14.

Kezālik

1. Uzadup pencereye dest-i şeref-peyvestin
Cam kırılmağ ile ba‘zısını pahā itdi taleb
2. Bağr-ı ağmerde fülān kimseyi şimdi tağliş
Eyledim andan alın didi o zāt-ı atıyeb
3. Yazdılar söylediği vaqti o geldikde didi
Bağr-i ağmerde düşüp geldi baña havf ü kerb
4. Ğarğ olmağda idim irdi yed-i ‘ālisi
Oldı der-hāl kerāmet ile tağlişe sebeb

K.15.

Kezālik

1. Çocuk iken biriniñ sîreti nice olacak
Keşf idüp vālidine eylemiş-idi iħbār

[7a]

2. Pederi olmadı ıslāħa muvaffaq anı
Büyüdükde didiği sîreti kıldı izhār

K.16.

Kezālik

1. Çend zāt gidiyor iken şaparağ ba'zıları
Şapdı digerleri de anlara peyrev oldı
2. Ol tarafda tırıyor idi o zāt-ı aqdes
Bir börekçideki mevcud böregi tağıtdı
3. Nezd-i pākinde o gün aqçe bulunmamış aña
Ma'nevī anları celb eyleyerek virdirdi
4. Bildi anları dağı bātınca bu idügin
Çünkü şapmaqlığa bir bā'is-i zāhir yoğ-idi

K.17.

Kezālik

1. Şimdi tersāneden aqçe gelecekdir buyurup
Dest-i 'ālisine hağ ile de kıldı imā

[7b]

2. Geldi tersānede mektupçu olan zāt der-ħāl
Aqçeyi de getürüp eyledi 'arz u i'tā
3. Aqçe tebdil idecek olsa idi kangı zemān
Fiyatñ farkını almazdı virilse aqlā

K.18.

Kezālik

1. Biri gāyet ile dehşetlü göüp bir rü'yā
Geldi bī-dār olıcağ kendüsine havf-ı 'azīm
2. Şoñra rü'yāda zühūr idüp o zāt-ı aqdes
Kıldı ta'bir anıñ tesliyet ile tefhīm
3. Yine bī-dār olıcağ havfı gidüp geldi sürür
İtdi bi'l-vāsıta bir lirayı aña taqđim
4. Getüren kimse uzaqdan anı hem göndereni
Keşf idüp nuşhı dağı eyledi ol zāt-ı kerīm
5. Didi işlāh için aqvālını de bi'l-ilhām
Kıldı rü'yāyı yine keşf ü şalāhī ta'līm
6. Hem imān sadece haşr olmaya vaqt-i havfe
Olmalı Haqqā hemān havf ü recā üzre muqīm

[8a]

K.19.

Kezālik

1. Biriniñ hastalanıp oğı telāş eyleyerek
Şiḥḥatin añlamağa itdi birini tesyār
2. Anıñ 'inde de olmaqla mücerreb ya'nī
Emel itdi ide nuḥkından anı istiḥbār
3. Ol giden söylemeden nezdine vardıkda hemān
Şiḥḥatin eyledi tebşir ile irāş-ı mesār
4. Himmet ü nuḥkı ile oldu o da şihhat-yāb
Olamaz feyz ü kerāmetleri ta'dād ü şümār

K.20.

Kezālik

[8b]

1. Birine didi ki git oṭa-i teṣrīfāta
Yolda görmüſdi o gün itmemiſ evvel ülfet
2. Çağrılıp oraya rütbe vü niſān virildi
Hiç ümid yoğ-iken buldı serī'an ferḥat

K.21.

Kezālik

1. Var iken nezd-i celilinde on on beſ kimse
Böyle nuṭḡ itdi hemān eyleyerek ḥüzn ü keder
2. Didi taſrīḥ ile ismini fülān ġarḡ oluyor
Dindi taḥliſine ol lüṭf ile himmet-āver
3. Cüz'ice fikr ü 'aḡībinde didi ḡurṭardım
Gelicek o daḡı ḡurṭardıġı virdi ḡaber

K.22.

Kezālik

1. Ayaſofya'ya ḡarīb ḡaraḡolı deḡsetde
Gördi bir zāt evinden ḡıḡaraḡ ſormıſdı

[9a]

2. Didiler kim ſu terāzisi ḡadar anı ṭavīl
Cümlemiz gördük o ḡayret ile deḡset virdi

K.23.

Kezālik

1. Bir ḡāce didi anıñ ile gidüp ḡammāme
Cism-i 'ālisi yıḡandıḡca ziyāsı artdı

2. Zāhiren cezbede mir'at-ı teni üzre ğubār
Görünürdi o gidüp nūrı teḥayyür virdi¹⁵⁶
3. Bağlamış kendüsi bir ḥabli miyānına şıķı
Anda temür daḡı var cismine yir itmiş idi
4. Böylede eyler idi ya'nī cihād-ı nefsi
Ketm için Ḥaķ virmeye bu ḡāli didi
5. Çıķdıķ andan biriniñ ḡānesine itdi vürüd
Bu da ilhāmına ğubārdan teḡarruzda idi
- [9b]
6. Bilüp ilhām ile her ḡālini de ol şaḡşıñ
Nuşḡ u tevbiḡini icābı niceyse itdi

K.24.

Kezālik

1. Başķa yirde biriniñ saġlıġını mechül olaraq
Dinmeyüp şoḡbeti ḡalben olıcaķ istikḡā
2. Ḥaķ-ı emvātde Allāh ide raḡmet dinülür
Buyurup oldı vefāt itdigi şoñra inbā

K.25.

Kezālik

1. Birisi sinn-i şabāvetde gelüp turur iken
Didi tomruķ turıyor bu çocuġuñ yanında
2. Büyüyüp sinni virildi aña me'mūriyyet
Tomruġa çok kişi ḡabs itmiş-idi yanında

¹⁵⁶ Teḡayyür: teḡayyür M1, M2.

K.26.

Kezâlik

[10a]

1. Eylemiş ba'zı şenâsın biri pek muhliş olup
Bulunanlar hepsi eylemiş anı taşdik
2. Yine muhlişe de ta'rîz ile bir genc kâtib
Eylemiş bir şıfatı iş-bu şenâdan tefrîk
3. Oradan kalkup o kimse gidiyorken çağırup
Didi sen çocuk iken anı ne mümkün tedkîk
4. Neye dâ'ir ise şöhetleri keşf ü taşrîh
Buyurup kıldı anı baħr-ı teħayyürde ğarîk

K.27.

Kezâlik

1. Geldi seyyâh biri bâb-ı şeref-yâbında
Rûz u şeb hayli zemân eyliyor idi hıdmet
2. Ba'zı nâdân aña ta'rîz idüp güş iderek
Bir gice geldi nedâmet gibi aña hâlet

[10b]

3. Ki bilür çok beni zâhirde aña birden olan
Dünyevî nef'a gelür anlara gitsem vefret
4. Topliyup kendüyi nefsine hıtab eyledigim
Seni fevt oldı şanurdım bu ne sū'-i niyyet
5. Olayım mest düşüp kalmak ile soħakda
Senden ey nefs-i denî cümleye gelsün nefret

6. Keşf idüp der-‘aķab ol zāt-ı muķaddes gūlerek
Kıldı telķif anı nuşha da buyurdı himmet
7. Ya‘nī içmemi menhiyyi hāzer kıl andan
Mey-i ‘aşķ-ı şamedānī ile bul keremiyet

K.28.

Kezālik

1. Hısta olmuşdı hāfidim anıñ içün de yine
İstihāre idicek böylece gördüm rü’yā
- [11a]
2. Tekyesi içre kılup ya‘nī şalāt-ı mağrīb
Kıbleniñ bir tarafında idi sā‘at gūyā
 3. Līk tırmış idi sā‘at nerede tırdığı da
Hātırında idi bī-dār olunca hattā
 4. Ceybim içindeki sā‘at daķı kaçda idügin
Hātırında idi rü’yāda baķup yine aña
 5. Ceybim içindeki sā‘at nereye gelmiş ise
Ol ķadar aylık idi görilicek bu rü’yā
 6. Ol tıran sā‘atıñ ammā gelerek tırdığı māh
Ecel-i ķaķ‘ī imiş eyledi ‘azm-i ‘uķbā
 7. Hıstalık şavmış-ıdı irtesi gün rü’yānıñ
Çāre olmaz ecele geldigi anda aşlā
 8. Buña dā‘ir yine rü’yāda olup ba‘zı hıuşuş
Tesliyetle dile tebşiri de kıldı icrā

[11b]

9. Dindi pür-ḥayr-i ḥafidiñ olacak bi't-tebrīk
İdemem himmet-i 'ülyāsına şükri ifā

K.29.

Kezālik

1. Nezdine geldi biri didi ki mevlūd için
Git serāye ki seni arayacaklar zīrā
2. Ol civāra varıcaḡ gördi ki birkaç ādem
Çıkdı kendüsi için oldıḡın itdi inbā
3. Vardı mevlūd kırā'et iderek 'avdetde
Oldı bir çevreye baḡlu aña aḡçe i'tā
4. Şaymadı zāt-ı mu'allāsına virmeklik için
Ceybine koydı gelüp dimesi bir söz aḡlā
5. Didi var sende yarım kīse ile bir çevre
Çıkarup oldu o miḡdar idüḡi de eclā

[12a]

6. Borcu da varmış o miḡdar anı da keşf iderek
Almadı didi virüp sen anı eyle ifā

K.30

Kezālik

1. Üzüm ıḡmarladı virmişdi beyaz aḡçesini
Alacaḡ kimse nüḡās aḡçeye itmiş tebdil
2. Ol beyaz aḡçeye a'lāsını virmekde iken
Şāḡibi de anı ednāsına itmiş taḡvīl
3. Gelicek nezd-i şeref-vefdine keşf eyleyerek
Kıldı te'sīr-i naḡīḡat için anı taḡcīl

4. Başka üzüm virecekdi yine anı virsün
Sen aña aqçemi vir fiyatını bî-tenzîl

K.31.

Kezâlik

1. Birisi Vâlide Sulţân'dan aqçe getürüp
Eylemiş ba'zısını tecrübe için mektüm

[12b]

2. Ne kadar ketm ü hafî tutdığını bi't-taşrîh
Söyledi şüphesi anıñ dağı oldu ma'düm

K.32.

Kezâlik

1. Öpdi 'Ārif Baba'nın destini bir h̄āce gelüp
Didi gel eyle benim destimi dağı taqbîl
2. Būs idince emelin keşf ile virdim buyurup
Der-'aķab oldu huşul-i emeliyle tebcîl

K.33.

Kezâlik

1. Bir konaq içre imāmetde olan bir h̄āceye
Konaq ehlini didi başka yire 'azm idecek
2. Taķımıyla konağı da şatacaqlar anlar
Başka bir memlekete naql-i mekān eyleyecek
3. Dünyevî menfe'atıñ gerçi me'an gitmekdir
Uhrevî nef'îñ olur bunda iķāmet idicek

[13a]

4. Naqlle niyyet bile yoķ ise de bir ay şoñra
Gidiler hāneyi ol güne furuht eyleyerek

5. H̄āce kalmış idi bir cāmi'e himmetle imām
Anı itirdi yine kām-ı derūnın bilerek

K.34.

Kezālik

1. Bir kiři geldi tođuz yūz ğuruř idi borcu
Anı hīç söylemeyūp eyledi nezdinde ku'ūd
2. Arnavud řerbeti řatdıđları yire getūrūp
Gōrdi ma'zūl kibārdan birisi itdi vūrūd
3. Didi ma'zūle tođuz yūz ğuruř anıñ borcu
Vir seni ide řabađ nařb ile mesrūr ma'būd
4. Te'diye itdi hemān irtesi ğūn çağırılarak
Oldı mesrūr iderek manřıb-ı vāliye řu'ūd

K.35.

[13b]

Buraya deĝin tađrīrine tārīđ-i tām

(Mefā'ilūn Fe'ilātūn Mefā'ilūn Fe'ilūn)

1. Bu sāl olup yine mevřūķ vech-ile tađķīķ
Mūřāhedātını da eyledi Kemāl imlā
2. İdūp tefe''ūl bi'l-ĥayr didi tām tārīđ
Kemāle feyz-i Kemāl-nāme-i Dūĝümlü Baba¹⁵⁷

**Bi-mennihi te'ālā iş-bu toğsan bir senesinde dağı yine ruvāt-ı řıķāt bī-ĝarađdan istimā'
ve bi'z-zāt mūřāhede kerde'-i 'ācizi olarak derc olunan**

¹⁵⁷ Sene 1290.

K.36.

(Fâ'ilâtün [Fe'ilâtün] Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün [Fa'lün])

1. Birisi hacca qarîben giderim mi 'acaba
Diyü fikren eyleyerek geçdi zuḳâḳ içinden
2. Uzamış olsa daḫı yine qarîbdır âtî
Didi lafz-ı 'Arâbîyle o murûr eyler iken

[14a]

3. 'Arabî bilür idi añladı ma'nâsın o da
Uzadı yine naşîb itdi Ḥudâ-yı

K.37.

Kezâlik

1. Ağniyâdan ise de bir kişi olmaḫla baḫîl
Aḫrabasından iken ḫâdimi efḫar idi
2. Bunlarıñ ḫâlini keşf eyledi giçmekde iken
Ḥâdime lâzım olan aḫçeyi de virdirdi
3. Ki aña şu kadar aḫçe viresin ḫâdimiñe
Didi şorıldı bu gûnâ idügi bilindi

K.38.

Kezâlik

1. Ḥasta bir kimseye dimişdi menâmında ki öl
Yine ta'bîri de 'Ârif Baba'ya şormış-ıdı
2. Ya'nî rü'yâda idügin derk ü menâmında yine
Gitdi ta'bîrini 'Ârif Baba'ya itdirdi

[14b]

3. Didi öl dimesi rü'yâda olur 'ömre delîl
Nâ-ümîdken nice yıl 'ömr-i tavîli buldı

K.39.

Kezâlik

1. İstiḥâre olunup kendüye rabṭ-ı dil ile
Oldı bir ḥasta nice olacağı istiḥbâr
2. Ḥastaya bir çukuru göstererek aña duḥûl”
Eyle didikde o ḥavf itdigin itdi iḥbâr
3. Korkma herkes aña varır diyü bir defteri de
Gösterüp didi ki hep bunda olunmuş izbâr
4. İrtihâl eyledi ta’biri bunun ‘aynı imiş
Çâre olmaz ecl-i kaṭ’î gelince der-kâr

K.40.

Kezâlik

1. Yine bir ḥasta için himmeti olduğda recâ
Didi mevt ile olur nice ni’amlar peydâ

[15a]

2. Mevtten ya’nî ḥazer olmamak için ta’rîf
Buyurup şihḥatine itdi du’â buldı şifâ

Kendü ḥaṭṭ-ı ‘âlîleri olarak mevlid-i seniyyeleri olan Amaşra’da bulunup celb ve türbe-i muḥaddeslerine muttaşıl nihâde-i hücre-i ta’zîm olunan üç kıṭ’a-i kelâm-ı ḳadîm ve bir kıṭ’a in’âm-ı şerîf için

KAS.2.

(Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün)

1. Dügümlü Baba yazdı Kṭb ü ğavş ü ferd idi ḥaḳḳâ
Bu üç kıṭ’a kelâmu’llâhı bir in’âmı nūr-âsâ
2. Ḥuzûrında ṭuran bir Ḳâdirî ḳalben diyüp Yâ Ğavş
Didi ḳarşunda ya’nî Kṭb ü ğavş ü ferd olup himmetâ

3. Yazar iken görüp mevşûk zâtlar itdiler iħbâr
‘Ulûma ħaşr vaktin cezbeden evvelde bi’l-inbâ

[15b]

4. Ħadîş elsin iken yazmışsa da her ħâli de pür-feyż
Sülûkiñ ħatmine ħonmadan da gevher-i a’lâ
5. Amaşra’da mekteb-i şıbyânına vaħf idi çok turdı
Cedîd muşħaflar aldım itdim istibdâl ile isrâ
6. Yazıldı bellüdür ba’zı maħalli başka ħatı nâ-ċâr
Ki tenċîş itdi şıbyân oldu ikmâl için imlâ
7. Bu in‘âm-ı şerîf akrabasından birisinde
İşitdim arzumı gördiginde eyledi i‘tâ
8. Şabîler anı da tenċîş idüp ikmâl olundu lîk
Bulunmamaħla diger nüşħa ħaldı ba’zısı ħayfâ
9. Ħitâmında müceddid dört cüz’i yazılan muşħaf
Temâm oldıħda görildi mü’eyyed olarak rü’yâ
10. O dört cüz’i yazan zâta didi rü’yâda iki zât
Semâ mir’at-ı dünyâdır irâ’e idelim saña

[16a]

11. Görüp itmâma ħatı itdiklerin ħıldı o kâtibde
Dügümlü Baba ħatı olduħın da şübhesiz imħâ
12. Biri rü’yâda bunlar türbesine ħondıħın görmiş
Ziyâret ħıl dinilmiş bî-ħaraż itdi o da inbâ
13. Kemendi cümle sâ’ir yâdigârı bunda ħondıħda
O geldi bî-ħaraż didi görüp anlar için rü’yâ

14. Ğarazsız oldı zāhirce de t̄ahir kendü h̄attıdır
Ki eṭrafiyla tedk̄ikāt itdi şübhe bî-ilgā
15. Cihānıñ nār-ı meyli ‘ömri içre itmedi h̄iç mes
Ezelden nūr-ı H̄aḫla zeyt-i ḫalbi pür-ziyā zīrā
16. Mübārek himmetine beñzer ol eṣcār-ı zeytün kim
Degil şarkıyye bā-ğarbiyye eṣmārı olur evfā
17. Olur “nūrun ‘alā nūrin” kelāmu’llāh-ı ehlu’llāh
“Kemişkātın” ḫarātise ide mişbāḫ-veṣ imlā¹⁵⁸
18. Güzelse ehl-i zāhir h̄attı da gerçi başarda hoş
Başiretde muşaffā ehl-i bāṭın h̄attı feyz-efzā
- [16b]
19. Ḳanādīlīñ mūnaḫḫaş olsa cāmı gerçi zīnetdür
Zücācīñ şafvetinden pertevi şem‘iñ gelür eclā
20. Şu bir menba‘dan olsa ḫonsa dürlü ke’s-i zībāya
O yine bî-nüḫüş bir eski ma‘den kāsede aḫlā
21. Olur bir bağçede ezhār u zībā şüretā gülden
Bulunmaz gül gibi anlarda bŷy-i dil-güşā ammā
22. Nüḫüş h̄attı-ı ḫulüb-āsā kelām lafzī-i H̄aḫ-ı rŷḫ
Kelām nefsi-i bārī-i ḫadīm sırr-ı ḫafi aḫfā
23. İder her ḫalbi rŷḫ iḫyā vü şŷrī çok cesed aḫsen
H̄aḫīḫī lik ḫalbiñ ḫŷsn-i ḫalḫı maḫşad aḫşā
24. Mürekkeb feyz-i dārın ile h̄attına devāt ilhām
Buyurmuş bunları evvel vāḫıf levḫ ü ḫalem inşā

¹⁵⁸ Özellikle bu beyit öncesi ve sonrası ile Nūr sŷresi 35. āyete iktibas içerir. Söz konusu āyet kasidenin devamında verilmiştir.

25. Olup her biri burc-ı kabri üzre “kevkeb-i dürri”
Ola anda ziyâretle tilâvetle du‘â ifâ

[17a]

Allāhu nūru’s-semāvāti ve’l-arzi meşelü nūrihî kemişkātın fi hâ mişbāhu el-mişbāhu fi zücācetin ez-zücācetü keennehā kevkebün dürriyyün yūkadü min şeceratin mübāraкетин zeytūnetin lâ şarķiyyetin ve lâ ğarbiyyetin yekādü zeytühā yuzi’ü ve lev lem temseshü nārun nūrun ‘alā nūr yehdi’llāhü li nūrihî men yeşā’ü ve yađribü’llāhü’l-emşāle li’n-nāsi va’llāhü bi külli şey’in ‘alim¹⁵⁹

KB. 1.

1. Hudā’nın ismi Nūr arz ü semāvātında nūr-idi
Ki andan halk itdi şāhib-i nūr-ı hedy-bağşā
2. Hābibi nūrin andan sāiriñ nūr-ı hābībinden
Yaratdı nehr-i halkiñ ‘aynı ya’nī menba’ı güyā
3. Kıdem Hāliķdedir maħlūķı yine cümleten hādiş
Buyurdı zihne taķriben o nūriñ mişli bu gūnā

[17b]

4. Ki kandillikde olup da çerāğ ol çerāğ daħı
Büyük yıldız gibi iken ķonılur zeyt-i nūr-efzā
5. O zeytiñ şarķı vü ğarbi degil ağacı dünyāda
Vasağdadır mübārek ya’nī olur meyvesi evfā
6. Aña āteş toķunmazsa bile kendü ziyā virmek
Ķarībdir ya’nī kim ol mertebe olmaķ eyle aşfā
7. Olur nūrun ‘alā nūr ictimā’ itmek ile bunlar
Kime dilerse virir kendü nūriyla hedyi Mevlā

¹⁵⁹ en-Nūr 24/35.

8. İder Hâk darb-ı emşâli ki nâs anı bile âsân
Anîñ ‘ilmindedir hep zâhir u bâtın olan eşyâ¹⁶⁰
9. Degil Qur’ân maḥlûk gerçi Mevlâ’nıñ kelâmıdır
Hurûf u şavt ile olma ḥalâ’ik sözleri-âsâ
10. Kelâm nefsi-i insân olur içre müstaḥzır
Ki insân ile kâ’im oldığı ma’lûmdır ammâ
- [18a]
11. Kelâm nefsi-i insân olur kendü gibi ḥadis
Huşûşan dilde istiḥzârı olur şoñradan peydâ
12. Kelâmı zâti ile kâim olup Ḥazret-i Ḥaḳkıñ
Bilüp ḥalk olacaḳ şey’i kelâmında ider iḥşâ
13. Kelâm-ı nefsi Bâri-i kadîmdir lafzı ḥadisdir
Yine elfâzı da lîkin kelâmu’llâhdır maḥzâ
14. Kelâm-ı nefsi Bâri’ye lafzı da olur dâhil
Faḳaṭ mümkün degildir kim ola tertîb ile eczâ’
15. Ki bir lafzı teḳaddüm itse diğerkler olur ḥadis
Kelâmıñ aḥseni lafzen daḥı Qur’ân-ı feyz-ârâ
16. Ḥudâ inzâl idince lafz u şavtı ḥalk eylerdi
Ki ismâ’ itdi Cibrîle anıñla eyledi İsrâ
17. Nüzûlinde yine tertîbi bâ-emr-i ilâhîdir
Ki her âyet olurdu emr-i Hâk olan yire inşâ
- [18b]
18. Tecemmu’la zâhir olsa da birbirine ins ü cin
Yine mişlin getüremez buyurdu Ḥalîk-ı Yektâ¹⁶¹

¹⁶⁰ İlk sekiz beyit Nûr sûresinde belirtilen âyetlerden oluşturulmuştur.

19. Bin üç yüz yıldır işte gelmedi mişl ü nazîri hîç
Belâgât siyyemâ ‘aşr-ı sa‘âdetde idi evfâ
20. Feşâhat ehli aq̄târ-ı bilâdden cem‘ olup her yıl
Olurdu imtiḥâni Mekke’de icrâ idüp da‘vâ
21. Olurken imtiḥâni bulunup her biriniñ ḳavmi
Çeküp de ğayretin ḫarbe bile varır idi ḫattâ
22. Temâm bir yıl çalışup hîç bir âyet itmeyüp tenzîr
Gelince irtesi yıl itdiler hep ‘aczeni eclâ
23. Didi imâna dâḫil olmayanlar bile anlardan
Çalışdıḳ rûz u şeb mişl ü nazîrin bulmadıḳ ḫayfâ
24. Teḫâşî daḫı itmezler idi çünki o eşnâda
Olup a‘dâd-ı mü’mîn ḳillet üzre çok idi a‘dâ
- [19a]
25. Olur bir muḫtaşar âyetde zâhir diḳḳat itdikçe
Nice ḫükm-i ḫikem-ârâ nice ra‘nâ olan ma‘nâ¹⁶²
26. ‘Arabca her lisâniñ eşrefidir o da andandır
Olur i‘câz ile ammâ ki andan daḫı müsteşnâ
27. İdüp müstaḳbel ü mâzî vü ḫâli cümleten irâd
Celî oldu ser-â-ser her neler kim eyledi inbâ
28. ‘Ulûm-ı evvelin ü âḫîrin anda olup el-Ḥaḳ
O deñlü itmemişdir hîç bir ḳavm ü kitâb iḫşâ

¹⁶¹ el-İsrâ 17/88.

¹⁶² ḫükm-i: ḫükmü M1, M2.

29. Belāġāt ehliniñ ħavli uřān virir tekerrürde
İder Ķur'ān tekrārında da ħalbe řafā ilħā
30. Feřāĥat ile me'ānisi idrāk itmeyen kimse
Olur müdrük selāsetce daĥı tedħıķı bi'l-īfā
31. Ki tekşir-i tilāvetden selāset gelmez ol rütbe
Çok oħunmaħda nazm ü neřriñ olmaz yeri ol ġunā
- [19b]
32. Ĥadīřiñ ba'zısı vird olup andan çok oħunurken
Yine ol rütbeye varmaz o da gerçi bütün a'lā
33. Dinildi seb'a aĥrufi yedi vech-i ħırā'ate
Yedi ħavm-i 'Arab iĥre lügātler dindi hem aña
34. [Hem emr ü nehy ü va'zla ħıřař ü va'd ü va'id emřāl]¹⁶³
Dinildi ħaġıısı olsa bu zātdır cümlesin dānā
35. Yedi eřvār-ı ħalbiñ üstüne ma'nā-yı Furħānı
İderdi zāhir ü bātinca da tefhım idüp i'lā
36. Tefāsir ü ĥavāřıye ledünni vü zāhiri vāħıf
İdüp āyāt ile telmiĥ-i ġayb olur idi peydā
37. Aransa ħaġıı āyet şormadan oħur idi der-ĥāl
Ki ħalb-i enveri tertib-i zibā mülhem-i Mevlā
38. Ne ĥāfız şavtı Dāvudı cibāl-i ħalbi teřĥirde
Deġiřdirir mecāziden hevā-yı řayr-ı ħalb aña

¹⁶³ Hem emr ü nehy ü va'z ile ħıřař ü va'd ü va'id ü emřāl: M1, M2.

[20a]

39. Maḳāmātı idi hep şu‘be-i şer‘iyye-i elhān
Oḳurdı rŭz u şeb ḳurrā’i de āġāzesi aḥlā
40. Müdāvim cezr ü medd her nefesde lafzatu’llāha
Vücŭh ser olup ilhām ider tecvid-i [ḥŭkmü’ rā’]¹⁶⁴
41. Ṭurŭp tenvin-i a‘yenden ḥafice nŭn-ı sākın-veş
Maḥallinde göre uġrār ider izhār u hem ihfā
42. Münāsib ḳalbi iḳlāb ile idġām eyleyŭp rŭşde
Zamirde ḳalkale sekte olur şedde ider aḥlā
43. Himem ḥattātı ḳalbi itdirirdi meşḳ-ı ‘aşḳ-ı Ḥaḳ
Deġiştirirdi ḥŭsn ü ḥāle sŭ’-i fikri bi’l-imḥā
44. Liḳā’-i Ḥaḳḳ’a ḥubbı mühre beñzer şābit ü maṭbŭ’
Mücellādır silinmez ḥubbı āḥir şey ile ḳaṭ‘ā
45. Tecemmu’ itdi ḳuṭbiyyetle ġavşıyyetle ferdiyyet
Ḥuṭŭt-ı ḳadr-i ‘ālisin müşelleş eyledi ḥaḳḳā

[20b]

46. Rızā’u’llāh divānına ġöñli riḳ‘asın ta‘liḳ
İdüp şŭlŭş degil bir ḳıṭ‘asın nesh itmedi aşlā¹⁶⁵
47. Ġubār-ı pāyini āldı görŭp rŭ’yāda bir ḥasta
Hemān buldı şifā himmet gül ü reyḥānī kām-baḥşā
48. Celī i‘rāb başri ile kŭfi daḥı nezdinde
Muḥaḳḳaḳ her ‘ulŭm-ı kesbiyye vŭ vehbiyye aña iclā¹⁶⁶

¹⁶⁴ Ḥŭkm-i verā’: M1, M2.

¹⁶⁵ Şŭlŭş: şŭlŭşi M1, M2.

¹⁶⁶ Mısra vezne uymuyor.

49. Eb ü māderce tevķi'-i refi'-i nesl-i 'ālisi
Müselsel seyyid ü 'ilm ü şalāḥ her birine tuġrā
50. Süṭūr-ı 'ömri oldı hep muḥāṭ-ı cedvel-i rıdvān
Ki tā ser-levḥasından ḥatme dek dil mıstarı ra'nā
51. Ṭurur bunda kemendī cendere itmişdi cildinde
Dügümler daḥı baġlardı aña şırāzedir güyā
52. Dügümler çile'-i bī-çidesi 'uḫde-küşā-yı ḥalk
Zihī ḳalb-i daḳīķi raḳḳ-ı menşūr-ı şeref-baḫşā
- [21a]
53. Açup cüzdān ü cilbend-füyüzü ḥayr-ı külliyyi
Tehī kīse nice muḥtācı ḳıldı himmeti iġnā
54. Dıraḥt-ı feyżiniñ yapraḳları açık şaḫāyifdir
Ki zılli maḥfaẓa-i eşmār-ı nuşḥı miḳleb-i zībā
55. Dil aḳlāmın terāş ü şerḥ idüp o da virir reşḫa
Pervezsizce teyaḳḳuz maḳṭa'ında idicek ezkā
56. Vesāḫdār olsa da eski paçavra gibi [c]ibiñlikden¹⁶⁷
İder temiz ü pişkīn himmeti ābād idüp aḳvā
57. Ḳalem-gīr neşāyih olması-çün levḫa'-i ḳalbe
Olur nuṭḳı tebāşiri çoḳa varmaḳsızın peydā
58. Yed-i ḥaṭṭāṭda ḳāḳum kürki beñzer ḥıl'at-i ḥaṭṭa
Anıñ ḥaṭṭına ḥıl'at ḥulle'-i cennet olur iksā

¹⁶⁷ Çibiñlikten: M1, M2.

59. Karışıklık şıkarsa erre şabri idüp teysir
Kitāb-ı dil pürüzsüz çār eṭrāfin bulur zībā

[21b]

60. Va'īd-i Hakkı müşte va'dini müjde idüp dirdi
Turup silk-i rızāda cem' ü rabṭı itmek imḥā
61. Olur her cüz'ü ḥayra 'aşr mişli daḥı çok iḥsān
Ki ḥizb-i muḥlişiniñ sūra beñzer ḥāli şevk-efzā

Este'izü bi'llāh. Fî-büyütün ezina'llāhü en türfe'u ve yüzkerā fi-he'smühü yüsebbiḥu lehü fihā bi'l-ğudivvi ve'l-āşāl. Ricālün lā tülhīhim ticāratün ve lā bey'un 'an zikri'llāhi ve iḳāmeti'ş-şalāti ve itāi'z-zekāti yeḥāfüne yevmen teteḳallebü fihe'l-kulübü ve'l-ebşāru li-yecziyehümü'llāhü aḥsene mā 'amilü ve yezidehüm min fazlih. Va'llāhü yerzuḳu men yeşā'ü bi-ğayri ḥisāb. Ve'llezīne keferü a'mālühüm keserābin biḳi'atin

[22a]

Yaḥsebuhu'zam'ānū mā'en ḥattā izā cā'ehü lem yecidhü şey'en ve veceda'llāhü 'indehü fe-veffāhu ḥisābehü va'llāhü serī'u'l-ḥisābi. Ev ke-zulumātin fi baḥrin lücciyin yağşāhü mevcün min fevkıhı mevcün min fevkıhı şehābun zulumātün ba'zuhā fevḳa ba'z, izā aḥrace yedehü lem yeked yerāhā ve men lem yec'ali'llāhü lehü nūran femā lehü min nūr.¹⁶⁸

KB.2.

1. İder Hakk her 'ibādetgāha ta'zīm olmağı fermān
Olur anlar da rüz u şeb iden tesbiḥ ü zikr ifā
2. Çevirmez ḳalbini nef'-i ticāret ile bey' için
İder zikr-i Ḥudā ile şalāt ifā zekāt i'tā

[22b]

3. Olur ḥā'if dil ü ebşār teḳallüb itdigi günden
Diler ecrin virüp Hakk ider fazlen lüṭfinı inmā

¹⁶⁸ en-Nūr 24/36-40.

4. Hudā kime dilerse rızķ u ecrin bī-ķisāb eyler
Görür küffār a‘mālin ovalarda serāb-günā
 5. Ki ‘atşān şu kıyāsıyla gelüp bir nesne bulmazlar
‘Azāb-ı Hāķ bulur küffār umār nef‘-i ‘amel ammā
 6. Hīsāb-ı Hāķ serī‘dir bi’t-temām eyler mücāzātın
O a‘māle bu temşili de ķıldı Hālīķ-ı Yektā
 7. Ki bahriñ engininde zūlmet ile mevc üzre mevc
Anıñ üstünde bulut birbiri üzre zālām aķvā
 8. Çıķarırsa yaķın olmaz elini görmesi kendü
Olamaz anda nūr kim nūr-ı imān virmeye Mevlā
 9. O Kūṭb’uñ merkezi bu dā’iredir mekteb-i irşād
Muḫīṭdir rıḫle’-i ‘irfān aña pür-kārdır gūyā
- [23a]
10. Büyüt-i ḫayrı cāmi‘ anda var tekye vü kütüb-ḫāne
Semā‘-ḫāne kitāb miḫrābı da ser-levḫa-i zībā
 11. Ālup (Ḳālū belā) dirsın (Elest’de) belledi diller
Şaşırma mūm gibi yapış hemān bel bağlanup aña
 12. Göñül bağlansa ḫayra ḫıfz u feyzi rabṭ ider cilde
Dikiş ṭutmaz düğümsüz rişte çekse süzen-ārā
 13. Olur kilik elif’e miḫrāz lā’ya parmak hemzeye teşbīh¹⁶⁹
Bu terkībden de zāhir şan‘at ḫaṭṭdan gelür ālāi

¹⁶⁹ Miḫrāz: miḫrāş M1, M2.

14. Bulur söz hak idüp koyma havâtır çoğalup şöra
Dilübde parçalatdırır saña dil levhasın zîrâ
15. Şağâyir bir iki üç olsa da zinhâr âz görme
Ki her bir noktadan tağyîr olur elfâz ile ma'nâ
16. Dil-i meksûr du'âya ref'-i yed fetḥ-i dehân itse
İrer cezm eyle şādīye olur teşdīd-i gam ilgâ

[23b]

17. Bulur ḥarf-i medde âh ile dil hemzesi el-Ḥaḥ
Uzun elif mükâfâtı kerîmdir Ḥâliḳ-ı Yektâ
18. Çi-nef' elif bâ-yı tâ kim şevâb itmez olup cimri
Ḥelâl ḥayra aña dâl olsa bile eylemez i'tâ
19. Zelîl eyler bu aramalı tutmaz dinilür "ḳad zâl"
Gidersin ḥayrı peşin al riyâda şatmayup ḳat'â
20. Fuyûzât-ı Ḥudâ ṭâhir idüp zâhir ola 'ayne
Üfûl itmekde 'ömriñ şems ü mâh bâz-ı ğayn-âsâ
21. Ṭam'-ı ye'cüc ü me'cücün fenâ-yı ḳâfa ṭard eyle
Ḥudâ kāfi ḳomaz âlâm ider termîm dil-i ḥaḳḳâ
22. İdüp nûn ḳılup evliyâya 'atf-ı vâv-ı dil
Hevâye tîr lâ-yı yâ-yı rûḥiñ itmeli ilḳâ
23. Secâvende ne ḥâcet var güdecektir dile 'irfân
Fem-i muḥsinden aḥz ile olunca vâḳıf-ı ma'nâ

[24a]

24. İder îmân ü tesbîḥ şalvelelerle ḳunût ifhâm
Eb ü ceddinde eşfaḳ mürşide dinür dede [] baba¹⁷⁰

¹⁷⁰ +vü: M1,M2.

25. Z̄amirĩñ taht-ı şadırdında yazu altlığına beñzer
Çirĩş-i şabrı tüt kıalsun muķavvā [] nerm-i ģilm-ārā¹⁷¹
26. Dil-i evrāķın hemĩşe (şıbgata’llāh)¹⁷² itmeli tezyĩn
Ki Ħaķķıñ din ü taťhĩrinden aĥsen boya yok aşlā
27. Tutar el talsa dağı kıl ķalemle cedvel ü pür-kār
‘Ulũm-ı kıl ü ķālĩ dest-i ehlũ’llāh ider i’lā
28. Şaķın sũ’-i ķarĩnden ķalb ü ķalıbcada ķalb eyler
Ķalur cild ü derũnıñ üzre yed-i naķşı olup tamġā
29. Müşemma‘-veş yedi eťvār-ı nefis ile sũlũk kĩse
Tecellĩ nũrıdır ĥırz ü ĥamāĩl fevzi lā-yuĥşā
30. Bulur vaĥdet vũcũdda vaşl ĥaķ-ıla maĥv iden nefsin
Yazılmışken oķur mı hemze’-i vaşlı ġören ķať‘ā
- [24b]
31. Tõnıķ ķalur dikilũr varsa şervet ü ĥayr ide işlāĥ
Virir yaldızlara zer mihre revnaķ hem ider aķvā
32. Ķarĩn ü müstenid ol evliyāya istikāmet bul
Ki çizgi taťta sedĩr cedveli tođrı iden zĩrā
33. Bu zāt bir ĥĩce-i ‘ilm-i ledũnnĩdir ki feyziyle
Çerāđı hep ĥalĩfe taťt-ı ‘irfāne olup i’lā
34. Ħuzũrında ĥuzurda pĩr-i ķalbim tıfl-ı ebced-ĥĩān
Du‘āda ĥũsn-i ĥatmi ola her eczā’-i ‘õmr-i i’lā

¹⁷¹ +vũ: M1, M2.

¹⁷² el-Bakara 2/138.

35. Kelāmu'llāh ile bu zāt-ı hattı hücre'-i dilde
Kemāl eyler şenā ammā yine pūşide-i iḥşā

İhtişār üzre tercüme-i hāl-i kudsiyyet-iştimālleri

KAS.3.

[25a]

1. Dügümlü leh mülaḳḳab Kuṭb ü ğavş ü ferd ü feyz-ārā
Cenāb-ı Hācı Hāfız Ğāzi Seyyid Muştafa Baba
2. Biri düğümlü şuglin fikri derken keşf idüp ḳalbin
Buyurdu bu da hıdmetdir ledünni oluyor ma'nā
3. Huzūrında tūran bir Ḳādirī ḳalben diyüp yā ğavş
Didi ḳarşu gide ya'nī Kuṭb ü ğavş ü ferdā olup himmetā
4. O İstānbül'da iken ḥacda görürlerdi pek çok zāt
Gidüp zāhirce de aḳdem mücāvır tūrdı bi'l-īfā
5. Ḳavī hıfzı mücevvid şavtı aḥsen vāḳıf-ı esrār
Okurdu rüz u şeb Ḳur'an-ı zī-şānı da pek ra'nā
6. Var idi üç eşer baṭnında Mosḳov süngi zaḥmından¹⁷³
Göğüs göğse ğazāyı fi sebīli'llāh idüp icrā
7. Eben ü ümmā daḥı ecdādı sādāt-ı kirāmdandur¹⁷⁴
İrer Fāruḳ-ı zī-şāna da nesli vālidı Yaḥyā

[25b]

8. 'Alemdār-ı cenāb-ı Fātiḥ idi nesli 'Abdu'llāh
Amaşra fetḥ olurken zaḥmeddār olmuş idi ḥattā

¹⁷³ 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi.

¹⁷⁴ Ümmā: ümmen M1, M2.

9. Burākdı zaḥm içün Fātiḥ o zaḥm ile şehīd oldı
Olur ḳabri ziyāret anda ḳavm tekyede nūr-āsā
 10. Amaşra'dan muḳaddem fetḥ olunmuş idi İstānbūl
Yine ol zāt-ı 'alemdār idi ayrılmaz idi ḳaṭ'ā
 11. Aña māni' degil başḳa 'alemdār olsa da mervī
Ki sancaḳdārlar orduda te'addüdle olur evfā
 12. Ḥadīşde fetḥ-i İstānbūl idenler vaşfi "ni'me'l-ceyş"¹⁷⁵
Cenāb-ı Fātiḥ'in "ni'me'l-emīr" oldıḡı da eclā
 13. Ne ni'metdür 'alemdārılıḳla mażhar olmaḳ ol vaşfa
'İlm-āsā bu da neslince daḡı iftiḥār-efzā
 14. İderdi ḥānedānılıḳ nesli hep üç yüz seneden çok
Meşāyihdan efāzıldan idi her biri nūr-āsā
- [26a]
15. Egerçi ḥikmet-i Ḥaḳ oldı şoñra ḥāl-i fakr 'arız
Necībāne kesb-i ḥelāl itmekdeler ḥālā
 16. Dinür Ḥacı Muḥammed-zāde nesl-i māder-pākī
Ḥasebce hem nesebce ehl-i 'iffet cümlesi Ḥaḳḳā
 17. Biñ iki yüz senesi toḡdı şems-āsā o Ḳuṭb anda
Mürūr-ı 'ömri hep 'ilm ü rızā-yı Ḥaḳdadır maḫzā
 18. Yigirmi dört ḥarbinde ezānda ḥüsn-i şavtın güş
İdüp ḳıldı imām Lāz Aḫmed müştehir Paşa

¹⁷⁵ لتفتحن القسطنطينية. ولنعم الأمير أميرها، ولنعم الجيش ذلك الجيش "İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan; onu fetheden ordu ne güzel ordudur." Hâkim Neysaburi, tah. Mustafa Abdülkadir Ata, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990, IV, 468.

19. Berāberce yine ‘azm-i ğazā eyler iken kendü
Bulup bir mürşid-i pür-feyż inābet istedi ħattā
20. Ğazāda ħāl-i ātisın ħaber virdi olup zāhir
İdüp cüz‘ice ħalvet kıldı cāhın ma‘nevī i‘tā
21. O medfün Niş‘de Sa‘dī şeyḫ-i ma‘şüm Ḥalīl Feyżī
O ħalvet Ka‘be nūş itdirdi zemzem gibi feyż añā
- [26b]
22. “Temūtü” den muḫaddem “mūtü” de bu ferzendi¹⁷⁶
Fedā itmekle kendin oldı marziyy-i Ḥudā ħaḫḫa¹⁷⁷

Ḳāle’n-nebiyyü şalla’llāhü ‘aleyhi ve ‘alā ālihi ve sellem:

“Ceżbetün min ceżebāti’r-raḫmāni tüvāzī ‘amele’s-ş-şekaleyn”¹⁷⁸

23. Ḥudā cezbelerinden olsa bir cezbe anıñ ecri
Müsāvi ins ü cin a‘māline kıldı ħadıṣ inbā
24. Ṭurup altmış sene Ḥaḫ cezbesinde seksen üç sāl
O ħalde kıldı cānın cānlarıñ cānānına ihdā
25. İderdi cezbede ehline yine emr-i ma‘rūfi
Hemīşe va‘di şādıḫ nuḫḫ u lüḫfin itmede ifā
26. Olunca Niş‘den İstānbül’a teşrīfsāz iḳāmetle
Faḫaḫ ḫacc-ı şerīfi hem şılayı itdi nūr-āsā

[27a]

¹⁷⁶ “موتوا قبل أن تموتوا” : “Ölmeden önce ölünüz.” Aclûnî sūfilerin sözü olduğunu belirtir. Aclûnî, **Keşfü’l-hafâ ve müzilü’l-ilbas**, thk. Ahmed Kalaş, Halep: Mektebetü’l-turasi’l-İslâmî, t.y., II, 402.

¹⁷⁷ “Giyünir idi ekşer Naḫşî ba‘zan Ḳādirî tācı / Üveysidir didi mahremce ħudrî mürşidi ħaḫḫā”: M1, s.85.

¹⁷⁸ “Rahman’ın cezbelerinden olan cezbe insanların ve cinlerin ameline eşittir.” Aclûnî, **Keşfü’l-hafâ I**, 397.

27. Zāmīrde şarf fikri ve fi‘li keşf ü ğāyetin söyler
Ki hāl ü māzī vü müstaķbel olur idi istiķşā
28. Hāber virilmez iken mübtedā-yı kārı bi’t-ta‘rīf
Kōmaz mechūl ü mūnker mūntehā naħvīni de aşlā
29. Bedīhī mantıķ ilhāmıyla¹⁷⁹ müstaġnī-i bürhānın
Görenler çok tevātürle bilürler irmeyen aña
30. Me‘ānī-i bedī‘ üzre beyān-ı hīkmet eylerdi
Şenāsı bī-ħisāb hem-rütbe-i i‘dāddır zirā
31. Umulmaz yesr-i hāli buldururdu fevz-i himmetle
Aña ğıbtā ider olsa idi simyā ile kimyā
32. Feyūzī dā’ire bu zāviye çün merkez ol Kūṭb’a
Taşavvufca riyāzet hendesesi aña pek dānā
33. Burada ne aransa var diyü medḥ itdi hem defnin
Daḥı yevm-i vefātın şıḥhatinde eyledi inbā
- [27b]
34. Buradaki ‘aşā parçası sūrāḥına da ba‘zan
Baķup söylerdi ğaybı kendü levḥi dā’imen bīnā
35. Nice ekber raşad olsa buña elbet ider ğıbtā
Ki anlar ‘ilm-i eflāki bi-ħaķķın bilemez hālā
36. Buradaki kemendī cendere şadrı kitābında
Cihād-ı nefis ü şoķmaķ cem‘-i evrāķ-ı ħuzūr-efzā

¹⁷⁹ İlhāmıyla: ilhāmıdır M1, M2.

37. Kiriş-i yāy kemende bu düğümlerle çileden kim
Göründi tîr gibi tayy-i mekânla oldı kām-baḥşā
38. Zehî tîr “‘indehū ‘ilmün’”¹⁸⁰ ile mevşūf-ı zāt-āsā
İder bir anda Belkıs tahtı gibi kendüyi isrā
39. Ne gevher ol güher çile ki hep toplansa sîm ü zer
Raşāş deñlü de baqmazdı cihān saçma diyü kaç‘ā
40. Nice inkār ider tayy-i mekânı ehl-i ḥikmet kim
İder kendüleri şemsi bu gūnādır diyü da‘vā
- [28a]
41. Ki dünyādan yüz altmış kat büyük iken güneş kūrşu
Dönüp bir şāniye sürmeksizin zeyli olur bālā
42. Kabūl itmekde a‘rāzı müsāvāt üzre çün ecsām
Semāniñ ‘unşırıyyātıñ daḥı sür‘atleri eclā
43. Tururken kendü İstānbül’da Baḥr-i Aḥmer içinden
Çıkarıdı çok zevātı itdiler şükriñ gelüp ifā
44. Göründi bir ḥāceye daḥı kim o mu‘tariz idi
Göründi bindigi fülkiñ kapudanına da ḥattā
45. Buyurdı şunda taş var gördiler döndirdiler fülki
Aña ilhām ile rüşen ḥariṭā ile coḡrāfyā
46. Uzak yirde ehāli kalkışup muḥallışı üzre
Göründi korqma didi pek kolay oldı fesād imḥā

¹⁸⁰ Neml 27/40: “Kendisinde Kitab’dan bir ilim bulunan kimse: “ Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm.” dedi.” Burada kendisine ilim verdiğinden söz edilenin kişinin, bir melek, bir insan, Hızır, Hz. Süleyman’ın veziri Âsaf b. Berhiyâ ya da Hz. Süleyman’ın kendisi olduğu ile ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Heyet, **Kur’ân Yolu Tefsiri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlık yay., 2014, IV, 194-195.

[28b]

47. ‘Akā‘id ile fık̄h ile ferā’izle sünen için
Buyururdu neşāyih̄ h̄āceti ilhām idüp Mevlā
48. Tefāsīr-i münīfeyle eḥādīs-i şerīfeyle
Olurdu ḳalbi keşfen ‘ilm-i ḥālce nuşhı da a‘lā
49. Lüğatden bir kitābı bile açdırırsa züvvāra
Olurdu niyyeti hem ḥayr ü şer oldığı istikşā
50. Tevārīḥ-i selefden baḥş-ile tezhīb-i aḥlākı
Daḥı iḥṭār eyler idi mülhem çünkü her gūnā
51. İfāde olmadan rü’yāları keşfen idüp ta‘bīr
Buyurdığı gibi zāhir olurdu cümlesi maḥzā
52. Ez-ān-cümle Hācı İshāḳ Efendi ḥāce-i meşhūr
Didi ḳalbimi keşfen ḳıldı her bir müşkilim imḥā
53. Nücūm ü reml olunmaz naḳlen ü ‘aḳlen daḥı taşdıḳ
O cifre bile baḳmazdı aña ilhām idüp Mevlā
54. Kerāmetle bilüp miḳdārını didikde bir şey’iñ
Mesāḥa olduğında zāhir olur idi ol gūnā
- [29a]
55. Münāfi-i edeb mezhebce meşrebce gönüllerde
Ne varsa bildirüp Mevlā iderdi nuşhını icrā
56. Çıbandan altı ay meşy itmeyen oğlım du‘āsıyla
Şāvup ferdāsı gün gezdi zihī cerrāḥ kām-baḥşā
57. Dimezdim ḳalben eylerdim çok emrāzā recā luṭfen
Hemān teşrīḥ idüp tıbb-ı du‘āsı olduārā

Ḳāle'n-nebiyyü şalla'llāhü te'ālā 'aleyhi ve 'alā ālihī sellem:
'İzā tehayyertüm fi'l-ümürî fe'ste'inū min ehli'l-ḳubūr"¹⁸¹

58. Ḥadīdir kim ümür içre gelince sizlere ḥayret
Ḳubūr ehlinden idiñiz füyüz u himmet istid'ā

[29b]

59. İki ma'nā ki şāğ iken fenā fi'llāh iden kendin
Bî-gāyet ḳadri 'ālī feyz u himmet ideñ istircā

60. Diger ma'nāsı emvātı ziyāretle 'iber alıñ
Ola ḥāl-i fenā ile siziñde ḥālîñiz a'lā

61. Sizi anlarda ḳılsun fevz-i rühāniyyete maḫhar
Şefā'atle iki 'ālemde daḫı eylesün ihyā

62. İki ma'nāca da zāhirdür anda bu ḥadīş işte
Ḥayātında memātında da fevz-i himmeti evfā

63. Ki riḫlet eyledikden soñra da ḳabr-i şerifinde
Ne istid'āda oldum ise virdi Ḥālîḳ-ı Yektā

64. Vefātından mü'aḫḫar oğlıma ḥunnāḳ olup 'arız
İdince istiḫāre ḳalbimi rabṭ iderek aña

65. Didi ṭāḳ vāḳı'amda vāḳı'a süresi boynına
Şifā buldı o hem sâ'ir ṭuyup idenler ol gūnā

[30a]

66. Ḥayātında vefātından da soñra çok kerāmātın
Kemāl-nāme-i Düğümlî Baba'da eyledim imlā

¹⁸¹ "İşlerinizde şaşırduğumuz zaman kabir ehlinden yardım isteyin." Alüyyü'l-Kârî, **Şerhü Müsned-i Ebî Hanîfe**, thk. Şeyh Halîl Muhyiddin, Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1985, s.227.

67. Görüp kendüm şikâtden tıyduğımı da aña yazdım
Degil mecmû'ını ammâ ki mümkün eylemek iḥşâ
68. Taşavvur ile maẓmûn bulmaḫ 'âdet ise de şî're
Muşaddaḫ görilen vaşfın bile ḳâbil degil inşâ
69. Nice ḫayr olsa aña Rabb-i bî-çûn eylemez zâyî'
İder zevâda nazm ü neşr ile bildiklerin imlâ
70. Bu nazmım olamaz envâ'-ı metn-i feyzine fihrist
Kemâl anıñ ider ba'zısın ancaḫ muḫtaşar imâ

Este'izü bi'llâhi elâ inne evliyâa'llâhi lâ ḫavfun 'aleyhim ve lâ hüm yahzenün¹⁸²
[30b]

71. Bu âyet tām-ı târiḫ ü vefâtı oluyor işte
Kemâl buldım yine kendü füyüz u himmeti maḫzâ

'Âşe sa'iden ve mâte şehiden¹⁸³

72. Bu tām târiḫi de buldım vefâtı Cum'a gün idi
Ḥadîş var kim şehid âzînede riḫlet iden zîrâ

Kemâl-i feyz-i ḳurb¹⁸⁴

Kemâl-i feyz-i ḳabr¹⁸⁵

Ḳurb-i feyz-i kemâl¹⁸⁶

73. Vefât ü türbesi-çün ḫaḫḫ-ı nâ-çizemde feyzî-çün
Bu da târiḫ-i tām oldı oḫundı böyle üç günâ

¹⁸² "Haberiniz olsun ki Allah'ın velîlerine (dostlarına) hiçbir korku yoktur, onlar üzülecek de değillerdir."
(Yûnus 10/62), Sene 1283.

¹⁸³ "Mes'ûd (mutlu) yaşadı, şehit olarak öldü." Sene 1283.

¹⁸⁴ Sene 1283.

¹⁸⁵ Sene 1283.

¹⁸⁶ Sene 1283.

74. Bu āti beyt daḥı vezn-i diġer ūzre tām-ı tārīḥ
Yine buldım füyūz u himmeti her-ḥālde müstercā

F.1.

(Fe'ilâtün [Fâ'ilâtün] Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün [Fa'lün])

Çille-i hestî-i pîçide açıldı çözülp
Ḥaḫḫa rabḫıyla dîlin göçdi Dügümlü Baba¹⁸⁷

K.41.

[31a]

Kezâlik

Füyüzât u kerâmât-ı bâhirelerine dâ'ir kıt'a

1. Kemerin ḥānede unutmuş olan bir zāta
Aḫçe lâzım olarak ḫalbine gelmişdi telāş
2. Giçiyor idi ḫuzūrından anı çağırarak
Keşf idüp aḫçe virüp kıldı hemān def'-i ḫırāş

K.42.

Kezâlik

1. Bir faḫîriñ ḫaremi vaż' idecekdi ḫamlin
Bulmadı ḫābileye ücreti hem de şurba¹⁸⁸
2. Veca'ı müşted olup zevcesiniñ tām üç gün
O faḫîr çıḫdı soḫāğa ġam idüp istilā
3. Çaġırup istemedi gelmegi yine çağırup
Geldi kāfî olacaḫ aḫçeyi kıldı i'tā

[31b]

4. Ḥālını keşf ü didi buldı rehāyi zevceñ
Meyyiten toġdıġını çocıġıñ itdi inbā

¹⁸⁷ Sene 1283.

¹⁸⁸ Ḫābileye: ḫāyileye M2.

5. Gelicek hānesine añladı keşfi üzre
Ki çocuk ölü toğup zevcesi bulmuşdı rehā

K.43.

Kezālik

1. Ülfeti olmamış iken çağırup bir kişiyi
Git fülānıñ konağına didi büyükce hemān
2. Ol kişi efkar idi andan ümīdi yoğ-iken
Gitti bir zāt dağı görüp anı itdi şādān
3. Şāhib-i beyt ile ol zāt buña me'mūriyyet
Virdiler hāl-i refāhı bulup oldu hāndān

K.44.

Kezālik

1. Ğalebelikle giçiyor idi Nāfiz Paşa
Sūqda görmek ile on altını itmişdi taleb

[32a]

2. Virdi emāne diyü böylece çok istemesi
Yolladı bir ağā fehm olmağ için bunda sebep
3. Virdi bir hāneye ol aqçeyi didi na'sı
Qaldırıñ ben yine aqçe vireyim varsa kerb
4. Şordı tafşilin ağā dindi cenāze var idi
Qaldı üç gün n'idelim maşrafını dirdiñ 'aceb
5. Şimdi bir bilmediğimiz kişi i'tā itdi
Kimse bilmez aña bildirdi demek Hāzret-i Rab

6. Tıydu gönderdi on altun dağı Nāfiz Paşa
Getürince ol ağā didi vir ol hāneye hep
7. Ya'nī keşf itdi hafī geldigini dağı anıñ
Didi gördiñ ol evi sen getürüp vir enseb

K.45.

Kezālik

[32b]

1. Var idi cezbe'-i Hağda yine bir zāt-ı şerif
Gömlek itmişdi taleb sūğda görüp bir kişiden
2. On ğuruş var idi yanında yigirmi ğuruşa
Almamış on ğuruşın soñra edā mümkün iken
3. Oradan geçdi bu ğavş-ı şeref-efzā göricek
Didi var on ğuruşıñ eyledi maṭlub andan
4. Viricek didi ki git hāne ki kim çend każā
Var idi oldı birisi ile sākıṭ senden
5. Doğacaq çocuĝuñuñ 'ömri yoĝ-imiş nā-çār
Meyyiten düşdi bunıñ ile giçişdi ehven
6. Gelicek hānesine gördi tutuşmış maṭbah
Zevcesi bayılarak gitdi şu'ūrı serden
7. Söndi maṭbah āyılup zevcesi şihhat buldı
Havfden hamli olup düşdi çocuk meyyit iken

K.46.

[33a]

Kezālik

1. Bir gün itmişdi şu'ūd kendü menāre üzre
'Avdet itdikde bu gūnā buyurup itdi bükā
2. Bir takım mü'mine yazık olacaķ ammā kim
Olmıyor çāresi Hāķ kaṭ'ice itdikde każā
3. Çok kiři gūş ile ḥavf itdi 'aķibinde hemān
Oldı pek müdhiş ü şiddetlü görildi peydā
4. Ya'nī cebḥānesi tersānedeki bir geminiñ
Tutuşup kaṭ'i każā buldı birin ol gūnā

K.47.

Kezālik

1. Bir maḥalde kuyı ḥafrin emel idüp birisi
Gelicek ol yiri maķşūdını keşfen bildi
2. Kırķ pāre virerek didi gidüp ḥafr itdir
O anıñla balıķ alup da gidiyor idi
- [33b]
3. Ağniyādan birisi anı laṭife iderek
İstedi virdi bu keyfiyyeti tafşil itdi
4. Ol ğanī kimse hemān maşrafını bi'l-īfā
Kırķ pāre sebep olmaķ ile ḥafr itdirdi

K.48.

Kezālik

1. Manşıba himmetini itdi recā bir ma'zūl
Bir taşı bir taşñ üstüne ķodı bi'l-īmā

2. Arası giçmedi imāsi zuhūra geldi
Aña manşıb virilüp oldu hemān kām-revā

K.49.

Kezālik

1. Bir gice eyledi ekmek kadāyıfı maṭlūb
Getürildi yimeyüp ālıkodı yanında
2. Ne yapacaḡ diyü gizlüden gördi kim
Virdi bir efḡara arzusu imiş cānında

K.50.

[34a]

Kezālik

1. Oturup çend meşāyiḡ ile pek çok aḡbāb
'Arafātı n'ola bādi-i ziyāret didiler
2. Hem de üçler yediler kırıklar olur ḡacda diyü
Söyleyüp ba'zı laṭife daḡı itmiş idiler
3. Hiçbiri ḡalkmadılar oṡada ṡurmaḡda iken
Anı uzaḡdan olaraq geliyor gördiler
4. Keşf idüp pencereye ṡoḡrı gelüp söyledi kim
Ka'be bünyādı için cümle cebel virdi ḡacer
5. 'Arafāt virmedi Mevlā sebebin şordıḡda
Didi anlar büyük ammā ki vücūdım aşḡar
6. Bu tezellül olaraq 'ind-i ilāhīde ḡabül
ḡıldı bādi-i ziyāret bunı Rabb-i Ekber

[34b]

7. Hacıda üçler yediler kırklar olurlar mevcūd
Didi anlardanım olsun diyü şükri aẓher
8. Ne laṭīfe daḥı itmiş iseler keşf iderek
Her birin söyler iken kıā'iline kıldı nazār
9. Şoñra da ni'met-i ḥaḳḳı yine taḥdīs için
Kendi ğavş oldıĝını böylece virdi ki ḥaber
10. Karşusunda biri yā ğavş diyüp gönülünde
Didi karşıñda diyü cāhın o zāt-ı enver

K.51.

Kezālik

1. Rūz u şeb ḥavlīde taşlarda iken kış içre
Biri seccāde getürdi yire sermek diledi
 2. Didi olmaz ki ḥacer şimdiye dek bizlerden
Hiç gördik mi zarar perdeyi itme didi
- [35a]
3. Līk çok qar yaĝacaḳ bunda kömür yaḳ erisün
Ḳalmasun ḥalḳa zarar eylesesün dimiş-idi
 4. Yaḳdı öyle mütemādi yaĝaraḳ haftaca qar
Ḳorḳdılar tutmadı hiç yaĝar iken hep eridi

K.52.

Kezālik

1. Cānib-i Mışır'da bulunmuş iken bir Paşa
Ḳorḳıdalım didi ismin yine taşrīḥ iderek
2. Yaşdıĝı ortaya atmış idi bir kaç def'a
Zāhir oldu ne için oldıĝı böyle itmek

3. Ki o gün Nîl-i mübârekde kayık devrilmiş
Der-se‘âdet’den irüp havfını kıldı münfekk
4. Yazdı Paşa anı çeşmim ile gördim ol ân
Eli ile beni kurtardı o kendü irerek

K.53.

[35b]

Kezâlik

1. Tışarudan kendüye olmışdı hediye irsâl
Getüren kimse anı görmemiş idi aqdem
2. Bir zuqâk içre giçerken çağırup ismi ile
Söyledi ne idügin göndereniñ ismini hem
3. Korkma giçer didi ol günde familyâsından
Birisini hastalanup şıhhati Haq kıldı kerem

K. 54.

Kezâlik

1. Didi dün gice Hudâvend-i ecell bir melegi
Hazret-i Hâlid’e gönderdi gidüp bende aña

Este‘izü bi’llâhi fe-âtâhümü’llâhü şevâbe’d-dünyâ ve hüsne şevâbi’l-âhirati va’llâhü yuhibbü’l-muhsinîn¹⁸⁹ Şadaqa’llâhu’l-‘azîm

[36a]

2. Geldi hem de oraya ‘Abd-i Mecîd Hân merhûm
Cebhesi üzre olunmışdı bu âyet imlâ
3. Şoñra taşrihle fülân-nâm efendi gelerek
Karnına fiske urıldı bu şeb olur ifnâ

¹⁸⁹ Âl-i İmrân 3/148.

4. Ya‘nî imānsız ölecek buyurup ol şahşı
Füc’eten oldu o şeb cümleyi hıfz ide Hüdā

K.55.

Kezālik

1. Nezd-i ‘ālīsine gelmişdi biri şıbyānñ
Dest-i pür-feyzi ile oğşadı mess eyleyerek
2. ‘Āfiyet buldı çiçek aña da ‘arız olarak
Çıkmadı hem dağı oğşadığı yirlerde çiçek

K.56.

Bu maḥalle degin yazılanlara tārīḥ-i tām

(Mefā’ilün Fe’ilâtün Mefā’ilün Fe’ilün [Fa’lün])

1. Olup şikāt-ı ruvâtdan bu yıl dağı tahkik
Kemāl-i fahr ile hıdmetdür eyledim imlā

[36b]

2. Olur bu sâlde yazılan için bu tām tārīḥ
Kemāl ü feyz-i Kemāl-nāme-i Dügümlü Baba¹⁹⁰

**Bi-mennîhi Te‘ālā iş-bu toğsan iki senesi dağı mevşük rāvilerden tahkik ü tenmik
olunān**

K.57.

(Fe’ilâtün [Fâ’ilâtün] Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilun [Fa’lun])

1. ‘Arabî Fārisî ḥālā oğudan H̄āce Mecīd
Vaşf-ı ‘ālilerini itmededür böyle beyān
2. Didi ben gördigim aḥvāl-i şerīf-efzāsın
Kendüden ḥavf ile hep idemem ifşā vü beyān

¹⁹⁰ Sene 1291.

3. Ben cevāben didim andan diyemem dahı hep
Derc olur söyle Kemāl-nāmesine enseb olan

4. Bed' idüp didi ki o çok seneler k̄uṭbiyyet
İtdi ol cāhde iken āhirete oldu revān

[37a]

5. 'Ayn-ı 'ayn idi vücūdı şeref-ārāsı anıñ
Ḳalbi keşf ile bilürdi neyi diler insān

6. İsti'āne idene itmeyene bile yine
İktizāsına göre eyledi imdād hemān

K.58.

Kezālik

1. Böyle naḳl eyledi ol H̄āce Mecīd-i Fāzıl
Kendü bu vechle bi'z-zāt görüp işitdigini

2. Dā'imā mu'teriz idi birisi ol Ḳuṭb'a
Ḳacca gitdi gemide gördi kerāmetlerini

3. Gemi şāb üzre oturmuş o kişiye görünüp
Şuradan çık karaya şığ diyü gösterdi yolu

[37b]

4. Sen çıkınca gemide hep bulunānlar da çıkar
Şoñra taḳlīş idiñiz eshel olarak gemiyi

5. Şüphesi kalmadı artık o oradan çıktı
Gemi halkı da çıkup fülki kolay kurtardı

6. Öyle kurtardığı ān anları İstānbül'da
Didi pek çok kişiler tuymış-ıdık didigini

7. Geldi İstānbūl'a 'afvīn diledi şükr ile o
Koydı pābūşını koynında taşımak emeli
8. Olmadı rāzī taşımaklığına soñra da o
Kendüden resm-i tūruk üzre inābet diledi
9. Müştehir Şeyh Hüsām Hāzretini bi't-ta'rīf
Andan aḥz eyle buyırmaḥ ile andan aldı
10. Şoñra da ḥacca gidüp didi mücāvīr tūrasın
Gıtdi soñra anıñ oğlına daḥı öyle didi
11. O daḥı 'azm iderek anda muḫīm ikisi de
İki 'ālemde daḥı feyz ü şeref buldurdı

[38a]

K.59.

Kezālik

1. Yine böyle didi ol H̄āce Mecīd-i Kāmil
Bulunup kendüsi bi'z-zāt işidüp bu gūnā
2. Rūs'a altmış toḫuz içre olıcaḥ ḥarb sözi¹⁹¹
Kıldı bu vechle de keşf ü taşarruf-ı imā
3. Ḥarb açılırsa bize yardım iderler mi düvel
Ġayr-i ma'lūm iken eyledi remz ü inbā
4. Yardım itdirecegin eyledi telmīh ü beyān¹⁹²
Emr-i Ḥaḥ üzere taşarrufdadur aḫtāb-ı Ḥudā

¹⁹¹ Bahsi geçen 69 harbi; Osmanlı Devleti'nin İngiltere, Fransa ve sonradan ittifaka dāhil olan Sardunya ile Rusya'ya karşı savaştığı, bir manada ilk modern dünya savaşı kabul edilen 1853-1856 yıllarında gerçekleşen Kırım Savaşı'dır. **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, proje yöneticisi, Yusuf Sarınoy, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2006, s.VI.

¹⁹² Kırım Savaşı'nda İsmail Sâdık Paşa'nın söz ettiği gibi Avrupa devletlerinin Osmanlı'ya yardım ettiği, bunun yanında, Ermeni, Rum ve Katolikler Müslümanlara maddi yardım yaptıkları, bi'l-fiil savaşa iştirak etmek için talepte buldukları belgelerle kayıt altındadır. Ancak dış borç sebebiyle bu yardımlar Osmanlı'ya pahalıya mal olmuştur. Bkz. **Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, s. 52-55, 104-106, 181-204.

5. Vākıf ‘ilm-i ledünni iderek anları Hāk
Hükm-i taqdırle taşarruf buyururlar haqqā

K.60.

Kezālik

[38b]

1. Yine bu vech-ile ol H̄āce Mecid-i Kāmil
Didi gördim bunu da böyle ki bir veche ‘ıyān
2. Hiç ayāğı yire başmaz idi diqqat itdim
Kıldı ol tair-i kudsi-i ilāhi tayerān
3. Şeb-i Kadr idi gidüp Dikili Tāş yanından
Ayaşofya’ya qarib öylece varmışdı hemān

K.61.

Kezālik

1. Yine bu güne ifāde ider ol H̄āce Mecid
Ki biri aqçe için çok geliyordu hatta
2. Gelerek tarılacak mertebede turur idi
Kismetin hārici olmaz dimiş-idim ben aña
3. Yine gelmekte iken hastalanup itdi vefāt
‘Aklıma geldi gücenmek sebeptir āyā
4. Böyle fikr itdigim ān didi yüzime bakaraq
İtme haqsızlığı isnādına itdim ašlā
5. Biriniñ kalbi kırılmışdı Şekib Paşa’ya
Ol zemān idi re’is eyledi rişlet ammā

[39a]

6. Kırlan zāta dağı hastalık oldu ‘arız
Der-‘aķab hastalanup fevt olıcaķ ol Paŗa
7. Didi kırlmağım oldu sebab-i mevti anıñ
İdecek bāña dađı miŗli mūcāzātı Hūdā
8. Ya‘nī Dūđumlu Baba Hāzreti itdigime
Baña kırlıldı ider miŗli mūcāzāt Mevlā
9. Ba‘zı Őey’ iķün İstānbūl’a gelmiŗdi o zāt
Arası giķmediенок eyledi ‘azm-i ‘uķbā¹⁹³

K.62.

[39b]

Kezālik

1. Yine taķrīr idiyor H̄āce Mecīd-i dānā
Alacaķ olmiŗ-idim iŗ-bu evi ben aķdem
2. Niyyet itdim baña taŗgınsa da gōnūllerde
İltifāt ide bunu alabilecek isem
3. Ćunki aķķem yođ-idi baŗķa maħalden dađı
Bulamazdım o zamān her ne ķadar sa’y itsem
4. İltifāt eyledi vardıķda degil taŗgınlıķ
Eski talķifine de fā’iķ o zāt-ı ekrem
5. Kıldı teshīl-i Hūdā aldım o gūnlerde hemān
Ćıķdı ba‘zı sebab andan yine hep feyż-i himem

¹⁹³ Giķmedi: giķdi M2.

K.63.

Kezālik

[40a]

1. Yine o söyledi kim hikmet-i Haḡ ol Ḳuṭb'ın
Cism-i 'ālīsine itmişdi nüzül-nām 'illet
2. Taşlar üstinde yine havli-i cāmi'de yatıp
Ba'z-ı aḡbāb-ı ḡakīm celbine itdi sür'at
3. Zāt-ı pür-feyzine līkin idicek istīzān
Didi böyle ki yine Ḥālīḡ'a teslīmiyyet
4. Ya'nī didi ḡabaḡın ba'zı maḡalli çürise
Anı aşcı ne ider maḡşadı aḡz-ı 'ibret
5. Hiç devā istemeyüp sūre'-i Aḡḡāfı faḡat
Kendü dā'im oḡudı buldı tamāmen şīḡḡat
6. Cilve-i Haḡla yigirmi gün orada yatarak
Def'aten ḡalḡup eşer ḡoymadı Rabb-i 'izzet

[40b]

7. Ba'dehu çok mu'ammer olarak hiç eşeri
Ḳalmadı soñra da hiç itmedi nüks ü 'avdet
8. Şavdı ol vechle ḡālbūki nüzül itdik de¹⁹⁴
Gördük oldıḡımı bā-cilve-i Bārī şiddet

K.64.

Kezālik

1. Ol yine naḡl ü beyān itdi ki ben ḡaç def'a
Gördüm ismimle ḡaḡırdı beni hiç görmez iken

¹⁹⁴ İtdik: indik M2.

2. Ki ağacıñ ötesinde tayanup zahrı ile
İsmim ile çağırırdı berüden geçsem ben
3. Hâşılı her kim ise hiç görünmez ise de
İsmi ile çağırır idi ki keşfi rüşen

K.65.

Kezâlik

[41a]

1. Yine nakl eyledi kim iş-bu Mecîd-i Fâzıl
Vaz'-ı haml itmede çekdi haremim pek zağmet
2. Eyledi celb olunan kâbileler kaṭ'-ı ümîd
Çâre bulmaqlığa gitmekde idim pür-hayret
3. Yolda ol zât-ı mu'allāya teşâdüf itdim
Dimedim likin aña dâ'ir olarak şöhet
4. Hele çocukda ümîd itmedi hiç kâbileler
O da şâğ kaldı bu zât eyledi remzen himmet

K.66.

Kezâlik

[41b]

1. Yine ol taḥkiye eyler ki muḳaddem birisi
Hâne almaḳ diledi aḳçe degildi hâzır
2. Himmet-i 'âlisin eyledi teshîle niyâz
Der-'aḳab virdi sühûlet aña Rabb-i Ḳâdir
3. Ki anıñ hâtırına bile huṭûr eylemiyen
Bir sebep çıḳdı yine himmeti oldu zâhir

K.67.

Kezālik

1. Ol yine böyle beyān eyledi kim ben aqdem
Gidecek olmuş-idim bir arafa deryādan
2. Nezd-i pūr-nūr yine vardıkda vedā‘ eylemege
Deñizi virdi haber yine yüce rüşen
3. Sert olur gider iken lik zarar olmayacağ
Hem de çār şeb gibi İstānbül’a sen döner iken

[42a]

4. Żarar olmadı sertledi gider-iken hem de
Oldı İstānbül’a ric‘atle gelürken aşsen

K.68.

Kezālik

1. Yine bu vech-ile söyler ki o ben bir zātđan
Bir maħalde görerek itmiş-idim istimdād
2. Cezbe’-i Hāğ’da bulunmuş idi ol zāt dağı
Himmetin istedim olmağla derūnumda murād
3. Ol maħalden hemān ‘avdetde bu zātı göricek
Nice gitdim emelim n’oldığın itdi ta’dād
4. Hem lañifeyle unutduñ mı beni sen buyurup
Ğıldı himmet ol emelde dağı oldım dil-şād

K.69.

Kezālik

1. Bir kişiyeye gücenüp bir düğümü bağlıycağ
Şancılandı bilüp ‘afvını recā itdi hemān

[42b]

2. Cürmini ‘afv iderek ol düğümü feth idicek
Şancı şiddetlü iken oldu şifā-yāb ol ān

K.70.

Kezālik

1. Bir faķire didi git Hıayri Efendi’ye di kim
Şu kadar yıl giçerek şurre emīni o olur
2. Söyledi şād olup ol efķara virdi şadaķa
O kadar yıl gicerek oldu o günā me’mūr
3. Kendü ol vaķitden evvel buyurup ‘azm-i behişt
İtmiş oldu o faķir ile o zātı mesrūr

K.71.

Kezālik

1. Belime yel alaraķ çend yıl aķdem ‘arız
Yaz u kış fanüla ķat ķat sarılurdu nā-çār
2. Gāh inüp ayağımıñ zeyline dek ağrır idi
Renci olurdu rüküb ile nüzülde bisyār

[43a]

3. İdüp esbāba teşebbüş ile envā’-ı ‘ilāc
Olmayup fā’idesi eyliyor idi bī-zār
4. Gördim ol zāt-ı mu‘allāyı yine rü’yāda
Virdi tesliyet-i pür-feyzi ile ķalbe mesār
5. Kalmadı ol derece şiddet ü zaķmet der-ķāl
Pek hafif buldım anı olduğım anda bīdār

6. Hamd ola şarmağa hâcet dağı yok şavdı bütün
İtmedi berd-i şitâ şiddeti varken ızrâr

K.72.

Kezâlik

1. Bir kişiye bu fülân mâhde fülân hâtunı
İdecek didi tezevvüc anı da bi't-taşrîh

2. Hiç fikrinde degil iken aniñ ol hâtun
Çıkdı esbâb o zemân geldi o oldu tenkîh

[43b]

3. Şoñra ol H̄âce-Mecîd'i göricek bunı dağı
İtdi bi'z-zât yine meşhûdı olup da tibyân

4. Leyle-i kâdrde ol şâhib-i kâdr-i kudsi
Didi iftâra gelüp hâneme kıldı şādān

5. Haremim başka eve gitdi misâfir çok idi
Cezbe tavrını eylemedi hiç 'ıyān

6. Hânemiñ dâhilini hâricini bilmez iken
Hep bilür gibi misâfirleri kıldı iskān

7. Anlara kıldı vekâlet ile resmen ikrām
Böyle eṭvârına da cümleten olduḡ hayrān

8. Başlanmış idi Moskov ile gavgaya henüz
Müntazırdıḡ nice olur idi keşf ile beyān

[44a]

9. Böylece niyyetimizde aña ilhām olarak
Nereler alınacak ismi ile didi 'ıyān

10. Bizlere lîk yine fâ'ide itmez buyurup
Oldı hep öyle demek kaç'ice taqdir hemân
11. Alınacak didigi yerleriñ ismini bile
Bilmez idim şorıcağ itdi bilenler tıbyân
12. Bulunanlar işidüp añladık ol şeb hepsin
İş bu nuḡkında dağı kalmadı zâ'id noḡsân

K.73.

Kezâik

1. Yine ol H̡âce Mecîd didi virilecek idi
Fârisî h̡âceligine baña me'mûriyyet
2. Didim 'ahdimde olan şeyler olursa ibkâ
Bi't-teşekkür iderim buña da sa'y ü ğayret
- [44b] 3. Arası çok giçerek kesdim ümîdim andan
Açmadım kimseye hiç bunuñ için bir şoḡbet
4. Gördi ol zât-ı muḡaddesini soḡak içre
Yine keşf ile anı böyle buyurdu himmet
5. Saña ger virmeyecek oldılar ammâ itdim
İş bu h̡âcelik ile dâhil felek-i devlet
6. Kalmamış iken ümîd istedigim üzre o da
Himmetiyle olarak geldi derûna ferḡat

K.74

Kezâlik

1. Biriniñ beş çocuğundan ikisin bi't-taşriḡ
N'itmeli anları cennet kuşudurlar didi

2. ader-i mübrem olup are idemez demek
Gimedi o ikisi daı behite gitdi

K.75.

[45a]

Kezlik

1. Bir kii astaya gider iken istifsra
Gitme dnyda bulunmaz diyü ıldı telvh
2. İki olı var idi hem iki ıdmet anda
angısı angısının olduın itdi tarh
3. Herkes ‘aksini an eyliyor iken me’ ml¹⁹⁵
Oldı tevchi an ıldıı üzre tavzh
4. Gidecek kimse merk ile orunca ora
Fevti ol n idügi astanın oldu terh

K.76.

Kezlik

1. Getürüp meyveyi bir zt idince ihd
Himmeti anı daı der-‘aab itdi mesrr
2. Ya‘n ma‘zl idi ‘dice niybetlerden
Bir büyük manb-ı er‘ıye alındı me’ mr

K.77.

[45b]

Kezlik

1. Maadı ayr-ı mvfıdı nizmen birinin
Olmayacak diyü devlete virilmidi cevb

¹⁹⁵ Herkes: herkesi M2.

2. Nezd-i pür-feyżine me'yūs olarak geldikde
Kıldı tebşir ıuşūlen o kerāmāt-me'āb
3. Ben Amaşralıyım anıñ da emān şırasıdır
Buyurup buldı ıuşūl göstererek Hıaę esbāb

KB.3.

Kezālik

1. Anağolı tarafından gelicek bir şeyhiñ
Ėalaęa'da dūęüne oldu müridi da'vet
2. Sū'-i zan olunacaę gitmesi aña diyerek
İstimā' eyleyicek şeyhine geldi ıiddet
3. Hiç kendülerini hāllerini bilmez iken
Nezd-i 'ālisine çağırdı idince rü'yet
4. Şeyhi yanında oturdup aña uzağda otur
Didi tevbih ile de nuşha buyurdu himmet
5. Şeyhine didi bu międār kifāyet eyler
Mağşadı şeyhiñ idi terbiyetinde şiddet
6. Böyle bir şey dimeden keşf ile nuşhı kıldı
Bildi kimler idügin söylemeden bir şoğbet
7. Ya'nī hep memleket ü ismini de neslini de
Keşf idüp didi ki nesline de lāzım hürmet
8. Bu müridiñ olarak cediti Cenāb-ı Şiddik
Görse hālin aña elbette iderdi şefkat

[46a]

9. Vay benim Aḥmed'im eyle buña tekrār ḥiṭāb
Buyururdu bunu gördükde acıyup elbet
10. Beni de ceddime olan Ḥazret-i Fārūḳ görse
İş bu üstümdeki şeyler için eyler rikḳat
- [46b]
11. Ya'nî üstümde düğümlerle tozu toprağı
Görmüş olsa buyururdu baña o da re'fet
12. Vay benim Mustafam eyle baña tekrār ḥiṭāb
Buyurur böyle görüp çünkü acırdı elbet
13. Ḥāşılı biz de buña rikḳat ile nuşş idelim
Şiddeti itmemeli ceddine lāzım ḥürmet
14. Gitdi şeyhiñ ğazabı böyle tıyunca nuṭḳın
Geldi ḳalbine mürīdiñ dağı ḥüsn-i ḥaşlet
15. Valideni dağı sādātdan iken kendüsünüñ
Mişlin irād anıñ nesline bunda ḥikmet
16. Neslidir Ḥazret-i Fārūḳ dağı kendüsünüñ
Müştehir Ḥazret-i Şiddik ü 'Ömer hem-ḥalet
17. Ya'nî kim anlar olup efḍal-i aşḥāb-ı güzīn
Nām-ı şeyḥayn ü 'Ömeryn ile dağı hem-şöhret

K.78.

[47a]

Kezālik

1. Ḥacca gitmekte olan birini gördükde didi
Başka ḥuccācdan ola sendeki sür'at zā'id

2. Şoñradan çıkmış iken evvel irişdi hacca
Aña geldi yine İstānbül'a oldı vārid
3. Didi cerrārılık içün bunda çok ihdā itme
Saña çok lāzım olunca vaṭanıña 'āid
4. Şılasına varıcağ öyle çok icāb itdi
Anlara itmese ihdā olacağdı bārid

K.79.

Kezālik

1. Gördi bir ḥāceyi sen dağı karındaşıñ-veş
Ṭuruğ-ı 'ālīyeyi müntesib ol didi aña
2. Dāderi şeyḥ idi o eylemez idi meyli
Ḥüsn-i ḥaṭṭı olup eylerdi kitāblar imlā
3. Görmemişdi ikisini dağı keşfen bildi
Nuṭṭınıñ ḥükmi yine der-'aḳab oldı iclā
4. Yazdırup *Ümmü Berāhīn*¹⁹⁶ kitābın birisi
İntisāb itdi olup ḥubb-ı ṭarīḳat-peydā

[47b]

K.80.

Kezālik

1. Cezbe ehlinden idüp ḳalbi teḥarrüz biriniñ
Gördi zuḳāğda o ḥālin didi keşf ile hemān
2. Ḳağı şeyḥe o münīb oldığı mechül iken
Anı da didi bi'l-ilhām-ı ilāhī ol ān

¹⁹⁶ Eş'arî âlimlerinden Ebû Abdullah Muhammed b. Yûsuf es-Senûsî'nin (ö. 895/1490) akaide dair dört eserinin ortak adı. Akâidü's-Senûsî olarak da bilinmektedir. Muhammed Aruçi, "Senûsî Muhammed b. Yusuf", **DİA**, Ankara: TDV yay., 2009, XXXVI, 535.

K.81.

Kezālik

1. Biriniñ maqşadı aqçe idügin keşf iderek
Gelür ammā ki telāş itmemelidir didi
2. Geldi aqçe oluyor nuşh ile tebşir emeli
Ya'nī hırş ü 'acele itmegi de men' itdi

K.82.

[48a]

Kezālik

1. Çend kātibden olup bir h̄āceniñ alacağı
Alamamış idi çok kere taleb itmiş-idi
2. Hiç olmazsa bizden alabilmeklik için
Anlara 'āzim olup piş-gehinden giçdi
3. Didi uğurlar ola h̄āce hemān vardıkda
Çıkdı ayakları her birisi i'tā itdi
4. Andan eşnāfdaki maṭlūbı için de gidicek
Zahmete qalmayup anlar daḥı der-ḥāl virdi
5. H̄āce andan gelicek nezd-i mu'allālarına
Yine qalbinde ne oldığını keşfen bildi

K.83.

Kezālik

1. Üsküdār'da bulunan şeyhleriñ biri gelüp
Hikmeten aqçe taleb eyledi gördükde hemān

[48b]

2. Var imiş üç ğuruşı kayığa lāzım diyerek
Şaķlayup olmadığın eyledi nā-ĉār beyān
3. Keşf idüp didi ki var üç ğuruşñ cebiñde
Anı virdi şu zuķāķdan ola kōr yola revān
4. Virdi bu keşfi görüp ‘azm idicek ol ıarafa
Kūberādan biri yolda görüp itdi iħsān
5. Virdi üç biñ ğuruşı hem çağırup baķķālı
oķ ĥavāyicilerin in‘ām ile ķıldı şādān

K.84.

Kezālik

1. Pek ziyāde yađaraķ ıōkdi terākūm ile ķar
Hep ehāliye de virmekde idi oķ zaħmet
2. Bir gice nūr-ı mūcerred gibi cism-i pākin
Ķıldı tecrīd libāsından o ‘ālī-himmet
3. Berfiñ üstinde ķu‘ūd eyledi ıplaķ olarak
Ķıldı himmet eriyüp hep ola def‘-i şıķlet
4. Der-‘aķab esmege bed’ itdi lodos rūzgārı¹⁹⁷
Ol vesile ile maħv eyledi Rabb-i ‘İzzet
5. Ya‘nī hiç şubħa degin şehirde ķarıñ eşeri
Ķalmayup buldı ehāli yine andan rāħat
6. Ol gice nezd-i şerīfinde olup oķ kimse
Bu kerāmetlerini de bütūn itdi rü‘yet

[49a]

¹⁹⁷ Bed’: beden M2.

K.85.

Kezālik

1. Kömür almaqlık içün birine altmış p re
Virüp almış idi on p relik andan z 'id
2. Keşf idüp kıldı i' de o ziy de olanı
Hiç Őořbet dimemiş iken olunca ' 'id

K. 86.

[49b]

Kezālik

1. 'Ulem  ve turok-ı ' liye ve her Őınıfıñ
H lini keşf ile olurdu men fi'-başş 
 2. Yine bir gün oțurup ba'zı meş yiş gelerek
Böyle nuțk eyledi ol z t-ı ker met- r 
 3. H zret-i H lid   Merkez ile böyle o z t
Zikr idüp didi f l n vaştde gitdim amm ¹⁹⁸
 4. Z 'ir oldım ise her ęanęısınıñ türbesini
Kendümi anda m ş hid oluyordum maşz 
 5. Bir d kk nda diledim 'avdet idüp secc de
Ő hibi eyledi  yineyi secc de baña
 6. Gördim anda da nem z kılar iken kendümi
Buyurup kıldı tecelli-i H d 'yı im 
- [50a]
7. İş bu nuțkı buyururken bulunan Őeyhlerden
Ęanęısı ehl ise anlarca bilin r ma'n 

¹⁹⁸ Vaştde: vaştinde M2.

8. Oluyor ehl-i taşavvuf kütübünde de beyān
Kendü şüretde olan böyle tecelli a'lā
9. Başka şüretde tecelli dağı tahte'l-ḥikme
Enbiyāda bile var biri cenāb-ı Mūsā¹⁹⁹

K.87.

Kezālik

1. Kāḍi-'asker bulunan Mīr 'Azīz itdi beyān
Baña teşrif ü cülūs olacağın remz itdi
2. Ki mü'ezzin nice beyrām nemāzı için
Niyyeti oğur ise öyle kırā'at kıldı
3. Vaşf olur anda 'Azīz ile imām irtesi gün
Ḥazret-i 'Abd-i 'Azīz Ḥān cülūsı oldu
4. On yedinci günü Zī'l-ḥiccenin olmağla cülūs
Buña imāsı dağı böylece kalbe geldi
5. 'Arefe mebde'-i tekbīr toğuzuncı gün odur
Dā'imā Ḥazret-i Ḥağ eyleye ḥayra bādi
6. Hem de çoğ rütbe alup Mīr 'Azīz şöraları
Kāḍi'askerligi bi'l-fi'l idiyor o şimdi
7. Zāt-ı şāhāne ile aña bu tebşīr ikidir
İki rek'at ile melhūz olur bu kaçdı

[50b]

¹⁹⁹ "Mūsā tayin ettiğimiz vakit gelip Rabbi ona konuşunca: "Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım." dedi. "Beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde kalırsa sen de beni göreceksin." Buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince, onu yerle bir ediverdi ve Mūsā baygın olarak yere düştü. Ayrılınca: "Seni tenzih ederim, sana tebe ettim ve ben iman edenlerin ilkiyim." dedi." el-A'râf 7/143. Tecelli ile alaka kurulan diğer âyetler için bkz. el-Neml 27/7-9, el-Kasas 28/30.

K.88.

Kezālik

1. Aqçe tobrası huzūrında tūrurken biriniñ
Aldı hıç itmez iken māl-i cihāna rağbet
2. İstiyüp virmiyecek itdi ‘iyāzen bi’llāh
Girüye almak için cevri ü ezāya cür’et

[51a]

3. Hikmet-i Haq olarak gerçi ‘akıbinde o şeb
Rütbe’-i zāhirece buldı o kimse rif’at
4. Derk idüp kendüsi de didi görün kimselere
Şanmayın aña ezā bādi’-i rif’at rütbet
5. İtdiği cevri mü’evvel didi zu’mı ile lik
‘Akıbet virdi mecāzātını Rabb-i ‘izzet
6. Huşşateyni şişerek tūbre degil oldı çuval
Çekdi çok zaḫmetini eyledi andan riḫlet

K.89.

Kezālik

1. Rütbe vü cāhı kebır mālı keşir bir kimse
Uğradı nezd-i mu’allāsına anıñ ammā
2. Cür’et itmek ile taḫkire ‘iyāzen bi’llāh
Söyleyüp ba’zı kelām itmiş idi istihzā

[51b]

3. Rütbe vü māl ü menāşıb nazārında lā-şey
İdü kendin didi tevbih ile git gerçi aña
4. Ol yine gitmedi çok aqçe vü başka şeyler
Virdi eğlenmege ısrār ile tūrdı ḫāşā

5. Hiç kabül eylemedi koğdı mü'ekkid olarak
Bu memālikden idüp tardıñı bile inbā
6. Soñra devlet anı tardı itdi bütün milkinden
Menşib ü şervet ü sāmāñı da oldı ifnā
7. Bā-ħuşuş kendüye evlādına aħfādına da
Çalacağ manşıba vārişligi oldı imħā
8. Düşdi bir 'illete de oldı eṭibbā me'yūs
Didi erbāb-ı vüķūf mālı da olur ğuremā
9. Hele emvālce bī-mişl iken İstānbül'da
Didi emşāline dinmez sözi dāyinler añ
10. Soñra ol 'illet ü ol ħālet-i pür-ekdārda
Gitdi dünyādan ola cümlemize ħıfz-ı Ĥudā

[52a]

K.90.

Kezālik

1. Der-se'ādet'de müsāfir bulunan bir şeyħi
Hiç görmemiş iken ismi ile çağırđı
2. Pederi ismini de şöhret-i ecdādını da
Yine keşf eyleyüp izāħ iderek zıkr itdi
3. Andan iki ğuruşu isteyüp i'tā iderek
Böylece ħikmetini Ĥāzret-i Ĥağ bildirdi
4. Ki iki yüz ğuruş olmağ ile aylığ taşşış
Hem refiķi bulunup iki berāt virildi

K.91.

Kezâlik

1. Bir hükümdârın ‘aleyhinde tıyup sū’-i zan
Kendüyi medh ü faḫaṭ var didi sū’-i ḫurenā

[52b]

2. Hāl bû ki ḫurenâsı ile de ğayr ile de
İhtilâṭ itmeyerek bu daḫı keşfi maḫzâ
3. Şoñra fehm oldı bu da didigi üzre idügi
Bilmiyorlardı idenler bile şığl-i dünyâ

K.92.

Kezâlik

Este‘izü bi’llâh (yevme lâ yenfe‘u mālün ve lâ benün. İllâ men eta’llâhe bi-ḫalbin
selîm)²⁰⁰ Şadaḫa’llâhu’l-‘azîm

1. ‘Ādeti nezd-i şerîfinde olan kimselere
Nuşḫı âyât ü eḫâdiş ile idi ekşer
2. Keşf idüp ḫâzır ü mâziyi de müstaḫbeli de
Remz idüp anlar ile virir idi yine ḫaber
3. Pek çoğ oḫur idi bu âyâtı bir kimseye kim
Eyledi kendüsine oğlı ezâ-yı evfer

[53a]

4. Kendüsi muḫlişi olmaḫla o da diler idi
Ki bulup ḫalb-i selîmi ola ḫâli bihter
5. Lîk maḫşüdi olan mertebeye gelmedigin
Söyledi dimek olur kim ḫadridir o ḫadar

²⁰⁰ “O gün ne mal ne de oğullar fayda verir. Ancak Allah’a (imanlı) temiz ve sağlam bir kalple gelenler hariç.” eş-Şu‘arâ 22/88-89.

6. Didi çalışdım ise de aña da oğlına da
N'ideyim ki didigim maṭlaba çün gelmediler
7. Lîk anıñ kendüyi ba'zı derece medḥ iderek
Hiç bî-behre-i feyz olmadığın virdi ḥaber
8. Oğlı kendüyi de çok def'a gücendirmiş iken
Ḥıdmetinde de bulunmaḳla kerem eylediler
9. Ya'nî kim kıldı du'ā hıfz ola imānı diyü
'Afv ü himmetleridir ḳahr u ḡaḍabdan ekber

K.93.

Kezālik

[53b]

1. Oldı bir kātibe maḥkūm yedi yüz elli ḡuruş
'Āciz olmaḳla edāsında geçerdı maḥzūn
2. Nezd-i 'ālisine çağırdı o hiç söz dimedi
Yine keşf eyledi ol zāt-ı kerāmet-meşḥūn
3. Didi çekme kederi te'diye-i zimmet için
Ki ḥelālden virecek Ḥāzret-i Rabbi-içün
4. Kırk beş biñ ḡuruş irer saña az vaḳt içre
Borcuñ ancaḳ yedi yüz elli ḡuruşdur pek dūn
5. Mevte çāre olamaz ḥāletesiñ fevti ḳarīb²⁰¹
Saña mīrās̄ ḳalacaḳ ol ḳadar işte efzūn
6. Arası geçmedi çok [ḥālete]si fevt olarak
Ḥıṣṣa'-ı irş añā düşdi o ḳadar cem'-i yekūn

²⁰¹ Ḥāletesiñ: ḥāletesiñ M1, M2.

K.94.

Kezālik

[54a]

1. Bir kiři sū'-i 'aķīdede 'iyāzen bi'llāh
Cümle 'indinde de bulmış idi ğāyet şöhret
2. Kādri hīç olmadığından bu cihān-ı dūniñ
Virdi Hāķ aña da dūnyāca pek 'ālī rütbet
3. Bir ğün ol Ğavş-ı celilīñ de 'iyāzen bi'llāh
İtdi taķķīr ü ezāsında 'ināden cūr'et
4. İrtikā bulmadı bā-cilve-i Hāķ ehlu'llāh
Olsa her kimiñ eli ile cezā var elbet
5. Līk ba'zısına ancaķ ider 'uķbāda Hūdā
Ba'zısına iki 'ālemde de tahte'l-hiķmet
6. Zāhiren āhirete ķaldı bunuñki ammā
Dūnyevī dağı zuhūr eyledi ķalben 'ibret
7. Pek büyük mesned-i dūnyāya şu'ūd etdigi an
Biri maĥbūs olan oğlına dilerdi re'fet

[54b]

8. 'Arż-ı hāl virdi ğalāşı-ķün aña didi hemān
Ben aniñ yirine olsam idi cāna minnet
9. Ya'nī cismim ile ğabs olması ehven bence
Böyle mesnedde ğöñül çekmeden ise zaĥmet
10. İsti'āze olacaķ vech-ile de itdi vefāt
Söyledi fevtini hem soñra idenler rü'yet

11. Her biri yine anıñ su’-i meāline delil
Hıfz ide cümlemizi Hızret-i Rabb-i ‘İzzet

K.95.

Kezālik

1. Bir kiři vařf-ı muğaddeslerini gūř iderek
Zāt-ı pür-feyzini hiç görmemiş idi evvel
2. Nezr idüp dergehine nāil-i mağřūd olmuş
Buyurup himmeti ol ıutb-ı kerem-kār-ı ecell

[55a]

3. Bularağ kendülerin nezrini tađdīm itmek
Qalbi içinde anıñ olmuş idi ğāyet emel
4. Göricek keşf iderek didi řuña borcum var
Baña vireceğini te’ diye eyle aña gel

K. 96.

Kezālik

1. Yine müsteğrağ-ı ‘ařđ-ı řamedāni bir zāt
Hikmet-i Hağ’la şaleb itdi birinden gömlek
2. Virmeyüp qalbini ğāyetle şıkındı başdı
Gördi bu zāt-ı mu‘allāyı oradan dönerek
3. Hikmet-i Hağ bu dağı istedi cüz’i ağçe
Didi geçmiş ola ol ağçeyi i‘tā idicek
4. Der-‘ağab oldu derünundaki şasvet zā’il
Tehlüke geçdiğini gördi o yine giderek

[55b]

5. Nerdübānda bulunup zevcesi ağaç yıkılıp
Hak rehā virdi hemān eyledi şükrü göricek
6. Şadaqa def'-i belā 'ömri de tezyîd eyler²⁰²
Var hadîş-i nebevî eyle anı da bilerek
7. 'İlm-i Yezdān'da hiç gerçi teğayyür olmaz
Levh-i maḥfûz müteğayyir bu hadîş anda dimek
8. Levh-i maḥfûzda mu'allak şadaqaya ammā
Haḳḳa ma'lûm şadaqayı virecek virmeyecek
9. Gömlegi virmemiş iken yine cüz'î aḳçe
Alarak def'-i belā himmeti kat kat itmek

K.97.

Kezâlik

1. Mübrem olduḳda ḳazā olmāmaḳ ile çāre
Didi yanār burası itmeli naḳl-i ḥāne
2. Ḳıldı ta'cîl o gün başḳa maḥalleye hemān
Ehl ü mâlı ile bir muḥlişini iskāne
3. Der-'aḳab mâl ü 'iyâliyle me'an naḳl iderek
İrtesi oldu ḥarîḳ ḳalmadı başḳa āne
4. Yandı anıñ da evi ḥükm-i ḳazā-yı mübrem
Anı taḡyîr-i maḥāl himmet olur imkāna

[56a]

²⁰² "Sadaka belâyı önler ve ömrü uzatır." Şeklinde bir hadis metnine tesadüf etmedik. Ancak bu manaya gelebilecek farklı hadislerinden çıkan manaların bir araya getirilmesi ya da genelde kaynak olarak gösterilen Heysemî'de geçen bir hadisten yola çıkarak zikredilen yaygınlaşmış bir söz olduğunu söyleyebiliriz. "İyi ameller, kötü iş ve ortamlardan korur. Gizli sadaka, Rabbinin öfkesini söndürür. Sıla-i rahîm ömrü uzatır." Heysemi, **Mecma'ü'z-zevâid ve menba'ü'l-fevâid**, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Daranî, Cidde: Dârü'l-minhâc, 2015, (Sadakatü's-sırr, 65), VII, 204.

5. Öyle himmet buyurup onları eşyasını hep
Kurtarup düşmediler havf u telâş-ı cāna

K.98.

Kezālik

1. Muḫtarib oldı te‘ayyüşde ricālden birisi
Beklemekde idi çoğdan berü ma‘zül olarak

2. Bir şıkılmış ki ‘iyāliyle ‘iyāzen bi’llāh
Vārid-i fikri imiş kendülerini āşmak

[56b]

3. Didi ‘Ārif Baba’ya kaçdı oña ‘arz iderek
Himmetin celbe hemān vāsıta’-i hayr olmak

4. Gizlice söyler iken nezd-i celīlinde hemān
Keşf idüp böyle buyurdı oña bu Ğavş el-Ĥağ

5. Ki şu miğdār ğuruş ile pilav hazırıla²⁰³
Varırız saña bu gice bire sa‘at varıncağ

6. Öyle hazırlanarak kendü ile on iki zāt
Kıldı teşrīf hemān didigi sā‘at olıcağ

7. Yidiler ol pilavı anlara ol aqçeyi de
Viridi nice fuğaraya dağı ol şeb bularak

8. Didi ev şāhibi Konya’ya ola defterdār
İstimā’ itdi o da hāriç bābda tūrarak

9. Arası giçmeyerek öylece ta’yīn olunup
Himmetiyle oña da yūsri kerem eyledi Ĥağ

²⁰³ Hazırila: halzırila M2.

K.99.

[57b]

Kezâlik

1. Mübrem olmazsa kazâ himmet ile def' olunur
Ba'zıda hikmet-i Hâk ehvene olur taḥvîl
2. Seksen ikide olan ḳolerâ şiddet bularaḳ²⁰⁴
Böyle dimiş idi bâ-hikmet-i ḥallâḳ-ı celîl
3. Ya'nî mâl gitmesi kendüyi telefden ehven
Yıḳmada yaḳdıydı Hâk ḳıldı belâyı tebdîl
4. Ki ḫarîḳ oldu sükûnet bularaḳ ol 'illet
Mündefi' oldu hemân şoñrası pek oldu ḳalîl²⁰⁵

K.100.

Kezalik

1. Zâdegândan birisi ḳolerâ eḡnâsında
Aña dimiş idi ḫalka geliyor bu 'illet
2. Gelecek mi saña dimekle 'iyâzen bi'llâh
İtdi taḫḳîr u muḳaddem daḫı itmiş cür'et
3. 'Afv u nuşḫ ile geḫişdirmiş iken evveller
Yine bu cür'et ile itdi mücâzât da'vet
4. Didi sen gitdigi fikr eyle düşünme beni kim
Saña târî olacak 'illet-i mecnûniyyet

[58a]

²⁰⁴ 1861'den başlamak üzere Hicaz bölgesi 19. Asır boyunca kolera salgınına maruz kalmış, 1865'te önceki yıllara göre hacı sayısının fazla olmasının da etkisiyle çok sayıda insan salgın sebebiyle hayatını kaybetmiştir. Dönemin gazetelerinde de koleranın seyrini görmek imkân dâhilindedir. Orhan Koloḡlu, "Osmanlı Basımında 1865 Kolera Salgını, İstanbul Sağlık Konferansı ve Mirza Malkom Han", **Osmanlı Bilim Araştırmaları**, İstanbul: 2005, c. VI, sa.2, s. 139-142.

²⁰⁵ "Koleranın on beş günden berü İstanbul ve civârında hiç eseri kalmadığından karantina tarafından buradan hareket iden sefâyine temiz patent virilmekde olduğu me'a'l-memnûniye gazetelerde görülmüştür." **Tasvîr-i Efḳâr**, 1282, Cemâdiye'l-evvel/23, sayı: 338, İBB Atatürk Kitaplığı, Süreli Yayınlar.

5. Arası giçmedi çok ol kiři mecnūn oldu
Cezbe-i Hıağ değil onda demek ancağ 'illet
6. Çok devā oldu yine artup imāte itdi
Hıfz ide cūmlemizi Hıazret-i Rabb-i 'İzzet
7. Yine bir kimse dağı oña 'iyāzen bi'llāh
Eyliyor idi ezā evvel iderken hıdmet
8. 'Afv u nuş itmiş idi oña dağı bi't-tekrār
İtmeyüp terk-i ezā kıldı belāyı da'vet
9. Anda da cezbe-i Rađmān değil ancağ kim
Eyledi yine zuhūr 'illet olarak cinnet
10. Bunun itdiği ezā olmağ ile ondan çok
Bařka dūrlü dađı bulmıřdı cezāsı řiddet
11. Ba'zı esbāb zuhūr eyleyerek çok gūnā
İbtilāyı gōrerek bu dağı itdi rışlet

[58b]

K.101.

Kezālik

1. Kendüye hıdmeti mesbūđ olan bir kimse
Ba'zı havfa dūřerek eyledi řabrinde du'ā
2. Beşeriyetle kuşur eyledi şorşutmağa da
Şalmamışdı sebab-i zāhir ümīdi ařlā
3. Ba'zı mīri senedātını bozup da cenge
Rağamen sağte itmiş idi kendü imlā

4. Devletüñ meclisinin biri işitmekle anı
Toplayup sâhte oldukları oldu eclā
- [59a]
5. Senedāt çok kişiniñ olmağ-ıla destinde
Şorsalar añı iderler idi elbet inbā
6. Hattı taṭbīḳ u sü’āl olsa idi kendüye de
Ketm ü inkāra bulamaz idi çāre ḳaṭ’ā
7. Didi maḥremlerine baña mücāzāt-i şedīd
Hāşılı itmedi bir vech-ile me’mül rehā
8. Hālbuki añı ḥayatında gücendirmiş idi
Yine ḳurtardı idüp ḳabr-i şerīfinde du’ā
9. Hiç hafīf bile mücāzātına düş olmayarak
Himmeti eyledi mensī anı bā-ḥıfz-ı Hudā

K.102.

Kezālik

1. Geldi dergāh-ı mu’allāsına bir dervīş kim
Pehlivān şāḥib-i meydān-ı şecā’atden imiş
- [59b]
2. Keşf idüp ḥalini itdi yine oña göre pend
Ṭavr u elbisesi göstermez iken öyle reviş
3. Ki buyurdu bu cihān içre kişiniñ nefsi
Pehlivāndır anı merdāne hüner işte yeñiş²⁰⁶

²⁰⁶ Ebû Hureyre’en nakledildiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur: “Kuvvetli kimse (güreşte hasmını yenen) pehlivan değildir. Gerçek pehlivan (güçlü kimse) öfkelenildiği zaman nefsinı yenendir.” Ebû Abdullah Muhamme b. İsmâil Buhârî, **Sahihü'l-Buhârî**, Vizâretü'l-Evkaf ve'ş-Şu'ûni'l-İslâmiyye, Katar, 2015, VI, 458, (Edeb, 76); Müslim b. El-Haccac, **Sahih-i Müslim**, haz. Muhammed Sâlih Hâşim, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, VIII, 573-574, (Birr, 107-108); Mâlik b. Enes,

4. Bende oldu der-i pür-feyżine hādım olarak
Didi albinde ne varsa anı da keşf itmiş

K.103.

Kezālik

1. Söyledi bir nefere sen arağol bekler iken
Ki fülān gice ılıçhāneye undağ atılır
2. Gözedüp södüresin olmaya tā kim zārarı
Buyurup itdi hemān bu dağı ol gūne zuhūr
3. Belki beş yüz kişi yanardı harık olsa idi
Himmetin eyledi taħliře sebab Rabb-i řekūr

K.104.

[60a]

Kezālik

1. Geydi gümrük hademesi yaası ırmızı çün
Bulunanlardan onuñ hikmetini ıldı sü'al
2. Bilmeyiz dinmek ile didi yanacak gümrük
Yandı demek ader-i at'ı-i Rabb-i Mute'al

K.105.

Kezālik

1. Didi birkaç gemiciyi ağurup soadan
Gemiler raħnelüdür eylemiyor söz idrāk
2. şimdi bağlu iken i'mār idiniz kim soħra
Fülk ile olmasun iindekiler ġar u helāk

Muvatta, thk. Ebū Ūsāme es-Selefi, Mecm'ātü'l-Furkân, Dubâi, 2003, IV, 300-301 (Hüsnü'l-halk,12).

3. Geminiñ bağluluğın keşfini gördükde hemān
Kendiler diđđat ile bağdılar olmış kimi çāk
4. Anı ta‘mīr ve gelüp itdi teşekkür hepsi
Himmetin ıaplayamaz bağr u zemīn u eflāk

K.106.

[60b]

Kezālik

1. Kendü dünyāda iken medđ idüp anı bir zāt
Nezd-i pākine gelüp keşf ile yine bildi
2. Kendü dünyāda iken olmaya meşhūr demek
Anı ol vech-ile medđ eylemeden men‘ itdi

K.107.

Kezālik

1. Ağniyā hey‘eti üzre turur iken birisi
Eylemiş idi i‘āne ne ıadarsa lāzım
2. Şiddet-i fağrı anıñ sonra ıılındı tađđıķ
Bāđın-ı hāli o ilhām ile oldu cāzim

K.108.

Kezālik

1. Hıylıce geldi aña ıā‘ime-i nađdıyye²⁰⁷
Gördi ki kimselere anı tāđıtmışdı hemān

[61a]

2. Dāima ‘ādetidir ki gerçi her ne gelse
İhtiyāc ehlini bulmağ ile itmek ihsān

²⁰⁷ İlk defa Sultan Abdülmecid zamanında, Tanzimatın gerektirdiği yenilikleri yerine getirmek için hasıl olan para ihtiyacını karşılamak amacıyla kağıt para basılmasına karar verilmiş ve Kavaim-i nakdiyye-i muteberri adıyla kaime tedavüle ııkarılmıştır. Mine Erol, **Osmanlı İmđaratorluđunda Kağıt Para (Kaime)**, Türk Tarih Kurumu yay., Ankara, 1970, s.1.

3. Bunu hiç aramayup öyle tağıtmağda sebeb
Arası geçmedi çok oldu yine halka ‘ıyān
4. Ya‘nī kim k̄ā’imenin ref‘ine virildi karar²⁰⁸
Anı da keşf ile remzen dimek o böyle beyān

K.109.

Kezālik

1. Bir fakīri görerek kendüye kıldı iḥbār
Ki te’ehhül idecek o didi pek fakrım var
2. Hiç ümīd ya‘nī sebeb daḥı bulunmamağ ile
Müstaḥīl mertebede oldıgım itdi tezkār
3. Yine ol nuḥkı buyurmağla on on beş günde
Virüp esbābı Ḥudā māl ile kıldı iḳdār
4. Ya‘nī hiç ḥātırına gelmeyen esbāb olarak
Şervete irdi te’ehhül ile de buldı mesār

[61b]

K.110.

Kezālik

1. Bir kişiden gelicek on ğuruş itmişdi talep
Virmedi nuşḥ olunup itmedi yine i‘ṭā
2. Çıkup ol zāt-ı şerīf şoñra ‘iyāzen bi’llāh
Ḥaḳḳ-ı pākinde o söz söyledi ki ‘ayn-ı ḥaṭā
3. Ol gidüp kendüleri geldi yine keşf iderek
Her ne söz demiş ise kıldı cemī‘an inbā

²⁰⁸ Osmanlı Devlet’nin maddi sıkıntlarına çare olarak görülen, devlet tarafından karşılıksız çokça basılan kaimenin hızlıca değer kaybetmesiyle hem maliyenin hem halkın zor duruma düşmesi 1862’de kaimelerin kaldırılması kararına yol açmıştır. Mine Erol, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Kağıt Para (Kâime)**, s. 12-14.

4. Sulţan Aĥmed'de idi vā'iz-i Cum'a o kişi
Didi ölmek ile va'za gelemez o ařlā
 5. 'Afvı olduĥda recā didi ki olmaz çāre
Kendü kesbiyle aña eyledi Ĥaĥ bu ĥünā
- [62a]
6. Ĥastalıktan ĥiç eşer bile yoĥ-iken anda
Gelmedi öldüĥi ol haftada oldu inbā

K.111.

Kezālik

1. Birinin ĥisset-i şab'ı olarak pek gālip
Aĥrabāsından iken ĥādimine baĥmaz idi
2. Ĥiçer iken soĥāĥ içinde anı çağırarak
şu şadar aĥçe çıkar ĥādimine vir didi
3. İmtinā' itmeyerek virdi o miĥdār aĥçe
Ĥādimi muştar idim didi teşekkür itdi
4. Ĥisseti ile me'an der-'aĥab i'tāya sebeb
řorulup tecrübemin didi muvażzıĥ dimedi²⁰⁹
5. Ya'nī kim tecrübem olmaĥ ile ĥavf eyliyorum
Didi izāĥ ile ammā ki beyān eylemedi

K.112.

[62b]

Kezālik

²⁰⁹ Didi: yedi M2.

Este'izü bi'llāh (Kul yā 'ibādiye'lezzīne'srafū 'alā enfüsihim lā taḫneṭü min raḥmeti'llāhi inna'llāhe yağfiru'zzünübe cemī'ā. İnnehü hüve'l-Gafüru'r-Raḥīm)²¹⁰

1. Tā'ib olmuş ise de bir kişi her cürmünden
'Avf olur mı diyü kalbinde ider idi telāş
2. Yine keşf eyledi yolda anı gördükde hemān
Ülfeti yoğ-idi hiç muzmerini itmedi fāş
3. Okuyup kendüye bu āyet-i pür-tesliyeti
Didi tefsīr ile ye's olmamalı kalb-i hırāş

K.113.

[63a]

Kezālik

1. Bir nizām zābıṭı soḳāḳda huzūrına gelüp
Didi vārdır bir 'Arab ideceğim ḍarb añā
2. Ki demekde o bütün Türk olup ehl-i taḳlīd
Cümle evlād-ı 'Arab daḳı murābıṭ güyā
3. Üç 'aded dügmeyi dügümleyerek didi hemān
Sen ḳarışma ki vazīfe olamaz böyle saña
4. Ol 'Arab geldi 'aḳabinde oraya līkin
Muḳtedir olmadı aḳzını da fetḫe aşlā
5. Ol düğümler 'adedi üzre temāmen üç gün
Muḳtedir olmadı dünyaca kelāma ḳaṭ'ā

²¹⁰ “De ki (Allah şöyle buyuruyor): “Ey kendi aleyhlerine olarak günahta haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah (dilerse) bütün günahları bağışlar; doğrusu O çok bağışlayıcı, çok merhametlidir.” Zümer 39/53.

6. Şoñra kendüye recā olmağ-ıla ‘afv iderek
Nuţkı açıldı o herkesden uţandı hattā
- [63b]
7. Şerm ile gitdi hemān turmayup İstanbul’da
Oldı ta‘mimle haţa böylece itmek da‘vā
8. Mü’minin cümle şu‘ubunda olur nīk ile bed
Didi Hağ ekrem olan ‘indi Hudā’da etqā

K.114.

Kezālik

1. Biri elbise getürdi aña elbās için
Kendüsi dāhil-i hammāmda iken gelmiş-idi²¹¹
2. Cāmekāndan alarağ eski libās o kişi
Külhana atdı dimek etmeye redd maqşūdı
3. Didi ilhām ile eşvābına remzen yandım
Cāmekāndan çıkararağ şevb-i cedīd virildi
4. Giydi hep pāreleyüp yaptı düğümler aña da
Ki düğü-m-i ma‘nevī hıdmet idügin dimişdi

K.115.

[64a]

Kezālik

1. Bir huşūşa çalısan kimse şıķılmış ise de
Ol huşūş uzadı hā’illeri itmişdi zuhūr
2. Medfeni tekyeye ba‘zı hıdmetinde idi
Didi rü’yāda fūlan gün o huşūş hāşıl olur

²¹¹ Hammāmda: hammāmda: M1, M2.

3. Yine çalışmış iken olmadı tā ol güne dek
Hemān ol günde müyesser olarak geldi sürür

K.116.

Kezālik

1. Ketḥudāi ḥazīnede bulunmuş bir zāt
Geçiyor idi soḡaḡda göricek anı hemān
2. Ḳonāḡın içre bugün ṭabḡ olunan nazlāşda²¹²
Vardır ‘aḡreb didi [teftiş] ile bulundu ‘ıyān²¹³

K.117.

[64b]

Bu maḡalle deḡin yazılānlara tāriḡ-i tām

1. Yine mevşūḡ zevātdan işidüp yāzdı Kemāl
Ḥıdmetin eyleye maḡbūl Ḥudā-yı Mūte‘āl
2. İş bu sāl içre de yazdığına tāriḡ-i temām
Hep Kemāl-nāme-i Dügümlü Baba feyz-i Kemāl²¹⁴

K.118.

**Yine te‘ālī iş-bu ṭoḡsan üç senesinde kezālik rivāyet-i şaḡiḡhadan rivāyet-i şariḡa ile
istimā‘ ve taḡḡik olunan**

1. Didi birkaç kişiye iş-bu büyüti virdim
Ḳaḡısı ḡaḡısına olduğunu bi’t-taḡriḡ

²¹² Nazlaş/Nazlı Aş: Havanda dövülmüş pirinçlerin, kaynayan suda toz şekeri ile pişirilmesiyle elde edilen soḡuduktan sonra üzerine dövülmüş ceviz ya da badem konularak servis edilen tatlı. Mehmed Kâmil, **Melceü’t-Tabbâhîn**, Şeyh Yahya Efendi Matbaası, İstanbul, 1290, s. 71.

²¹³ Teftiş: M2.

²¹⁴ Sene 1292.

2. udreti olmayup itmezler idi onlar md
Arası gimedi esbb ıkup itdi ferh

[65a]

3. Her birine didigi beyt olarak aa naib
ağ olup ba'zısını anlar didi byle aih

K.119.

Kezalik

1. Bir kii aesini ga'ib idp geldikde²¹⁵
ikmeti her ne ise ard ile ıldı teb'd
2. Old mecnn  veft eyledi amm ki bunu
Bir kii grmek ile itmi idi fikr-i ba'd
3. Ki gcendimi anın-n mi diy fikr iderek
Der-'aab geldi aa eyledi iar- edd²¹⁶
4. İsmi ile ağrup didi aın byle dime
Bizden ihlk u arar oldu m bir aa resd
5. Ya'n ihlk u arar olmayup ehlu'llhdan
Virir a'mle cez ileyene Rabb-i Vd

K.120.

[65b]

Kezalik

1. end altn olarak kendye ihd bir gn
Rtbel bir kiiye bunları in'm itdi
2. İdicek az u ablinden an istiqn
Virmeyp anları y oyle mi dimi idi

²¹⁵ Gib: gait M1, M2.

²¹⁶ edd: sedd M2.

3. Şoñra bir cüz'ice aqçe alup andan o kişi
Kendü kesb-i yedidür hikmeti böyle çıkdı
4. Çok sebep çıkmış iken idemeyüp kesb-i ğınā
Pek de muhtāc dağı olmayarak ğiçindi

K.121.

Kezālik

1. Ba'zı zāt anıñ için taḥḥ-ı ta'ām itdirerek
Gelicek nezdine keşf ile iderdi iḥbār
2. Dir idi söylemeden sen benim için bugün
Eyledik ḥāneniñ içinde ta'āmı iḥzār
3. Şoñra anlar getürüp ba'zısın ekl eyler idi
Ba'zısın eyler idi ğayra da baḥş ü tesyār

[66a]

K.122.

Kezālik

1. Biri bir kıyye balık şatun alup gider iken²¹⁷
Kelbler cümlesini anıñ elinden kıptı
2. Yine bir kıyye semek aldı faḫaḫ parası hiç
Kalmayup aña te'essüf iderek gider idi²¹⁸
3. Rast gelmekle soḫaḫda didi keşf eyleyerek
Balık aldıñ idi bir kıyye kilāb ekl itdi
4. Şoñra bir kıyye de bu balığı aldıñ aqçeñ
Kalmadı diyerek on mişli pahasın virdi

²¹⁷ Okka: "Okka, okiyye, vakiyye, vukiyye, kıyye-i atika da denir. Yaklaşık 400 dirhem. Şimdiki 1282 gram." Garo Kürkman, **Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri**, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyeti Araştırma Enstitüsü, Antalya, 2003, s.395.

²¹⁸ Gider idi: gide idi M2.

5. Şöyle pişur yiyerek hānede ehliñ eylesin
Birazını da getür baña diyü emr itdi

[66b]

6. Ehli ile anı ekl itdi gidüp bir yirden
Yine ol cinsi balık aldı pişürdü bekledi
7. İbtidā ƙaᅅı maᅅalden bunu ƙaᅅı yirden
Almış oldıᅅını ilhām ile yine bildi

K.123.

Kezālik

1. Bir ᅅaniden biriniñ alacaᅅı yetmiş bin
Vardı taᅅşilden olmuş idi artık ‘āciz
2. Arnabūd şerbeti virdi yedi kāseyle aña
Yedi para daᅅı virdi ‘adedini rāmiz
3. Oradan ‘avdet idince çağırup bu recülü hemān
Bi’tamām virdi anı himmeti bu da bāriz
4. Alup aᅅçesini nişfi ile ᅅaccı da idüp
Farzı ifā ile de oldı murādı ᅅā’iz

K.124.

[67a]

Kezālik

1. Cāmi’e gider iken gördi anı bir dervīş
Dest-i himmet ile celb itdi ᅅuzūrına hemān
2. (Hel etā) sūresini eyliyor idi tefsīr²¹⁹
Çünkü ᅅıfzında idi anıñ ‘ulūm ü ᅅur’ān

²¹⁹ Hel etā: Kur’ān-ı Kerīm’deki 76. sūre olan “İnsān” sūresinin diᅅer adıdır.

3. Talebeden idi dervîş didi ‘ömrüm içre
Görmedim öyle leṭāfet ile tefsîr ü beyān
4. Cāmi‘e gidecegin keşf ile de git buyurup
Sünnete irdi oḡunmaḡla ‘aḡībinde ezān

K.125.

Kezālik

1. Sālikiñ birisiniñ buldıḡı ḡāl-i feyṣī
Her ne ḡikmetle ise aḡz ile yine virdi
2. Şeyḡi ta‘līm iderek eyledi ikrām gelüp
Yine virdim didi ol ḡāl yine der-ḡāl geldi

K. 126.

[67b]

1. Bār-gîr aldı haram aḡçe ile bir kimse
Geçiyorken anı da keşf ile nuşḡ itdi hemān
2. Ki ḡaramla alınān esb ile gezmek ne dimek
Didi def‘ itdi o da nefse ḡaram bār-girān

K.127.

Kezālik

1. Nezdine geldi oturmuş idi bir Baḡdādlı
Şoñra üç ḡadın oradan giçerek ṡurmuş-idi
2. Didi ilhāmla kerīmeñi murādıñ tezvīc
İstedigiñ gibi bir kimse zuhūr eylemedi
3. İtdi taşdıḡ ḡadınlar o du‘a eyleyerek
Anı binbaşuya virdim diyü himmet kıldı

4. Bir sene şoñra o Bağdādli teşādūf idicek
O kadınlar aña kendülerini bildirdi

[68a]

5. Didiler öylece bir binbaşu oldu t̄alib
Oldu tezvīc ü teşekkür ideriz hayr oldu

6. Bir hediye dileriz virmegi sen vāsıta ol
Didiler l̄ikin o ben dağı ğayrıyam didi

7. Ya'nī Bağdādiyem ol günde ziyāret için
Aña gitdüm diyerek cūr'et idüp almadı

K.128.

Kezālik

1. Bir kişiye didi iħtār için istiğfārı
Pek fenā oldığını ħālī o sāl içre anıñ

2. Ol kişi istedi virmekligi enfiye aña
Didi almam yine tekrār ile ol tibyānen

[68b]

3. Ol sene içre vefāt eyledi ol kimse hemān
İş-bu iħtār ile kırtārmış ola imānen

K.129.

Kezālik

1. Didi 'Ārif Baba'ya medfeni imā ile sen
Üsküdar'a dağı ben buraya bu da ilhām

2. Üsküdar içre defin oldı o fevt olduğda
Tekye bu ğavşa olup türbe zihī maṭla' kām

3. Maṭla'-i şemse dağı ğıbtā ki oldı çünkü
Dāimā nūr-ı füyüzātı anıñ şubĥ u şām

K.130.

Kezâlik

[69a]

1. Didi geçmekde iken loğmacınıñ o günden
Şırlağân yağına fâre düşüp etdi murdâr²²⁰
2. İş-bu loğma dağı andan döküñüz cümlesini
Şatma zinhâr diyü ilhâm ile kıldı ihtâr
3. Loğmacı ol küpe bağıdıķda büyük bir fâre
Buldı müslimdi atup eyledi şükri tezkâr
4. Müşteriler ile şatıcıya da iş-bu huşuş
Öyle şeyden oluyor hıfz u şıyânet der-kâr

K.131.

Kezâlik

[69b]

1. Hüküm olunmuş idi eşnâfdan olan bir kişiye
Üç kise akçe kadar borcını der-hâl ifâ
2. Virmez ise konılacak idi hâbse yâhud
Nesi varsa şatılup olması o istifâ
3. Anı fikr ile geçüp söylememişken bir söz
Hükmi keşf eyledi tafşîl ile kıldı inbâ
4. Nezdine celb ile borcunu tamâmen virdi
Kendüye olmuş-ıdı ol kadar akçe ihdâ
5. Çünkü kendüye virilen ne ise cümlesini
İhtiyaç ehline keşf ile iderdi i'tâ

²²⁰ Şırlağân: Şırlanyağı, şırlan, şırlık, şırlıkyağı: Susamyağı. “Şırlağân”, **Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü**, haz. Aysel dikmen, Ayla Bayaz, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: 1978, 10, 3773.

6. Der‘-aķab taġıdır idi anı yāhud gezerek
Alıķoymaz virir idi hepsin ol gūnā

K.132.

[70a]

Kezālik

1. Tecrūbe eylemege nezdine bir şeyh gelüp
Hiķbir şey dimeden eyledi tevbih hemān
2. Didi hāliyle degil ba‘zı kimesne meşgūl
Bulamaz ķudretiniñ hāricini bir insān
3. Tekye şeyhligini soñra o talep itdikde
İntihāb ehli didiler anı ġayr-ı şāyān
4. İltimās eylemege vāsıtalalar bulmuş iken
Aña virilmedi ‘āciz idügi oldu ‘ıyān
5. Himmet ile nice gördüm ise rü’yā çıkdı
Gitdi kendüleri nā-ehl olup anda bulunān

[70b]

6. Dillerin kesrine de ķalmadı ya‘nī hācet
Cümlesi çıkdı Hudā itmeye fişķa pūyān

K.133.

Kezālik

1. Biri taħķirine cūr’etle ‘ıyāzen bi’llāh
Nuşķ olundıķķa yine eyliyor idi işrār
2. Kendü kendü başını ekl idecek oldıġımı
Pend ile aña buyurmuş idi bi’z-zāt iħtār

3. İtmeyüp yine kabûl oldu sebep başka huşûş
Habsde oldu helâk itmedi çok vaqt güzâr

4. Lütf u ‘avfı idi bî-şekk gağabına gâlib
Kim recâ itse dirîg itmedigidir der-kâr

[71a]

5. Biri ez-cümle gücendirmiş iken ‘afvı için
Vâsıta buldı añâ cürmini kıldı ikrâr

6. Gidecek ‘uqûd recâ edicek iken derhâl
Kendü teşrîf buyurup eyledi ‘afvın iş‘âr

K.134.

Kezâlik

1. Biriniñ zevcesi ağrı çekerek on bir gün
Vaz-ı haml idemeyüp bulmadılar hiç çäre

2. Gördi soqâqda yine bilerek ilhâmla diyüp
Ol kişi hayret ile başladı âh u zâra

3. Didi kırtıldı bir oğlân toğurdu eve git
On gurus deñlü faqat vir baña şimdi para

[71b]

4. Virerek şükr iderek gitdi bulup nuţkı gibi
Başladı hânece hep şükrine tekrâr

K.135.

Kezâlik

1. Arnabûd şerbetini virmedi şatmağda olan
Didi var borcuñ anı itmeli evvel îfâ

2. Ger ‘inād eyler ise çarpılacaq olduğunu
Söyledi lîk yine itmedi şerbet i‘tā
3. Hemān ‘avdet idicek çarpılarak şerbetçi
Arkasından koşarak itdi gelüp ‘afvı recā
4. ‘Afv idince yine çarpıklığı geçdi der-ḥāl
Vazgeçmiş ise de borcu yine kıldı edā

[72a]

5. Ya‘nī kim irtesi gün virdi temāmen borcın
Kendüye oldı zuhūrāt ile aqçe ihdā
6. İş-bu şerbetçi vü ḥādimleri kāfir ise de
İtdiler ḥıdmetine ḥavf ile sa‘y-i evfā

K.136.

Kezālik

1. Biri oğlunu ma‘āşla qaleme idḥāli
Emel itmekde idi türbesine gider idi
2. Gördi rü’yāde ne gün bu emeli ḥāşıl olup
Diyü taşrîḥ buyurmaq ile inbā itdi
3. Bunda da zāhir olup nuṭq-ı kerāmetkārı
Didigi günde ḥuşūl buldı hemān maqşūdı

K.137.

[72b]

Kezālik

1. Bir büyük ordu qumandanına güya ki ḥiṭāb
İderek ben demedim mi saña ki gitme aña

2. Hāşmınıñ ismini de söyledi taşrīh iderek
Seni tutar dağı dimiş idim evvelce saña
3. İşte tutdı buyurup gūş idenler o günü
Hıfz idüp eylediler cümlesi fehm-i ma'nā
4. Nāmların söyledi Paşa dimedi līk azher
Şoñra geldi haberi olmuş o gün ol günā

K.138.

Kezālik

[73a]

1. Giçerek vaqt-i gurūb içre yanından bir şeyh
Çağırup dest u ayağını aña öğdirdi
2. Zī-'iyāl idi hīç aqçesi yoğ-idi ol gün
Bildi ilhām ile elvirecek aqçe virdi
3. Şoñra gitmeklige ruşşat virerek gider iken
Yolda yümn-i himemiyle biri anı gördi
4. Hālını söylemeden aqçe talep eylemeden
Yine ol yümn ile çok aqçeyi i'tā itdi
5. Bulunup elvirecek mertebe virmiş kendü
Hem anıñ kalbin imāle ile çok virdirdi

K.139.

Kezālik

[73b]

1. Biri hasta olup 'Ārif Baba'ya nüşha için
Gidilince dimeden kendü didi bula şifā
2. Nüşha gelmeksizin ol hasta şifā-yāb oldu
Sür'at-i nuṭkı zihī gıbta ki bād-ı şabā

3. Sür‘ati bād-ı şabānın olamaz ol derece
Der-‘aķab buldıramaz gelse nebātāta nemā

K.140.

Kezālik

1. Yanına gitmemeyi niyyet idüp bir h̄‘āce
Ķalben inkārla uzaķdan idiyor idi murūr
2. Gelmeyüp de giçen olduķda gücenmez idi līk
Ķalben inkārla anıñ geçmesi olmışdı kuşūr
3. Anı da keşf ile bir āyeti der-hāl oķudı
Gūş u fehm eyledi Ķalbindeki şekk itdi ‘ubūr

[74a]

4. İtdi iķrār o da böyle kerāmet göricek
Ķuṭb-ı aķṭāb idi ‘afv u keremi nā-maḥşūr

K.141.

Kezālik

1. Ba‘zı şüretle gücenmiş idi bir muḥlişine
Ķadr-ı ‘ālīsini bilmezdi bi-ḥaķķın o zemān
2. Gerçi ihlāşı bulunmuş ise de itdi ‘inād
Ķıldı ihṭār aña re’fetle o Ķuṭb-ı zī-şān
3. Ki bu gice saña ba‘zı zarar olur buyurup
Mākiyānı o gice cümle helāk oldu hemān

K.142.

Kezālik

1. Geldiler şehr-i Amaşra’dan on on beş ādem
Aña denildi ki hem-şehrīleriñiz geldi

[74b]

2. İçlerinde göricek Yaḥyā Ağā'yı keşfen
Bu benim dāderimiñ oğlu buyurup bildi
3. Hem fülān dāderimiñ oğludur ismi Yaḥyā
Pederimiz daḥı anıñla müsem mā idi
4. Dāderi iki imiş didi bu ıangısının
Bunu ancak iki yaşında muḳaddem gördi
5. Şimdi gördük de yigirmi yaşına varmağla
Derk olunmağlığı 'ādetce muḥāllāttan idi

K.143.

Kezālik

1. Geldi hem-şehrileri yanına didiler kim
Vaḫana gidemeyip bekliyoruz biz ḥālā

[75a]

2. Ki hevā ḥayli zemāndan berü poyraz esiyor
Biz ise yelken ile gitmege muḫtācız aña
3. Lodosa münḳalib oldu hemān itdik de du'ā
Öyle sür'atle umulmaz idi taḥvīl-i hevā
4. Bā-ḥuşuş çok eserek der-'aḳab anlar ḳalkup
Yesr ü sür'atle varup çekmedi zaḫmet aşlā

KB.4.

Kezālik

1. Geldi hem-şehrilerinden birisi yānına çok
Ḥıdmetinde daḥı eyler idi sa'y-i evfer

- [75b]
2. Anı taḥṣīl-i rızā-yı şeref-ārālarına
Kıldı tevfiḳ-i İlāhisine Mevlā maẓhar
 3. Faḳr-ı hāl var iken himmeti ıḡnā itdi
Rūz u şeb rūḫuna Ḳur'ān oḡur ihdā eyler
 4. Ki birer sūreyi rūz u şeb oḡuyup dā'im
İder ihdā görerek vāḳıf olanlar söyler
 5. Bu muvaffaḳlıḡı iḫsān 'ale'l-iḫsāndır
Himmetidir oḡuyan zāta da nef'i aẓher
 6. Himmetiyle iki 'ālemde yine nef'ini çün
Ḳat Ḳat luḡf ider aña daḡı Rabb-i Ekber
 7. Yine ḫıdmetde bulunmaḡ ile 'Ārif Baba
Dem-be-dem himmet-i 'ulyāsına oldu maẓhar
 8. İtdi bir gün anı itmemegi ḳalben niyyet
Līk remzen daḡı bildirmedi ḫiç andan eşer
- [76a]
9. Keşf idüp anı o gün gördi seḫer vaḳti hemān
Nuşḫ idüp didi bu niyyetden ola dilde hazer
 10. Ḳalben iḡlāşa göre ḫıdmeti her kim itse
Himmetiyle buluyor feyz-i mükāfāt aẓher
 11. Muḫlişānında ḳuşūr olsa daḡı bi'l-iḡṫār
Böyle ḫaḳḳında anıñ 'afv ile iḫsān eyler
 12. Ya'nī hem-şehrisine müḫaşır olmaz himemi
Ḳavl u fi'l-i şeref-ārāsı delil-i ebher

13. İşte 'Ārif Baba'nın oğlu hafidi dağı hep
Tekyede yümn-i vücudıyla te'ayyüş eyler
14. Ki hayatında oturup sonra da defn olmağıla
Zāhıran bātınan olmağıda menāfi'-āver

K.144.

[76b]

Kezālik

1. Medfeni tekyede feyz-i himemi bu 'āciz
Bu kütüb-hāneyi de yapacağım remz itdi
2. Öyle remzini kütüb-hāne yapıp sonra
Geldi seyyāhların biri hikāye kıldı
3. Hālbuki kendü dağı anlamamış ol remzi
Şöñra şerh eyledim oldum da murādın bildi
4. Hem de dūlāblarının ba'zı büyük ba'zı küçük
Olacağı oldığı bile o kelāmda var idi
5. İş-bu seyyāh dağı mevsūğ u ğarazsız olarak
Bā-ħuşuş anlamadığı bile anlaşıldı

K.145.

Kezālik

[77a]

1. Medfeni tekyeniñ o günde muğaddem bāğçe
Olarak kendü dağı anda oturur idi gāh
2. Rihletinden dağı şöñraları o hālde kalup
Fuğarā itdi teferrücle anı ārāmgāh

3. Ol zemānda bulunan kimse apudan Paa
Görüp emreyleyerek bozdırup itmidi tebāh
4. Genc ü dinc ise de zirhlı gibi ol günlerde
Füc’eten gird-ābına fülk teni bātđı nā-gāh
5. adrda āmiri de ‘azl olup ol günlerde
ıldı çok ‘illet ü zametle emātehu’llāh

K.146.

Kezālik

[77b]

1. Gelüp eyyām-ı itā vat-i ayatında anıñ
Der-se‘ādetde ona itmiidim isticār
2. Likin eskimi-idi ānedeki mefrūāt
Anı ta‘mir vü tedārik oluyordu efkār
3. Nezd-i pākine ziyāret emeliyle gitdim
Ya‘nī maūd degildi anı itmek ibār
4. Anı da kef ile var mı didi mefrūātıñ
Mülhem itmi idi her ālde Mevlā der-kār

K.147.

Kezālik

1. adr u boynında aımada idi bir muaf
Öylece ‘azm-i behit itdi o zāt-ı ekmel
2. Medfeni tekyeye anı daı oymalı için
İrtihālinde bulup almaı pek itdim emel

3. Lîk şâtıldı kimiñ aldığı da nā-ma‘lūm²²¹
Diyü yanında olup biri dimişdi evvel

[78a]

4. Yine imkānda olan rütbe teħarri itdim
Her emel olmada vaḳtiyle bi-taḳdīr-i ezel
5. İş-bu muşhaf bulunacaḳ idügin rü’yāda
Ḳıldı bu ‘ācize tebşir yine ol Ḳuṭb-ı ecel
6. Anı şâtıldı diyen kimse vefāt eyleyerek
Oldı zāhir anı hıfz eylemiş oldığı maħal
7. Ḥatıra geldi o dem vaḳt-i ḥayātında daḥı
Remzi derdi bunu da yine o zāt-ı ekmel
8. Medfeni tekyeye ḳoydım anı da ola eşer
Gide aniñ daḥı feyzi ile her ḥüzn ü ‘ilel

9. Cümle muşhafla teberrük olunur kim birdir
Ḳanḡısı olsa da ihraz olunur kām u emel
10. Her nemāz daḥı nemāz oldığı emr-i zāhir
Ḥarameyn içre nemāz ḳılması ammā efḍal

[78b]

11. Yādıḡarıdır o ḡavş-ı himem-efzāniñ bu
Evliyā şadrıdır o şadrı buña oldı maħal

K.148.

Kezālik

1. Ḥānesinde oturup biri ‘ibādet için
Eyliyor idi me‘āş ile teḳā‘ud maḳşūd

²²¹ Lîk: leyl M2.

2. Bu emel ile gelüp nezd-i mu'allālarına
Kaç günler idiyor idi niyāz ile u'ūd
3. Hāl-i ātisini keşf ile anıñ-çün himmet
İtmeyüp didi olur saña nedāmet meřhūd
4. Nādim olmam diyü itmek ile tekrār ıřrār
Yine rıf eyledi ol zāt-ı kerāmāt-ālūd
5. Zahrı taqlible urup eñsesine cüz'ice
Didi çok urmayayım olmayasın pek meb'ūd
- [79a]
6. 'Uhdesinden o gice az ile me'mūriyyet
Emeli üzre de aylı virilüp itdi u'ūd
7. Maşrafından çok idi kendünüñ irādı daı
Artarak mařrafı günden güne oldu memdūd
8. Böylece maşraf için şatmaa mecbur olarak
Oldı irādlarınıñ ba'zısı daı mefūd
9. Nādim olmaqla řalep eyledi me'mūriyyet
Der-'aab olmadı ammā bulıca yine vücūd
10. Emeli hayr ise de kendü uşurıyla dimek
Hayra tevfi vire cümleye Hıllā-ı Vedūd

K.149.

Kezālik

1. Biri eylerdi emel gitmege bir manşıba kim
Ademi olmiş-ıdı yine o cāha manşüb

[79b]

2. Gerçi nā-ḥaḳ degil icābına göre ise de
Anda ba‘zılarını nefy ile itdi mağdūb
3. Mār gibi kīn ü ḥuṣūmetde bulduklarını
Yazıyorlar idi kendüye olanlar maḥsūb
4. Bir gün ol cāh-i emeli var-iken o Kuṭb’a gitdi
Bir kişi kim emeliñ şāhibinedür mensūb
5. Yād ile ol ṭarafı didi degil bu o ṭaraf
Burada mār bulunmaz ola ḥavfiñ meslūb
6. Aña dā’ir de kelām dinmedi keşfi hepisi
Niyyetin şāhib emel itdi oradan maktūb
7. Der-se‘ādetde zūhūr eyledi me’mūriyyet
Ya’nī çok giçmeyerek oldu burada mansūb
8. Şoñra bir cāhe gidüp ba‘zı maḥalde gezicek
Zarar itdirmediler aña yaḳīn mār çıḳup

[80a]

9. Hāşılı böyle mecāzī vü ḥaḳīkī olarak
Yine ilhām ile kılmış idi iḥbār-ı ğuyūb

K.150.

Kezālik

1. Bir kadın oğlını evlendirecek olduğda
İstihāre idicek görmüş anı rü’yāda
2. Alacak olduğu kız ḥayr olup olmadığını
Remz-i himmetlerin olmuş idi istid‘āda

3. Kendüsi ‘azm-ı behişt eylemek ile o zemān
Böyle rü’yā ile olmuş idi istiḳṣāda

4. Şāğ iken kendüyi görmişdi hem ol rü’yāda
Gördi ḥayr olmadığın oldu aña inbāda

5. Tama‘ itmek ile anı yine alıvirmiş
Çoḳ ezā çekdi nice görmiş ise rü’yāda

[80b]

6. İstiḥāre olıcaḳ itmemelidir ‘aksin
Evliyā remzini de olmalıdır icrāda²²²

KB.5.

Kezālik

1. Tekyede vaḳt-i ḥayātında aña ḥürmetde
Birisı ḡayz ile ḳaşden idiyor idi ḳuşūr

2. Lık ba‘zı derece ḥıdmeti de olmaḡ-ıla
‘Afv u lüṭf eyledi ol zāt-ı meḥāsin-mevfūr

3. Medfenī-çün yine bu tekye yetīmdür buyurup
Ḳıldı feyz-i himemi şoñra da anı ma‘mūr

4. Hem orada bulunup ḥıdmeti de sebḳat iden
Dimeḳ ‘afv u keremi ile olurlar mesrūr

5. Ki ḥayātında anıñ şoñra daḡı ol kimse
Tūrup anda himemi ḳıldı me‘āşın mevfūr

[81a]

6. Feyz-i ḳabr-ile de esbāb-ı te‘ayyüş çoḡālup
İtdi anda oturup ‘ömri refāh üzre mürūr

²²² Olmalıdır: olmallıdır M1, M2.

7. Bā-ḥuṣūṣ bir aralık nefyden eyler idi ḥavf
Beşeriyet ile mīrice idüp ba‘zı kuşūr
8. Bilinüp gitme maḥal kalmadı kesmişdi ümīd
Hiç görünmez idi taḥlīşa sebep ide zuhūr
9. Tesliyet itmege aḥbābı da yol bulmaz idi
Ki muḥāl ketmi cezāsı da müşedded mestūr²²³
10. Qabr-i pākinde du‘ā eyleyicek bu ḥālde
O kuşūr oldu hemān dilde daḥı nā-mezkūr
11. Bilmiş iken anı hey’etçe bütün bir meclis
İtdirüp rahmı ol itdirmedi ya qalbe huṭūr
12. Medfeni olduğu için bularak tekye şebāt
‘Arabacı gedigi qaldı hem oldu ma‘mūr
13. Anı zāhirce de bātınca da kendü şerefi
Tekye itmiş idügi daḥı degildir mestūr
14. Kendünüñ olması günden güne i‘lā eyler
Ba‘d-ez-în derc olunur her biri itdikçe zuhūr
15. Rıḥletinde olacaḥ tekye bu gūñā diyü çok
Mülhem itmekle anı da yine imā oluyor
16. Bu kütüb-ḥāneyi de vaḳt-i ḥayātında yine
Yapılacaḥ didigi oldu muḥaddem mezkūr

[81b]

²²³ Ketmi: ketm ü M2.

17. Tekye ta‘mirini de h̄usn-i abūlūn ibrāz
ıldı bir ūalie rū’yāda o zāt-ı pūr-nūr
 18. Anları feyz-i ile idecek olduımı da
Didi ilhām ile amd ola hemān nā-maūūr
 19. Hāūılı tekye vū her alde kemāl anındır
ayra tevfi vire cūmlemize Rabb-i ūekūr
- [82a]
20. Feyzgāhı bu maal ile būtūn avālim
İde gūnden gūne lūtfı ile Rabbim ma‘mūr
 21. ūūkrin ifā idemem h̄usn-i teveccūhleriniū
Yūmn ū feyz-i himem-i ‘āliyesi nā-maūūr
 22. Cāy-i abrinde tūrub tekyede zıkr olur iken
Bu maal didi benim yine o zāt-ı pūr-nūr

K.151.

Kezālik

1. Biri eylerdi ezā a-ı arānemde
Himmetiyle aa ūabr itdim ezā mūmkin iken
2. ‘Acizāne aa o menfa‘atim olmuū idi
Hem de bir vech-ile aında vuū‘ bulmadı men
3. aı vat itse ezā gūstererek rū’yāda
Buyurur idi tesellide irā’e-i rūūen

[82b]

4. ūabr a eyler idi her alde imāle himemi
Uzamıūsa da ezāsı daı hep nā-a iken

5. Hem de taḥṣīṣ olunan nef'imi de kesmeyerek
'Ömri oldukça yine görmedi tenķiṣ andan
6. Fevtini daḥı anıñ göstererek rü'yāda
Eyledi o da zuhūr ṣabr u taḥammül aḥsen
7. Ḥaḳḳıma ḥayr du'ā itdi peṣīmān oldı
Himmeti nef'imi gösterdi yine ḥasta iken
8. Marāz-ı mevtdde kendüye de oğına daḥı
Gördi nef'imde ṣebāt-ı himmet o ğavṣ Ḥaḳ'dan
9. Himmetiyle göre 'uḳbāda da nef'im o daḥı
İde müstağnī'-i ṣār ḳalbimi Rabb-i Pür-menn

KB.6.

Kezālik

[83a]

1. Ba'zı rü'yā görerek ḳalbime gelmişdi telāṣ
Hemān āçdım gözi itdim himemin yine recā
2. 'Aḳabinde yine rü'yāda baña bi't-ta'yīn
Bir ziyāretgehe gitmekligi ḳıldı imā
3. Ḳalkup irkence aña 'azm ile 'avdet idicek
Ḥikmeti oldı 'aḳıbinde ānıñ da eclā
4. Ya'nī bādi-i telāṣ kimse hemān gelmiş o gün
Bulmayup itmedi ṣoḥbet ile maḥzūr-peydā
5. Yine bā-lütf-ı Ḥudā himmet-i 'ulyāsı hemān
Hiç zararlız o telāṣı daḥı ḳıldı imḥā

6. İstedi nice ezā itmegi haḳ bi't-tehvīn
Müte'eṣṣir bile olmaz idim itdikçe ezā
 7. Ğarazın virmedi Haḳ aña ṣaḳıldıǵı için
Cevre çalıṣdıǵı ma'lūm idi hūzn itmeme aña
- [83b]
8. Hiç bir vech-ile haḳḳı daḫı anda yoǵ-idi
Çoḳ çalıṣmıṣsa da itdirmedi ğayzını Hūdā
 9. Fi'len 'āciz ḳalarak itse de ḳavlen ğarazı
Gūṣ idenler daḫı bilürdi ğarazdır maḫzā
 10. Beddu'ā haḳsız iken itse iden kendü bulur²²⁴
Eylemez çünkü ḳabūl haḳsız Mevlā aṣlā
 11. Ğıybet itdikçe benim vizr-i vebālim alarak
Kendünüñ ecr ü ṣevābın viriyor baña Hūdā²²⁵
 12. Ya'nī memnūn olarak olmadım aṣlā maḫzūn
Çünkü ḳavlen daḫı bunlardan 'ibāretdir ezā
 13. Nīk ü bed ḳavlen ü fi'len ne ider ise kiṣi
Kendü kendüye ider ṣer'an ü 'aḳlen haḳḳā

²²⁴ Beddua ile ilgili yaygın bu söz Şu hadisin içeriğine istinaden ifade edilmiş olabilir: "Bir kul herhangi bir Şeye lānet ettiğinde o lānet göğe çıkar. Fakat gök kapıları o kötü söze karşı kapanır, yere iner. Sağa sola çarpar, gidecek yer bulamayınca lānete müstehak olana gider. Eğer lānete lāyık değilse bu defa lānet edene geri döner." Muhammed Nāsuriddin Elbānī, **Sahīh-i Sünen-i Ebī Dāvud**, (Edeb, 53) Mektebetü't-Terbiyeti'l-Arabī, Riyad, 1989, III, 927.

²²⁵ Ğıybet edenin karŐı tarafın günahını alması ile ilgili husus Őu hadisten neŐ'et etmiŐ olmalıdır: "Ebū Hureyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre, Rasūlullah (s.a.v.) Őöyle buyurdu: "Müflis kimdir, biliyor musunuz?" diye sordu. Ashab: "Bizim aramızda müflis, parası ve malı olmayan kimsedir," dediler. Rasūlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Őüphesiz ki ümmetimin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç ve zekāt sevabıyla gelip, fakat Őuna sövüp, buna zina isnad ve iftirası yapıp, Őunun malını yiyip, bunun kanını dököp, Őunu dövüp, bu sebeple iyiliklerinin sevabı Őuna buna verilen ve üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biterse, hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilip sonra da cehenneme atılan kimsedir." Müslim, "Birr", 2581.

- [84a]
14. Baña bugüne ezāya çalışan ol kimse
Türbe-i ‘āliyesin itmiş aniñ istihzā
15. Ya‘nī kim ğıybet için haqq-ı haķirānemde
Cür’et itmiş aña da hıfz ide dā’im Mevlā
16. Ğıybetim olmağ-ıla bunda esās ğarażı
Haķ mücāzātını mişli ile virdi haqqā
17. Ya‘nī haqsız ğarażdan çalışarak haqqımda
İdememek ile pek çok çalışup itdi bañā
18. Ğayb idüp umdığı çok fā’ideyi kendüce
Aniñ için idiyor idi bükā-yı evfā
19. Ğarażın şüret-i te’vilde didikce halka
Kendü kendüsine celb eyler idi istihzā
20. Ya‘nī kim bulamayup inānacak bir te’vīl
Güş idenler bilür idi didigin bī-ma’nā
21. Kavlimi fi’limi hıfz itdi haţādan Yezdān²²⁶
Nefsime medh idemem himmet o Kuţb’ñ maħzā
- [84b]
22. İdememişse de ızrāra çalışdığı gibi
Yoğ-iken daħlim aña oldu mücāzāt eclā
23. Evliyā seyf-i Hudā hem daħı ‘afv eylerler²²⁷
Ba’d-iz-īn bilmem o Kuţb’a eylicecek nice aña

²²⁶ Kavlimi fi’limi: kavlimi vü fi’limi M1, M2.

²²⁷ “Evliyâ Allah’ın kılıcıdır.” Âyet ya da hadis değildir.

24. Kıldı nefsimce ezāsını baña Hāḡ ni‘met
Çünkü bir terbiyet ü ḡikmet-i ‘ibret-efzā
26. ‘Afvına mazḡar olur ise o Ḳuṡb’uñ o daḡı
Himmetiyle ideyim ḡayr aña da rüz-i cezā

KB.7.

Kezālik

1. Nık u bed ḡalī olup her kesiñ aña mülhem
Ba‘zısın ‘ibret ü nuşḡ için iderdi imā
2. Ba‘zısını daḡı te’sīr-i naşīḡat için
Ḳanḡı ḡayvāna şebīḡ ṡab‘ı iderdi inbā
- [85a]
3. Ba‘zısına daḡı isḡāṡ-ı şedā’id için
İtdi tevbīḡ bilinürdi ki anıñ çündür aña
4. Böyle tevbīḡ buyurđıḡı kimesne der-ḡāl
Buluyor idi o ḡavf itdigine ise rehā
5. Ya’nī esbāb-ı zuḡūr idüp ‘aḡībinde anıñ
Ne ise bādi-i ḡavfı oluyordu imḡā
6. Ba‘zı tevbīḡin ‘aḡībinde de şaḡşına ḡöre
Buyurlar idi tebsīr ü tesellī icrā
7. Zāḡir olur idi tebsīr ü tesellīleri hep
Eylemiş ḡāşılı her ḡālde mülhem Mevlā
8. Hem de ba‘zısı ḡaderde uzaḡ ise vaḡtın
Ḳaç sene aḡdemī ise de iderdi inbā

- [85b]
9. Ya‘nī beyhūdece zaḥmetle telāş itmemegi
Nuşḥ iderdi yine hep oldı didigi maḥzā
10. Dirdi ‘ibret için insān görünür her insān
Ba‘zısı çeşm-i ḥaḳīkāt ile başka gūnā
11. Olmalı şūret ü siretde de insān insān
Diyü ta‘mīm ile de nuşḥı iderdi ifā
12. H̄āce vü şeyḥ ü Paşaları da itmez idi
Nuşḥ u teşbīhe vü tevbiḥde yine istiṣnā
13. Anları da göricek kendülerine der-ḥāl
Öylece dīr idi bī-ḥavf u ümīddir eclā
14. Bā-ḥuşūş ba‘zı kerāmet şātup iğfāl ideniñ
Ḥāl ü fi‘lin yine kendüye iderdi inbā
15. ‘Alenen söyler idi hem ki bilüp de herkes
Żararından ḥazer itmekligi lāzım zīrā
16. Şoñra zāhir oluyor idi o ḥāl u fi‘lī
Aña vāḳıf bulunandan olıcaḳ istiḳşā
- [86a]
17. Gördigi görmedigi kimseleriñ ve‘l-ḥāşıl
Aña ilhām ile sīretleri idi eclā
18. Ehl-i zāhirse de bātinca görünürse daḥı
Żarar ehlini ḥazer için iderdi inbā
19. İḳtizāsına göre böyle iderdi ya‘nī
Kimseniñ ‘aybını fāş olmadı ḳaşdı ḥāşā

20. Böyle hem fâ'ide kimden olacağsa anı da
Yine iḥtâr ile eylerdi anı medḥ u şenâ
21. Tûruk içre daḥı irşâd ile me'mûr kim ise
Sevḳ ider idi inâbe talep oldıḳ da aña
22. Her kimiñ menfa'ati kimden ise bi't-taḥşîş
Anı kendüsine olur idi ta'rîf-ârâ
23. Şüretâ görmediḡi zât daḥı olsa yine
Ḥüsn-i şüretde ise eyler idi medḥ ü şenâ
- [86b]
24. Ḥâzır vü ġâ'ibin ahvâlini de ve'l-ḥâşıl
Nuşḥ ü iḥtâr içün eyler idi inbâ maḥzâ
25. Ya'nî ḥilm ü kerem ü 'afv ü himemle meşḥûn
Ḳavl ü fi'lin de edille buña da lâ-yuḥşâ
26. Ba'zısı iş-bu Kemâl-nâmesine derc oldı
Olamaz vaşf-ı muḳaddesleri tekmîl-i edâ
27. Bâ-ḥuşuş gördigümi ḥaḳḳ-ı za'îfânemde
Vaşf ü ta'dâd idemem 'âciz -i şükrem Ḥaḳḳ'â

K.152.

Kezâlik

1. Der-sa'âdet'de iḳâmetde idi 'azl olarak
Vâililiklerde gezer ise de Yâ'ḳûb Paşa
2. Geziyor idi vekîl-ḥarcı Vefâ semtinde
Düşdi cüzdânı ki itmişdi ḳavâ'im imlâ

[87a]

3. Ol zemān naqd-i maḳāmında ḳavā'im olarak
Anıñ içinde nuḳūd aḳçe demek hem evfā
4. Sultānaḫmed ṭarafına gelicek cüzdānıñ
Añladı düşdigini ḫayrete oldı ilḳā
5. Rāst gelmek ile ol zāt-ı kerāmetkāra
Çağırup itdi şarāḫatle maḫallin inbā
6. Ya'nī meydan-ı Vefā'daki uzunca ḫaceri
Ḳıldı ta'rif ile bulmaḳlıḡa himmetde aña
7. O kişi sadece giçer idi pür-fıkr ü telāş
Söz bile söylememiş idi giçerken aşlā
8. Bunı güş eyleyecek bildi kerāmet idügin
Dönerek buldı hemān anda temāmen ḫaḳḳā
9. Ḫāl bu kim orasıdır ḫalḳa memerr ü mecma'
Arası ḫaylice vaḳt oldıḡı daḫı eclā

[87b]

10. Böyle ḫıfz olması da himmet-i 'ulyālarıdır
Keşf ü feyz ü himemi hāşılı olmaz iḫşā²²⁸

K.153.

Kezālik

1. Ḳalben iḫlāşı olup vaḳt-i ḫayātında daḫı
Kāh bir zāt gelüp aña iderdi ḫıdmet

²²⁸ İḫşā: iḫzā M2.

2. İrtihālinde yine türbe-i ‘ulyālarını
Zā’ir olur idi ta‘zīme iderdi ğayret
3. Hikmet-i Haḡ ile bir ŧeb olarak pek ḡasta
Geldi evlād u ‘iyāline telāŧ ü dehŧet
4. Eylemiŧler ise de ba‘zı devā-yı icrā
Nefes almaḡda da olmiŧ idi ‘āciz ğāyet
5. Nā-ümīdlik gelerek ḡāŧılı bu ŧiddetden
Ḳıldı iḡlāŧ-ı derūn ile niyāz-ı himmet
6. Geḡdi pīŧ-i nazardan yaḡaza ḡālde iken
Der-‘aḡab buldı ŧifā bu daḡı virdi ḡayret
7. Ḣünki kendüsi de evlād ü ‘iyāli de hemān
Nā-ümīd ḡalmıŧ iken der-‘aḡab irdi ŧıḡḡat
8. ŧoñra geḡdi maraẓıñ za‘fı sürüp ḡend eyyām
Līkin ol anda geḡmiŧ-idi ḡavf-ı ‘illet

[88a]

K.154.

Kezālik

1. Bellüdüŧ naŧŧ ile “lā yüs’elü ‘ammā yef’al”²²⁹
Nice olmiŧ ise taḡdīr olabilmez taḡyīr
2. Var ḡadıŧde ki bu dīn oldı ğarīben zāḡir
‘Avdeti daḡı ğarīben ki ezelden taḡdīr²³⁰

²²⁹ “(Allah), yaptıḡından sorumlu tutulmaz, onlar ise sorguya çekileceklerdir.” Enbiya 21/23.

²³⁰ “İslam garip baŧladı, (ileride, baŧladıḡı gibi) garib hāle dönecektir. Ne mutlu gariplere!” İbn Māce, **es-Sünen**, thk. ŧuayb Arnaut, Muhammed Kāmil Karabelli, Dārü’r-risāleti’l-alemiyye, Dimeŧk, 2010, c.5, s. 124-125. (hadis no:3987-3988)

3. Āhîr-i vâkı̄tde eṣrâṭ-ı kıyâmet nice dir
Bâ-eḥâdîṣ-i celîle oluyor ğayr-ı setîr

[88b]

4. angısı angı zemân olacağın bi't-ta' yîn
Bizlere gerçi ki bildirmedi Ḥallâk-ı adîr

5. angısı olsa arîb aña kibâr-ı ümmet
Yine ilhâm-ı ilâhî ile olmağda ḥabîr

6. İŖte ol güne anıñ vağtı arîb angısıdır
Didi ol uṭb olup ilhâm-ı Ḥudâvend-i Kebîr

7. Didigi demde taŖavvurca degilse de arîb
Oldı zâhir nice kim eyledi remzen ta'bîr

K.155.

Kezâlik

1. Vüzerâdan ise de biri anıñ ibâli
Ŗoñra çok artacağın ağdemi söyler idi

2. Ya'nî 'âdî derecede iken anıñ Ŗoñra
Nice fâ'ik olacağ oldığın inbâ itdi

[89a]

3. Oldı günden güne ibâli tezâyüd üzre
Yine hep söylediği râddelere iriŖdi

4. Nice mâ-fevı aña eyledi ğâyet ile ğayz
Çok alıŖmıŖ ise de o yine ğâlib geldi

5. AñlaŖılurdu kelâmından aña himmeti var
Ki o çok yirleriñ i'mârına oldı bâdî

6. Hameyn-i Şeref-ārāya huŐuŐan giderek
Ėayreti ile Hudā dūŐmeni ıard itirdi
7. Ya'nī bōyle himem-i 'āliesiniŐ eşeri
Oldı 'umrāna sebep 'ōmri de Hağ ıok virdi
8. İrtihāline ĕarīb geldi cūnūn sūretde
AñlaŐılan o dağı cezbe-i RaĖmān idi
9. Ėunki ol Ėāl zuhūr eylediginden Őoñra
Ba'zılar ĕend kerāmātın anıñ da Ėordi
10. Dimek anı dağı bāıınca ekābirden idüp
Bōyle Yezdān kerāmetlerini bildirdi

[89b]

KB.8.

Kezālik

1. Yine devlet vūkelāsından olan bir zāta
Mūnfehim olur idi Ėūsn-i teveccūhleri var
2. O da ıok mazĖar-ı feyz-i himemi oldığını
Ėordūm anı idiyor idi beyān ü tezkār
3. Ėayra bā'iş olarak nice menāŐıb iĕre
'ōmri de aıvel olup ıok fuĕarā buldı mesār
4. ĀĖir-i 'ōmri imiŐ oldıĖı demde ma'zūl
ıok olup luıfı Ėören istedi naŐbın tekrār
5. Bilüp ol Ėuıb-ı mu'allānıñ aña himmetini
Manşıb iĕün dilediler himemi ola niŐār

[90a]

6. Yalıyı virdim aña anda oñursun didi
Cāha muhtāc degil şerveti oldı der-kār
7. Kendüye de didiler böyle cevāb virdigini
Şükr idüp itdi o da istemedigin iñbār
8. Yalıda kıldı ‘ibādet ile hüsni şugli
İtdi hem pek de güzel Hālik’a rūhun tesyār
9. İhtiyār ise de ‘āciz degil idi cāhdan
Öylece nuñkı yine keşf ü himemle iñtār
10. Vaqt-i hāl içre menāhıde bulundurmadı hem
Áñir-i ‘ömri bütün itdi ‘ibādetle güzār
11. Konağı varsa da yalısı güzeldi andan
Eyledi nuñkı gibi fevtine dek anda qarār
12. Konağı idi harāb hem de kazā-i mübrem
İtdi iñrāk çıqup muttaşılı hānede nār
13. Muhterik oldığı şeb anda bulunmış olsa
Ehl ü evlādı telāş eyleyecekdi bisyār
14. Hem oñursa idi ta‘mırine mecbūr olarak
Çok meşārif ile beyhūde iderdi i‘mār
15. Koymadı māl ile eşyā’ ile mefrūşatın
Ol harāb-hāne yanup eylemedi nār ızrār
16. Pür-menāfi’ olarak nuñkı-ı muqaddesleri hep
Olamaz vaşf-ı mu‘allāları ta‘dād ü şümār

[90b]

K.156.

Kezâlik

1. Zevci ğurbetde bulunmuş idi bir hâtūnuñ
Haberin alamamış idi geçüp nice zemân
2. Geldi hâtūn huzūr-ı şeref-efzâlarına
Keşf ile şıhhatini söyleyüp itsün şādân
- [91a]
3. Yâhud anıñ buyura ‘avdeti için himmet
Diyerek tırdı niyâzı idiyordu ityân
4. Hâneñe git buradan zevciñ orada şimdi
Didi ‘avdetde bulup keşfi yine oldu ‘ıyân

K.157.

Kezâlik

1. Gidiyor idi teferrücege birkaç aĥbâb
Kande gittiklerini şordı haber virdiler
2. Nuş ü iĥtâr için keşf iderek didi hemân
Ki teferrücege iken anda tayağı yirler
3. Oraya vardılar aĥbâb iken cümlesi de
Bir nizâ‘ı çıkarup birbirini dögdiler

K.158.

Kezâlik

1. Bir vekîl-ĥarcdâ Şekerci Hâcı Bekr’iñ var idi
Ĥaylî maĥlûbı ki ol virmeyerek çoğaldı
- [91b]
2. Ğayr-ı ‘âciz idi metbû‘ı ki Nâfız Paşa
Ya‘nî kim anı vekîl-ĥarc uzatmaĥda idi

3. Nezd-i pür-feyżine gelmekle Şekerci bir gün
Hakkını aḥz idebilmeklige himmet diledi
4. İrtesi gün gelerek virdi vekîl-ḥarc anı tām
O gice gördiği rü'yâyı daḥı naḳl itdi
5. Ki o Kıtıḅ eylemiş ifāsını tenbîh aña²³¹
Hem uzatdığına tehdîdini daḥı didi

K.159.

Kezâlik

1. Biri nâ'im olarak medfeni kabristānda
İhtilām oldu ihāfe ile kıldı bîdār
2. Tekyeniñ oḫaları olmağ-ıla yaḫılıyor
Yaḫması anda menāfi'-i ri'āyet der-kār

[92a]

3. İhtilāmdan olamaz hem de emîn nevm içre
İhtirām eylemeli medfenine de her bār

K.160.

Kezâlik

1. İtdi zabṭiyye müşîrligini Hüsni Paşa
Bir imāmı var idi şoñra gücenmişdi aña
2. İtdi tersānede maḫbūslara anı imām
Bu ḫuşuş itmiş-idi ḫalbine ḫüzni ilkā
3. ḫüzni ile giçer iken çağırup ol Ğavş-ı kerîm
Oldı ihtâr ile tebşîr ile imdād-efzā

²³¹Ki o kıtıḅ: ki aḫtab M1, M2.

4. Aldırup üzimi üç dānesini aña virüp
Kıldı hünkār imāmlıǵını tebsīr ammā
5. Didi bu üç güne üç māha da üç sāle daǵı
Şāmil olur ki dimek remz ile ihtār saña

[92b]

6. Müddetiñ ya'nī sülük idecegiñ hāle göre
İş-bu üç remziñ olur işte birisi āsā
7. Oldı ta'ķib ile hünkār imāmı līkin
Oldı üç māhda ma'zül yine nuṭķı eclā
8. Naşbdan evvel olan hāle göre yine kerem
Çünki ma'züllik için aylık olundı i'tā

K.161.

Kezālik

1. Kara Şarıklı dinür şöhreti Şeyh İbrāhīm
Der-sa'ādet'de Küçük Muştafā Paşa'da idi
2. Aña dervīş ü münīb idi Şekerci Kādri
İtdi hac 'avdet idüp rāhda ḡasta oldı
3. Şeyhine kendüsine ḡusn-i teveccüh buyurup
Aña rü'yāda irüp himmet ile görindi

[93a]

4. Saña gel okuyayım şihḡati ḡā'iz olasın
Hem Muḡarrem Beg'e de tavşıye itdim didi
5. Ya'nī aḡça virüp İstanbul'a göndire seni
Diyerek söyledim aña diyü tefhīm itdi

6. Țurdıđı ahveye bir kimse Muarrem Beg'den
İrtesi gün gelerek Őekli ile arar idi
7. Getürüp eyledi i'zz  msfir ol mr
ŐiŐhati buldı gelürken dağı aa virdi
8. Hem hediye virüp ol ĖavŐ-ı kermetkra
Geldi teslim idicek keş u laŐife ıldı
9. Köfte-hr aylice sen zağmeti ekdiğ buyurup
O dağı Őorılacak nağl  teşekkür itdi

K.162.

Kezlik

[93b]

1. Bir kapudan idi Tekfr Țđı'ndan geldi
Eylemiş iddi dağı ile gemiyi meml
2. Furtınaya Țutulup  gün ile  gice tm
İstedi atmağı n-r değize onları o
3. Grinp himmet idüp yine o uŐbu'l-ağtb
Der-'ağab anlara gösterdi selmet dağı r
4. Gelüp İstanbul'a derghına der-Đl varup
Didi Şükr eyleyerek böylece olduğını bu
5. Bağr u berrde nice uzağları da ıldı ĐalŐ
uŐb-ı ağtbdır anığ Đ'ili olmaz bir su

K.163.

Kezâlik

[94a]

1. Gördi Һammâmcısını Bâyezîd'in kıldı taleb
Akça ammâ ki lüzümlü idi çokça pâre
2. Viridi az eyleyerek yine taleb ve'l-Һâşıl
Tâ ki irişmiş idi nîm kîse miqdâra
3. İtdi Һammâmcı merâķ itdi birini irsâl
N'idecek bâķmak için ķande giderse vara
4. Türbe-i Һazret-i Һâlîd tarafına vardı
Viridi dügmeciler içinde bir ehl-i dâra
5. Hemân i'tâ ile ric'at buyurınca kendü
Añladı sonra o kimse gelüp istifsâra
6. Bir cenâze olarak ķalmış ol evde beş gün
Maşraf-ı defni için bulamamışlar çäre
7. Ehl-i zâhirden ümîdsiz idicek Һaķķ'a niyâz
Ķıldı ilhâm o gün ol zât-ı kerâmetkâra

K.164.

Kezâlik

[94b]

1. Çengâloğlı ile meşhür idi Tâhir Paşa
Müştehir Һiddeti de hem ķapudan-ı deryâ
2. Paraçul Muştafâ bir kaç rüfeķası ile
Bir kişiyi urup itmişdi telâş-ı evfâ

3. Göricek zāt-ı muḳaddeslerini soḳāḳda
Ma‘nevīdir sebeb ‘afvı aña da gördi sezā
4. Ki buyurdı baña yüz dirhem alup tenbākī²³²
Bir de gömlek getür ‘afv eyleyeyim anı saña
5. Getürüp soñra tütülmüş ise de ‘afv olaraq
Ḳıldı beş yüz ğuruş ihsānı daḳı ol paşa
6. İstimā‘ itdim anıñ sebeb-i zāhirini
Evliyā līkin ider ‘adl-i Ḥudā-yı icrā
7. Ol zemān ḫālbuki olmamış-ıdı Tanzīmāt
Ḥiddeti üzre ḫükümet iden eylerdi cezā

K.165.

[95a]

Kezālik

1. İzni de virdi Kerīm Ḥāce keşir ḫācelere
Naḳl ider görmüş o da böyle kerāmetlerini
2. Ḥaremi ‘āfiyet üzre mi diyü itdi merāḳ
Dimeden virdi ḫaber kendüye şıḫhatlerini
3. Beldesinden ḫaremin soñra getürdüp ḫāce²³³
Gördi rü‘yāda gelürken daḳı himmetlerini
4. Uğrayup ba‘zı telāşe ḫaremi rāh içre
Mündefi‘ eyledi himmetle o dehşetlerini
5. ‘Āfiyetle gelerek taḫkiye ḳıldı ḫaremi
Yolu ğā‘ib iderek çekdigi zaḫmetlerini

²³² Tenbākī, tenbākū: Tömbeki.

²³³ Getürdüp ḫāce : getürdüp o ḫāce M1, M2.

6. Buldılar cāddeyi ayrılmış iken dört sā‘at
Rehber-i himmeti ref‘ eyledi hayretlerini

[95b]

7. Yevm-i rü’yāda imiş hem o telāş ile rehā
Didi bildim bunı da gūş ile şoḥbetlerini

K.166.

Kezālik

1. Naql ider yine Kerīm Ḥ̄āce Efendi bunı da
Aña Ispartalı Ḥ̄āce ile gittim ammā
2. Didi on beş guruş Ispartalı’dan isteyerek
Bir şerāb içeceğim dindi tūhūr vaşfi aña
3. Eylemiş ise daḥı vaşf-ı tūhūrı taşrīḥ
İdememiş yine Ispartalı fehm-i ma‘nā
4. Ya’nī kim virmeyerek ceybim içine bugün
Aqça vaz‘ eylemedim diyerek itdi inbā
5. Bir kadın geldi ‘aķībinde buña dā’ir söz
İstimā‘ itmeden on beş guruş itdi i‘tā

[96a]

6. Didigi aqçayı ol kadın eliyle ya’nī
Viridi Ispartalı öyle didiginde Mevlā
7. Buyurup ḥayr-du‘ā ḥaqqına ol ḥātūniñ
Oldı Ispartalı’ya kizbe naşihāt-efzā
8. Ol zemān Moskov ile ḥarb oluyordu anı da
Kıldı tebşir o gün olduğımı ne gūnā

9. Şoñra gelmişdi haber kim didigi gün içre
Söyledigi gibi hep virdi zafer bize Hüdā

K.167.

Kezālik

1. Yine māliyyede İbrāhīm Efendi şimdi
Gitdi nezdine anıñ gitmemiş iken aqdem

2. Der-‘aķab söylemiş ismimi şarāhatle aña
Keşf idüp oldıgını ülfet-i nā-çizānem

[96b]

3. Ki buyurmuş ki o gönderdi buraya kırbān
Aķça göndermesi likin idi bundan elzem

4. Dimiş İbrāhīm Efendi ki yarın ben aña
Giderim gönderir emriñizi elbet dir isem

5. Bilmiş ol gün gelüp aķça aña gitmiş irken
Getürün kılbime maķzā yine ol zāt-ı etem

6. Ya‘nī ancak ki kerāmet yine ol kıtūbıñdır
Nefs-i pür-‘acz-i haķirāneme hāşā diyemem

7. Şimdi naķl eyleyüp İbrāhīm Efendi bunu da
Eyledi münderic-i vaşf-ı mu‘allāsı kıalem

K.168.

Kezālik

1. ‘Askeriden biri meydānda giderken çağırup
Seni de şoñra dögerler diyerek eyledi pend

[97a]

2. Keşfi gördükde didi niyyetini şaķlamayup
Baña medyūn birisi virmedi gitdim her çend

3. Gidiyordum dögerek almağı taşmīm ile līk
Keşf ile nuşhı anıñ ellerimi eyledi bend

KB. 9.

Kezālik

1. Zāt-ı pür-feyzini hīç görmemiş-idi bir imām
Añlamamışdı olup ‘ilmi de idrāki de az
2. Sihr ola mı didi hāşā ki kerāmetlerine
Birbirinden kütüb itmekde turırken ifrāz
3. Her birin şer‘-i şerīf üzre idüp de ta‘rīf
Eyledim kendüsine nuşha da gerçi āgāz
4. Sū‘-i zanniñ eşeri virdi mücāzātı aña
Ba‘zı esbāb ile muntekım-i bī-enbāz
5. Hiç buyurmaz idi o rağbet-i dār-ı dünyā
Sāhirān itmededir ancak aña dīde-yi bāz
6. Sihre lāzım olarak hem edevāt ü ālāt
Nesne yoğ-idi açık tırdığı ota kış u yaz
7. Kuru tahtada yañur idi firāş istemeyüp
Cāme yelken bezi üstüne ‘abā giydi biraz
10. Hem de ol oğada hāmmāmda değıştirdikçe
Hiç şey olmadığı cümleye oldı ibrāz
11. Gelerek Vālide Sultān nice aqça virüp
Almayup tırdı bu hāl üzre o zāt-ı mümtāz

[97b]

12. ‘Ömr-i ‘ālilerini böylece imrār ile hep
Meyl-i dünyā ile hīç eylemedi ‘arz-ı niyāz

13. İktizāsınca kabūl ü taleb eylerse de gāh
Virene ğayra daħı nef‘i olurdu ibrāz

[98a]

14. İhtiyāc ehlini keşf ile virüp zātınca
Beşeriyetle zarūrī derece maşraf az

15. Türbesine konılandır terekesi maħzā
Olur anlar da ziyāretle murādāt iħrāz

16. Siħr ile cin ile şan‘atle bilinmez hīç ğayb
Ancak ilhām ile Hāķ itmelidir ser-efrāz

17. Riħlet itdikle Süleymān-ı Nebī bilmedi cin²³⁴
Seħere aķdemi Fir‘avn’dan ec(i)r itdi niyāz

18. Anlarıñ siħr-i ‘azīm ehli idügi menşüş
Ĝālibiz dimiş iken oldı muķırrrr-ı i‘cāz²³⁵

19. Dānyāl ğazretine kiźbdır ‘azvi remliñ²³⁶
Yazu yazar idi vaħy ile olunca i‘zāz

20. Var ğadış-i nebevī cümle müneccim kezzāb
Yine kezzāb sözine itse teşādūf daħı rāz²³⁷

²³⁴ “Sonra onun ölümüne hükmettiğimiz zaman, âsâsını yemekte olan ağaç kurdundan başkası onun ölümünü göstermedi. Bu suretle yere yıkılınca anlaşıldı ki cinler gaybı bilmiş olsalardı, o zilletli azabın içinde kalmazlardı.” Sebe 34/14.

²³⁵ eş-Şu‘arâ 26/39-50.

²³⁶ Remil: Kum üzerine çizgiler çizilerek bakılan bir fal çeşididir. Bir hadiste Hz. Peygamber’in remilden söz etmesi sebebiyle caiz görenler olmuştur. Bu hadisle bağlantı kurarak remlin aslımı Danyal peygambere dayandıranlar mevcuttur. Ancak bu hadisten remlin câiz olduğuna dair bir hüküm çıkartılamayacağı, gaybı Allah’tan başkasının bilmesinin mümkün olmadığı pekçok âlim tarafından da ifade edilmiştir. İlyas Çelebi, “Remil”, **DİA**, XXXIV, 555. Söz konusu hadis ise şöyledir: “Eskiden kum üzerine hat çizen bir nebî vardı. Kimin hattı onunkine uygun düşerse o isabet etmiş sayılır.” Müslim, “Selâm”, 121; Ebû Dâvûd, “Tıb”, 23.

[98b]

21. Kehene ehl-i riyāzet dinür evvel var imiş
Ġarazı fāsīd olunca yine maḳbūl olmaz
22. İmtihān eylese Ḥaḳ virmek ile istidrāc
Ġarazı ŗāḫibiniñ olmalı derk ü efrāz
23. Ḥāşılı ŗer‘-i ilāhīye mūgāyır olıcaḳ
İ‘tibār itmege inanmaġa olur mı cevāz
24. Müddet-i ‘ömriniñ içinde o çāh-ı ġaraza
İtmedi meyl ile ŗehbāz-ı derūnī-pervāz
25. Cezbe ḫālinde bulunmazsa da ŗer‘an teklīf
Nuşḫ-ı ŗer‘ī iderek görmedi hiç ‘aksi mūcāz
26. Ġusl için aḳça virirdi cünübi keşf iderek
Ḳıldırırdı birisi ḳılmasa farzā ki namāz
27. Emr-i ma‘rūf idüp hem-daḫı nehy-i münker
Dir idi nice nevāfildeki ecr-i mümtāz

[99a]

28. Der-‘aḳab eyler idi zāhir-i ŗer‘a taṭbīḳ
‘İlm-i bāṭınca bulunsa idi nuṭḳında mecāz
29. Ḥāriḳul’l-‘āde mecāninde me‘ūnet denilür
Ḥaḳ i‘āne ider anlar da olunca ibrāz
30. ‘Ulemā yazdı taşarruf olamaz anlarda
Hem i‘āne için olduġda dimek olur az

²³⁷ Yaygın bir söz olmakla birlikte hadis kaynaklarında yer almamaktadır.

31. Perde idinmiş idi cezbe-i Raḥmān'ı bu zāt
Eyliyor idi ledünni orada 'arz-ı niyāz
32. Nuşḥ ü himmet ile eyler idi tenvīr-i ḳulüb
Çok gören ṭayy-i mekān itdi olup çāre-sāz
33. Kendüm 'aynen görüp işitdigimi bī-şübhe
Ḥāmeye dimiş idim iş-bu Kemāl-nāme'ye yaz
34. Derc ola ḥaḳḳ-ı 'umūmīde taşarrufları çok
Bize anıñ daḫı Ḥaḳ himmetini ḳıldı mefāz
- [99b]
35. Līk tafşīl-i ḫuşūşī ü 'umūmīsi muḫāl
Ba'zısını yazabildim o daḫı bi'l-īcāz
36. Her kerāmāt yine mu'cize Faḫr-ı rusule
Sāyesinde oluyor cümle velāyet iḫrāz
37. Evliyā bulunaraḳ ümmeti içre her ān
İzn-i Ḥaḳ rütbe taşarrufla olurlar mümtāz

K.169.

Kezālik

1. Didi Şeyḫ Aḫmed Efendi ki şıḳılmışdım pek
Dimedim nezd-i mu'allasına itdikde vürüd
2. Keşf idüp didi giçer olma te'essüf üzre
Oldı ol anda derūnumda esef nā-mevcūd
3. Şoñra da ol esefi ḳoymadı dilde himemi
Bādi'-i ḫüznümi çok sormadı ḳıldı nā-būd

[100a]

4. Ya'nî kim def'ine dek başka teselli yoğ-iken
Nuḡınıñ üstüne ğam olmadı dilde meşhūd

KAS. 4.

Kezālik

1. Yine Şeyh Aḡmed Efendi didi naḡl itdi baña
Bir emîn zāt ki Emîn ismi de kendü-āsā
2. Şulehādan olaraq itdi inābe hem de
Eyledi kendüsine şeyhi ḡilāfet i'tā
3. Oldı dāmādı dahı Neş'et Efendi'niñ kim
Olmış-idi nice manşıblara me'mūr evfā
4. Gördim ol ḡuḡb-ı kerīm bir tıreye bir maḡara
Bağlayup da çekiyor sūḡda turup nūr-āsā
5. Aḡdeñizden gelerek çend kişi vü bir kapudan
Añladım ḡikmetini söylediler bu gūnā

[100b]

6. Ki kimimiz tıtilup şiddet ile furtınaya
Kedik ümmīd yüki bahre idecektik ilḡā
7. İp ile çekdi kimimizi ḡalāş itdi hemān
Gördük 'aynen gelüp ol zāt-ı kerāmet-pīrā
8. ḡālbukim evveli görmemiş anı ammā kim
İşidüp tekyesine nezr idicek irdi rehā
9. Tekyeye varmadan aḡdem anı soḡāḡda görüp
Bildik ol anda didik işte bu zāt-ı ra'nā

10. Bi't-teşekkür viricek nezr olunan eşyâyı
Almayup tekyeyi ta'rîf buyurdu hattâ
11. Oturup biz 'acele tekyeye vardık da hemân
Yine buldık tırıyor tekyede de nūr-efzâ
12. Der-sa'âdet'den iden Aķdeñize tayy-i mekân
Sūkdan tekyeye itmekligi emr-i eclâ

[101a]

13. Anlarıñ keşf ile hayretlerini dimek olur
Bir numüne olarak kıldı bunu da icrâ
14. Kıldı yāhud te'addüd ile kendin ibrâz
Kudret-i Haķ ile mümkün bu daķı ol gūnâ
15. Evliyâ kendüyi bir ānda icābınca
Çoķ maħallerde daķı gösteriyorlar haķķâ
16. Ya'nî bir ānda kaç yire meded lâzım ise
Oluyor kendü te'addüd ile imdād-resâ
17. Anlarıñ daķı menāķıbları içre meşūr
Kudret-i Haķķ o da inkār olabilmez hāşâ
18. Güneşiñ pertevi vü rüzgār daķı bir şey iken
Oluyor sür'ati hem nice şümüli eclâ
19. Ekrem-i halk olan insānda ekābirden olan
Zātlarca nice inkār idebilür hūkmâ

[101b]

20. Evliyādan birisi böyle te'addüdde vefât
İtse medfün oluyor her birisinde hattâ

21. Anlarıñ buña binā'en müte'addid kabri
Diyü itmekde vüķūf ehli beyān ü inbā
22. Biri ez-cümle cenāb-ı Karacaaħmed'dir
Üsküdar'da daħı çoķ yirde de var türbe aña
23. Olsa bir dāne 'ineb kaçreleri cem' ü nazār
Cüşşesinden daha çoķ yiri idiyor imlā
24. Müte'addid denilür ayrılır ise kaçarāt
Cümlesi gerçi o bir dāne idügi eclā
25. 'Aşķ-ı Haķ āteşidir cüş u ħurūşa getüren
Kaınayup tencere çıkısa o yine andaki mā'

K.170.

[102a]

Kezālik

1. Cüz'ice iki vazife olarak bir şeyħde
Kendüsi ğāyet ile idi faķir ü bī-kes
2. Çağırup nāzır-ı evķāf-ı hümāyün anı
Didi birini buraķ ikisin almaz bir kes
3. Didi ger ikisi bir tekyededir cüz'idir
Nāzırın ħiddeti meşhürdü didi ümmid kes
4. Müterākim bulunan aylığını itdi recā
Didi yoķ aķça aña itme yine şarf-ı nefes
5. Ye's ile döndi ħuzūrına gelüp ol Kaıbuñ
Dimeden oldu bu bābda da hemān imdād-res

6. Ki huşūlin idüp imā vü tesellî virdi
Nuşhı da eyleyerek didi hemān Allāh bes

7. ‘Aķabinde toğarak bir çocuğı da şeyhîñ
Eyledi anıñ için maşrafa da hācet mes

[102b]

8. Yine himmet diler iken o yine geldi biri
Çağırır nāzır-ı evķāf diyü eyledi ses

9. Kıldı talķif ü vazīfeleri tevcih itdi
Oldı kendü kīsesinden aña hem imdād-res

10. Ŧab‘ımñ ‘aķsi anıñ himmet o kútbuñ bī-şek
Sebebin añlamadı zāhir-i hālde bir kes

K.171.

Kezālik

1. Devletiñ gerçi ricālinden olup cāhda idi
Şeyhlik itmededir Hūsni Efendi hālā

2. Didi gitmiş idim ol ğavşa ziyāret için
Gör<d>i bir kimseyi emr itdi aña bu gūñā²³⁸

3. Ki Edirne kapusınıñ ötesinde Ŧur kīm
Ba‘de mağrib gelecek şöyle birisi ammā

[103a]

4. Söyle benden ki dūhūl itmesün İstanbul’a
Diyerek hey’etini söyledi tekmilen aña

5. Didigi vaķtde hem didigi hey’et de hemān
Gelicek bekleyen itdi aña teblīđi edā

²³⁸ - d: M2.

6. Der-‘aķab eyledi ric‘at ķapuniñ yanından
İtmedi kimdir o hem Һikmetini de ifşā

K.172.

Kezālik

1. Ҙahvecilikde Ҙocamuştafapaşa’da biri
Şāğ olup itmede berberligi de hem Һaķ-cū
2. Oķunur idi ezān tekyeye geldi ‘acele
Aldı ibriķi hemān itmek iķün aҺz-ı vüdü’
3. Boş idügin göricek şu iķün itmişdi telāş
Didi ol ķuţb ki destiñdeki ibriķ memlü
4. Hem Һafif hem iķine baķdım aniñ işte diyüp
İbriķi baş aşāğı eyledi iskāt iķün o
5. Һālī oldıǵını herkes de bilüp ibriķi
Kendü dökdi didi āb-destiñi al aķdı şu
6. Һalkıñ öñinde ol ibriķden alup tām āb-dest
Sünnet üzre iķecek ķaldı baķıyye-i vüdü’
7. Oldı iҺlāş-ı derūnī aña artıķ ķat ķat
Kendüsi dağı ifāde idiyor böyle diyü
8. Ne kerāmet ki zuhūr ide bu ümmet iķre
Faır-i kevneyne yine mu‘cize nisbetle ķamu

[103b]

9. Dinmesün mu‘cizeniñ mişli kerāmet olmaz²³⁹
Sāye-i Şāh-ı risāletde hemān cümlesi bu

KB.10.

Kezā

[104a]

1. Naql ider Hāfız ‘Alī H̄āce Efendi ki aña
Ders okutmaklık ile şimdi Boğaziçi maḥal
2. Bir ṭabīb Avrupa’ya evveli ‘azm itmekle
İ’tikādına anıñ gelmiş-idi anda ḥalel
3. Hāremi ḥasta olup itdi tedāvī pek çok
Bulmadı çāre aña şan‘at iken def‘-i ‘ilel
4. Bir kişi zāt-ı muḥaddeslerine itdi recā
Virdi bir şey aña ta‘līka o zāt-ı ekmel
5. Aldı sür‘atle gelüp buldı şifāyāb olmış
Didi ol nesneyi ḥasta o dimezden evvel
6. Şorıcaḳ didi ḥaber virmiş-idi kendüsi
Senden evvel gelerek buraya ol Ğavş-ı ecel
7. Baḡteten şıḥḥatine itdi ta‘accüb zevci
Buldı te’vīline zu‘mınca anıñ yine maḥal

²³⁹ Sözü edilen kuvvetle muhtemel şu hadiste anlatılan mucizedir: “Allah Rasûlü (sav) sahabelere “Abdest almaları için seslenin.” Diye emir verdi. Fakat sahabeler su olmadığını söylediler. Allah Rasûlü (sav): “Bir parça su bulunuz.” dedi. Gayet az su getirdik. Sonra o az su üstüne elini kapadı ve bir şeyler okudu. Ben ne okuduğunu bilmiyorum. Sonra dedi ki: “Kafilenin büyük su teknesini getir.” Bana getirdiler ben de Allah Rasûlü’nün (sav) önüne koyum. O da elini içine koydu, parmaklarını açtı. Ben de o az suyu, mübarek elinin üstüne döküyordum. Gördüm ki, mübarek parmaklarından çokça su aktı ve su teknesi doldu. Suya muhtaç olanlar çağırdım. Hepsi geldiler, o sudan abdest alıp, içtiler. Sonra ben dedim: “Daha kimse kalmadı.” Allah Rasûlü (sav) elini kaldırdı, o su teknesi ağzına kadar dolu olarak kaldı.” Tirmizî, “Fiten”, 70; “İlim”, 8, 13; “Tefsir”, 1; “Menâkıb”, 19; İbn Mâce, “Mukaddime”, 4.

[104b]

8. Ki aña nice zemāndan berü virdigi ‘ilāc
İtdi vaḳti gelüp ol anda [da] gūyā münḫal
9. İş-bu zannı için ‘illet yine ‘avdet iderek
Yine nā-çār ḳalup şübhesini eyledi ḫal
10. Nezd-i pür-feyżine artık o ḫakīm kendüsi
Gelicek eyledi ilhām yine Ḥaḳ ‘azze vü cell
11. Nuşḫ u iḫtār için eyledi ḫālin tevbīḫ
Yine himmet buyurup virdi şifā Rabb-i ezel
12. Ol ḫakīme de ‘ilāc-ı himemi bi’t-te’şir
Gitdi ḳalbindeki eski marāz-ı şekk ü ḫalel
13. Zāhir ü bāḫimen anıñla şifā virdi Ḥudā²⁴⁰
Ma‘nevī ‘illet olur iki cihānda eşḳal
14. ‘İllet-i zāhireniñ zahmeti dünyāca giçer
Küfr ile olsa helāk yoḳ ebedī derde ḫalel

[105a]

15. Pek çoḳ āyāt ü eḫādīş ile menşüşdur kim
Ḳalbe sārī oluyor sū’-i ḳarīnden çoḳ ‘ilel

K.173.

Kezālik

1. Didi ol Ḥāfız ‘Alī Ḥāce Efendi bunı da
İdiyor vaşf-ı kerāmetleri lezzet irāş
2. Bosna vāliligini çoḳ iden ‘Oşmān Paşa
Ḳıldı oḒlını ziyāret için aña ib‘āş

²⁴⁰ Zāhir: zāhiren M1, M2.

3. ahve geldikde görüp ahveyi fincn içre
Sde süt lezzeti olmışdı içerken iħdř
4. alb-i eşy olur ancak ki kermetle hemn
şan‘at ile olamaz böyle arr-ı ebħř

K.174.

Kezlik

1. Yine ol Hfış ‘Al Hce Efendi söyler
Ki biriniħn beli ağrır idi aldı n-r
- [105b]
2. Nezd-i ‘lisine gitdi iderek istirħm
Beline ıldı anıħn vaş‘-ı yed-i pr-envr
 3. Der-‘akb ağrı oradan ıkark trmedi hiç
Ruye-ħnlar gibi o eylemedi istiħbr
 4. Ya‘n kim başına řoħra olına ayağına
Gittigin oymadı ħcet ki o ide iħbr
 5. Başına ıkdığınn dest-i şeref-peyvestin
Keşf ile vaş‘ idüp ağrı olına itdi firr
 6. Anı da keşf  mbrek eli ile tkunup
Ayağına gidüp itdirmedi anda da arr
 7. Ruye-ħnlarda oğur gerçi bu gn sızıya
Böyle sür‘atle degil hem de maħallini şorar

K.175.

Kezlik

[106a]

1. Nağlı ider Hfış ‘Al Hce Efendi bunu da
Nefye gitmiş idi bir ħce ki ma‘lm u şehir

2. Aña devlet vükelāsından ikisi bā'ış
İdügi cümleye de olmuş-ıdı şöhret-gır
3. Bir kişi ol h̄āceniñ olup aḥibbāsından
Geldi nezdine yine keşfi ile oldu ḥabır
4. Ya'nī kim tesliyet için aña da h̄āceye de
Böylece didi bi'l-ilhām-ı Ḥudāvend-i Qādır
5. İsmi hem qaderi nice o bā'ışleriniñ
Ehl-i bāṭınca yine eyledi remzen ta'bır
6. Ya'nī imā ise de buldı tesellī bilerek
Ol kişi h̄āceye itmişdi bu nuṭkı taḥrır
7. Arası geçmedi çok ol iki bā'ış olanıñ
Oldı ḥālī nice kim eyledi keşfen taḥrır

[106b]

9. Bulup ol h̄āce rehā nuṭkı olan kāğıdı da
Gösterüp şükr ü şenāsın o da itdi tekrır

KB.11.

Kezālik

1. Tavşiyeye eyledi Beyrūt'da Celīl-nām zātı
Gelicek nezd-i şeref vefdine Hādī Paşa
2. Mutaşarrıf olup o gitdi hemān Beyrūt'a
Varıcaq iskelede buldı o da nūr-āsā
3. Der-sa'ādet'de Dügümlü Baba Ḥazretleriniñ
Tavşiyeye itdigiyim didi bilüp keşfen aña

4. İhtirām eyleyerek himmetini de gördi
Kendü şükr ile dimekde anı da bu gūnā
5. Bozışup vālī-i Sūriyye ile itdi telāş
Ba‘zı me‘mūr dağı vālī ile birlik hattā

[107a]

6. Kıldı teşrīf hemān nezdine ol zāt-ı celil
İtdi keşf eyleyerek dilde telāşın imhā
7. Didi anlar giderek ol qalacağ oldığını
Cāy-ı vālīye oturır diyü kıldı inbā
8. Arası geçmedi vālī ile ol me‘mūrlar
‘Azl olup gitdi anıñ manşıbı qaldı hattā
9. Oldı Sūriyye’ye de kendü vekīl-i vālī
Gelmemişdi oraya vālī-i lāhiq zirā
10. Eylemek tavşıye ol zāt-ı celili paşaya
Tavşıyedir aña paşayı haqıqı haqqā
11. O da muhtāc degil kimseye paşaya dağı
Oldı muhtāc aña bu vech-ile işte paşa
12. Üss-i ihsān-ı Dügümlü Baba Hāzretleriniñ
Keşf ile böyle buyırdı dimek ihtār aña

[107b]

Kezālik

K.B. 12

1. Oldı Cerrāhī laqab Hāzret-i Nüre’-d-dīne
Türbedār şeyh orada Ğālib Efendi hālā²⁴¹

²⁴¹ Türbedār şeyh: türbedār u şeyh : M1, M2.

- [108a]
2. Didi ol şeyh ki Dügümlü Baba Hâzretine
Gelmiş-idim oturup hasta degildi aşlâ
 3. Mâder-i pâkiniñ ismini Hânîfe buyurup
Ol zemân añlamamışdım niçün itdi inbâ
 4. Üsküdâr'da birisi fevt olup üç mâh şöñra
Ayrılık çeşmesine defni olundı ifâ
 5. Riñleti Cum'a şalâtı oñunurken olaraq
İrtesi defn olundı var idi çok küberâ
 6. Şimdiye dek o da defn oldığı zâhir ise de
İdeyim kabr-i şerîfinde varup hayr-du'â
 7. Geldim añşâma qarîb tırmada tâbüt içre
Gelmemiş lañde kapak taşu sebep olmış aña
 8. Defn olup anda imâm var ise de telkîni
Benim itmekligimi söyledi der-hâl baña
 9. Gerçi hiç aña degin itmemiş-idim telkîn
Kalbime geldi o nuñkı hemân itdim ifâ
 10. Çünkü telkîn oñunur mâderiniñ ismi ile
Kimseye söylemeyüp ancak o gün didi baña
 11. Olup añşâm qarîb lañde kapak taşu için
Öyle bekletdiren anıñ himeminden mañzâ
 12. Riñleti Cum'a şalâtı oñunurken olarak
İrtesi defin olundı var idi çok küberâ

13. Öyle teklifi imāmiñ yine andan himmet
Çok meşâyih ile anda var iken çok ‘ulemā

K.176.

[108b]

Kezālik

1. Ol didi yine gelüp nezdine çok zāt anıñ
Oldı zāhir bu da ol zāt-ı himem-ārādan
2. Ki Emīn ile be-nām biri olup defterdār
Mañsıbı cānibine gitmiş-idi deryādan
3. Der-sa‘ādet’de bulındığı zemān çok gelerek
Himmet almış idi ol zāt-ı şeref-pīrādan
4. Veysī Paşa idi ‘asker ümerāsından oda
Buldı kām itdi devām ol himem-i evfādan
5. Veysī Paşa’ya didi tekyede ol Kūṭb-ı celil
Ol Emīni çıkarup yine yem-i ifnādan
6. Ki Emīn şimdi kabağ gibi deñizde geziyor
Fülki baṭdı anı kurtarmalı vāveylādan

[109a]

7. Veysī Paşa hemān itmişdi telāş ile niyāz
Didi kurtardım idüp işte recā Mevlā’dan
8. Geldi mektübı ki hep öyle olup didigi gün
İrmiş el kendüye ol Ğavş-ı meded-efzādan
9. Gördüm ‘aynen beni çıkardı o zāt sāhile dek
Diyerek yazdı mufaşsal olarak oradan

10. Ber-ḥayat böylece bunu da görenlerden çok
Naḳlı mevşūḳ yine elsine-i evfādan

K.177.

Kezālik

1. Yine bir zāt ki dinür semtine Dīzdāriyye²⁴²
Muştafā ismi o māliyyede idi aḳdem
2. Müteḥayyiz ketebeden şuleḥādan olarak
Ḥaccı da itdi ṭarīḳatde daḫı sa‘yi etem

[109b]

3. Bi’t-teşekkür didi gördüm geçiyorken bir gün
Eyledi ḥaḳḳıma bā-ḥayr-du‘ā bezl-i himem
4. Şoñra rü’yāda da talṭif ile üç kerre baña
Söyledi ḳorḳma selāmetdir o Ğavş-ı ekrem
5. Üç gice şoñra zuhūr eyledi iḥrāk-ı kebīr
Pek yaḳīn gelmiş-iken Ḥaḳ bizi ḳıldı eslem

K.178.

Kezālik

1. Ḳıldı bir zāt rivāyet ki o Ğavş-ı ekrem
Gördi soḳaḳda revāniciyi ḡāyet muḥtāc
2. Şatamamışdı revāniyi ta‘ayyüş ḥavfı
Eylemekde idi kalbini anıñ pek iz‘āc
3. Virdi meccānen anı herkese ol Ḳutb-ı güzīn
‘İllet-i faḳrına naḳd-i himemin ḳıldı ‘ilāc

[110a]

²⁴² İstanbul Büyükçekmece’ye baḡlı mahallenin adıdır.

4. Cüz'î kalmışdı filān cāmi'e gidüp bereket
Bul diyü nuṭṭ ile kılmış idi ba'ş ü inhāc
5. Vardığı ān oraya Vālide Sulṭān gelüp
Aña itdirdi Ḥudā ḥālin anıñ istimzāc
6. Söyleyüp çok keremi oldı idüp sermāye
Bi't-ta'ayyüş yine şimdi de degildir muḥtāc

K.179.

Kezālik

1. Didi böyle Ayaşofya'da Şekerci Ḥāfız
Himmetiyle o daḥı itdigini istilzāz
2. Ki serāyda pederimiñ olarak maṭlūbı
Virmediler bulamamış idi taḥşīle melāz
3. Maṭlabıñ pişine şir de ise [de] taḥşīle
Zāhiren başka sebep var mı meded-gāh ü me'āz

[110b]

4. Şeker aḥz itdi didi bāña da bu gün pederiñ
İstesün anı serāydan ide Mevlā infāz
5. Virmiyorlarken anı ehl-i serāy virdi o gün
Himmetiyle pederim oldı telāşdan enḳāz
6. Ber-ḥayāt olmağ-ıla iş-bu Şekerci Ḥāfız
Söyleyüp böyle ider türbe-i pākini melāz
7. Şir ü sükkerden elez himmeti şir-i ḥaḳḳıñ
Ma'nevī emrin ider şir-i zevāhir infāz

K.180.

Kezālik

1. Yine bir zāt ifāde idiyor böylece kim
Bir kayık batdı kayıkçı çıkarak buldı rehā
2. Üç yigirmiligi virdi didi kayık yapdır
Ol dimiş idi bunıñla olabilmez inşā

[111a]

3. Yine nuṭṭ itdi ki yapdır bereket Mevlādan
Anı ikmāle degin Hāḡ yine eyler i'tā
4. Hiç bir aḡçası da yoğ-idi kayıkçıñıñ
Şatacaḡ nesne daḡı ḡalmamış-ıdı aşlā
5. Sebeb-i zāhir-i ümmīdi de yoğ-iken anda
Ḳıldı ikmāl sebepler yaradup virdi Hūdā

K.181.

Kezālik

1. Kendü kendüye belā eyledi da'vet birisi
Anı taḡḡire cesāretle 'iyāzen bi'llāh
2. 'Afvı ḡālib idügi emr-i bedihī ise de
İder 'afvı daḡı ancaḡ olıcaḡ izn-i ilāh
3. Ğayretu'llāha ṭoḡunmaḡ ile böyle şeyler
Oldı dünyāda daḡı niceleri 'ibretgāh

[111b]

4. İşte bu kimseniñ üç ḡānesi de ol gice
Muḡterik olmaḡ-ıla oldı hemān maḡv ü tebāh

5. Başkası da yine ol cür’eti idüp o gice
Fevt oldı şāğ iken hastalık irdi nā-gāh
6. ‘Ādī ādemdeki qalbe bile toqunmamalı
Top gibidir ki fetīli anıñ ancaq bir āh
7. Topa qarşu turaraq virme gāzab ile fetīl
Hiddetiñ var ise itfāya sūkūt olmalı çāh
8. Ğarq ider haqsızı dōlāb-ı zemān devr iderek
Dilü kām üzre irer haqlu olan bāğa miyāh
9. Birini kırma hūlūş çaqmaq içün dīgerine
İtme muhtāb saña da olamaz soñra refāh
10. Ğaybet itseñ de virir aña irince āteş
Güllesinden olamaz hiç anıñ qaçmağa rāh

[112a]

11. Evliyā qalbi olup hışn-ı haşin-i Bārī
Anı tazyīk ideni itmede tedmīr Allāh

K.182.

Kezālik

1. Bir şekerci didi ben giçer iken soqaqda
Nireye gidecegim münkeşif olmışdı aña
2. Ol maħalle şaқınup gitme dimiş ise dağı
Yine nefsim beni gitmeklige kıldı iğvā
3. Ol maħalle gelerek haylice serhoş kesān
‘Āqibet eylediler anda benimle gavgā

4. Beni dögmeklige alkışdılar artık nā-ār
Soaa pencereden kendümi itdim ilā
5. Ba‘zı ‘uzvum ırılıp nice zemānlar ekdim
Añladım adrini zā‘ir olurum ben de aña

K.183.

Kezālik

[112b]

1. Hācı ‘Ārif Baba‘nın var idi bir olı kim
İsmi de Rāřid Efendi idi acca gitdi
2. Sen varup Müzdelife‘de yapar iken²⁴³
Beni de dilde utup ba ne ıaca didi
3. Ol ıan Şey seba olmala saña ıfz idesin
Diyü giderken aña nuşı da icrā ıldı
4. Öyle itdikde zuhūr eyledi bir kāıd kim
Őabra dā‘ir aña yazılı bir āyet var idi
5. ‘Avdet itdikde hemān kendüsini gördikde
Saña ders işte budur didi yine keşf itdi
6. Oldı ul-ı asen-i Őabra o ğāyet mazhār
Genc imiş fevt olıca yine görenler didi

K.184.

Kezālik

[113a]

1. Didi bir zāt ki Kocamuştafāpaşa semti
Muştafā ismi o da ehl-i tarīk şimdi de şağ
2. Bir h̄āce hacce gidüp medresede otaşına
Yine bir h̄āce oturdu ki odır aña çerāğ
3. Geldi ol Ğavş-ı kerīm ol oțaniñ öñünde
Şuyı ibrīkden idiyordu türāba ifrāğ
4. Çıkarayım mı deñizden didi hem çıkardım
Añlaşıldı yine kıldı himem-i feyz-i sürāğ
5. H̄āceniñ yazdı çırāğı bu söziñ tarīhin
Anıñ için mi diyü kalbine olmuş idi dāğ
6. Gelicek h̄ācesi der-hāl teşekkürle didi
Baħre düşdim irişüp o çıkarup kaldım şağ
7. Gördim ‘aynen yed-i pür-feyzi ile çıkardı
Diyü naql itdi ki düşdigi maħal ğāyet ırağ
8. Baħr u berde nice nice himemi var böyle
Olamaz tayy-i mekān hā’ili hiç ebħur u tağ
9. Kendü kendüsini şüretde Dügümlü itdi
LİK sİretde kemend-i felek olmaz idi bāğ
10. Dİdemiz ebrü vü müjgānla Dügümlü şuveri
Lİkin eflāke irer baқdığı ān olmaz uzağ

[113b]

KB.13.

Kezālik

1. Şeyh-i İslām idi Sa‘de‘d-dīn Efendi aqdem
İtdi dāmādı Necīb-nām efendi inbā
2. Baña bir şeyh-i şehīr didi hīşār hāricine²⁴⁴
Beni birlikde getürmiş idi Dügümlü Baba
3. Karagollar dağı görmezler idi giçer iken
Bāb-ı qal‘a açılurdı iricek kendü aña
- [114a]
4. Gicelerde o zemān qal‘a-i İstanbul‘uñ
Her qapusu qapalu iken açar idi Hūdā
5. Qapanurdı çıqıcaq yine o Qıtb-ı a‘zam
Def <e>‘ātle bulunup görmüş-idim bu gūnā
6. İstinādım olarak aña niyāz eyler idim
Eyledi himmet ile nice nice def‘-i belā
7. İş-bu rāvīsi olan şeyh de o didigi zemān
Görilüp böyle kerāmet dağı olur inbā
8. Söylüyor ‘İsmet Efendi ki odur evqāfda
Duğterim hāmīl idi ağrısı oldu peydā
9. Biz telāşdayken o rāvī bulınan şeyh hāremi²⁴⁵
Geldi himmetle hemān oldu sühūlet-efzā
10. Vaz‘-ı haml eyleyicek turmayup itdi ric‘at
Gelmedi başqa zemān bī-ğarağ idi zīrā

²⁴⁴ Hīşār: hīzār M2.

²⁴⁵ Rāvī: rādī M2.

[114b]

11. Ya'nî ol ğavş-ı celîliñ himemiyle o zemân
Şeyh-i râvîde de böyle görünürdi ammâ
12. İhtilât eyledi ba'zılar ile gitdi o hâl
Anı ğıybet degil 'ibret içün olur imlâ
13. Ol Necîb ü 'İşmet Efendiler olup da vâkıf
Şeyh-i râvîyi bu şüret ile eyler inbâ
14. Didi ol şeyh özi de toğrı iken iş-bu sözi
Himmetiyle o zemân öylece meşhûd haqqâ
15. Oluyor cümle Kemâl-nâme şikâtden taħķik
Yine şek gelmeye bunda dağı kalbe aşlâ
16. Bunuñ emşâli ile nice nice a'lâsın
Gördi mevşûķ zevât itmede inbâ hâlâ
17. Bunu râvi dağı yine şulehâdan ise de
Faķať eski derecesinde degilmiş hayfâ

[115a]

18. Hem murâdı yine andaki kerâmâtı beyân
İtmedi kendü kerâmet şatarak kızb ü riyâ
19. İstinâdı aña zâhirde de mer'i o zemân
Hâl ü kâli idi toğrı bunu dirken maħzâ

KB.14.

Kezâlik

1. Der-sa'âdet'de mühâcirlere var ķomisyon
Hem re'is Hâcî Hülüşî denilen zât hâlâ

2. Ol rivāyet idiyor müslim olan tācirden
Yüz on biñ ğuruş eyler idi şarrāf da‘vā
3. Çok çalışılmış iken şulḥ ile iskāt için
Pek mu‘annid idi meyl itmedi şarrāf ašlā
4. Gūş itdikde eḥibbādan olan bir ḥ̄āce
Didi zāhirce ümīd ḳalmāmış anda ammā

[115b]

5. Gidelim imdi Dügümlü Baba Ḥazretleri’ne
Ma‘nevī himmetini eyleyelim aña recā
6. Arnabūd şerbeti içmekde o ğavṣı bularaḳ
İş-bu tüccārıñ eliyle anı itdirdi şırā
7. Şoñra gidiñ buyurup ‘avdet idince oradan
Didi tüccār ḥ̄āceye idemedim istiḳşā
8. Ḥ̄āce didi ki ol izāḥ murād itmedi līk
Saña itdirdi şırā oldı ḥuşūlin imā
9. Geldi ol gice biri tācire didi ki şabāḥ
Olayım vāşıta-i şulḥ murādıñca aña
10. Tāciriñ istediği üzre hemān irtesi gün
Virdi şarrāf rızā buldı o tüccār rehā
11. Ma‘nevī himmet-i ‘ulyāsı yine ol ḳuṭbıñ
Hiç ümīd yoğ-idi şarrāfı o gūnā irzā

[116a]

12. Şarf-ı zıhn ile tedābīr-i zāvāhir irād
Olarak ḳalmış-ıdı şıfr zevā’id-āsā

13. Zāhir ümmīdini ez cem‘-i yekūn bi’t-tenzīl
Ma‘nevī himmeti dil itmeli zām ārā
14. Kim ki maḥsūb olur iḥlāş ile ehlü’llāha
Olacaḡ yevm-i ḥisāb içre daḡı ḡām-revā

KB.15.

Kezālik

1. Ḥācī Şeyḡ Aḡmed Efendi alacaḡ mescidde
Şimdi de pīş-i ḡademdir idiyor böyle beyān
2. Sevḡ olınmış idi Sivastopol’a donanma
Ḳıldı tebşīr hemān yine o ḡuṡb-ı zī-şān
3. Ya’nī Sivastopol’a oldıḡı gün bizde zafer
Didi tafşīl ile ol ḡavş füyüzāt-efşān
- [116b]
4. Üç enbārluların ekberi Maḡmūdiyye²⁴⁶
Nice ḡıḡmetde bulındı anı da ḡıldı ‘iyān
5. Telḡrāf yoḡ-idi çend gün ḡiçerek geldi ḡaber
Olmış öyle hepisi itdigi günde tıbyān
6. Eskiyp ḡalmadı ammā o gemidir meşḡūr²⁴⁷
İsmini öyle ḡoyup yapmış idi Maḡmūd Ḥān

²⁴⁶ 19. Asrın başlarında Tersāne-i Âmire’de inşa edilen ve bir süre sadece Osmanlı’nın değil dünyanın da en büyük savaş gemisi kabul edilen Mahmudiye kalyonu; üç ambarlı, üç direkli ve yelkenli olarak inşa edilmiş savaş gemisidir. **Türk Deniz Harp Tarihinde İz Bırakan Gemiler, Olaylar ve Şahıslar Efsane Gemi Mahmudiye Kalyonu**, haz. Hacer Bulgurcuoḡlu, İstanbul: İstanbul Deniz Müzesi Komutanlıḡı Piri Reis Araştırma Merkezi, 2009, sa:2, s. 44.

²⁴⁷ “Mahmudiye kalyonunun esas büyük şöhreti, Kırım Muharebesiyle başlar. Müttefik donanma ile beraber Sivastapol’u bombardıman eden Mahmudiye, halkın gönlünde uzun süreler silinmez bir sevgiyle yaşamıştır. Patrona Ahmed Paşa’nın komutasında ve Kaptan Ateş Mehmet Paşa’nın idaresinde harbe iştirak eden Mahmudiye’nin gösterdiği kahramanlıklar halk arasında efsaneleşmiştir.” Bulgurcuoḡlu, **Mahmudiye Kalyonu**, s. 71.

7. Āl-i ‘Osmān u Fransa ile İngiltere’niñ
Çoq donanmaları gerçi aña oldı püyān
8. Cümlesinden işi çoq gördi o Maḥmūdiyye
İtdiler o iki devlet daḥı medḥin ityān
9. Cümlesin didi vüķū‘ı günü İstanbul’da
Himmeti oldığı da aqđemi olmışdı ‘ıyān
10. Ḥarbe başlanmadan evvel ḥaberin virmiş-idi
Hem zafer bizde diyü kılmış-ıdı keşf ü beyān
- [117a]
11. Hem o devletleri de bize mu‘āvin itdim
Didi hīç müttefiķ olmaķ sözi yoqđı o zemān
12. Her zafer buldığımız gün yine tebşir iderek
Ber-ḥayāt şimdi de çoq böylece güş itmiş olan
13. Baḥr u berde daḥı cārī himem-i ehlu’llāh
İzn-i Bārī derece olmadadır feyz-efşān
14. Sinop önündeki donanmamızı Rūs yaķup²⁴⁸
Bildi keşfen o gün olmuş idi ḥālen nālān
15. Şoñra kālēn daḥı ḥuznin o gün itdi taşriḥ
Naql ider bunu da nezdinde o gün çoq bulunān

²⁴⁸ İsmail Sadık’ın söz ettiği olay, ana üssü Sivastapol olan Amiral Naimoff’un komutasındaki Rus donanmasının 30 Kasım 1853’te hem Türk gemilerine hem Sinop şehrinin en çok insan toplanan bölgesine ateş açmasıyla, kısa zamanda gemilerin harap olduğu, şehrin tamamen yandığı, Sinop Faciası olarak da bilinen Sinop Deniz Savaşıdır. Afif Büyüktuğrul, **Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması**, İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 1982, II, 419; Saim Besbelli, **1853-1856 Osmanlı-Rus ve Kırım Savaşı Deniz Harekâtı**, Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Harp Tarihi yay., 1977, s. 44-45.

16. Ki şefâ'at olur izniyle Hudâ'nın ancak
Buyurur Âyet-i Kürsî'de de böyle Yezdân²⁴⁹

17. Sorulamaz aña "lâ yüs'elü 'ammâ yef'al"²⁵⁰
Dâ'imen havf ü recâ olmalı dilde ityân

[117b]

18. Hikmetin ba'zısını kimseye bildirmedi Hağ
Ba'zısın ehli bilür bilmez anı her insân

19. İzninin olmadığını bildigi demde şâha
Vükelâsı olamaz gerçi recâya püyân

20. Ruşsatıyla nice nef'i dağı inkâr olamaz
Anlara olmalı ta'zîm ü ri'âyet her ân

21. Viridi Mevlâ güneşe nûr olabilmez inkâr
Kaplasa mişl-i şehâb hikmet-i Hağ ba'zî zemân

K.185.

Kezâlik

1. Nağl ider böyle Hâcî Bekr Efendi ki odır
Hademedden mütekâ'id şıfat-ı zühdi 'arîf

2. Yeñiçeri âgâsına gider iken haylî yoğurt
Aldı bir kâsesin ol kuṭb kerâmât-redîf

[118a]

3. Didi soğakda yoğurtçu ki ḥarâm itdim anı
Yeñiçeri âgâsı ile idemez çün taḥvîf

²⁴⁹ "Göklerde nice melekler vardır ki onların şefaati; ancak Allah'ın izniyle, dilediği ve hoşnut olduğu kimselere yarar sağlar." Necm 53/26.

²⁵⁰ Enbiyâ 21/23.

4. Çāğırup açdı yekini didi baq içinden
Gördi vüs‘atlı olarak nice şahrā-yı laṭīf
 5. Ol yoğurduñ çanağın kendüsiniñ itdigini
İş-bu şahrāda görüp hayreti oldu taz‘īf
 6. Bunıñ emşāli kerāmātı evāilde dağı
Evliyāda idiyor ba‘zı tevārīh tavşīf
 7. Yaqağa hālde görmek gibidir rü’yāyı
Zihne taqrīb bu teşbīh ki degildir taḥrīf
 8. Zāhiren çeşm ü havās uyğuda ya‘nī kapalu
Oṭada eb‘adı görmekte budır emr-i ‘arīf
 9. Var zemān içre zemān ile mekān içre mekān
Münderic ‘ilm-i taşavvufda kütüb bi’t-te’līf
- [118b]
10. Evliyā eski zemānlarda da göstermiş anı
Yeñi ‘aşr içre de bu vech-ile ol zāt-ı şerīf
 11. Pehlūvān işte o kim nefis ile dünyāyı yeñüp²⁵¹
Yeñi içinden ide böyle cihāmı ta‘rīf
 12. Gerçi dünyāyı yeñinden yaçasından atmış
Yine hükümünde anıñ eylemiş Allāh laṭīf

KB.16.

Kezālik

1. İrtihālinde Dügümlü Baba Ḥazretleriniñ
Çoq cemā‘atleridir himmeti haqqā cāmī‘

²⁵¹ Buhari, “Edeb”, 76; Müslim, “Birr”, 107-108; Muvatta, “Hüsnu’l-Halk”, 12.

2. Na‘ş-ı şāhānda bile zāhir-i hālde de ‘adīl
Görmemiş kimse o resmen oluyorken şāyi‘

3. Ma‘nevīdir bunuñ i‘lān u vefātı ancak
Bī-zevāl şems idi haqqā yine oldu sātı‘

[119a]

4. Ehl-i zāhir dağı cem‘ oldu uzak yirlerden
Ma‘nevī yoğsa ne mümkün bu şüyü‘-ı sārī‘

5. Vaqt-i zuhr içre göçüp kâbil-i i‘lān değil
İtdi esbāb ile cem‘ anları Rabb-i Şāni‘

6. Ehl-i bātından olan cezbe-i Haq‘da bulunan
Cümleten geldi mülûke değil iken t̄āyi‘

7. Var idi biri ki hiç geçmeyüp İstanbul’a
Üsküdar’da ise de nūrı anıñ da lāmi‘

8. O dağı geldi aña söyledi bu vech-le kim
Kutbımız itdi anı Hażret-i Rabb-i Rāfi‘

9. İrtihālinde demek ruḥşat olup itdi beyān
Evliyāyā da olur himmeti kutbıñ nāfi‘

10. İki ‘ālemde dağı Hażret-i Rabb-i Ekrem
Anı da cümlemiziñ haqqına kılsun şāfi‘

[119b]

Kezālik

K.186

1. Şeyḥ-i İslām huluḥ u ismi Ḥasan Ḥayru’llāh²⁵²
İdiyor vaşf-ı mu‘allāsını böyle tibyān

²⁵² 1834-1898 Osmanlı Şeyhülislāmı , Mehmet İpşirli “Hayrullah Efendi (İmām-ı Sultānî)”, **DİA**, XVII, 75-76.

2. Cāmi‘ içinde terāvīḥ olunur iken edā
Pençere cānibine sūr‘at ile gitdi hemān
3. Def‘e‘āt ile mücerreb olaraq herkesce
Yine var bunda da ḥikmet didi hep anda olan
4. Kaḅı ŧeb olduğı taḥrīr olundu ḥattā
‘Ulemādan biri ḥacdan gelerek itdi beyān
5. Ki uzaḅ baḥrde ġarḅ olmada idim bir ŧeb
Zāhiren ḅalmadı ümmīd ki ḥalāŧ ola bu cān
6. Gördüm ‘aynım ile ol zāt-ı kerāmet-pīŧe
Bir ağaç parçasını destime virdi ol ān
7. Ki aña ŧarılarāḅ ŧāḥile çıkdım der-ḥāl
Didi vaḅtı da muvāfiḅ baḅılup oldu ‘ıyān
8. Ğıpta eyler felegiñ mihri aña elbet kim
Nūr-ı feyzine göre gice vü gündüz seyyān
9. Hem güneŧ nūrına cüz‘ice ŧey olur ḥā’il
Nūr-ı bī-ḥā’il-i maḥz idi bu zāt-ı zīŧān
10. Ol ağaç parçasıdır ŧāḥ-ı dıraḥt-ı himemi
Anı inbāt idemez bād-ı rebī‘ ü Nīsān

[120a]

K.187.

Kezālik

1. Yine vaŧf eyleyüp o Ḥazret-i ŧeyḥu’l-İslām
Bunu da itmededir böyle beyān ü iḥbār

- [120b]
2. Sokak içinde görünce çağırıp ismim ile
Didi sende pederiñ haqqına muğberlik var
 3. Pederiñdür şulehādandır idüp pek hürmet²⁵³
Qalbiñ içindeki muğberligi hıç tutma çıkar
 4. Kendümi de pederimi dağı ol vaqte degin
Görmeyüp ismimi de tuymadıdır der-kār
 5. Ol aralık pederime şıkılup qalbimde
İğbirār var ise de itmemiş-idim izhār
 6. Tuymamış idi görişdiklerimiz kimse bile
Böyle nuṭq eyledi ol zāt-ı kerāmāt-şi'ār
 7. Riḥlet itmiş pederi vaşf-ı şalāhı meşhūr
Bā-ḥuşuş böylece bir vaşf ki mānend-i hezār
 8. İkişi haqqına da ḥüsn-i teveccüh oluyor
Ki muzırr olur idi haqlarına qalsa ğubār
 9. Nık ü bed itse du'ā vālid ider çünkü zuhūr
Şer ise vālidı de şoñra te'ssüfle yanār
- [121a]
10. İş-bu nuṭqiñ eşeri geldi zuhūra der-'aḳab
Pederiniñ alaraq ḥayr-du'āsın bisyār
 11. Ḥüsn-i aḥlāḳı şehİR şimdi o şeyḥu'l-İslām
Ḥayra tevfiḳ vire her hālde Rabb-i Ğaffār
 12. Oldı aniñ da şalātıyla şalāhı meşhūd
Olmada elsinede ḥayr-du'ası tekrār

²⁵³ pederündür şulehādandır : pederündür ü şulehādandır M2.

K.188.

Kezālik

1. Şimdi Rumili Hışārı'nda muķīm 'İzzet Beg
Der-sa'ādet'de olan hānesi yanmış idi
2. Pederi ile me'an tekyeye 'azm eyleyerek
Bir iki gice dağı anda ikāmet itdi
3. İhtilām olmağ-ıla aķçası da yoğ-idi hīç
Pederinden de hicāb ile taleb idemedi

[121b]

4. Der-aķab vaķt-i seher iķre o zāt-ı ekrem
Virdi aķçasını hāmmāma gidesin didi

K.189.

Kezālik

1. Eyledi naķl ü beyān bunı da ol 'İzzet Beg
Bir gemiye yine buldırdığını böyle rehā
2. Gice 'Ārif Baba yanında yaŗurken nā-gāh
Söyledi aña hıŗāb eyleyerek bu gūnā
3. Bir gemi işte hemān baŗmadadır ķurŗarayım
Buyurup cümleye oldu o da yine eclā
4. Herkese eyledi 'Ārif Baba tıyduķda beyān
Muntaŗır olmış-ıdıķ oldu hüveydā haķķā
5. Geldi bir kaç ķapudan tekyeyi buldı arayup
Didi fülkimizi ķurŗardı Dügümlü Baba

[122a]

6. Her biri şükr ü şenā eyleyerek söylediler
Tekyeye eylediler ba'zı hedāyā i'tā

7. Bî-zevāl ol güneşin gice vü gündüz nūrı
Rūzgārdan da deñizden dađı fevzi aqvā
8. Bāṭınen kuvveti her hālde ehlu'llāhın
Zāhire gālib olur olduğı ān ızın-i Hudā
9. Gerçi zāhirce de bāṭınca da te'sir Hāq'dan
Eylemiş zāhiri Hāq bāṭına tābi' ebedā
10. O dađı kudret-i Bārī'ye menūṭ ammā kim
Cismi bā-kudret-i Hāq rūhveş eyler ihyā
11. Rūḫa teşbīhi de takrīb içündür zihne
Rūḫa da kuvvet-i kudsiyyet olur rūḫ-efzā
12. Feyz-i Hāqla olup ervāḫa da eşbāḫa da rūḫ
Dü cihānda ider ihyā himem-i ehl-i Hudā

K.190.

[122b]

Kezālik

1. Pek büyük oldu ḫarīḳ-ı ḫükm-i ḳazā'-i mūm
Çok kişi zād için yardıma oldu muḫtāc
2. Oldı devletce çadırlar ile erzāk ta'yin
Yine buraḳmadı Hāq kimseyi de açık u aç
3. İdeyim ben de i'āne aña enbārımdan
Diyü nuṭḳ eyledi ol zāt-ı kerāmet-minhāc
4. İş-bu imā dađı çok giçmeyerek itdi zuhūr
Ya'nī kim vālī-i Mışr itdi i'āne inhāc

5. Tırdığı tekye şirasındaki enbāra konup
Rūġan u erz virildi oradan bi'l-ihrāc

K.191.

Kezālik

1. Neyyir-i ħüsn-i teveccühlerini ħaġkımda
'Ācizim zerre degin şükryn idemem ifā

[123a]

2. Jāle-i ħalbi hevā itmiş-iken ħākister
Tāl'at-ı şemsi füyüzātı idiyor i'lā²⁵⁴
3. Biri ez-cümle didi şimdi gelüp bir seyyāĥ
Sā'irinden çok aña ĥıdmeti mesbūk eclā
4. Nezd-i nā-çizime aġdem gelüp 'avdet idicek
Buraya geldiği de münkeşif olurmış aña
5. Ya'nī her def'a gelüp gitdiğini keşf iderek
Böyle nuġkı buyurırdı bu da luġfi maĥzā
6. Ya'nī kim ĥubb ü teveccühlerini ħaġkımda
İş-bu seyyāĥa da taşrīĥle buyurmış inbā
7. Şimdi naġl itdi şarāĥat iderek ol seyyāĥ
İktifā eyler imiş aġdem idüp de imā
8. O da mevşūk olarak kızb ü ġarażdan 'ārī
Maĥz-ı taĥdīs-i ni'am için olundu imlā
9. Bā-ĥuşuş ĥamd ola bī-ĥad ki delīl istemeyüp
Azhariyyetde daĥı şemse meşābe ħaġķā

[123b]

²⁵⁴ Füyüzāt: fütüzāt M2.

10. Lākin etdikde lisānından işitdikde yine
Oldı tekrār teşekkür için ancak inşā

K.192.

Kezālik

1. Hācī İshāq Efendi ‘ulemādan meşhūr²⁵⁵
Hilye’-i zühd ü şalāh içre daḥı buldı rüsūḥ
2. Naql ider kim beşeriyetle zünüb itdigimi
Fikr idüp rāḥatımı itmiş-idi pek mefsūḥ
3. Keşf idüp okudu bir āyet-i istiḡfārı
Didi kim ḥavf ü recā olmaya dilden mensūḥ
4. Çokdur āyet biri “lā yey’ esü min ravhi’llāh”²⁵⁶
Ḥaḳ ider rāyiha-i Yūsuf-ı kāmı menfūḥ
- [124a]
5. Ḥavfe de çok biri “lā ye‘menü mekra’llāh”dır²⁵⁷
İtmeli terk-i hevā derk-i rızā şāb ü şüyūḥ

K.193.

Kezālik

1. Hürmet eylerdi mecāzīb-i Ḥudā’ya lākin
Ba’zı def’a tayanamaz imiş ‘Ārif Baba
2. Zihnine geldi ki bu zāt-ı celīlden başka
Cümlesine daḥı gāh itdiği ta’zīr ammā
3. İş-bu zāt-ı şeref-ārāda sebep olsa diyü
Vaḳt-i ḥiddetde taşavvur idecek didi aña

²⁵⁵ Mısranın vezni bozuk.

²⁵⁶ “... Kâfirlerden başkası Allah’tan ümidini kesmez.” Yūsuf 12/87.

²⁵⁷ “Onlar, Allah’ın tuzağından kurtulup emin mi oldular? Fakat kendilerine yazık eden topluluktan başkası, Allah’ın tuzağından emn olmaz.” A’raf 7/99.

4. Vaqt-i Һiddetde sebep aramağ olmaz cā'iz
Çoğ behāne bulunur kizb ile līkin ne revā

5. Meşelā şunu şorayım ne dir ise 'aksin
İltizāmen tarılayım dimek olmaz aşlā

[124b]

6. 'Afvı lāzım sebep-i Һiddet ider ise zūhūr
Kişi kendüsi behāne aramağ ğayr-ı sezā

7. Buyurup şabri şenā eyler idi herkese lik
Oldı bu keşf ile fikrini anıñ ol gūnā

8. İstimā' eyleyicek bunu da keşf ü nüşhın
İ'tirāf eyledi ol fikrini 'Ārif Baba

KB.17.

Kezālik

1. Şeyh vekīlidir Anağolı Hışārı'nda biri
Nađl ider şālih o da eyleyemez kizbe sūķūt

2. Halk cem' olmış-ıdı Cum'a nemāzı için
Gördiler böylece vađtı dađı oldı mażbūt

3. Pencere cāmını kesr eyledi bir cām bir imām
Buyurup dindi bu bir Һikmete elbette menūt

[125a]

4. Hıyli gūn ğiçdi seferden bir imām geldi didi
Baħre düşdüm idi zāhirce dil oldı maķnūt

5. Beni kurtardı Dügümlü Baba gördüm bi'z-zāt
Destini anda kuşāđıma idüp de merbūt

6. Vakti de aña müvāfık ki idüp tayy-i mekân
Güneşin nûrı gibi kılmış aña fevzi hübût
7. Felek üzre görünürken yine mihr ile kamer
Deñiz içre görünür şekl ü ziyâsı mebsût
8. Hakkın 'aşk u tırakı esra' u aqvâ elbet
Gıbta eyler aña vapur ile teymür-ı huñut
9. Kâm-ı dâreyn virir o pek nefes-i aqdes ile
Telgrâf sâde haber hem de bu dünyâya menût
10. Şems-i feyz ile dü-'âlemde de naqş-ı himemi
Buldırır rûhı fiğografyaya elbet mağbût
11. Cismi de olsa hümânın yine teşbih olamaz
Zıllidir devlet-i dünyâya menût u meşrût
12. Kuñb u gavs olmağ-ıla dâ'ire-i himmetine
Bağr ü berdir kelimât içre hemân misl-i nuqut
13. Ebr-i gavs ü ni'am ü bād-ı kerem Haq'dan o Gavs
Bağrden berre qaşırğa ile almağda bulut
14. Kendüni kızben uçurma ilerü atma şağın
Pağlama top gibi balon gibi itme sükut

K. 194.

Kezâlik

1. Şöhreti vü zâtı Şûfi Aħmed Efendi söyler
Hâfiz u anda vücüh ile kırâ'et maħfuz

[126a]

2. Mütehalli siyer-i ‘ilm ü şalāh ile o da
Olmaz andan da dürüg ile rivāyet melhūz
3. Ki Dügümlü Baba Hāzretleri bā-şavt-i ḥasen
Her vücūhı bilüp oğurdı gelür idi ḥuzūz
4. Ağladır idi olup pertev-i ḳalbi ḳat ḳat
Şem‘-i mişkāt ü zücāc-veş olurdu melfūz
5. Beni dāmādıma vaşf ile selām gönderdi
Baña dāmād idügin bilmesi olmaz melhūz
6. Bā-ḥuşūş pek büyük ādem olacaḳ oldıḡını
Aña tebşir iderek olmış-ıdık hep maḥzūz
7. Şoñra Hāḳ ḳıldı müderris ü imām pādişehe
Şeyḥ-i İslām o şimdi ola şerden maḥfūz
8. Ṭab‘ıñ mişlidir ismi de Ḥasan Ḥayru’llāh
Ḥüsn-i ḥalk ile de ol ḳuṭbdan oldu mev‘üz
9. Kendü de didi kerāmetlerin ammā ki bunı
Hażm-ı nefis eyleyerek itmemiş-idi melfūz

KB.18.

[126b]

Kezālik

1. Geldi bir şeyḥ ki seyyāh olup o da mevşūḳ
İdemez kızb ü dürüg itmegi ‘aynı iğmāz
2. Bā-ḥuşūş kızb ile rü’yā dimesidir bed-ter
Çünki bir meyve ki o ‘ālem-i gayb aña riyāz

3. Didi rü'yāda baña virdi ketān helvāsın
İrtesi 'aynı ile virdi Cenāb-ı Feyyāz
4. Dimemişken anı bir muhlişi tabh ile virüp
Oldı rü'yā baña gūyā anı bir istiqrāz
5. Tabhı nādirken o maḥzā ki yine himmetidir
Gerçi ikrām-ı faķir Haķķ'a dimekdir iķrāz
6. Şāhib-i beyte vü aña himmeti kim bā-şadaķa
Oluyor 'ömr-i mezīd def'-i belā vü imrāz
- [127a]
7. Maḥv ü isbāt hemān levḥde icrā olarak
Ber-ķarār ümm-i Kitāb 'ilm-i Ḥudā-yı Feyyāz
8. Ki şadaķa virecek virmeyecek kimselere
Haķ bilür levḥdedir maḥv ile işbātla beyāz
9. Ya'nī bu bābda ḥadīşin yine ḥāşā olamaz
Ecl(i) için olan āyet ile ķaṭ'ā i'rāz
10. Böyle der-ḥāl sa'ādetle şeķāvet daḥı kim
Maḥv ü işbāt oluyor levḥa vuķū'-ı a'rāz
20. Olamaz ķuldaki cüz'iyye irāde inkār
Fi'li Haķ ḥalk idiyor bizdedir 'azm-i iķrāz

K.195.

Kezālik

1. Tuzcı eşnafına İbrāhīm Efendi aķdem
Kethudā idi gemisine tuz itdi imlā
- [127b]
2. Ğarķ oldu diyü kendüye ḥaber gelmekle
Ķalbini ḥüzn ü keder itmiş-idi istīlā

3. Ülfeti olmıyarak hîç kelâm söylemedi
Kendü de görmemiş-idi anı aqdem aşlā
4. Baq gemiñ şimdi haşır iskelesine geldi
Didi keşfen yine ol kân-ı kerāmât-ı ‘alā
5. Qalbini bildigine hayret ile gitdi hemān
Oraya geldi selāmetle bi-luţf-ı Mevlā
6. Himemi kām-ı ta‘āmında olup milḥ-i meliḥ
Lezzet ü zevḳ-i sürürı o da buldı a‘lā
7. İdiyor ḥamrı nemek ḥall <ü> ḥelāl ü ṭāhir
Himmeti şād ider ālāmdan idüp de aḥlā²⁵⁸
8. Milḥ olur memlaḥaya her ne düḥül eyler ise
Evlıyāniñ nazārında ide maqbül Mevlā

[128a]

9. Şabr iden kām bulur virse de anlar çileyi
Acıdır lîk devā zaḥme tuzı vaż‘ u ṭalā

K.196.

Kezālik

1. Kömürin aqçası da olmayarak bir zātda
Bulmamış bir sebab-i zāhiri itmek melce’
2. Ya‘nī kimden taleb itmiş ise de bulamayup
Oldı ğam yaqmağa qalbin kömürāsā menşe’
3. Bildi ilhām ile çağırdı ḥuzūrına hemān
Didi maqşadda nice ğayrıyı itmek mebbe’

²⁵⁸ Aḥlā: aḥlā M2.

4. Gezme bārid kömür al didi pahāsın viridi
Derd-i berde yine germiyyet-i luṭfi mence'

K.197.

Kezālik

1. Dervīş Aḥmed Bedevī meskeni Kāsımpaşa
İdiyor böylece meşhūdın o da naḳl-i şahīḥ
[128b]
2. Hāremi ḥāmil olup tođıracaḳ oldıḳda
Zaḥm-ı faḳr üzre o maşraf ile de oldı cerīḥ
3. Çocuġa bir şaracaḳ bez daḫı bulmamaġla
Kondı kundaḳ diline yangını itdi telmīḥ
4. Gezerek mehd ü şalıncaḳ gibi pür-lerze-i ġam
Hālini idemedi küdek-i ḳalbi teşrīḥ
5. Bu telāş üzre giçüp söylemeden keşf iderek
Vāfir aḳçe virerek eyledi ḳalbini ferīḥ
6. Hāzreti Hāḳḳ'a recā itmelidir her ḫālde
Didi ol rütbe telāş itmegi kıldı taḳbīḥ
7. Hāneñe git tođacaḳ oġlıñ aña ḫōş baḳasın
Muştafā tesmiye eyle diyü kıldı taşrīḥ
8. Gelicek oġlı toğup tesmiye itdi öyle
Hāzret-i Hāḳḳ'a idüp şükr ile tekrār tesbīḥ

KB.19.

[129a]

Kezālik

1. Veznedār Seyyid Efendi mütekā'id olarak
Aldı Rūmili Hışārı'nda muķīm bir hāne
2. Şulehādan olarak vezne-i evķātı o da
Pür ider naķd-i 'ibādetle hemān Yezdān'a
3. Didi kim vālī-i İzmīr idüp aķça ihdā
Geldi bir hādimi ol ķuķb-ı me'ālī-şāna
4. Dimeden kim idügin aķça getürdigini de
Keşf idüp söyledi her birini dāne dāne
5. Vezne-i zāhire bī-zāid ü noķşān oķudır
İdemez naķdi hışāb gelmiş-iken meydāna
6. 'İlm-i zāhir ile bāķın kefeteyn-i ķalbi
Himmet eyler dilini ķođrı ķutan insāna
7. İki 'ālemde girān-kadr olarak ehlu'llāh
İder 'uķbāda dağı luķfi irüp mīzāna
8. Şarf ü irād iden enfāsını bāķīdir rızā
Bī-hışāb yevm-i hışāb içre irer iķşāna
9. Giķmesün bā-ı hevā kendüñe māl eyle anı
Defter-i 'ömri bozup düşmeyesin hūsrāna
10. Lu'b ü lehv olarak kār-cihān-ı fānī²⁵⁹
Żarar irāş ider cem'-i yekūn insāna

[129b]

²⁵⁹ "Dünya hayatı bir oyun ve oyalanmadan başka bir şey değildir. Âhiret yurdu ise takvalı olanlar için elbet daha yidiri. Hâlâ düşünmeyecek misiniz?" En'âm 6/32.

11. Şıfr-ı zâ'id gibi kalsın dağı yine hasâr
Elde bir kalsın da hüzn itmeli'dir 'işyâna
 12. On kât olur olıcağ şıfr-ı yemîn-i hasene
Olamaz had dilese zammı Hudâ ihsâna
 13. Tevbe eyle kalem-i sürh-ı hacâlet cürmi
İde tenzîl ile imhâ komayup nisyâna
- [130a]
14. Dil hazînesine bi'l-hâşşa nezâret idesin
Re's ü a'zâ-i teni meclis ide gufrâna
 15. 'Arz ü taqrîr olur mazbağa-i ahvâliñ
Bâb-ı 'âli'-i huzûrdan çıka hoş i'lâna
 16. Nakş ide saña Şâh-ı Ezelî kâleb-i feyz
Kâlib itme zerki> kalb olmalı hâş 'irfâna

K.198.

Kezâlik

1. Yine nakl itdi biri kıldı te'ehhül imâ
Ki buyurmuşdı seni çift idecek Hazret-i Hağ
2. İtdi ilhâm ile tebşîr bunı dağı yine
Baña ol zât-ı himemkâr ki oğlñ olacağ
3. Ol zemân çocuk idim hem pederim idi fağîr
Beni itirdi te'ehhül aña kudret bularağ
4. Geldi oğlım dağı dünyâya mürûr itmedi çok
Zâhir oldı yine ol nuğk-ı celîli el-hağ

[130b]

5. Şılayı niyyet idüp vardı huzûrına biri
Gitmegi kıldı hemân gördiği anda taşriğ

6. Gitdi ba'z-ı cihet ile var iken havfı anıñ
Oldı andan da ħalāş ile yine ħalbi ferīħ

K.199.

Kezālik

1. Cild-i şānī-i Kemāl-nāmesini ke'l-evvel
Açup itdikçe tefe''ül yine buldım kāşif
2. Keşf özindedir anıñ gerçi sözimde diyemem
Cild-i evvel gibi dil oldı ħabūle vāķıf
3. 'Avn-i Ĥaķ'la dilerim himmetin ezher-gūnā
İde noķşānımı ikmāl ü kemāl [ü] 'ārif

K.200.

Ĥātīme'-i cild-i şānī

1. Ĥaķķ'a ħamd ola temām oldı bu cild-i şānī
Başladım şālişine daħı bi-'avn-i Mevlā
2. İsti'āne idelim ħabr-i şerīfnde Kemāl
İderek Fātiħa ile şalavātı ihdā

Der-kenar

K.201.

[1b]

Eşer-i ħab'-ı Kemāl-i 'āciz

(Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün)

1. Nübüvvet nüşhasında faħr-ı 'ālem oldı ser-levħa
Bu diğer dōrt ülü'l-'azm mufazżal cedvel-i esādir

2. Kemāl eyler zemānı üzre zıkrin böylece Qur’ān
Muḥammed ü Nūḥ u İbrāhīm u Mūsā ile ‘İsā’dır

Kezālik

K.202.

(Fâ’il âtün [Fe’il âtün] Fe’il âtün Fe’il âtün Fe’il ün [Fa’lün])

1. Her işiñ pîş ü pes rü’yet idüp şatmağ için
Müsteşār yol ola anda daḥı ‘aql ü şavfet
2. İki āyine muḳābil tırıcağ birbirine
Ḳat ḳat her tarafı şey’iñ olunur rü’yet

Kezālik

KAS.5.

1. Māsivādan çekilüp taḥliye-i ḳalb ideni
Başa ḳor ḥalk tevaccüh ile miḥrāb gibi
2. Dil ḥavādiş için olur ise menzilḥāne
At ayağında ḳalur ḥanda olan bāb gibi

[2a]

K.203.

Kezālik

1. Kesr-i ḳalb ile ref’-i garaż it naşb olıcağ
Āḥ med olsa belā şiddeti emr-i meczūm
2. Ḥüsn-i ef’āle çaliş ḥayr ile ismiñ ola yād
Ḥarf-i vāḥid ḳadar ‘aksi ḥareketdir mezmūm

M.1.

Kezālik

(Mef’ülü Fâ’ilâtü Mefâ’ilü Fâ’ilün)

Dünyāca kendüden aşığı baq da hāmīd ol
'Uqbāca kendüden yuqaru baq da şā'id ol

F.2.

Kezālik

(Fâ'ilâtün [Fe'ilâtün] Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün [Fa'lün])

Hayra qalb itmeli qalbi ki qalib olmiya qalb

Qıl ü qāl ile qalın qalma daqıku'l-bāl ol

[2b]

K.204.

Kezālik

1. Nār u berf vesahı çekmede cān cānı
Cām-ı hammām gibi serkeş olup da be-hevā
2. Dil tecelli ki Yezdandır eyle şāfi
Rūhı mir'at ider sırr-ı hafı ahfā

R.1.

Kezālik

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün [Fa'lün])

1. Raqıq ol ki peşimānı çekme tel kırma
Qıvām bulmalıdır zevq-ı şöbet-i helvā
2. Bozar geçince ehibbā miyānesin acı söz
Müdāhin olma şeker-veş şafā-yı bāl ahlā

[12a]

Şāmlı Rāgıb Pāşā merhūmıñ maḥdūmı olup müddet-i medīden berü Medīne-i münevvere nevvereha'llahü te'ālā ilā yevmi'l-kıyāmede mücāvır bulunan 'ulemā ve şulehā-yı kirāmdan emīn pek Efendi Sultān Maḥmūd Ḥān-ı Şānı merhūmıñ zemānında hücre-i se'ādetiñ ta'mirinde teberrüken ahz ve bu def'a niyāz-ı 'āciziye mebnı taraf-ı 'ācizāneme ihdā eylediği ḥāk-i pāk-i feyz-nākiñ zıkr olunan tekyeye vaz' olundığına dāir kıt'a

K.205.

(Fâ'ilâtün [Fe'ilâtün] Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün [Fa'lün])

1. Hücre'-i fahr-ı rusül aqdem olurken ta'mir
Qabr-i pür-nürü görünmiş olup iç kubbe küşad

2. Hâk-i pākīdir o qabr-i şerif-ārānıñ bu
Bir emin zāt olup ihdā ile oldum dil-şad

[12b]

3. Haremīniñ oluyor birbirine tafzili
İhtilāf üzre olur qavl-i efāzıl irād

4. Her yire Ka'be'ye 'arşa dağı tafdil oldı
Müttefaq cümlece ol qabr-i meḥāsin-ābād

5. Cism-i pākīde anıñ hâk-i şeref nâkden
Halk olunmuş nice mümkün ola vaşfin ta'dād

6. Mebde-i 'ālem olan ravḥına ten ḥulle olup
Oldı bu sündüs ü istebrak-ı hâkden icād²⁶⁰

7. Nevmi çeşminde idi qalbi hemişe bī-dār
Ḥ'āb-gāhı dağı ol mevzi' pür-feyż ü reşād

8. Ma'nevī yine hayat üzre odır ḥ'āb-gehi
Cism-i pür-nürü ider ḥaşre dek anı is'ād

9. Bi't-teḥiyyāt ziyāret ola bunda o eşer
İde züvvār-ı Kemāli dağı raḥmet ile yād

[15b]

²⁶⁰ "يَلْبَسُونَ مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ" Duhan sûresi 53. âyette sündüs ve istebrak kelimeleri bir arada yer almaktadır. Ayrıca bkz. İnsan 76/21.

K.206.

Ḳıṭ‘a-i ‘ācizī

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1. Rūḥa rūḥānī gerekdir cisme cismānī ‘ilāc
Taḥtın üstinde şıķılur zevķ arar rūḥ-ı mülük
2. Ḥastanıñ beytin ‘imāret kendüye olmaz devā
Rūḥ şıḥḥat bulmağa lāzım gelür itmek sülük

R.2.

Kezālik

(Mefâ‘ilün Fe‘il âtün Mefâ‘il ün Fe‘ilün)

1. Üzümde olmalı neş’e üzüm şuyı viremez
Dil içre tırmalı lezzet dimāğ ü dīl bilemez
2. Derün gülmese gülşende gözümden ne olur
Göze sirişk irecek bāde gözesi söylemez

K.207.

Kezālik

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün [Fa‘lün])

1. Tevekkül olmasa taķdīr olur mı hīç tağyīr
Ḥırāş-ı cān virir itdigiñ telāş hemān
2. Tevekkeli derece rāḥatı bulur herkes
Keder çeker ne ķadar anda var ise noķşān

[16a]

K. 208.

Kezālik

(Fâ‘ilâtün [Fe‘ilâtün] Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün [Fa‘lün])

1. Sūzen-i cāha uyup kimseyi dōğme söğme
Etegiñ öper iken soñra yaķa paça tıtar

2. Pişin ölçüp nice kör işi boyına eñine
Yeñilen nefse nedāmet ile göğsün yırtar
3. Tayanup arkasına ceybini taldırsa kişi
Çoğa varmaz ne kumaş oldığı meydāne çıkar²⁶¹

[16b]

K.209.

Kezālik

1. Devr-i şer'-ile 'ömr güzeşte ammā
Sa'y ü iqdām tārīkatle ticāret-i a'lā
2. Meblağ-ı ma'rifeti bulsa idüp nefse cihād
İğtinām olsa haqīkatde 'aliyyü'l-a'lā
3. Gitmesün bād-ı hevāya nefes almağ virmek
Zararı yevm-i hisāb içre görünür zīrā

[17a]

K.210.

Kezālik

1. Hāzret-i Haqq'a 'ibādetde riyā şatmış olan
Kazanursa dahı eyler 'azab-ı Haqq'la ziyān
2. Bize hıdmet iden ücret dilese āhardan
Tārıluruz aña bizler iken 'āciz insān
3. Kapu yoldaşca i'āne dinür ammā şirayet
Bildirüp Haqq ider anıñ yedi ile ihsān

²⁶¹ İşe yaramaz, kötü bir kişi olduğu ortaya çıkar anlamına gelen ifade, *ne kumaş olduğunu biliriz* şeklinde Eyüboğlu'nun eserinde atasözü olarak yer alırken, benzer manaya gelen *ne çiçektir biliriz, ne mal olduğunu biliriz*, şeklindeki farklı varyantları Aksoy ve Tanyeri'nin eserlerinde deyim olarak zikredilmiştir. Eyüboğlu, *Atasözleri ve Deyimler*, c. I, s. 187; Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler*, C. II, s. 821; Tanyeri, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler* s. 197.

R.3.

Kezālik

1. Fāiz-i ‘ömr güzeşte olur ‘ilm ü a‘māl
Bālīg-i meblağ āmāl idemez mülk ile māl
2. Gitse de māl yine anı kazanmağ mümkün
Giçen evkāt gelemes hayra virüp ribhini āl

[17b]

K.211.

Kezālik

(Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün)

1. Teşebbüs olsa da esbāba dil Mevlā’ya rabt olsun
Vücūd bulmaz gönül esbāba rabt olsa olur berbād
2. Mücerredir bu ehl-i hikmetiñ indinde kim böyle
Olur her beldede emrāz eṭıbbāsı kadar mezdād

[18a]

K.212.

İş bu muşhaf-ı şerifleriñ maḥfazalarına yazılan kıt‘a-i ‘ācizī

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘il âtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

1. Genc iken mevlidi Amaşra’da Dügümlü Baba
Yazdı bu muşhafı da itdi görenler ibnā
2. Haṭtı oldığını bildirdi kerāmetleri de
Var Kemāl-nāmesi genclikde yine genc-i ‘alā

İş-bu in‘ām-ı şerifiñ maḥfazasına ikinci mışra‘ bu vechle yazılmışdır

İş-bu in‘āmı yazup itdi görenler ibnā

[20a]

F.3.

(Mefâ‘lün Mefâ‘lün Mefâ‘lün Mefâ‘lün)

Surûr ü hüzn-i şavtı âyet-i tebşîr ü inzârı

Olur ma‘lûm okuyup vech-i şer‘î üzre pek ra‘nâ

[25b]

K.213.

Kezâlik târîh

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘il âtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

1. Mübtedâ vü merci‘ ihbâr-ı zamîr ‘ilm-i Hudâ
Müstetir nokta’-i târîh-i Kemâl haqq-ı ‘âlem²⁶²
2. (İrci‘î) da‘vetine râziyye vü merziyye
Ekmel-i nefis-ile tesbîhe Dügümlü Baba²⁶³

**Ûâlâ’n-nebiyyü şalla’llâhü te‘âlâ ‘aleyhi ve ‘alâ âlihi ve sellem
(Evliyâü’llâhü lâ yemûtüne ve lâkin yenkîlü min dârin ilâ dâr)²⁶⁴**

K.214.

1. Evliyâ ölmeyerek göçmededir evden eve
Yazdı tefsîr-i kebîr işte hadîş şanma ki fevt
2. Söyledim ben de bu târîh-i güher bendi Kemâl
Fâniden naql-i cenân itdi Dügümlü dime şavt²⁶⁵

²⁶² Mısranın vezni bozuk.

²⁶³ Sene 1283.

²⁶⁴ Hz. Peygamber sallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: “Allah dostları ölmez ancak bir evden başka bir eve göç ederler.” Bu rivayete hadis eserlerinde tesadüf edemedik. Ancak mutasavvıf ve mütefessir olan Hüsameddîn Ali b. Abdullah el-Bitlisi’nin (v. 909/1504) eserinde ölümün bir son olmadığı ifade edilirken ed-Duhan sûresi 56. âyetin peşi sıra zikredilmiş, muhakkik de söz konusu rivayetin herhangi bir dayanağı ve kaynağını bulamadığını dipnotta ifade etmiştir. Bkz. el-Bitlisi, **Kenzü’l-hafa fi makamati’s-sufi “Kitabü’n-nusus”**, thk. Asım İbrahim el-Keyyali el-Hüseyn eş-Şazeli ed-Derkavi, Beyrut: Kitab-Naşirun, 2013, s. 85.

²⁶⁵ Sene 1283.

Kezâlik târîh

K.215.

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

1. Kirâmen kâtibîn levh ü qalemle yazdı hep hayrı
Güher-âsâ Kemâl-i târîhi hüsni hatm ile memhür
2. Dügümlü Hâk liķası hıķķa-i riħlet ider açık
Midâd-ı ‘aşķına ‘ömrin Dügümlü eyledi maħşür²⁶⁶

[26a]

Kezâlik târîh

K.216.²⁶⁷

1. Hâķķ’a vü Hâķ’da vü Hâķ ile seyr itmek
Ola târîh gibi temâm ibdâ
2. Sâbiķün muķarrebuna Kemâl²⁶⁸
Sîre bâb-ı medfen-i Dügümlü Baba²⁶⁹

Kezâlik

K.217.

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘il âtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

1. Sâde târiħe Kemâl nesl ü tarîkatleri de
Çâr erkân-ı zihî beyt-i mu‘azzam-âsâ
2. Nesl-i Fârûķda [] tarîķçedir Üveysî vü Sa‘dî²⁷⁰
Göçdi seydâydı bu Muştafâ Dügümlü Baba²⁷¹

²⁶⁶ Sene 1283.

²⁶⁷ Kasidenin vezni bozuk.

²⁶⁸ *Sâbikûn*: İyilik ve erdemde öne geçenler, *muķarrebûn*: Allah’a yakın olanlar. Bkz. el-Mutaffifin sûresi 21. ve 27. âyetler ile Vâkıa sûresi 10. ve 11. âyetler.

²⁶⁹ Sene 1283.

²⁷⁰ +vü: M2.

²⁷¹ Sene 1283.

Kezâlik târîh

K.218.

(Fâ‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün [Fa‘lün])

1. Dürr-i târîhi câzib oldı Kemâl
Baħr-ı evşâf-ı pâkine talarak
2. Şebnem verd vird-i Dügümlü Baba²⁷²
Oldı meczüb mihr-i ħurb-i Ĥaħ²⁷³

Kezâlik târîh

K.219.

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

1. Tām-ı târîh-i Kemâl sine gerüp
Yaħañı ħollarıñı virme ele
2. ‘Aşħ-ı Ĥaħ iligi düğümlü idüp
Vâşıl oldı aña rabt-ı dil ile²⁷⁴

[26b]

K.220.

Kezâlik târîh

1. Vaşf ü târîh-i ‘Arafât ü Cum‘a
Ĥacc-ı ekberle Kemâl tâm şafâ
2. Ka‘be-i maħ‘ad-i şıdħa gitdi
Ĥacı ‘uħbâca da Dügümlü Baba²⁷⁵

F.4.

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)

(Dügümlü oldı nişin-i behişt)²⁷⁶ tām târîh
Kemâl küşâde olur rabt-ı dil idince aña²⁷⁷

²⁷² Mısra vezne uymuyor.

²⁷³ Sene 1283.

²⁷⁴ Sene 1283.

²⁷⁵ Sene 1283.

²⁷⁶ Sene 1283.

F.5.

Kezâlik târih

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Nâme'-i târihe Kemâl zarf-ı tām

Ḥâtıme'-i meslek Dügümlü Baba²⁷⁸

K.221.

Kezâlik târih

1. Nokta-i eşki döker göz dâire
Zâviye-i dil yaz Kemâl-i târih aña
2. Kuṭb ü gavṣ-i ferd-i devrân olarak
Merkez-ârâ oldı Dügümlü Baba²⁷⁹

Este'izü bi'llâh e-lâ inne evliyâe'llâhi lâ ḥavfun 'aleyhim ve-lâ hüm yahzenün²⁸⁰

K. 222.

(Fâ'il âtün [Fe'il âtün] Fe'il âtün Fe'ilâtün Fe'il ün [Fa'lün])

1. Tām-ı târih-i vefâtı olarak bu âyet
Olur anıñla kemâl-i mevlide istikṣâ
2. Hem 'aded lafz (e lâ inne)²⁸¹ ile 'ömri (cemîl)²⁸²
Bi-kemâl ma'nevi tenbîh ile te'kîd-ârâ

[27a]

K.223.

Kezâlik

²⁷⁷ Sene 1283. Bu beyitten itibaren Yûnus 62. âyete kadar olan beyitlerin tamamı d.52'de de geçmektedir. Tekrarına lüzum görülmediğinden aşağıda ayrılarına yer verilmemiştir.

²⁷⁸ Sene 1283.

²⁷⁹ Sene 1283.

²⁸⁰ Sene 1283. "Bilesiniz ki Allah dostlarına korku yoktur, onlar üzüntü de çekmeyecekler." Yûnus 10/62.

²⁸¹ 83.

²⁸² 83.

(Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün)

1. Bu târîh oldı sâde nâm u vaşf-ı şânına fihrist
Kemâl bulsun kitâb mağ‘ad-i şıdkı bakup aña
2. Bu kabr-i pür-kemâl-i kuṭb ü gavş-i ferd-i mihr-efzâ
Dügümlü Hacı Hâfız Ğâzi Seyyid Muştafa Baba²⁸³

K.224.

Kezâlik

1. Kâtil ḥubb-ı Hâkḳ’a diyet el-ḥaḳ ru’yet-i ḥaḳdır
Buyurmuş Bâyezîd itdim kemâl hem de ḥadîş inşâ
2. Ğazâ nefis ü hevâya efzâl gazve bu tām-ı târîh
Bi-ḥâl ‘aşḳ-ı şehîd-i Hâḳ Dügümlü Muştafa Baba²⁸⁴

M.2.

Kezâlik târîh

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Maḥfil-i dilde kemâl-i tām-ı târîh rüşenâ
Hâfızan câmi‘-i ḥacı göçdi Dügümlü Baba²⁸⁵

M.3.

Kezâlik târîh

Söyledi târîh kemal-i tām olan ordu gibi
Göçdi Dügümlü Baba Seyyid [ü] Ğâzi idi²⁸⁶

[27b]

K.225.

Kezâlik târîh

²⁸³ Sene 1283.

²⁸⁴ Sene 1283.

²⁸⁵ Sene 1283.

²⁸⁶ Sene 1283.

(Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün/Fa'lün)

1. Vaşf-ı târîh-i 'irfân vü cem'e
Hacc-ı ekber kemâl-i tām şafâ²⁸⁷
2. Ka'be-i maq'ad-i şıdka gitdi
Hâcî 'uqbâca da Dügümlî Baba²⁸⁸

[28a]

K.226.

Târîh

(Fâ'il âtün [Fe'il âtün] Fe'il âtün Fe'ilâtün Fe'il ün [Fa'lün])

1. Evvel ü âhir da'vâ-yı Kemâl hem târîh
Cevherin hâtîm engüşt-i şehâdet Hâkka
2. Besmele hamdele bâ-şalvele çün 'ömrini hep
Kıldı hatm-i 'âid aşl oldı Dügümlî Baba²⁸⁹

K.227.

Kezâlik târîh

1. Dürr-i târîhin bulup baħr-ı kemâlâtında
Beyt-i qalbini kemâl ile işâl ide Hüdâ²⁹⁰
2. Dil-i şarf-ı şevb Dügümlî Baba vuşlatca güher
Sırrahû kıddese Rabbî vü bihî nefekâtâ²⁹¹

Kezâlik târîh

Sır fahr üzre kemâl oldı

[37a]

K.228.

Kıt'a-i 'âcizî

²⁸⁷ Ekber kemâl: ekberle kemâl: M1, M2.

²⁸⁸ Sene 1283.

²⁸⁹ Sene 1283.

²⁹⁰ -ide: M1, M2.

²⁹¹ Sene 1283.

(Fâ'il âtün [Fe'il âtün] Fe'il âtün Fe'ilâtün Fe'il ün [Fa'lün])

1. Kıyım pek az ise de hâırayı hâırıña
Bir kıgılcım ile peydâ olur ihırâk-ı kebır
2. Bir avuç hınıta numüne oluyor anbâra
Kılbini gözle şağâyır diyü itme taşğır

K.229.

Kezâlık

1. Felek ecsâma dümen kılbı olup insânıñ
Bir küçük 'uzuv ise de tâbı'dır cümle vücüd
2. İrdırır sâhil-i maşşuda Hıdâ hış tıta gör
Nefsı geç tıtsa baıup baır-i gam eyler nâ-büd

K.230.

Kezâlık

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

1. Ten içre gülşen-i dil 'ibret-i dünyâda bakılsun
Vatan hubbı nesım ü şems ü bârân-ı füyüz-efzâ
2. Lisânıñla dehânıñ kâsesinde zıkri güldeste
İdüp dâim Hıdâ'ya tâze tâze olmalı isrâ

[37b]

R.4.

Kezâlık rubâ'ı

(Fâ'il âtün [Fe'il âtün] Fe'il âtün Fe'ilâtün Fe'il ün [Fa'lün])

1. Semm kıor emrâza göre ba'z devâ içre fıabıb
Daıı ü ta'rızi de taıııdi daıı mühlık olup
Arayıp bulmalı kâmil ü mükemmel mürşid
Cân ü imânına nâdân baıan hâlık olur

2. Hımye vü tenkıye-i hubb-i cihān itmelidir
Nabız albini o kim keşf ide dil sālİK olur
Bulmıyan hāzı-i mürřid ura bā-ıbb-i ‘acūz
Kāmil imān ‘acāız ile de mālİK olur

K.231.

Kezālık

(Fā‘il ātūn [Fe‘il ātūn] Fe‘il ātūn Fe‘ilātūn Fe‘il ūn [Fa‘lūn])

1. Bir teligraf ki gōñŭl rābıası ber-āsā
Devr ider ālemi bir anda da olsa āzim²⁹²
2. LİK tel kırmamalı řā‘ıa celb itmemeli
Gōz aşı hıfz olunup hŭsn-i idāre lāzım
3. Bİ-vŭkŭf alma teligraf diregi-veş yolda
Mevrid ū merci‘a hıdmet iderek ol cāzim
4. evirir devr ū arīb olye ider nař-ı fŭyŭz
Evliyāya denilŭp rābıa ile rāzım

[38a]

K.232.

ı‘a-i ‘ācizī

1. Mum gibi mubili parla gōren iş gōrmek iŭn
Hep arafdārı olur elde utar ba-rıf‘at
2. Mŭstaım olsa da avrulsa da ya-ile hemān
Bitse şevi/şavı ayak altında alur pŭr-zillet
3. Sōndŭrŭr alsa fitil reşk ile mirāř-ı ‘adŭv²⁹³
Tiz biter itmese nāmŭsını fānŭs elbet

²⁹² - da: M1, M2.

²⁹³ Mirāz: mirāř M2.

Kezâlik

K.233.

1. Kat kat dâire devr itse beraber olarak
Merkezi dūr olan çok yorılır devri uzar
2. Mürşide qarîbi kadar yesri bulur seyr-i sülûk
Kâlar açıqda o kim rābıta-i qalbi bozar

[38b]

R.5.

Kezâlik

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Cihân zıll gibi zevki hayâl içinde hayâl
Beqâ-yı şûret ü şem'i maḥâl içinde maḥâl
Verâ-yı perdede çalma çağırma parşa için
Uyup da herkese itme maḥâl içinde maḥâl

K.234.

Kezâlik

(Fâ'il âtün [Fe'il âtün] Fe'il âtün Fe'ilâtün Fe'il ün [Fa'lün])

1. Çıkma halkıñ başına serd-şakîl olma şakın
Olma mehtâba fitil-i fiten itme ilkâ
2. Şoñra tûp gibi atarlar şavururlar tûmânıñ
Nerm iken kızsâ alup âteşi bārut-āsâ
3. Qalbi tazıyîk olanıñ âhı ider çok te'sîr
Eyliyor tîr ü tüfenk ile tabanca imâ
4. Saḥn-ı muẓtaribe saçma şapan dime şakın²⁹⁴
Taş atar gülle vü kurşun gibi eyler ifnâ

²⁹⁴ Mısra vezne uymuyor.

[39a]

G.1.

Ġazel-i ‘ācizī

(Mef‘ūlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün)

1. Bir ‘ācizim ki ‘acizimi bilmekte ‘ācizim
Bir t̄alibim ki maṭlaba nefis oldu ḥācizim
2. ‘Ömr-i güzeṣte cehl ile sermāyeden zarar
Bā-devr-i şer‘ī kār ile ancak ki fāizim
3. Hū mübtedāsınıñ ḥaberi yine hū olup
Rāci‘-i zamīr-i müstetirim ḥāl-i bārizim
4. ‘Uḡbāca irmeli derecāt-ı ‘ālilere
Dünyāca dir oyunda çocuk cāhı ḥāizim
5. Şāhenşeh olsa nefesine maḡlūb esīrdir
Azāde ḳavl-i Kemāl o ki dir evliyā bizim

[39b]

K.235.

Kezālik kıṭ‘a

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘ilâtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

1. Kimi giderken içinde kibr ü ḳoşmak gibidir
Mevte gitmekde iken ḥırş-ı ḥayāt-i dünyā
2. Ḳalan a‘māl gider ‘ömri ṭurur zann itmek
Baḥrde berrî yürir görmege beñzer ki ḥatā

K.236.

Kezālik

1. Ḳıl kadar ḥaddiñi giçme diyerek zahrım var
Nāḥun ḳadar uzadup olma şaḳın cān-ḥırāş

2. Tırnağı kılları haddin giçicek insānīñ
Eyliyor kendü vücūdından iken kaç' ü terāş

[40a]

K.237.

Qıṭ'a-i 'ācizī

1. Serd olup tiz köpürür ise de mişl-i şābun
Eşdikā āb-ı himemle vesahı maḥv eyler
2. Ref' ü ketm itse de nerm olsa da nā-merd aḥbāb
Sünger-āsā döker ortaya şıķılsa söyler

K.238.

Kezālik

1. Parlar elmās gibi taḳlīd ile şırça liken
Qullanıldıķça foyası pürüzü soñra çıkar
2. Tecrübe çarḥı ile añlayup aldanmamalı
Elde başda taşdır ehl-i ḥiyel aķça kıpar

[40b]

M.4.

Li-seyyidinā Ebī Bekr raḍıyallāhü te'ālā 'anhü

El-'aczü 'an dereki'l-idrāki idrākün
Ve'l-baḥşü 'an sırrı zātī'llāhi işrākün

Terceme-i 'ācizī

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'Āciz olmaķ rütbe-i idrākden idrākdir
Sırr-ı zātü'llāhdan baḥş eylemek işrākdir

[41a]

M.5.

Li-seyyidinā Ebī Bekr raḍiyallāhü te‘ālā ‘anhü

El-ḳabru bābün ve küllü’n-nāsi dāḥilühü
[Fe-leytü] ū‘rī ba‘de’l-bābi me’d-dāru

Terceme-i ‘ācizī

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘ilâtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

Ḳabr olup bāb aña dāḥil olıyor cümle nās
N’ola bilsem ḳapudan ūñra bulunur nice dār

M.6.

Li-seyyidinā ‘Ömer raḍiyallāhü te‘ālā ‘anhü

Ed-dāru dāru na‘īmün in ‘amilte bimā
Yerzā’llāhü ve in ḥālefte fe’n-nār

Kezālik tercemesi

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘ilâtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

Ḥaḳ rızāsı ise a‘māliñ odır dār-ı na‘īm
Olur ammā ki aña ‘aks ü muḥālif ise nār

F.6.

Li-seyyidinā ‘Osmān raḍiyallāhü te‘ālā ‘anhü

Hümā muḥallāni mā li’n-nāsi ḡayru hümā
Fe’ḥter li-nefsike eyye’d-dāri taḥtāru

[41b]

Kezālik tercemesi

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘ilâtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

Nās için bunlar olup iki maḥal ḡayrısı yoḳ
İntihāb ile saña ḳaḡsı ise muḥtār

M.7.

Li-seyyidinā ‘Alī raḍiyallāhü te‘ālā ‘anhü

Mā li’l-‘ibād sivā’l-firdevsi menziletün
Fe in hefvā hefveten fe’r-Rabbü Ğaffārün

Kezālik tercemesi

(Fâ’il âtün [Fe’il âtün] Fe’il âtün Fe’ilâtün Fe’il ün [Fa’lün])

1. Cennetiñ ğayrı degil menzile mü’minler içün
Yañılup sürçer ise Hâzret-i Hâkır Ğaffār
2. Harf-i ta’rîf ile ma’nāsı ‘ibâdiñ mü’mîn
Hâş ‘ibād oldıgını dağı o eyler iş‘âr
3. Yâ olur menzileniñ cāy-i hulūd ma’nāsı
Müşrikiñ ğayrıya hep hul-f-i va‘id olsa ne var
4. Raḥm olup hul-f-i va‘id kızb olabilmez hâşā
Cāiz oldıgın efāzıl dağı şerḥ ile yazar

[42a]

Este‘izü bi’llāhi (inna’llāhe lâ yağfiru en yüşrake bihi ve yağfiru mā düne zālik limen yeşā’)²⁹⁵

Ve este‘izü bi’llāhi (Kul yâ ‘ibâdiye’llezine esrafü ‘alā enfüsihim lâ taḳneṭü min raḥmeti’llāhi inne’llāhe yağfiru’z-zünübe cemī’an innehü hüve’l-Ğafüru’r-Raḥîm)²⁹⁶

K. 239.

Ḳıṭ‘a kezālik

1. Seng-i dil terbiyet-i aḥsen olup bula cilā
Pervezi varsa silüp şāf ide ṭab‘ı her bār

²⁹⁵ “Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah)ları ise dilediği kimseler için bağışlar. Allah’a şirk koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur.” Nisa 4/48.

²⁹⁶ De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” Zümer 39/53.

2. Dest-gāhdır bu cihān albi Çıkar mengenedir
Rab ü yābis am ü Őādisi hemişe devvār

[42b]

3. Egrilen dil varaı aralanup pārelenüp
ođruluk cümle Őahāyifdeki hūsn-i āŐār
4. Bozmayup Őīve-i ha-ı alem-i irŐadı
Olmalı rābıada cild-i kitāb-ı ezkār

R.6.

Rubā'ı kezālik

(Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün)

1. Düşünme (naħnü asemnā) da var (me'ıŐetehüm)
Cemī'-i halka ('ala'llāhi rizuhā) daı var²⁹⁷
2. Bu ins ü cin degil (illā li-ya'budün) malūk
Bilüp de remzi ulluk itmeli her bār
3. Faa dü-'ālem anıdır 'iyāl-i me'āŐı için
elāl kesbi 'ibādetden oldu 'add ü Őümār
4. Tevekkül itmeli 'irfān-ı ma'nevīsı adar
DöŐer mināreye yapsa 'alem yei buār

[43a]

K. 240.

ı'a kezālik

(Fā'il ātün [Fe'il ātün] Fe'il ātün Fe'ilātün Fe'il ün [Fa'lün])

1. ālī'ı 'aksine devr itse Çıkar albini lık
ar-ı ibāle odur bā'ıŐ-i hūsn-i devrān

²⁹⁷ أَهْمُ يَفْسُمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سَخِرِيًّا " " وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ " "Rabbinin rahmetini paylaŐtırmak onlara mı düşmüş? Dünya hayatında olanların geimliklerini biz paylaŐtırdık. Bir kısmını diğerini istihdam etsin diye kimini kiminden üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır." Zuhuf 43/32.

2. Sā'atîñ zenbelegidir kırar iken böyle
Vaqt-i tazıyîki pek az işler anıñla her ān
3. Ki düşüp kâh ayak altında kıalup da kıırılır
Farıt-ı ülfetle kıoyun sâ'ati tavrında olan
4. İnħirāf itme kıabül kefçe-i kıadriñ gözedüp
Mürtefi' köşe-i erkānda ola tıoğrı mekān

K. 242.

Kezālik

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

1. Ğudā'da buđl olamaz hep kıuşūr dilde kıuşūr
Ziyā girer oıtaya nice ise penceresi
2. Velī ni'mete nānkörlük itmesi çığlık
Pişiremez taşırır almayınca tenceresi

[43b]

K. 243

Kııt'a-i 'ācizi

(Fâ'il âtün [Fe'il âtün] Fe'il âtün Fe'ilâtün Fe'il ün [Fa'lün])

1. Bād-i 'ilm ağdem esüp zāhir ü bātın kāfi
Şoñra fülk-i dilde olmışdı lüzüm-ı iđdār
2. Makine kıondı aña kim tırukı-ı 'āliyeden
Nār-ı 'aşkı ide emel sāhiline tız tesyār
3. Yol olur çarđ-ı yedine giçen āmāli aıan
Bağr-ı nefsiñ yüz-ide içi dağı tehlike-dār
4. Cehl ile ħavşala kıađzānı şakıñ bağlımasun
Fikri islīm iderek olmalı zıkrı zevāl

[44a]

KAS. 6.

Şimendifere dâir mezâmin ile kaşide-i ‘âcizî

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)

1. Selefde eşheb-i sa‘yiñ kazandığı evfâ
Ki ‘âciziz ol eķālimi gezmede hayfâ
2. Cenâh-ı sa‘yi ide ma‘nevî dağı böyle
Piyâde qalmışız anlar Burâķ u tayr-âsâ
3. Açıldı ‘acze göre cism ü rûh içinde tıruķ
Sühûlet ile murâda irişdirir Mevlâ
4. Demir yolları bâdi-i yesr-i cismâni
Mürâci‘i yine eski memâlik ü enhâ
5. Sülûk-i rûhı ider bâñinen tıruķ teshîl
Mürâci‘i yine aĥkâm-ı şer‘-i Ĥaķķ ibdâ

[44b]

6. Sühûlet ile me‘an göç ki sür‘at ile giden
İlişe ĥârice itlâf olur ser ü yed ü pâ
7. Göñül zevâhir ‘ulûm-ile râst ü muĥkem ola
Çürükse ‘ilm-i taşavvuf ağır gelür zirâ
8. Şimendiferde gerek arzı tesviye aķdem
Ĥavî esâs üzerine tıriķ olur inşâ
9. İniş ü yoķuş gibi kibr ü tezellül olmamalı
Degilse ķâbil-i işlâĥ uğramaz yol aña²⁹⁸

²⁹⁸ Beyit vezne uymuyor.

10. Cibāl-i kibri delüp kesr idüp de geçmeli dil
Şümū'-ı şabr iderek anda zulmeti imhā

[45a]

11. Şırātı hādeķ süfliyetiñ kanā'atidir
'Ulüvv-i himmet ile yāhud itmeli imlā
12. Telāş-ı faķr uçurum gibi ķorkıdup düşürür
İder Hūdā'ya tevessül kanā'ati aķvā
13. Olur tevābi'a da pīştere ne olsa hemān
Çıķarsa hātt-ı hudūdın olur heybesi hebā
14. Sülūk ehli tıyar cirm-i cürm-i şağırde
Bulunsa yolda küçük taş dağı lerze ķazā
15. Tarīķa dūr u ba'id i'tirāz iden nā-dān
Helāk olur ezilür seyri tiz olup aķvā

16. Mecāz kömür gibi nār islīm ola
Ki sür'at üzre olur vaşl-i maķşad-ı aķşā

[45b]

17. İşi duman ķori ķāzğān hāvşala pağlar
Gönül tekerlek ol islīmle eşķ anda ķuvā
18. Yol üzre mevķif-ı ra'nāları görüp ķalma
Kemāl-i merkeze var giçmesün seni rüfeķā

KAS. 7.

Elbiselere müte'allik mezāmın ile ķaşide-i 'ācizi

(Fâ'il âtün [Fe'il âtün] Fe'il âtün Fe'ilâtün Fe'il ün [Fa'lün])

1. Hārice çıkma tolaşma çile'-i 'aşķ ile töl
Çıķrıķ-āsā bu cihān 'ömr ide dūr-ı maķbül

2. Tiz-gāhe daḥı beñzer ki bu dünyā dāim
Ne kumaşlar çıkarır aldanup olma medḥül
- [50a]
3. Söz ayağa düşecek başa çıkılmaz ele al
Şoñra çorap sökigi gibi tağıt ip ucı bul
4. Mey iḳbāl olursa kırılıp yan çizme
Mest iken setrine bak olma düşüp de maḥzül
5. Etegiñi öperek ceybine rüşvet qorlar
Yaḳañı yırtıp olur şoñra olunca ma‘zül
6. Taḳye ḳapdırma ḳavuk şallayana aldanma
Başa püsküllü belādır nefesi degmez pul²⁹⁹
7. İkrāmı iş put olarak şoñra putın düzülmeli
Töhmeti ḳondıracaḳ nesnelere olmiya yol
8. Olsa ayak paḥırdısı buraḳma pā-būs
Olma tedbirde çarıḳ çıḳmıyacaḳ rütbe ‘acül
- [46b]
9. El-divān ḥursa boyun baḳlasa da şıḳma dilin
Şıḳar elbet seni aşḳıyla sıḳılsa pañḥul
10. Kemer-i seyfe de bel baḳlama kibr eyleyerek
Nim-ten itme ḳıyām ḥürmeti ikmālde ol
11. Müşrikiñ bitleri şāb şāb ḳafasına urulup
Sevb-i zü’n-nār olup eyler tenine nār-şümül

²⁹⁹ “Takke kapmak”: hile ile mal/menfaat elde etme, kandırma anlamında deyim. Eyüboḳlu, **Atasözleri ve Deyimler**, c. II, s. 388; “kavuk sallamak”: birine yaranmak için onun her söz ya da davranışını onaylamak, dalkavukluk, Eyüboḳlu, **Atasözleri ve Deyimler**, c. II, s. 297.

12. at at nr-ı cihndan olur ebter bu Şey
Kend bedterligidir itdiren ol nre dhl
13. Dzah ire denilp al baar ol ayret ile
ulle-i ehl-i cinn reŐki ider hem de mell
14. Sate sikke ile alka klh eyleyenin
Őarılıp boynına destr olurlar medhl
- [47a]
15. ıra'-i dil ola tennre-i 'aŐ-ı a'dan
Sde ıra ile tc-ı Őerf olmaz mevŐl
16. Dr bniŐle gerek cbbe v cevŐen erde
tme ferce ile far ki nisvn aml
17. oa varmaz umŐı bell olur bezmin ile
Ba'z Őf olamazlar ile-i zhde aml
18. rgi Őalam bil naŐına dlbend olma
Szen-i diat ile line ser-riŐteyi bul
19. Kh olur eski paavrada dgml gevher
ıymetin bilmeli nef'n ola feva'l-me'ml
20. Ekl in Őeklini tebdl idene aldanma
ufye me'mr gibidir ola diat mebzl
21. Szi giderse uŐatsa da riy Őatmaq in
MŐteri olma ki ciz mi Őir-yi mechl
- [47b]
22. Forma-i avrin ola rtbe-i adrie gre
Ki afif yhd aır olması eyler medhl

23. Tab‘-ı bārid ile ʔon olmaya pirāhen-i dil
Kürk-i a‘da dehen/dühn-i kibre iderler maḥmūl
24. Tilki ʔabʔaçlık idüp kürkçi dükkānına gelür
ʔafası ʔaʔ‘ olunur boğazı olmaḥla ekül
25. Pür-ʔama‘ nāfesi eyler yaʔasın aḥz-ı vaşak
Olur el malını kim alur ise mūr-ı ḥazūl
26. Yamalı giymeli borciñ açiḥ olmaḥlığı ‘ayb
Yırtmasun üstiñi dāyin ʔutaraḥ şāḡ u şol
27. Giymeli nefse aḡırsa da ‘abā-yı taḥvā
Rüz-ı maḥşerde Kemāl anı ḥarīr elbise bul

[48a]

K. 244.

ʔıʔ‘a kezālik

1. ʔalısup ʔabalamaḥ eylese rızḥı tekşir
Renberler ile ḥammāllar olur pek zengīn
2. İtmeli (naḥnu ʔasemnā)³⁰⁰ yı bilüp kesb-i ḥelāl
Ne ʔıḥar tarlayı zahrında ʔaşır sende pişen

K. 245.

ʔıʔ‘a kezālik

1. Būriyāyı geḥe ḥālı ola ki līmelenür
Seng-dil ise müşemma‘ gibi taḥte‘l-aḥdām³⁰¹
2. Nerm olup penye-i dil aḥmalı ḡıll ü ḡışı kim
Maḥ‘adı şıdḥı ide ‘ind-i ilāḥide maḥām

³⁰⁰ Zuhuf 43/32.

³⁰¹ Seng-dil: Taş yürekli; hiç acıması olmayan kimse anlamında deyim. M. Ali Tanyeri, **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ankara: 1999, Akçağ yay., s. 230.

[48b]

R. 7.

Rubā‘i kezālik

1. Naq̄şe dülbend olarak germe gögüs kârgefe
Başdır ihlâş ile her çevreyi kim şâbit ola
2. Sūzen-i ‘ömre giçen rişte’-i evkâtuñı şay
Güzel işlenmez ise dönmez o hiç soñra pula
3. Havli-i ‘iffeti tüt çözme harāma uçkur
Sīne-i kadriñi peşkir-i teħaffuzla tola
4. Sofra altında etiñ yağlıgına hirre baçar
Yār o kim hasta olan yaşdıgı başında bula

[49a]

K. 246.

Ḳıṭ‘a kezālik

1. Yel degirmānı gibi devr ider enfās ile dil
Gıtmesün bād-ı hevā işlemeli zıkr-i daḳıḳ
2. Ḥayr-zād oldıgını Ḥaḳ buyurır taḳvāniñ
Her dem ol kār ola Allāhü veliyü’t-tevfıḳ

K. 247.

Ḳıṭ‘a kezālik

1. Ehl-i zāhir tarılup itse kürek ğam çekme
Ḳalma yoldan tutaraḳ ḳalbi geñiş deryā-veş
2. Şüretā girü gider kendü kürek çekdikçe
Cāy-i maḳşūda varır ilerüler zevraḳ-keş

[49b]

R. 8.

Rubā‘i kezālik

1. Būstān-ı devletiñ dolab-kārı devri der
Gāh cāh-ı i‘tilā vü gāh çāh-ı ibtilā
2. Hüsni içre ide āb-ı ‘ibret alup delv-i dil
Sebzevāt-ı hayr-i dünyā bulmalı neşv ü nemā
3. Kendü cevfin māl ile toldırmaq içün tolanan
Ser-nigün olup yine inler döner qalmaz aña
4. Bār-gir-i nefse gāflet bend-i dide olmasa
Rāh-ı kām aşla yol olur tolaşmazdı buña

[50a]

K. 248.

Qıṭ‘a kezālik

1. Çekme idbāra gider bā‘iş olur iqbāle
Buña gerdüne tekerlekleri temşil olunur
2. Ki aşığı döner ise yol alır ilerüler
Bir taraftan inüp ol bir tarafı yücelenür

R. 9.

Rubā‘i kezālik

1. Tizgāhlıq ile bez çözme boyına eñine
Put³⁰² düşer nā-be-maḥal itmemegiñ tel qırma
2. Çileden çıkma çevirme sözi çıkırıq-āsā
Qalem-i ‘iffete şarıl şakunup taşırma

³⁰² Put/pot: üç dört tel ipekten bükülmüş iplik.

3. Dilleri nerm ü kavî aşl-ı helâli bulıcağ
Şık görüşmek ile gömlek gibi hîç ayırma
4. Pişkin ol dostlarınıñ topına da hayra çalış
Biriniñ qalbini çäk ile birin kayırma

[50b]

R. 10.

Rubā'î kezâlik

1. Qanğı cinsiñ cildi qaplasa debâgat pāk ider
Mağv ider debbâğ-ı mähir bed qoқыı bile hep
2. Ba'zı ālūde-reviş 'aceb ü riyādan qurtarır
Bulmalı kāmil ü mükemmel mürşidi idüp taleb³⁰³
3. Seby ü istirkāk nefse kürk ile hil'at-sezā
Pāy-i dosta post olup yüz sürmesi a'le'r-ruteb
4. Līk ağız kavāfına pabuç buraqma aldanup
Kürk-āsā pāreler yir dilki-veş tavrı 'aceb³⁰⁴

[51a]

K. 249.

Qıṭ'a kezâlik

1. 'Ömri beyhūde sürüp çifte öküz nefis ü hevā
Hırmenim dimek ile her yiri kendüyi döñer
2. Var hadiṣ iş bu cihān āhirete mezra'adır³⁰⁵
Hayr u şer bunda ne ekse orada anı biçer

[51b]

³⁰³ Mısranın vezni bozuk.

³⁰⁴ Mısranın vezni bozuk.

³⁰⁵ "Dünya ahiretin tarlasıdır." Cāmisu's-sagır, II/12, Hadis no: 1201.

K. 250.

Ꞑıꞑ'a kezâlik

1. Kim ğazapdan ötüri üstine ğalkıñ esire
Medd-i āh şeddesi ğalbini deler cezm-āsā
2. Biri bir noğta on eyler ikisi yüz üçi biñ
Hemze-veş ğat ğat olur ğalsa uzun elf-i hevā

KAS. 8.

Ħacere dâir mezâmîn ile ğaşide kezâlik

1. Taş içinde böceĝiñ rızķını virir Ħallāk
Cümle esbāba müsebbib daĝı ancak Rezzāk
2. Gerçi kim ğarb-ı meşeldir taş olup da baş yar³⁰⁶
Atılan taş sürinüp toprak olur çigner ayak
3. Taş maĝallinde ağır dindiĝi de ğarb-ı meşel³⁰⁷
Eyleme ğalbiñi bārut-ı hevesle iĝrāk

[52a]

4. Ħayadan yel ne alur dindiĝi meşhūr ammā³⁰⁸
Ħub ile tutmalı muĝkem vaţan olan toprak
5. Kireç-āsā kişi yanup yaķılıp kül olsa
Seng-i dil cinsini mażbūt idüp olsa yüzi aķ
6. Üstlerinde çekemezler yine zābiĝliğini
Düşür anı gelür anlara da kesr ü firāk

³⁰⁶ İfadeye “Taş ol da baş yar” şeklinde Eyüboĝlu'nun eserinde tesadüf edebildik. Eserin usûlü gereĝi anlamı verilmemiştir. ‘Bir işe yara!’ manasında söylenmiş bir söz olabilir. E. Kemal Eyboĝlu, **Şiirde ve Halk dilinde Atasözleri ve Deyimler**, İstanbul:1973, Doĝan Kardeş matbaası, c. I, s. 223.

³⁰⁷ “Taş yerinde aĝırdır.”: Kişinin deĝerini en iyi bilenler, kendi çevresinde bulunanlardır anlamına gelen atasözü. Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, Ankara: 1971, Türk Dil Kurumu yay., c. I, s. 359.

³⁰⁸ “Yel kayadan ne koparır”: Sağlam karakterli kişiler, sağlam temele dayanan işler önemsiz etkilerle sarsılmaz anlamına gelen atasözü. Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler**, c. I, s. 381.

7. Yā ağaç ile haṭīl urmalı yā-ḥūd kend
Eylemez saḥt ise hem-şehrîsi zâbıtla vifāk
8. Diseler de köşe taşı köşesinden qalmaz
Hedm olur gāh kırılır aña başup nice tayaq
9. Şīt-i cāh cāhe düşen taş şadāsı gibidir
Quru nām çıkar o çıkmaz keder eyler iğrāk
- [52b]
10. Ehl-i cāhī ser-cāhīñ taş-āsā eridir
Devr ider ḥabl-i ḥiyel şüreti gerçi yumışaq
11. Açsa yir taşda da bārut-ı siyah fitne
Yemleyüp nārı atar ehl-i ḥiyel turur uzak
12. Qonsa mihrāba ḥalāya daḥı bir cins-i ḥacer
‘İzzet ü zülle virir ba‘z şıfat-ı istiḥkāk
13. Nef’ini gördigiñe itme zarar kim señadır
Keseyim dirse kırılır biliyen taş bıçāk
14. Seng ateş çıkarır olma ḥadīd-i şiddet ile
Qavrayup cüzī kıgılcımdan olur çok iğrāk
15. Muqtedirlikde elinde dinilür taş ile kuş
Yine ol ḥalde degme nevkine? kıll i‘tāk
16. Nehr-i cāri taşa çārparsa leṭāfet bulıyor
Ḥayr olur böylece mecrā-yı umūr içre meşāk
- [53a]
17. Var ṭabī‘atde sirāyet şuyı taş küp süzse
Getürür taş mēnāneye didiler ḥuzzāk

18. Sāde kuvvet yaramaz seng-i girān-ḥarbe
Ḥüsn-i ḥud‘a maḳara-veṣ ide teshīl añā ṭaḳ
19. Andırır şāhibini hey’eti mihr ü ḳabriñ
Ne revādır şuleḥā-zādeler olmaḳ füssāḳ
20. Buldı rif‘at kiremid çünki ḳavī vü ğayr-ı şaḳīl³⁰⁹
Ḳaldırım ḳaldı ayak altı ḳarargāhı zuḳāḳ
21. Nefs ü rūḥ zāhir ü bāṭınca ḥavās on ikidir
Seng-i dilden ide hep himmet ‘aşāsı ırmaḳ³¹⁰
22. Şāliḥ ol nāḳa-i rızḳı çıkarır Ḥaḳ ṭaşdan
Ekl ü şirbi virir evḳāt ile kesmez Rezzāḳ
23. Şiddeti rütbe acıdır elini ṭaşa uran
Ḳatı nā-ḳābil ider böyle murabbāya meşāḳ
- [53b]
24. Mu‘tedilce ḥareket itmeli mişl-i ḥakkāk
Çıḳa nāmīñ ḥacere naḳşı devām üzre burāḳ
25. Ṭaşa ḳurşun giçemez kendü ezilüp de döner
Şu iken zāc³¹¹ giçer sāri olandır aḥlāk
26. Yazıda var penbe-i mīnā o rumḥıñ ḳılı-veṣ
Geçiyor seng-i siyāhe düşünüp kibri burāḳ
27. Ab u kildir bu beden ṭaş u ṭokāc şabr u çile
Tevbe şābūn vesāḥ nefse cihān oldı yumāḳ

³⁰⁹ Mısranın vezni bozuk.

³¹⁰ “Mûsâ kavmi için su istemiş, biz de ona, “Asânı taşa vur!” demiştik. Bunun üzerine taştan on iki göze fişkırdı. Her topluluk kendi içeceği yeri bildi. “Allah’ın rızkıdan yiğin için; yeryüzünde fesat çıkarmayın.” Bakara 2/60; “...Kavmi kendisinden su isteyince, Mûsâ’ya “Asânı taşa vur!” diye vahyettik. Derhal ondan on iki pınar fişkırdı, her kabile içeceği yeri belledi... A‘raf 7/160.

³¹¹ Zāc: göztaşı sözlüklerde genelde demir sülfat olarak geçse de doğrusu bakır sülfat olmalıdır.

28. Taşarak itme zarar kefçe-i ‘afvîñla kazan
Seng-dillikdir ocağıña dahîli iħrāk
29. Kimseye tırma şu ğulüfde olur çok ‘illet
Ėayzı pāk itmeli germ-ābe-i elfinde vifāk
30. Külhanı nefis ü hevā soñra cehennemlik ider
Olma ecvef olur eħrāfiña fitne ilşāk
- [54a]
31. ‘Aql ü fikriñ ile ħor naşıl ise ħayr işle
Anlar iki lüledir cismi ne tondır ne de yaķ
32. Şiddet-i kāsvet-i ħalbi ħacere bi’t-teşbîh
Didi andan da eşed bile Cenāb-ı Ėallāk
33. Taşdan enhār akıyor münşāk olup şu çıkıyor
Ėaşyet-i Ėaķla hübüťi dahı var āyete baķ³¹²
34. Bā‘iş-i rif‘at olursañ da tekebbür itme
Nerdübān ile binek taşlarını ħigner ayak
35. Faşş-ı ħātım-i sıĝar kafes ile elde taşınur
Üss-i ekber çekiyor ebniye altında meşākķ
36. Ėüsn-i nām almalı şerĥ-i dili ma‘rūf olarak
Mihr-i aşĝarsa da rāĝbetle dinilür aña baķ
37. Ėadri artarken āĝırlıķla ĝüher ħad ĝözler
Ki binek taşı ħadar olsa dinilmez başa taķ

[54b]

³¹² “Sonra bunun ardından kalpleriniz yine katılaştı; taş gibi, hatta daha katı oldu. Çünkü taş vardır ki, içinden ırmaklar fişkıır. Taş vardır ki yarıılır da içinden sular çıkar. Taş da vardır ki, Allah korkusuyla (yerinden kopup) düşer. Allah, yaptıklarınızdan hiçbir zaman habersiz deĝildir.” Bakara 2/74.

38. Ola herkesde de adrince vaar-ı er'ı
Lu'be uygun taı ıbyān ider oyunca
39. Oanıñ bārid olur safı ise pek yksek
Ala ise bāa urmadadır olduda ıca
40. Ha zelil eyler anı kim ide kendin tezlil
Srinen ta aılur alsa da bābı ta ta
41. Ner-i hayr ile mināre gibi ol cāmi'-i Ha
oalur ecri ezānıñ ne adar irse irā
42. Asiyābıñ taı kendsini yir dnse tehı
Ola irāda gre maraf vcd-ı infā
43. ridr yosm ile taları u o trsa
İddihār itme gelp gitmeli māl bulı burā
44. Tāb'ıñ 'ālı gziñ aısa idāreñ ho olur
u yıar kpryi aar kemer olsa ala
- [55a]
45. Seng-i yek-pāre gibi buldı ebāt eski ıbāb
Bulmasun aa girecek deligi hsn-i vifā
46. Eyleme bey'-i beer at'-ı ecer al'-ı hācer
Tecrbe nādim ider ite mcerreb sze ba
47. Nu-ı pr-sd hācer-i esved Ka'be ki kemāl
Tāif'ıñ albi afā bulmadadır sa'y ile ba

[55b]

K. 251.

Muşhaf-ı şerif maḥfazasına yazılan kıt‘a-i ‘ācizī

1. Şadrına boynına Dügümlü Baba bu muşhafi
Däimen taḫmada iken eyledi ‘azm-i cenān
2. Kıt‘b-ı aḫtāb idi bu nūrun ‘alā nūr ḫat ḫat
Feyz-i ender feyz bulsun yādigārdan cinān

[64b]

Sultān Aḫmed civarında kā’in Özbekler tekyesiniñ şeyḫi olup fi’l-aşl Buḫaralı olan ve sefāretle ḫaraf-ı devlet-i ‘āliyeden ol ḫaraflara gönderilen reşādetlü Şeyḫ Süleymān Efendi Ḥazret-i Şāḫ-ı Naḫşibend

[65a]

Ḳuddise sirrihu’l-a‘lā efendimiziñ mübārek re’s-i ‘ālilerine şardıḫları destār-ı pāre-i celīleyi bulup ḫaraf-ı ‘ācizīye ihdā eylediginden ol daḫı Dügümlü Bābā ḫuddise sirruhü’l-a‘lā ḫazretleriniñ türbe-i şerīfelerinde yādigār-ı ‘ācizī oldıḫını müş‘ir

[65b]

Tanzīm-kerde-i ‘ācizānem olan kıt‘a

K. 252.

(Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mef‘âilün)

1. Bu destār pāre-i ‘ulyā-yı Şāḫ-ı Naḫşibendīdir
Ki kendü re’s-i ‘āli-şānına şarmışdı nūr-āsā
2. Emīn bir zāt bulmuş mevḫnında virdi şād oldım
Kemāl o da burada yādigārım ola feyz-efzā

Āşār-ı Kemāl nām te’lif-kerde-i ‘ācizīde Şāḫ-ı Naḫşibend kuddise sirruhu’l-a‘lā efendimiz ḫazretleriniñ menāḫıb-ı

[66a]

‘aliyyeleri münderic ise de ḫilye-i seniyyeleri ma‘lüm-ı ‘ācizānem olmadıḫından derc olunmamış ve bi lüḫfu’llāhi te‘ālā ber-vech-i ātī rü’yāda gördiḫim ḫilye-i celīleleri ledeyi’t-taḫḫik temāmıyla muvāfiḫ zuhūr itmiş ve buraya yazılmışdır.

K. 252.

(Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün)

1. Sene biñ ikiyüz toksan Şa‘bânîñ üçinci gün
İdüp kaylüle yevm-i Cum‘a gördim böylece rü‘yâ

2. Ki Şâh-ı Naşşibendî kıddiset esrârahü’l-‘ulyâ
Vasať kâmetlü ‘arzen dağı evsať geldi nür-âsâ

[66b]

3. Müdevver vechi ebyaź penbe gül-veş ħumrete mâil
Müdevver liĥyesiniñ her tarafda ebyaźı evfâ

4. Gözi şarı ela kaşı açık pek çok degil kaşı
Şevârib dağı sünnet üzre bu müstağnî-i enbâ

5. Cesâmetlü degil tâcı siyâh ü üsti düz idi
Beyâź destârı ġayr-ı aťvel o da evsať u ra‘nâ

6. Siyâh cübbesi o oldı imâm iktidâ itdim
Olup bî-dâr kitâbda ĥilyesin gördim hep ol günâ

7. İnâbet âyetin oġur idim bî-dâr olduġda³¹³
Degil şun‘ı bulundum anı tâlî göz açup ĥaġġâ

[67a]

8. Ĥadışü’s-sinn idim anıñ ġarıġ-i feyz refikine
Daġîl oldım ġadîmdir nisbetim ĥamd ola lâ-yuĥşâ

9. İnâbetde devâm emr ü tebşîr-i teveccühdür
Ĥerâmâtından anıñ ĥilyesi üzre bütün zîrâ

³¹³ Sözlükte rucû‘ manasına gelen inâbet, tasavvufta tevbe mertebelerinden birinin adıdır. Bununla birlikte tasavvufta, manevî eğitime girişte yapılan tören ve bu bağlamda oluşturulan gelenek de Kur’ân’daki inâbeyle ilgili âyetlerden esinlenerek oluşturulmuş ve aynı adla “inâbe” olarak isimlendirilmiştir. İsmail Rusûhî Ankaravî, **Minhâcü’l-Fukarâ**, haz. Safî Arpaġuş, İstanbul: Vefâ yay., 2008, s. 261; Abdurrahman Kasapoġlu, “Kur’ân’da “İnâbe” Kavramı: Dinî Tecrübe Açısından Bir Yaklaşım”, **Tasavvuf, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi**, 2008, sy. 22, s. 143.

10. Kemāl irsün kemāle iki ‘ālemde daḡı her ān
Kemāl-i feyż-i rūḡāniyetiyle Ḥaḡ ide iḡyā

[85a]

G.2.

Ġazel-i ‘ācizī

(Fâ‘il âtün [Fe‘il âtün] Fe‘il âtün Fe‘il âtün Fe‘il ün [Fa‘lün])

1. Pür-ḡaḡar ḡaḡırayı ḡaḡırına ḡoyma ḡıḡar
Beyza-i mār gibi yavrıları anda ḡıḡar
2. Ṭoḡrılıḡ gösteriyor rengi de reftārı da ḡoḡ
Gizlüdür zehri oyuk dişleri içre demār
3. Ṭutınacaḡ yoḡ-iken pāy ü eli vü bir şey’i
Şoḡsa sūrāḡa serini ḡıḡarılmaḡ düşvār
4. Bād-ı zehri ḡışiniñ ḡaçmasıdır semmlerden
Hem yılan boynuzı boynuzlı yalan ber-ḡüftār
5. Ne ḡadar olsa ḡazāḡatlı ḡabīb ü cerrāḡ
‘İllet ü zaḡme baḡılsa yine zaḡmet der-kār
6. Sem ‘aḡıbinde ḡıḡarılmaz ise yayılarak
İder ihlāk eṡıbbā daḡı ‘acziyi yazar

[85b]

7. Hem de başdan ḡorinür ḡaḡıranıñ aḡzı şaḡır
Mārıñ aḡzı küçük ammā ne büyük nesne yuḡar
8. Dinilür baḡre düşen kimse yılanı yapışur³¹⁴
Düşme baḡr-i fitne-i melce’e ki eyleme mār

³¹⁴ “Denize düşen yılanı sarılır.”: çok büyük bir tehlike içinde bulunan kimsenin kendisine yardım etmesi mümkün olmayan, hatta tehlikeli olan şeylerden bile medet ummasını anlatan atasözü. Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler*, c. I, s. 201.

9. Mār-ı bedden bile ebter dinilür yār-ı bed
İde maḥfūz-ı kemāl cümleyi Rabb-ı Settār

G.3.

Kezālik

1. Cāniñi şıkma aña kim o seni ğıybet ider
Sendeki vizr aña andaki şevāb saña gider

2. Böyle alış-verişe olmalı ḳalbiñ memnūn
Çünkü hep bādi hevāca nefesi ile irer

[86a]

3. Līk cāiz saña ismā‘ ile nuşh olmaḳ için
Yāḥud ‘ibretle işiden ol işi itmeyeler

4. Yāḥud anı işidüp bile senin aḥvāliñ
Zararıñdan ideler tā ki aña göre ḥazer

5. Buña da olmalı memnūn ki yine fāide çok
Nefsiñe ğayrda itdirmemiş olur o zarar

6. Maḳşadı böyle degilse didigi cümlesi de
Olmış olsa da şaḥiḥ ğıybet olur ol sözler³¹⁵

7. Ḥālbuki söylediği kızb ise ḳat ḳat eşna‘
İftirādır ki o ğıybet ile kızb-i ebter

8. Vizr ü ecriñ olur alışverişi de ḳat ḳat
Anıñ için daha memnūn olup çekme keder

³¹⁵ Ebu Hureyere’den rivayet edildiğine göre Rasulullah sallāllahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “Ğıybet nedir, bilir misiniz? Allah ve Rasūlü daha iyi bilir dediler. Hz. Peygamber: “Ğıybet, din kardeşini hoşlanmadığı bir şey ile anmandır.” Buyurdu. “Söylenen ayıp eğer o kardeşimde varsa, ne dersiniz? Diye soruldu. “Eğer söyledğin şey onda varsa ğıybet ettin; yoksa o zaman ona iftira ettin demektir.” Buyurdu” Müslim, Birr 70; Ebû Dâvûd, Edeb 35; Tirmizi, Birr 23.

9. İftirā vü ğıybet ü kizbiñ daħı men‘i için
Vardır āyāt ü eħādīs-i celīle evfer³¹⁶

[86b]

10. Nüşh ü ‘ibret için ol vecihle ğıybet cāiz
Diyü şerħ itdi müfessirler ile şāriħler
11. Dinür aĝz içre diliñ cirmi küçük cürmi büyük
Hıfz-ı pākinde kemāl eyliye Rabb-ı Ekber

G. 4.

Kezālik

1. Çok ‘ibādet ide gör lık ğurūr itme aña
Saĝlamım dirken ider ba‘zısı kendüyi fenā
2. Cürmi itme idicek kesme ümīd raħmetden
Çok yaşar nice ‘alīl kimse bulup şoñra şifā
3. Lāübālilige de düşme gözet şer‘i hemān
Dest-i taħdīr-i Hūdā’da ise de her eşyā

[87a]

4. Tūl-i ‘ömrüñ sebebi şıħħat idügi zāhir
Kendügi itme ‘alīl şāzıdır ‘aksi zīrā
5. Bā-ħuşuş emr-i te‘ayyüşde telāşıñ der-kār
Olabilmezken o da ħāric-i taħdīr-i Hūdā
6. Kār-ı ‘uķbāca tevekkül diyü idüp de kuşūr
Hırş-ı dünyāda bulunmaķ nice olur āyā
7. Gerçi cüz’iyyedir ammā var irāde bizde
Anıñ için oluyor cümle-i teklif Hūdā

³¹⁶ Örneĝin bkz.: Âl-i İmran 94, Nisa 20, Nūr 4, Hucurat 12; İsr3 36; Kâf 18; Kasas 55, Mü‘minün 3, En‘âm 68, Bakar 10, Hac 30, Saff 2-3.

8. Lokma gelse anı yutmağ ol irāde iledir
Yemiyüp var mı iden nefsinı itlāf ašlā

9. Bağlayup kişiyi emrimiz olmaz mı ‘abeş
Hağğa isnād ‘abeş lāik olur mı hāşā

[87b]

10. Bā-ğuşuş medğali hıç olmamış iken anıñ
‘Abeş olmaz mı aña lütf ü ‘azābı icrā

11. Gerçi ef‘ālimiziñ hālikı dağı Hağ’dır
Ol irādeyi feğat bizlere kıldı i‘tā

12. Şāh-eser ‘askeri naşb ile virüp ta‘limāt
Leşkerin eylese münğād ü mühimmāt i‘tā

13. Nık ü bed fi‘line mes’ül idüğün bilerek
Kendü taşmim idicek ğudreti şāh virse aña

14. Ğudretiñ cümlesi de kendüsi de şāhın lik
‘Azm ü taşmim anıñ olmağla olur aña cezā

[88a]

15. Ya‘nı insāna olup şer‘-i Ğudā ta‘limāt
Leşkeri ile mühimmātu ğavāss ü a‘zā

16. ‘Azm ü taşmim ol irāde ki dinür cüz’iyye
Anı biz eyleyicek ğudreti virir Mevlā

17. Yek vücūd ‘asker ü sālār ü mühimmāt burada
Rūh ile iş bu cesed ğaşr olacağdır hağğā

18. Gerçi mağlūğ olamaz Ğālika hāşā teşbīh
Ğudret ü ‘ilmi muğit ‘ālemi her ān ammā

[88b]

19. İtdi te'hîr mücâzâtı dimek 'uqbāya
Kıldı dünyada dağı ba'zı cezāyı icrā
20. Bizde cüz'iyye irāde bizedir nîk ü bed
Bizler anı ideriz Hâliq-ı Rabb-i yektā
21. Tohm-ı niyyet bulıcaq mezra'a-i 'azme vüşül
Hâşıl eyler çü bahār kudret-i Hâk irere aña
22. Kişi dünyāda ne ekse biçer 'uqbāda anı
Var hadîş âhiriniñ mezra'asıdır dünyā³¹⁷
23. Ehl-i sünnet ü cemā'at didi naqlen böyle
'Aqlen emşāl bu kemāl gerçi meşelsiz Mevlā

³¹⁷ "Dünya ahiretin tarlasıdır." Câmisu's-sagîr, II/12, Hadis no: 1201.

SONUÇ

1. Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba adlı eserinin ikinci cildinin incelenmesi sonucunda İsmâil Sâdık Kemâl Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde yaşamış, Rumeli Beylerbeyliği, Meclis-i Maliye azalığı, Ayan Meclisi üyeliği gibi çeşitli kademelerde görev almış bir memur olarak devrinin siyasî tartışmalarına vâkîf, gündemi yakından takip eden birisi olarak karşımıza çıkmıştır. Her ne kadar iktidarına şahitlik ettiği II. Abdülhamid'den söz etmese de genel olarak padişah yanlısı bir tavır sergilediği söylenebilir. Bu siyasî tutum İsmâil Sâdık'ın, eserin bütününde de hissedilen, geleneğe bağlı olma, onu savunma ve devam ettirme gayretinin yansıması olarak görülmüştür. Nitekim dinî sahada klasikleşmiş erken dönem eserlerden ve tartışmalarından söz etmesi bu görüşü desteklemektedir. Yine yaşağı dönemde Batı'dan etkilenip bu yönde ilerleyen bir edebiyat mevcutken İsmâil Sâdık'ın eserlerinin neredeyse tamamını manzum ve aruz vezniyle kaleme alması edebiyat alanında da eskinin yanında durduğunun göstergesi olarak okunmuştur.

2. İsmâil Kemâl Sâdık Paşa'nın metninden bulunduğu yüzyıla ait olaylar ve şahıslarla ilgili pek çok malumat edinilmiştir. Beyitlerde söz edilen kişilerin ve olayların tarihi verileriyle uyuştugu tespit edilmiştir. Müellifin kişilerden söz ederken devrinde yaşayan kişilerden ve özellikle iyi hasletlerinden bahsetmesi Düğümlü Baba'nın kerametlerinin sahilliğine bir nevî delil gösterme çabası olarak görülmüştür. Zira farklı yerlerde çok defa aktardığı bilgilerin doğruluğuna delil getirdiğini kendi ifade etmiştir.

3. Metnin içinde tecvid konularından, nahve, fıkıhdan akaid ve kelâma kadar dinî ilimlerle ilgili pek çok kavram ile bazı yerlerde söz konusu alanlara ait eserlerden bahsediliği görülmüştür. Bu kavramların metindeki bağlamları incelenerek alt metinde dönemin dinî sahadaki tartışmaları ile İsmâil Sâdık Paşa'nın cevapları okunmaya çalışılmıştır. Dinî ilimlerin yanında geniş ilgi alanlara sahip müellifin hattat olmasının etkisiyle hat sanatına dair terimleri ustalıkla kullandığı, yine değirmencilik, dokumacılık gibi çeşitli meslek gruplarına ait anlatımların da bulunduğu görülmüştür. Ayrıca müellifin yaşadığı dönemdeki Batı menşeli telgraf, fotoğrafya gibi terimlere yer verdiği görülmüştür.

4. Eser, Dügümlü Baba'nın hayatı, feyiz ve kerametleri üzerine kurulmuş, nihayetinde bir müridin şeyhine olan muhabbet ve bağlılığının neticesinde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla tasavvufa dair pek çok mesele ve kavramın metnin geneline yayıldığı görülmüştür. 19. yüzyılda genelde tasavvufun ve özelde şeyhlerin toplum üzerindeki tesirlerinin okunması açısından da çalışılan eserin önemi anlaşılmıştır. Yine metinde dönemin tasavvufi tartışmalarına yer verildiği gözlemlenmiştir.

4. Dügümlü Baba'nın hayatına dair birincil kaynak olması açısından da eserin önemli olduğu düşünülmüştür. Genelde sözlü anlatılarda yer alan meczup dervişlerden biriyle ilgili yazılı bir eser olması, meczup dervişlerin dinî yaşantısı, müridlerle olan ışikisi gibi hususlara dair somut bilgiler içermesinin mühim olduğu anlaşılmıştır.

5. Menâkıbnâmelerin olağanüstü olayların anlatıldığı, farazî halk hikâyeleri gibi algılanmasının doğru olmadığı, kültür tarihi açısından mühim malumatlar içerdiği incelediğimiz eserle ilgili ulaşılan sonuçlardan bir diğeridir.

6. Metnin manzum bir şekilde ve aruz vezniyle yazıldığı, ana veznin Fe'îlâtün (Fâ'îlâtn) Fe'îlâtün Fe'îlün olduğu tespit edilmiştir. Edebî sanatların hemen her çeşidinin kullanıldığı eserde genel anlamda anlaşılır bir üslub kullanılmıştır. Bununla birlikte yer yer kapalı ifadeler de başvurulmuştur. Tarih düşürme delisi olarak nitelenen İsmâil Sâdık Paşa'nın daha çok Dügümlü Baba'nın vefatına dair özellikle derkenâr kısımlarında tarih düşürdüğü beyitlerin mevcut olduğu görülmüştür.

7. Eser boyunca kolera salgını, padişahın tahta çıkışı, Sivastapol kuşatması gibi anlatılan pek çok olaydan tespit edilebilenlerin tarihlerine dipnotlarda yer verilmiştir. Kişilerle ilgili de benzer çalışma yapılmış ancak bunlardan tezin ilk bölümünde ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Yine metinde geçen âyet ve hadislerin tahriçleri yapılarak dipnotlara eklenmiştir.

KAYNAKÇA

- ACLÛNÎ, *Keşfü'l-hafâ ve müzili'l-ilbas*, thk. Ahmed Kalaş, Halep: Mektebetü'l-turasi'l-İslâmî, t.y., I, II.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, “İstibdâl”, *DİA*, XXIII, 319.
- AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu yay., 1971.
- AKYILDIZ, Ali, “Pertevniyal Valide Sultan”, *DİA*, 239-240.
- ALGAR, Hamid, *Nakşibendiîk*, haz. A. Cüneyd Köksal, İstanbul: İnsan yay., 2007.
- ALGÜL, Hüseyin, “Eyyûb el-Ensârî”, *DİA*, X, 123-124. ALPER, Ömer Mahir, “Ahmed Paşa (Laz)”, *Yaşamları veYapıtlarıyla Osmanlı Ansiklopedisi*, yayın yönetmeni Ekrem Çakıroğlu, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat yay., 1999, I, 150.
- ALÜYYÜ'L-KÂRÎ, *Şerhü Müsned-i Ebî Hanîfe*, thk. Şeyh Halîl Muhyiddin, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1985.
- ANKARAVÎ, İsmail Rusûhî, *Minhâcü'l-Fukarâ*, haz. Safî Arpaguş, İstanbul: Vefa yay., 2008.
- ARUÇI, Muhammed, “Senûsî Muhammed b. Yusuf”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: TDV yay., 2009, XXXVI, 535.
- BAĞDATLI İSMÂİL PAŞA, *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Âsâru'l-Musannifîn*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1951.
- BAL, Mehmet Akif, *Osmanlı'dan Günümüze Trabzonlu Simalar ve Aileler*, İstanbul: Bayrak Matbaası, 2009.
- BESBELLİ, *1853-1856 Osmanlı-Rus ve Kırım Savaşı Deniz Harekâtı*, Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Harp Tarihi yay., 1977.
- BİTLİSÎ, *Kenzü'l-hafa fi makamati's-sufi “Kitabü'n-nusus”*, thk. Asım İbrahim el-Keyyali el-Hüseyin eş-Şazeli ed-Derkavi, Beyrut: Kitab-Naşirun, 2013.

- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhamme b. İsmâil, *Sahîhü'l-Buhârî*, Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şu'ûni'l-İslâmiyye, Katar, 2015.
- BURSALI MEHMED TAHİR, *Osmanlı Müellifleri*, London: Greg International Publishers, 1971, II,
- BÜYÜKTUĞRUL, Afif, *Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması*, İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 1982.
- CEBECİOĞLU, Ethem, “gavs”, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Anka yay., 2004, 225.
- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2013.
- ÇELEBÎ, İlyas , “Remil”, *D.İ.A.*, XXXIV, 555. Söz konusu hadis ise şöyledir: “Eskiden kum üzerine hat çizen bir nebî vardı. Kimin hattı onunkine uygun düşerse o isabet
- DANIŞMEND, İsmail Hâmi, *Osmanlı Devlet Erkânı*, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.
- DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu yay., 2016.
- DURMUŞ, Ersin, “Şerh-i Kelimât-ı Çehâr-Yâr-i Güzîn (İnceleme-Metin),” *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski türk Edebiyatı Bilim Dalı, Danışman: Ozan Yılmaz, 2014, s. 10.
- EBÛ DÂVÛD, “Tıb”, 23.
- ELBÂNÎ, Muhammed Nâsuriddin, *Sahîh-i Sünen-i Ebî Dâvud*, Mektebetü't-Terbiyeti'l-Arabî, Riyad, 1989.
- EROL, Mine , *Osmanlı İmğaratorluğunda Kağıt Para (Kaime)*, Türk Tarih Kurumu yay., Ankara, 1970.
- EYİCE, Semavi, *Küçük Amasra Tarihi ve Eski Eserler Kılavuzu*, Ankara: M.E.B. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü yay., 1965, s. 51-52.
- EYÛBOĞLU, E. Kemal, *Şiirde ve Halk dilinde Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul:1973, Doğan Kardeş matbaası, c. I-II.

- HARMAN, Ömer Faruk Harman, “Yûşa”, *D.İ.A.*, XXXXIV, 43-45.
- HEYET, *Kur’ân Yolu Tefsiri*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlık yay., 2014, I-V.
- HEYSEMÎ, *Mecma’ü’z-zevâid ve menba’ü’l-fevâid*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Daranî, Cidde: Dârü’l-minhâc, 2015, (Sadakatü’s-sırr, 65), VII.
- İŞİK, İhsan , *Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Ankara: Elvan yay., 2006.
- İBN MÂCE, *es-Sünen*, thk. Şuayb Arnaut, Muhammed Kâmil Karabelli, Dârü’r-risâleti’l-alemiyye, Dimeşk, 2010.
- İPEKTEN, Haluk, *Eski türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*, Ankara: Birlik yay., 1985.
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Hayrullah Efendi (İmâm-ı Sultânî)”, *DİA*, XVII, 75-76.
- İSMÂİL SÂDİK KEMÂL, *Âsâr-ı Kemâl*, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertevniyal no: 1050.
- KÂMİL, Mehmed, *Melceü’t-Tabbâhîn*, Şeyh Yahya Efendi Matbaası, İstanbul, 1290.
- KASAPOĞLU, Abdurrahman, “Kur’ân’da “İnâbe” Kavramı: Dinî Tecrübe Açısından Bir Yaklaşım”, *Tasavvuf, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2008, sy. 22, s. 143.
- KÂŞÂNÎ, Abdürrezzak, “gavs”, *Tasavvuf Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: İz yay., 2004, s.419.
- KAVAS, Ahmet, “Mehmed Sadeddin Efendi (Seyyid),” *Osmanlı Ansiklopedisi: Tarih, Medeniyet, Kültür*, ed. Bekir Şahin, İstanbul: ağaç yay., 1993, II, 180-181.
- KOÇ, Havva, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, I
- KOLLEKTİF, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler, İsimler, Eserler, Terimler*, Dergâh yay., V.
- KOLOĞLU, Orhan, “Osmanlı Basınında 1865 Kolera Salgını, İstanbul Sağlık Konferansı ve Mirza Malkom Han”, *Osmanlı Bilim Araştırmaları*, İstanbul: 2005, c. VI, sa.2, s. 139-142.

- KONYALI, İbrahim Hakkı, *İstanbul Abidelerinden İstanbul Sarayları, Atmeydanı Sarayı, Pertev Paşa Sarayı, Çinili Köşk*, İstanbul: Burhaneddin Matbaası, 1942, s. 260.
- KORKUSUZ, M. Şefik, *İstanbul Tekkeleri ve Postnişinleri*, İstanbul: IQ Sanat yay., 2016 s. 152.
- KUNERALP, Sinan, *Son Dönem Osmanlı Erkan ve Ricâli (1839-1922) Prosopografik Rehber*, İstanbul: İSİS yay., 1999, s. 20, 85.
- KÜRKMAN, Garo, *Anadolu Ağırılık ve Ölçüleri*, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyeti Araştırma Enstitüsü, Antalya: 2003.
- MÂLİK B. ENES, *Muvatta*, thk. Ebû Üsâme es-Selefî, Mecm'âtü'l-Furkân, Dubâi, 2003.
- MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmânî*, haz. Nuri Akbayar, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt yay., 1996.
- MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmânî*, I-V
- MÜSLİM B. EL-HACCAC, *Sahih-i Müslim*, haz. Muhammed Sâlih Hâşim, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.
- NEYSABURÎ, Hâkim, tah. Mustafa Abdülkadir Ata, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- OCAK, Ahmet Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Evliya Menâkıbnâmeleri 15-17. Yüzyıllar*, İstanbul: Timaş yay., 2016.
- Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)*, proje yöneticisi, Yusuf Sarımay, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2006.
- SAKAOĞLU, Necdet, *Çeşm-i Cihan Amasra*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1999.
-, Necdet, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi yay., 2008, s. 382.
- SUAVÎ, Ali, "Lisân ve Hatt-ı Türkî," *Ulûm Gazetesi*, Paris, 1869, sy. 3.

- SUBAŞI, Hüsrev, “Esad Muhlis, Sadullah ve Kemal İsmâil Sâdık Paşaların Hattatlığı ve Ayaştaki Hatların Sanat Değeri”, *Ayaş ve Bünyamin Ayaşı Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara: Ayaş Belediyesi, 1993, s. 186.
- ŞAHİN, Haşim, *Dervişler ve Sûfi Çevreler: Klasik Çağ Osmanlı Toplumunda Tasavvufî Şahsiyetler*, İstanbul: Kitap yay., 2017.
- TÂHİRÜ’L-MEVLEVÎ, *Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazm ve Eşkâl-i Nazm*, haz. Muhiddin Turan, İstanbul: Kesit yay., 2015, s. 91.
- TAN, Nail, *Türk Şekerciliğinin Öncüsü Araçlı Hacı Bekir Ailesi*, Ankara: BRC Basım, 2005.
- TANMAN, M. Baha “Düğümlü Baba Tekkesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yay., 1994, III, 107.
- TANYERİ, M. Ali, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Ankara: 1999, Akçağ yay.
- TASVİR-İ EFKÂR*, 1282, Cemâdiye’l-evvel/23, sayı: 338, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, Süreli Yayınlar.
- TAŞAN, Nazım, “Kemâl-Nâme-i Düğümlü Baba Cild-i Evvel (İnceleme-Metin)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Tez Danışmanı: Doç. Dr. Kenan Mermer, Sakarya, 2017.
- Türk Deniz Harp Tarihinde İz Bırakan Gemiler, Olaylar ve Şahıslar Efsane Gemi Mahmudiye Kalyonu*, haz. Hacer Bulgurcuoğlu, İstanbul: İstanbul Deniz Müzesi Komutanlığı Piri Reis Araştırma Merkezi, 2009, sa:2, s. 44.
- Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, haz. Aysel dikmen, Ayla Bayaz, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: 1978, X, 3773.
- ULUÇAY, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1980.
- ULUDAĞ, Süleyman, “gavs”, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Marifet yay., 1990, s. 188.

YAKIT, İsmail, Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme, İstanbul:
Ötüken yay., 2017.

YILDIRIM, Emine Seval, “Menkıbe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı
Bir Bibliyografi Denemesi (1928-1998),” İstanbul Üniversitesi Basılmamış
Yüksek Lisans Tezi, 1999.

YÜCER, Hür Mahmut, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul: İnsan
yay., 2003.

SÖZLÜK

A.

- ‘alīl : hasta, marīz, üzgün
- ‘azv : (bir şeyi)(bir şeye/birine) yükleme, (bir şeyi bir şeyle) ilişkilendirme
- ‘azv : haml, isnad, nisbet, bir adama bir iş ya da sözü yakıştırma
- āgāz : başlama, başlangıç
- aġmāz : göz yummalar
- aġrāz : dilekler, niyetler, maksatlar
- aġlā : çok/ pek tatlı (yemek)
- ālāyiş : bulaşıklık, bulaşma, mec. abratılı, gösteriş, tantana
- ālūde : bulaşma, bulaşık
- ārāmġāh : huzur içinde bulunulan yer, huzur yuvası, sürekli oturulan yer
- āsān : kolay
- aşfā : çok/pek/en temiz, arı, duru

B.

- bād : “olsun” anlamında dilek sözü
- bādī : sebep olan, icab eden, iktiza ettirme, evvel, baş, zâhir, alenî
- bāl : gönül, kalp, hâtır
- bār-gīr : yük tutan, yük kaldıran, beygir, at
- behre : yarar, değer, kazanç, fayda, hisse, değer, kazanç, pay, nasip, kısmet, sermaye
- be-nām : ünlü, ün kazanmış (kimse)

bez çözmek : bezi tezgahdan çıkarmak ve mecâzen gidip gelmek

bezl : gönülden isteyerek verme

bezm : sohbet ve muhabbet meclisi

bî-çün : nasılsız (Yüce Tanrı)

bîdâr : uyanık, yakazan

biniş : vaktiyle ata binildiği vakit giyilen resmi kıyafet, ulemânın bazı merasimlerde giydikleri geniş cübbe

bisyâr : ziyâde, çok

bûriyâ : hasır

bükâ : ağlanıp sızlanma, ah vah etme, gözyaşı dökme

C.

câh : makam, itibar

câme : giysi, üstlük, kaftan

câzim : (bir şeyin gereğini ve sonucunu) kestirip atıcı

cerrâr : her gördüğünü isteyen arsız dilenci

cezr ü medd : git-gel

cüş u hurüş : coşma, kaynama

Ç.

çâh : kuyu, çukur

çâk : yarık, yırtık, yırtmaç

çengâl : ucu sivri kıvrık demir, uçları sivri uzunca kıvrık tırnakları olan yırtıcı hayvan pençesi

D.

dāder	: erkek kardeş
dehān	: ağız
denilmek	: söz söylenmek; isim konmak; telgraf denilen yeni icat
derk	: anlama, tefehhüm
der-kār	: işte bulunan, işin içinde olan, zâhir, âşikâr, âyân
devāt	: divit, kalem koymak için uzun madeni sapı ve ucunda bir de hokkası bulunan âlet
dil-güşā	: gönül açan, iç açan, kalbe ferahlık veren
dil-şād	: sevinmiş, sevinçli (kimse)
dirġ	: esirgeme, <i>ünl.</i> vah vah yazık!
dürüg	: yalan
dūzaĥ	: cehennem

E.

ebher	: parıl parıldayan, ıslıl ıslıldayan cisim
ecel(1)	: pek büyük, ulu
eclā	: en belli, en seçilir, en iyi görünür olan
ekül	: çok yiyen, obur, pisboğaz
elsen	: düzgün konuşan
enbāz	: ortak, şerik, benzer
engüşť	: parmak
enĥā	: taraflar, yönler
erre	: bıçkı, destere

eşheb	: kır (at), güç iş
eşna‘	: daha veya pek çirkin ve menfûr, mekruh
evfâ	: çok/pek/daha en vefalı, daha/en yeter ve yetkin
ezkâ	: çok/pek/daha temi, arı; pek doğru ve iyi

F.

fâik	: manevî bakımdan üstün kimse
faşş	: yüzük kaşı
ferhat	: sevinç, neşe
ferzend	: oğul
fevka'l-me'mûl	: ümit ve intizâr olunandan ziyade
fevz	: amacına ulaşma, dilediği şeyi elde etme, galiplik, üstünlük

G.

ğaraž	: amaç, maksat, kötü niyet, içte saklanan düşman, kin
ğayz	: şiddetli öfke, öfke kabarması, aşırı kızgınlık, hışım
gerdûne	: araba
ğill ü ğışş	: gizli husumet, kin, garaz
girân	: taşınması güç, ağır
ğulf	: kılıf, kışır, kabuk
ğuremâ	: alacaklılar

H.

hâil	: iki şey arasına giren, iki şeyin arasına girerek onları birbirinde ayıran şey, engel
------	--

hakkāk	: maden ve şimşir vesâir üzerine çelik yazı ve resim sanatını bilip icra eden kimse
hākister	: kül
hāme	: kalem, kıl
haṭīl	: taş duvarı takviye için her biri iki arşın yüksekliğinde çekilen kereste veya tuğla tabakası
ḥatm	: mühürleme, mühür basma, bitirme; -etmek –i bitirmek
ḥazāqāt	: maharet, fen ve sanatta malumât ve tecrübe-i kâmile
ḥazūl	: kimsesiz, yardımsız olarak her şeyden mahrum sürünmek
hedm	: yıkma, bir binayı düşürme
her çend	: her ne kadar
hestī	: varlık, var olma hâl ve niteliği
ḥirām	: nazlı, edalı, salına salına gidiş
ḥıṣn-ı ḥaṣīn	: sağlam savunma yeri
ḥıssset	: cimrilik
ḥiṣāvend	: akraba, soysop
ḥud‘a	: aldatma, oyun, dolap, hile
ḥufye	: saklanma, gizlenme
ḥulūṣ	: iç temizliği, doğruluk, ard niyet taşımama, içtenlik, yaranmak isteme
ḥunnāḳ	: boğmaca, bdemcik, boğaz iltihabı
ḥuḳḳa	: hokka, küçük kutu
ḥulūd	: dâimilik, bekâ, devam
ḥumret	: kırmızıya çalan

ḥuzẓāk	: maharetli, fen sanatta malumat sahibi kimseler, uzmanlar
hübūṭ	: (yukarıdan aşağıya) inme, düşme
hümām	: kararlı, gayretli, iş bitirici, yardımsever, cömert kimse
hüveydā	: belli, açık, ortada, görünür olan (nesne, durum vb.)

İ.

ibtilā	: giriftâr ve dûçâr olma, düşkünlük
idbār	: baht ve talihin insandan yüz çevirmesi, talihsizlik, ikbâl zıddı
iddihār	: zahire toplayıp kıtlık vaktinde yüksek fiyatla satmak üzere biriktirme
iğmāz	: -e göz yumma, görmez görünme
iğdār	: (birine) güç verme, gücünü arttırma, geçim sıkıntısından kurtarma
i'dād	: (birini) hazırlama, (birini) bir işi yapabilecek duruma getirme
i'rāz	: -den yüz çevirme
i'zāz	: ağırlama, ikram ve hürmet etme
i'zāz	: ağırlama, saygı gösterme
iğbirār	: tozlanma, -in üzerine toz konma
iğfāl	: (birini) aldatma, (birinin) yanlış bir şey yapmasına yol açma
iclā	: uzaklaştırma, sürme
ifrāz	: -i bölük bölük etme, ayırm, pay etme
iğtinām	: ganimet eyleme, yağma ve çapul
iğāfe	: korkutma, korku verme, tehdit
iğrāz	: kazanma, nâil olma
iğşā	: sayma, bir şeyin sayıca değerini bulma/anlatma/belirtme

iksā	: giydirme
iḳtidā	: uyma, tâbi olma
ilġā	: bomza, kaldırma, kaldırılmak
ilḳā	: -i –e atma/bırakma/salma
inābet	: (bir) şeyhe bağlanarak tarikat yoluna girme
inbā	: -i haber verme, duyurma, bildirme
infāz	: bir hüküm ve emri yerine getirme, (ok, mermi vb.) hedefin ötesine geçirme
inhāc	: açık seçik gösterme, yollama, yola koyma
inmā	: arttırma, nemalandırma
intiḥāb	: seçim, -i seçme, ayırma
irād	: (bir şey/ bir durum hakkında) (delil, örnek vb.) getirme, mülkten elde edilen gelir
irās	: verme, -e sebep olma, -in elde edilmesine yol açma
irḳā	: yükselme, yukarı çıkma, daha yüksek basamaklara erişme
iskāt	: -i susturma, -in ağzını kapatma
istebraḳ	: sırma tellerle süslü kalın bir cins ipek kumaş
istifsār	: ifade isteme, sorma, sorup anlama
istiḥzār	: yanına, huzuruna getirme, hazırlama, hatırlama
istikṣā	: birşeyin aslını öğrenmeye çalışma, dikkatle araştırma, araştırılma
istilzāz	: hoşça gitmek, lezzet almak
istimzāc	: (birinin) görüş ve düşüncesini öğrenmeye çalışma, yoklama, nabzını tutma

istircā	: yalvarma
istirkāk	: birini esir tutma ve köle etme
iştimāl	: kaplama, sarıp sarmalama, Farsça kurallı birleşik sıfatlarda Türkçe'nin –li ekine denk bbir anlatımda kullanılmıştır.
ityān	: delil getirmek, vermek, visal
iz'āc	: rahatsız etme, (birine) sıkıntı verme
izbār	: yazma, yazı ile bildirme, yazılıp bildirilme

K.

ķābile	: çocuk doğurtan kadın, ebe
ķākūm	: kuzey bölgelerde yaşayan, sansara benzer, siyah kuyruklu, derisi çok makbul bir hayvan
ķal'	: sökme, çekip çıkarma, yerinden oynatma
ķalye	: deniz otlarının yakılmasıyla küllerinden elde edilen tuz, kalye tuzu: soda
ķalem-gīr yürümesi	: yazı yazarken kalemin kolaylıkla kağıda takılmaksızın kağıt üzerinde yürümesi
kām	: istek, murat, amaç, maksat
kām-revā	: istediğini elde etmiş, mutlu kimse
ķavāf	: hazır ayakkabı satan esnaf; kavāf malı: ādī ve ķürük mal
kehene	: bilinmezlik âleminde haber verenler
kehle	: bit
kemend	: ucu halkalı/ilmikli uzun ip
kend	: kale, hisar, kasaba

kerb	: tasa, kaygı, gam, keder
kesān	: kişiler, kimseler
ķıbāb	: kubbeler, tepesi yarım küre şeklinde olan bina damları
kūdek	: çocuk
ķurş	: yuvarlak biçimli nesne, top, küre
ķuŗ	: yan, yön, taraf, bölge
küşāde	: açık, meftuh

L.

lā-yuŗşā	: sayısız
----------	-----------

M.

ma‘zūl	: memuriyetten çıkarılmış, azledilmiş kimse
maŗzā	: ancak, yalnız, tek; hālis, katıksız, tam
maŗfil	: toplanılacak yer, meclis
maŗbūŗ	: gıpta edilen, imrenilen (kişi)
maŗzūl	: hakir, kıymetsiz, perişan, hor, rüsvay
mākiyān	: tavuk
mānend	: benzer, andırır, eş, denk (Türkçe'nin gibi takısına karşılıktır.)
mazbūt	: ele geçirilmiş; kayd ve tahrir olunmuş; deftere geçirilmiş; dağınık olmayan, toplu
me‘ālī	: büyükler, üstünlükler, yüksek manevi değerler
me‘āz	: sığınacak yer, sığınak
me'mūl	: umulan, beklenen, olması beklenir, mümkün, muhtemel

me'yūs	: yeise düşmüş, ümitsiz
meczūm	: miskin illetine dûçâr, cüzzamlı
medhūl	: ayıplanacak kusuru olan, dile düşmüş kimse
mefāz	: feyz, halâs, zafer
mefsūh	: geçerliliği kaldırılmış, hükümsüz geçersiz kılınmış
mehtāb	: ay aydınlığı; istihzâ, eğlence; mahtāb etmek: biriyle alay etmek
melāz	: sığınma yeri, sığınacak yer, sığınak
melhūz	: düşünülen, hatıra gelen, akıldan geçen (durum/olay/gelişme)
melih	: güzel, şirin, tuzlu
melül	: usanmış, bıkmış, bezmiş
memhūr	: mühürlenmiş, mühürlü (yazı/evrak)
memlaḥa	: tuz elde edilen yer, tuzla
menūṭ	: varlığı başka bir nesnenin varlığına bağlı olan
mesāḥa	: yer ölçme, ölçü
mesār	: sevinçler
meslūb	: -i alınmış, -i giderilmiş, -den yoksun bırakılmış, -den edilmiş
meşhūn	: dolu: muhabbet-meşhūn “sevgiyle dolu”
metbū‘	: kendisine tâbi olunan
mevfūr	: çok, bol
mevrid	: varılacak mahal, yol, tarîk, vasıta
mevsūḳ	: inanılır, güvenilir (kimse); sağlam, doğru, gerçek (söz/haber/rivayet)
mezmūm	: zemm ve takbîh olunmuş

midād	: Yazı mürekkebi, mürekkep
mihtāb	: balta, odun kesmekte kullanılan âlet
minhāc	: açık ve geniş yol
miyān	: orta, ara, bel
mu‘teriz	: karşı duran, güçlük ve engel çıkarıcı, bir sözde sebeple başkalarının söz ve görüşüne karşı çıkan (kimse)
muḥallaş	: kurtarılmış/kurtulmuş (kimse)
muḥallış	: -i kurtaran (kimse)
muḥteriz	: sakıncı
muḥarrer	: kararlaştırılmış, karara bağlanmış, kaçınılmaz, kuşkusuz
muḥbil	: ikballi, kutluy mesut, bahtiyar
mūr	: karınca
muvazzıh	: -i açıklayıcı, -in açık olarak bilinmesini/görülmesini sağlayıcı kimse
mübrem	: kaçınılmaz olan, gelip, çatan
mücāz	: icâzet almış
mücerreb	: tecrübe olunmuş, denenmiş, sınanmış
müdāhin	: şahsi menfaati için birini yüzüne karşı medh eden, dalkavuk
müdevver	: yuvarlak, top ve küre sûretinde; daire ve halka şeklinde
müfehim	: anlaşılabilir
münfek	: yerinden ayrılmış, kopmuş, kopuk (nesne)
münḥal	: boşalmış, boş, açık, çözülmüş, eriyip sulanmış, ne olduğu anlaşılabilir
muntekım	: öd alan, öd alma peşinde olan

- müstaḥzır : -in katına getiren, -de bulunduran, hazırlayan (kimse)
- müşte : bıçak, hançer, kılıç kabzası gibi avuçla tutulacak nesne, sarraçların ve ayakkabıcıların kullandıkları saplı tahta/demir tokmak
- müteḥayyiz : seçkin bir yer tutan, sayılır ve sözü geçer olan, etkili ve önemli (kimse)
- müterākım : birikmiş, toplanmış, yığılmış, hâsılat
- müteşallī :

N.

- nā-be-maḥal : münâsip yerinde olmayan
- nā-būd : yok, ortada değil
- nāgāh : ansızın, birden bire
- nāḥūn : tırnak
- nālān : inleyen
- nemek : tuz
- nerm : yumuşak, latîf, mülâyim
- neyyir : ışıklı, parlak
- nīk : iyi, hoş
- nīm-ten : mintân
- nişār : saçma, serpmeye, dağıtma, saçan, saçıcı
- nisvān : kadınlar, inâs
- niyābet : kadı vekilliği, nâiblik
- nūḥās : bakır

P.

pend	: öğüt
pertev	: ışık, aydınlık
pervāz	: uçma, uçuş
peyrev	: arkası sıra giden, izinden giden, uyan
-peyvest	: “ulaşma, kavuşma” manalarıyla birleşik sözcükler yapar
pīçīde	: bükülmüş, burulmuş, sarılmış, kıvrılmış, dolaşmış (nesne)
pīş-geh	: ön, kat, huzur
pūşīde	: örtülmüş
put/pot	: üç-dört tel ipekten bükülmüş ip
pūyān	: koşan, hızlı yürüyen, ayağına çabuk kimse
pūr-ḥaṭar	: tehlikesi çok

R.

ra'nā	: salınarak yürüme, güzel, hoş
raḥne	: yarık, gedik, yırtık, zarar, kayıp
raḫḫ	: üzerine yazı yazılan tabaklanmış ince deri
rāz	: sır, giz
re'fet	: acıma, esirgeme
reml	: kum, kum üzerinde oluşan birtakım noktalar ve çizgilerden gelecekle ilgili bilgiler verme/sonuçlar çıkarma bilgisi/iddiası
renc	: hastalık, ıstırap, acı, sıkıntı
resā	: erişen, eriştiren
reşāş	: kalay, kurşun

reşha	: sızıntı, damla
reşk	: kıskanma, haset, gıpta, haset ve gıptayı mûcib
reviş	: tutum, gidiş, yol, tarz
revnağ	: parlaklık, dirilik, hoşluk, canlılık
rişte	: tel, iplik, hayt
rumh	: mızrak, kargı, süngü.

S.

şā'ika	: yıldırım
şabāvet	: çocukluk, sabîlik
sādāt	: efendiler, seyyid kelimesinin çoğulu
saḳf	: çatı, dam
sālār	: baş, reis, kumandan
şār	: intikam
sāṭi'	: baş çeken, yükselen, yükselip göze görünen nesne
seby	: düşman memleketindeki erkek ve kadın ahâliyi esir edip götürme
selāset	: (sözün) akıcı olma hâli, akıcılık, kulağa hoş ve ezgili bir biçimde gelme özelliği bulunma
ser-efrāz	: baş yükselten, mümtâz
ser-nigūn	: baş aşağı; talihsiz, bahtsız
ser-rişte	: ip ucu, vesile
sezā	: uygun, yaraşır, lâyük
şīt	: iyilikte şöhret, iştiḥâr, nîknâm

şiyānet	: -i koruma, kollama
silk	: dizi, sıra, yol, geçim yolu, tutulan iş, meslek
siyyān	: (iki şey) birbirine bütünüyle denk ve eşit olma
şu'ūd	: yukarı çıkma, yükselme
şu'ūd	: yukarı çıkma, yükselme
sūrāḥ	: delik, gedik
sündüs	: eski bir çeşit ipek kumaş

Ş.

şehbāz	: iri, büyük adam, kahraman
şerm	: utanma
şevārib	: bıyıklar
şırlaġān	: susam
şuḳḳa	: parça, bayrak, sancak, mektup
şümār	: sayı, -i sayma, -i hesaplama

T.

ta'mīm	: -i yaygınlaştırma, -i genelleştirme, -i her şeyi içine alacak duruma getirme
taḥcīl	: utandırma
taḥdīs-i ni'met:	sahip olunan nimetlere şükr ederek anma
taḥlīş	: kurtarma, kurtarılma
taḥrīr	: kayda geçirme
tāri	: çıkagelen, gelip ulaşan/çatan (bozukluk, hastalık, sıkıntı vb.)

taşmīm	: (bir şeye) kesin olarak geri dönmek üzere niyet etme, geri dönmesiz niyet
ṭāyi‘	: (zorlama, baskı olmaksızın), kendi istediğini yapan kimse
ṭaylasān	: sarığın sol yandan, bir ucunun, sarığın yukarisından bırakılansarılmayan kısma verilen ad
tedmīr	: -in canına okuma, -in kökünü kazıma, -i mahv etme
teferrucgâh	: gezinti, eğlenti yeri
tefhīm	: -e anlatma, anlamasını sağlama
teḥaffūz	: korunma, sakınma, kendini muhafaza etme
teḥarri	: araştırma, (bir şeyin vaar olup olmadığını/nerede bulunduğunu öğrenmek için) arama
teḥarruz	: çekinme, sakınma, korunma
tehvīn	: (-in fiyatını) ucuzlatma (-in miktarını) indirme
telmīḥ	:sözle imada bulunma, konuşma sırasında hikâyeye/nükteye/âyete/hadise/ünlü bir söz/olaya işaret etme.
telvīḥ	: açığa çıkarma, göz önüne koyma
tenmīḥ	: güzel yazı ile yazma, yazma, yazılma
tennūre	: Mevlevî dervişlerinin sema‘esnasında giydikleri geniş etekli bir nevi libas, eteklik
terāküm	: birikmek, birbiri üstüne yığılmak
termīm	: onarma, -i yıkık ve bozuk yerlerini onararak yenileme
tesliyet	: teselli verme, verilme, avutma, avutulma
tesyār	: gönderme, irsal, ba‘ıs

teşrīh : anatomi, bir konuyu en ince ayrıntılarına kadar gözden geçirerek
açıklama

tevbīh : azarlama, paylama, tekdir

tevķī‘ : padişah buyruklarına ve beratlarına çekilen tuğra

tibyān : -i açık olarak anlatma/bildirme

tīr : ok, eski astrolojiye göre göğün ikinci katına bulunan gezegen, Utarit,
Merkür.

tīre : bulanık

U.

‘ubūr : geçme, bir yandan öbür yana gitme

‘uqde-küşā : düğüm çözücü, güç işlerin üstesinden gelen

Ü.

üfūl : (güneş, ay ve yıldız) batma, gözden kaybolma

V.

veca‘ : ağrı, sızı, elem

vefret : çokluk, bolluk

vesaḥ : kir, pas, pislik

vifāḥ : uygunluk, hem-fikir olma; barış, sulh

vizr : günah, suç

Y.

yümn : uğur, mut, bereket

Z.

zāc : göztaşı, demir sülfat

zādegān : soylular
zaḥm : yara
zehī : ne güzel!, ne hoş!, ne kadar...
zu‘m : kötü zan, asılsız sanı
züvvār : ziyaretçiler

564-2'den bir varak.

ÖZGEÇMİŞ

1986'da Düzce'de doğdu. 2009 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi İslâm Hukuku Ana Bilim Dalı'nda başladığı yüksek lisansını “Mervezî'nin el-Kâfi Adlı Eseri Çerçevesinde İlk Dönem Hanefî Mezhebi Eserlerinde Eşribe” adlı tezi ile 2013 yılında tamamladı. 2011'de atandığı Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde, Düzce'de Kur'ân kursu öğreticiliği, Balıkesir'de din hizmetleri uzmanlığı kadrolarında çalıştı. 2016 senesinde Sakarya Üniversitesi Türk İslâm Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı'nda meslek dersleri öğretmeni olarak başladığı görevini sürdürmektedir.

